תלמוד בבלי · אחרונים · פני יהושע

פני יהושע על ביצה

רבי יעקב יהושע פלק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פני יהושע על ביצה

רבי יעקב יהושע פלק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פני-יהושע-על-ביצה/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 5
דף ב: 10
דף ג. 24
דף ג: 28
דף ד. 30
דף ד: 32
דף ה. 34
דף ה: 38
דף ו. 40
דף ו: 44
דף ז. 48
דף ח. 51
דף ח: 58
דף ט. 62
דף ט: 66
דף י. 77
דף י: 80
דף יא. 82
דף יא: 86
דף יב. 89
דף יב: 96
דף יג. 97
דף יג: 102
דף יד. 102
דף טו: 103
דף טז. 107
דף טז: 108
דף יז. 111
דף יז: 116
דף יח. 118
דף יח: 125
דף יט. 126
דף יט: 128
דף כ. 132
דף כ: 137
דף כא. 142
דף כא: 146
דף כב. 153
דף כב: 155
דף כג. 156
דף כג: 158
דף כד. 160
דף כד: 168
דף כה. 176
דף כה: 180
דף כו. 184
דף כו: 187
דף כז. 191
דף כז: 192
דף כח. 194
דף כח: 195
דף כט. 196
דף כט: 196
דף ל. 197
דף ל: 198
דף לא. 206
דף לב. 210
דף לב: 211
דף לג. 212
דף לג: 215
דף לד. 217
דף לד: 218

דף לה. 220
דף לו. 224
דף לו: 227
דף לז. 227
דף לז: 228
דף לח. 229
דף לח: 231
דף לט. 235
דף לט: 236
דף מ. 236

דף ב.

בעזרת אמיץ כח וגדול העצה : אתחיל לפרש מסכת ביצה:
במשנה בתוס' בד"ה ביצה שנולדה וכו' וכ"ת אי תנא אוסרין ומתירין משמע שאסור לעולם זה אינו כו'. ולכאורה אין דבריהם מוכרחים דאיכא למימר דוקא התם ליכא למיטעי שיהא אסור לעולם דמה"ת משא"כ הכא . בביצה סד"א דאסורין לעולם משום דאין י"ט מכין לחול כקושיית התוספת ע"ב ואע"ג דביצה דמתילדא בי"ט מאתמול נגמרה מ"מ ביום שנולדה נמי שייך הכנה כמ"ש התוספת לקמן גבי שבת וי"ט נולדה בזה ע"ש לחד תירוצא מש"ה איצטריך לאשמעינן שפיר דאינו אסור אלא בו ביום משום דסעודת חול לא שייך הכנה כמ"ש התוס' לקמן והא דנקט גבי אפרוח אסור היינו לבתר דאשמעינן בביצה דאינה אסורה אלא ליומא ויש ליישב וק"ל:
בא"ד וא"ת לבית הלל וכו' והא קי"ל דאף לטלטל אסור עכ"ל. אע"ג שדבר זה מוסכם בפוסקים דביצה שנולדה בי"ט או בשבת אסור בטלטול ואפילו בתרנגולת העומדת לאכילה מ"מ צריך לי עיון מאי פשיטותא דאסור בטלטול אי משום דהכי איתא בברייתא לקמן אחת ביצה שנולדה בשבת וכו' אין מטלטלין לכסות בה כלי וכו' אי משום הא לא איריא דהא איכא לאוקמי בתרנגולת העומדת לגדל ביצים ואתיא כרבי יהודה דאוסר מוקצה ונולד בין בשבת בין בי"ט דע"כ הכי מתוקמא הך ברייתא אליבא דרב נחמן דלית ליה שום טעמא אחרינא לאסור ביצה אלא משום מוקצה לחוד וס"ל דבי"ט אסור ובשבת מותר וא"כ קשיא ברייתא דקתני אחד שבת ואחד י"ט אע"כ דמוקי לה כרבי יהודה דכמה סתומות משניות וברייתות מצינן כרבי יהודה ואפילו הכי לא ס"ל כוותיה.
וא"כ הני אמוראי דפליגי עליה דרב נחמן ומוקי לטעמא דמתני' במילי אוחרן אי משום הכנה וגזירה יום טוב אטו י"ט שחל אחר שבת ואי משום גזירת פירות הנושרין או משום משקין שזבו ומשמע דלהני אמוראי לית להו מוקצה כלל כמ"ש הטור א"ח וב"י בשם רש"י ותוספות בסי' תצ"ה דלגמרי קי"ל כר"ש וא"כ מנ"ל לאסור ביצה בטלטול דכל הני טעמי דהכנה ופירות הנושרין ומשקין שזבו משמע דלא שייכי אלא לענין אכילה אבל לא לענין טלטול וא"כ ע"כ מוקי לברייתא דאסור בטלטול בתרנגולת העומדת לגדל ואליבא דר"י דאית ליה מוקצה ועוד דהכי איתא בהדיא במסכת שבת דף מ"ה גבי קינה של תרנגולין דמוקמינן לה דאסור בטלטול דאית בה ביצה ואסור משום נולד ומקשה הש"ס בפשיטות והאמר ר"נ מאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד ומוקי לה דאית בה ביצת אפרוח דוקא משמע דסתם ביצה מותר בטלטול למאן דלית ליה מוקצה וכ"כ שם התוספות להדיא ד"ה דאית בה ביצה דאע"ג דאליבא דר' יוחנן קיימינן דס"ל טעמא

דביצה משום משקין שזבו אפשר דמשום האי טעמא לא שייך לאסור בטלטול ע"ש וא"כ אמאי פשיטא להו הכא דאסור בטלטול ודוחק לומר שדברי התוספת כאן הם לשיטת ר"ת דוקא דס"ל דאף למאן דלית ליה מוקצה אוסר בנולד דמדכתבו הא קיי"ל דאף לטלטל אסור משמע דהלכה פסוקה היא ובאמת כ"כ כל הפוסקים בטוא"ח סי' תקי"ג וא"כ קשה מנ"ל דהא רוב הפוסקים שרו אף בנולד ועוד דמ"מ קשה אליבא דכולהו תינח בעומדת לגדל אבל בעומדת לאכילה דלא שייך מוקצה ונולד מ"ט אסרו בטלטול שהם לא חילקו כלל. מיהו מצאתי ראיה מפורשת לדבריהם מהא דמייתי לקמן בגמרא דאושפזיכנא דרב אדא בר"א הוו ליה הנך ביצים מי"ט לשבת ומסיק אף לרבי יוחנן דאמר נולדה בזה מותרת בזה היינו לגומעה למחר אבל ביומה אסורה בטלטול ומייתי ברייתא דלעיל דאסור בטלטול והכא ל"ל דהאי עובדא איירי בעומדת לגדל דוקא ומשום נולד דהא רב אדא בר"א אית ליה בהדיא דנולד מותר אף בי"ט כדאיתא במסכת שבת דף כ"ח גבי נכרי שחקק קב בבקעת אע"כ דאפילו הכי ביצה אסורה בטלטול הרי ראיה מפורשת דבלא טעמא דמוקצה נמי אסור בטלטול אלא דלא ידענא טעמא דמילתא. ועוד דאכתי קשה מסוגיא דשבת שכתבתי דמשמע להדיא דלרבי יוחנן מוקי דוקא בביצת אפרוח אבל סתם ביצה שרי בטלטול אע"ג דאית ליה טעמא דמשקין שזבו וממילא דה"ה דלאינך טעמא נמי שרי ומכ"ש למאי דקי"ל עיקר טעמא משום הכנה דרבה א"כ לא שייך כלל לאסור טלטול שכל המפרשים כתבו דלא שייך לגזור יו"ט דעלמא ושבת דעלמא אטו י"ט שאחר השבת אלא משום דאיסור הכנה דאורייתא ומילתא דפשיטא דמדאורייתא לא אסור אלא באכילה דאיסור טלטול אין לו סמך מה"ת כלל. אח"ז יגעתי ומצאתי שבעל מגן אברהם כתב בשם ים של שלמה דמשום הכנה דאורייתא החמירו בטלטול אבל קשיא לי דהא לקמן בעובדא דרב אדא בר"א אמרינן דאפילו לרבי יוחנן דאמר נולדה בזה מותרת בזה לא שרו אלא לגומעה למחר אבל לבשלה ביומה אסור משום טלטול והרי הא דשרי ר"י למחר היינו משום דלית ליה הכנה דרבה כדאמרינן שם להדיא ואפ"ה אסירא ליה ביומיה בטלטול וצ"ע:

אח"ז עיינתי בספר ים של שלמה שכתב דאיסור טלטול היינו משום דבעומדת לגדל אסור משום נולד מש"ה אסרו אף בעומדת לאכילה משום לא פלוג כיון דתרווייהו אסירי באכילה וידוע שכתב כן לשיטתו שפסק דנולד אסור בין ביו"ט בין בשבת אבל לרוב הפוסקים דשרי אף בנולד הקושיא במקומה עומדת מ"ט דאסרי גבי ביצה בטלטול וצ"ע. ורב אדא בר"א גופא נמי לית ליה נולד אף בי"ט כמ"ש ואפ"ה אוסר בביצה ועמ"ש לקמן בזה בעובדא דאושפזיכניה וכו':

בגמ' אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה אוכלא דאפרת הוא. פירוש דלא הוי לא מוקצה ולא נולד כיון דמאתמול נמי אוכל גמור הוי ועומד לאכילה אגב אמו וכמ"ש התוספת ונ"ל דצ"ל דעכשיו נמי נחית הש"ס לסברא דרבה דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול נגמרה וא"כ א"ש הא דקאמר דאוכלא דאפרת הוא דמאתמול לאכילה הוי קאי במעי אמו משא"כ אם נאמר דלא נגמרה אלא ביום שנולדה א"כ אמאי פשיטא לה להתיר משום אוכלא דאפרת דמ"מ נולד הוא דהא מאתמול לא הוי ראוי לאכילה ועכשיו נעשה אוכל ואין לך נולד גדול יותר מזה ולקמן אכתוב מזה עוד גבי מילתא דרבה וגבי ביצים גמורות במעי אמן ע"ש או שנאמר קס"ד דביצה קודם שנגמרה כך ראוי לאכילה כמו לאחר שנגמרה וא"כ לא הוי נולד אלא אוכלא דאפרת:

בתוס' בד"ה אוכלא דאפרת וכו' ואי בעי שחיט לה ואכיל כל מאי דבגווה עכ"ל. משא"כ בעומדת לגדל לא שייך לומר כן וכתב מהרש"א דאף למאי דקאמר בסמוך וקס"ד דמאן דשרי במוקצה בנולד אסור אפ"ה פשיטא ליה דביצה אסורה ולא חשיב כאוכלא דאפרת אע"ג דאמה שרי דהא מוקצה גרידא היא אפ"ה ביצתה חשיבא נולד כיון שנולדה מדבר המוקצה ודבריו צריכין ביאור מה טעם יש בזה ונ"ל שכן הטעם דמאן דלית ליה מוקצה היינו משום שאין אדם מקצה דעתיה משום דבר הראוי לו ואף שהתרנגולת עומדת לגדל מ"מ אם שוחטה ביום טוב הוברר הדבר דמאתמול היה דעתו לשוחטה וא"כ זה הטעם לא שייך לענין הביצה לשוויה כאוכלא דאפרת כיון דסוף סוף לא נשחטה האם א"כ מאתמול לא היה הביצה עומדת לאכילה במעי האם שהרי לא היה בדעתו לשוחטה ולאכול מאי דבגווה וא"כ הו"ל נולד ולפ"ז נראה שאם שחט אח"כ התרנגולת חזר הביצה להתירה ואין זה מהתימה דה"נ אמרינן לקמן גבי תאכל היא ואמה ומוקמינן לה בתרנגולת שלקחה סתם נשחטה הוברר וכו' והיינו למאן דאית ליה מוקצה וא"כ ה"נ מצינן למימר אף בעומדת לגדל למאן דלית ליה מוקצה כנ"ל לפרש לשיטת מהרש"ל דאזיל לטעמיה דפשיטא ליה דלמאן דבעי למימר דמאן דלית ליה מוקצה ואוסר בנולד בתרנגולת העומדת לגדל נמי לית ליה מוקצה אף למ"ש התוספות דמוקצה דבעלי חיים חמיר מנולד היינו דווקא ביוני שובך ולא בתרנגולת ומה שהכריחו לפרש כן ולא ניחא ליה לפרש דעומדת לגדל נמי חמיר מנולד ובכלל בעלי חיים הוא וא"כ הוי אתי הכל כפשטיה דהא דקאמר מעיקרא דלמא ב"ש לית ליה מוקצה אביצה לחוד קאי אבל בתרנגולת פשיטא ליה דאסור דמוקצה דב"ח חמיר כיון שעומדת לגדל כגרוגרות וצמוקין דמי וחמיר מנולד וע"ז מסיק אף מאן דשרי במוקצה גרידא אסור בנולד וכ"ש בתרנגולת גופא ומה"ט לא חשיב הביצה כאוכלא דאפרת אלא דא"א לפרש כן דא"כ לא הוי מקשה

מידי לקמן וניפלוג בתרווייהו ומאי קושיא דלמא בתרנגולת גופא ב"ש נמי מודה דאסור כדאשכחן דאסרו ביוני שובך אע"כ דתרנגולת העומדת לגדל לא דמי כלל ליוני שובך ומש"ה צריך לפרש כשיטת מהרש"א כדפרישית ועיין מה שאכתוב לקמן גבי וניפלוג בתרווייהו ודו"ק:

שם ומאי קושיא דלמא ב"ש לית להו מוקצה. הא דלא פשיטא ליה מדסברי ב"ש לקמן אין נוטלין עלי לקצב בשר וכיון דאית להו מוקצה לטלטול וכ"ש במוקצה לאכילה דחמיר טפי כדאמרינן פרק מפנין אלא משום דאיכא למימר דעלי מוקצה מחמת חסרון כיס הוא וחמיר טובא כיון דקפיד עליה ומייחד ליה מקום כדאמרינן להדיא פרק כל הכלים אההיא דעלי אבל מ"מ קשה אמאי לא פשיטא ליה מההיא דמגביהין מן השלחן עצמות וקליפין דמוקמינן סברת ב"ש כרבי יהודה ול"ל דההיא מקשה דקאמר ומאי קושיא לא סליק אדעתיה הא דקאמר ר"נ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י והוי גריס כפשטיה דבית שמאי סובר מגביהין דא"כ אמאי קאמר בל' ודלמא ב"ש לית ליה מוקצה וליקשי בהדיא הא ב"ש לית ליה מוקצה. ונלע"ד דודאי הוי ידע המקשה להא דר"נ ואפ"ה מקשה שפיר ודלמא ב"ש לית ליה מוקצה דאע"ג דלענין שבת מוקצה לאכילה חמיר טפי אבל בי"ט י"ל להיפך דמוקצה לאכילה קיל טפי כיון דאפילו מלאכות גמורות הותרו לצורך אוכל נפש כ"ש מוקצה גרידא בדבר שהוא אוכל נפש ממש דעליה קיימינן לענין ביצה ובזה נתיישב ג"כ הא דלא מייתי מדקאמרי בההיא מתני' גופא ואפר כירה מוכן הוא משמע דאי לאו דמוכן הוא ב"ש וב"ה תרווייהו סברי דאסור משום מוקצה ולמאי דפרישית א"ש דהא דקאמר ודלמא ב"ש לית ליה מוקצה היינו באוכל נפש ממש וק"ל. ועי"ל בפשיטות דהוי מסיק אדעתיה דלענין מוקצה יש לחלק בין שבת לי"ט דבי"ט יש להקל אף לענין טלטול משום דטלטול לא אסור אלא משום הוצאה כדאמרינן בכמה דוכתי והוצאה גופא מותר בי"ט ועיין מה שאכתוב עוד מזה לקמן בסוגיא דאפר כירה ודקר נעוץ:

שם בתוס' בד"ה דלמא ב"ש לית להו מוקצה תימא דמתניתין וכו' דקתני לא יטול אא"כ נענע מבעוד יום עכ"ל. קצת קשה מאי פשיטא להו דטעמא דב"ש משום מוקצה דהא מצינן למימר דטעמא דב"ש שאם לא ינענעו מבעוד יום דלמא משתכחו למחר כולהו כחושים ומימנע שמחת י"ט דה"נ אמרינן לקמן אליבא דב"ה ויש ליישב. ועיין בבעל המאור:

בפרש"י בד"ה ומי אמר ר"נ הכי דב"ה כר"י עכ"ל. וצ"ע מה כוונתו בזה. ועוד קשה דבפשיטות מצי לפרש דאתרווייהו מקשה הש"ס דלר"נ קשה ב"ש אדב"ש וב"ה אדב"ה.

ונראה דודאי דב"ש אדב"ש לא קשיא משום דמילתא דפשיטא היא דאיכא למימר דדוקא בשבת סובר כר"י אבל בי"ט ל"ל מוקצה כר"ש והיינו מטעמא דכתיבנא כיון דהוצאה גופא באוכל נפש נמי שרי וא"כ אין לאסור בי"ט שום מוקצה לא לטלטול ולא לאכילה אבל לב"ה מקשה שפיר מכח כ"ש והוצרך רש"י לפרש כן משום דכל השקלא וטריא בשמעתין אינו אלא לתרץ בהא דמוקי לב"ה כר"י אבל אהא דקשיא דב"ש אדב"ש לא משני מידי אע"כ דמעיקרא לא קשיא ליה בהא והיינו כדפרישית. אבל קשיא לי טובא אהא דמשמע בהדיא בשמעתין דר"נ מוקי לב"ש בי"ט כר"ש ובשבת כר"י ובפרק כל הכלים (שבת דף קכ"ד) מסקינן להדיא אהא דאין סומכין קדירה בבקעת דאיירי באיסור מוקצה ומפרש שם דגזרינן י"ט משום שבת כדתנן אין בין י"ט לשבת וכו' ורמינן ממתני' דמשילין פירות ומסקינן הא דאין בין ב"ש היא דלא שני ליה בין שבת לי"ט דתנן ב"ש אומרים אין מוציאין את הקטן לר"ה וטלטול נמי צורך הוצאה היא ומתניתין דמשילין ב"ה היא דמתיר בהוצאה ומיקל בי"ט מבשבת וא"כ משמע להדיא להיפך דלב"ש לא שני ליה במוקצה בין שבת לי"ט וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דקשיא דב"ש אדב"ש ול"ל דההיא מסקנא דהתם היינו להנך אמוראי דפליגי הכא אדר"נ ומוקי למתני' דהכא בתרנגולת העומדת לאכילה וא"כ מצינן למימר דדוקא בעומדת לאכילה מתיר ב"ש אבל בעומדת לגדל אוסר דאית ליה מוקצה אלא דמ"מ קשה אליבא דר"נ גופא תקשי מתניתין דאין בין אמתני' דמשילין כיון דלא מצי לאוקמי כתנאי דהא לדידיה ב"ש בהדיא שני ליה בטלטול בין שבת לי"ט מסוגיא דגמרא דבהכי סלקא בפרק כל הכלים לקמן בפרק משילין. מיהו בלא"ה כתבו רוב הפוסקים דלא קיימא הך סוגיא דפרק כל הכלים עיין בלשון הרא"ש לקמן פרק המביא. מיהו למאי דפרישית לעיל א"ש דמצינן למימר דלב"ש נמי לא שני ליה בטלטול בין שבת לי"ט כדמוכח מההיא דאין מוציאין וטלטול צורך הוצאה היא אלא הא דמתיר בביצה שנולדה היינו משום דאוכל נפש גמור הוא וצ"ע. והנה בס' המלחמות להרמב"ן ז"ל כתב דהא דאמרינן גבי שבת סתים לן וכו' היינו דר' מחלק בין שבת לי"ט אבל ב"ש וב"ה גופייהו לא שני להו בין שבת לי"ט. ולפ"ז היה אפשר ליישב קושייתינו ואני לא זכיתי להבין דבריו דאטו ר' שקורי משקר חלילה להפך דברי ב"ש וב"ה. ועוד דהא בעדיות לא תני להא דמגביהין מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה אע"כ דקושטא דמלתא כדמהפך רב נחמן וצריך לי עיון:

בתוס' ד"ה מגביהין מעל השלחן וכו' פ"ה אע"ג דאין ראוין למאכל בהמה ולא נהירא דהא איכא בסיפא ושער אפונין מפני שהם מאכל בהמה עכ"ל. ונלענ"ד ליישב שיטת רש"י דאדרבא דיוקא דידיה מסיפא מדקתני בסיפא מפני שהם מאכל בהמה מכלל

דברישא לא חזי לבהמה מש"ה פליגי ב"ש וב"ה ובסיפא לא פליגי דאלת"ה ליערבינהו וליתנינהו ולפרש מפני שהם מאכל בהמה וליפלוג ב"ה נמי בתרווייהו אע"כ כדפרישית דברישא לא חזי לבהמה ואפ"ה א"ש מ"ד מגביהין מעל השלחן דכיון שאין רוצה לטלטל אלא להעבירה מעל השלחן שרי דהוי כגרף של רעי וגדולה מזו מצינן בפ' כל הכלים דהני קערות לאחר שאכלו מהם מטלטלין להו לרב נחמן משום דהו"ל כגרף של רעי כ"ש עצמות וקליפין דמאיסי טפי. אלא דלפ"ז קשה אמאי קאמר ר"נ אנו אין לנו אלא ב"ש כרבי יהודא וב"ה כר"ש ואי הוי טעמא משום גרף של רעי אפילו לר"י שרי מ"מ מצינן למימר דשאני הכא דכיון דאפשר למיטרח בהתירא לסלק הטבלא ולנערה מש"ה אסור לטלטלם בעינם למאן דמחמיר במוקצה דהיינו רבי יהודה אבל ב"ה כר"ש דמיקל במוקצה מש"ה מתיר לטלטלם בעינם משא"כ שער של אפונין לא מאיס ומש"ה הוצרך לומר דשרי לטלטלם בעינא משום שהם מאכל בהמה. ועוד נ"ל דאף אם נאמר דלא הוי כגרף של רעי ממש מדאמרינן שלהי פרק כירה גבי מחתה באפרה דלא דמי לגרף של רעי דהאי מאיס והאי לא מאיס. ולפ"ז נאמר ג"כ דלא קאי האי סוגיא דקערות לפי המסקנא אפ"ה א"ש דאליבא דר"ש מגביהין עצמות וקליפין אע"ג דלא חזי למידי כיון שעיקר הטלטול אינו אלא לסלקו מעליו ושמעינן לר"ש דלא מקצה אינש דעתיה ממאי דצריך ליה וה"נ כיון דלא סגי בלאו הכי להעבירם מעל השלחן א"כ מאתמול הוי דעתיה עילוה. ואין לתמוה על זו הסברא אליבא דר"ש דהא טלטול גופא לא אסרו אלא משום דצורך הוצאה היא שהיא איסור דאורייתא ושמעינן לר"ש דאפילו בהוצאה גופא פוטר כשאינה צורך גופא אלא כדי לסלקה מעליו כדאית' פרק המצניע אבל לר' יהודה אסור. אלא דקושטא דמלתא נ"ל דדמי שפיר לגרף של רעי ולא דמי למחתה באפרה דשאני הכא שהוא על השלחן מאיס טפי ואתיא במכ"ש מההיא דקערה כנ"ל ליישב שיטת רש"י אח"ז מצאתי למורי זקיני הגאון מוה"ר יושע זצ"ל בספרו מג"ש שכ"כ בפ' נוטל בשינוי קצת ע"ש ונתתי שבח והודיה לאל יתברך שמו שהנחני בדרך אמת שכוונתי לדברי מורי זקיני זצ"ל:

דף ב:

בגמרא גבי י"ט דסתם לן תנא כר' יהודה דתנן אין מבקעין וכו' הא דלא מייתי מסתמא דסוף מכילתין אין משקין ושוחטין את המדבריות וסתמא דסוף מסכת עדיף טפי כמ"ש התוספות אלא דאיכא למימר דהני מדבריות כגרוגרות וצמוקין דמי כדמסקינן לקמן דאפילו ר"ש מודה דאסור וק"ל ועיין בסמוך:

שם מכדי מאן סתמיה למתני' ר' וכו' והא דנקט בהאי לישנא ולא קאמר בפשיטות אי הכי קשיא סתמא אסתמא אלא דמשום דמלשון התרצן דקאמר גבי שבת סתם לן וכו' גבי י"ט סתם לן היה משמע לכאורה דהאי תנא דסתמא מס' שבת סבר כר"ש והאי תנא דסתמא מסכת י"ט סבר כר"י מש"ה מקשה דא"א לומר כן דהא כולהו סתמי ר' סתם לן. מיהו יש לדקדק אמאי לא מקשה בפשיטות דלמאי דמפכינן מתני' דמגביהין ומוקמינן נמי למתני' דהכא בעומדת לגדל וטעמא דב"ה משום מוקצה א"כ קשה דב"ה אדב"ה. ויש ליישב דודאי היה אפשר לתרץ דלא תקשי דב"ה אדב"ה דמצינן למימר דבמוקצה לטלטל סברי ב"ה כרבי שמעון דשרי והכא בביצה דהוי מוקצה לאכילה סברי כר"י דאסור דהכי נמי אמרינן בפרק מפנין אליבא דרב ע"ש ומש"ה לא מייתי נמי מתני' דאין משקין את המדבריות דהוי נמי מוקצה לאכילה אבל מהאי סתמא דאין מבקעין דהוה מוקצה לטלטול מוכח שפיר החילוק בין שבת לי"ט אבל אכתי איכא למידק דמצינן למימר דההיא דאין מבקעין נמי לאו משום איסור טלטול נגעו בה אלא משום מוקצה דהסקה דהוי הנאת הגוף ודמי למוקצה דאכילה תדע דהא שייך נמי איסור הנאה לענין עצים שנשרו להסקה כמו איסור הכנה במידי דאכילה. אח"ז מצאתי לבעל מגן אברהם בסימן תק"ז שכתב דמוקצה דעצי הסקה אינו אלא משום טלטול ולא משום הנאת עצמן ע"ש ולענ"ד צ"ע. וא"כ אכתי קשה מאי דוחקיה לחלק בין שבת לי"ט דהוי מצי לחלק בין מוקצה לאכילה והסקה ובין מוקצה לטלטול גרידא כדמחלק במפנין ויש ליישב ודו"ק: **בגמ'** במאי אוקימתא בתרנגולת העומדת לגדל וכו' וניפלגו בתרווייהו וכו'. הש"ס מקשה בפשיטות למאי דקאמר רב נחמן דמאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד ודלית ליה מוקצה לית ליה נולד א"כ מקשה וניפלוג בתרווייהו אבל קשיא לי טובא אדרב נחמן גופיה מאי דוחקיה לומר כן שאין לחלק בין מוקצה לנולד ומתוך כך הוצרך ג"כ לומר דפליגי ב"ש וב"ה בסברות הפוכות דלב"ש מחמיר בשבת ומיקל בי"ט ולב"ה איפכא לגמרי ומתוך כך קשיא נמי אאוקימתא דר"נ וניפלוג בתרווייהו וטפי הו"ל לר"נ למימר דלב"ה שבת וי"ט שווין לגמרי ובתרווייהו מתיר במוקצה ואוסר בנולד כסברת המקשה דפשיטא ליה דמאן דשרי במוקצה בנולד אסור אלא דב"ש לחוד סברי דאף בנולד שרי משום דמיקל בי"ט טפי מבשבת דבלא"ה צ"ל כן אליבא דר"נ דלא תיקשי לדידיה דב"ש אדב"ש כמ"ש וא"כ לא הוי שייך להקשות וניפלוג בתרווייהו דבתרנגולת גופא ב"ה נמי מודו דשרי ומתוקמי כולהו סוגיין ברווחא דלא קשיא נמי סתמא דאין מבקעין אסתמא דמחתכין הנבילה דנבילה מוקצה גרידא היא ומש"ה שרי אבל קורה שנשברה בי"ט נולד הוא ואסור ואינך מתניתין דהמביא עצים איירי במוקצה מחמת חסרון כיס כמ"ש

התוס' בשמעתין ד"ה אין מבקעין. ובכה"ג גופא קשה לכל הני אמוראי דשמעתין למה נדחקו לטעמא דמשקין שזבו ופירות הנושרין ומסקינן לקמן דכולהו כר"נ לא אמרי כי קושיין והיינו קושיא דניפלוג בתרווייהו ומאי קושיא דאדרבה מצינן לאוקמי ברווחא מתני' בעומדת לגדל ואפ"ה תרנגולת מותרת לב"ה וביצה אסורה דנולד אסור ומוקצה מותר ועיקר קושיא זו לשיטת רבינו חננאל ור"ת והרא"ש שהביא הב"י סי' תצ"ה שכתבו דלקושטא דמילתא כל הני אמוראי פליגי אדר"נ וסוברים שיש לחלק בין מוקצה לנולד אלא ר"נ גופא בלחוד אין מחלק בין מוקצה לנולד כדי להעמיד אוקימתא דידיה ולפמ"ש נתבאר שהוא להיפך דאדרבה אי מחלקינן בין מוקצה לנולד מתוקמי טפי אוקימתיה דר"נ ברווחא וליכא לאקשויי מידי מיהו אליבא דהנהו אמוראי מצינן למימר דהא דלא מוקי מתניתין בעומדת לגדל ומשום נולד היינו משום דלדידהו פשיטא להו דלא שייך בשום ענין לחלק בין שבת לי"ט אף להחמיר בשבת מבי"ט אליבא דב"ש והיינו כדכתיבנא לעיל דמוכח מסוגיא דפרק כל הכלים ופ' משילין דלב"ש לא שני להו בין שבת לי"ט לענין הוצאה כדמצינן להו בההיא דאין מוציאין את הקטן וטלטול צורך הוצאה היא כדאיתא שם בסוגיא ואם כן תו לא מצי לאוקמי מתניתין בעומדת לגדל דא"כ מ"ט דב"ש דשרו בנולד הא אף במוקצה אסרי כההיא דעצמות וקליפין למאי דמפכינן לה כדמוכח שילהי פ' מי שהחשיך. אלא דלשון סוגיית הש"ס לקמן לא משמע כן דהא קאמר להדיא כולהו כר"נ לא אמרי כי קושיין והיינו קושית דניפלוג בתרווייהו ולא משום דקשיא להו דב"ש אדב"ש וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אכתי הו"ל לאוקמי בעומדת לגדל ואסורה משום נולד אבל תרנגולת דמוקצה גרידא היא שרי ועוד דמ"מ לר"נ גופא הקושיא במקומה דהא לר"נ ע"כ שני לב"ש בין שבת לי"ט דמחמיר בשבת ומיקל בי"ט וא"כ מאי דוחקיה לדמות מוקצה לנולד. אע"כ דהא דאמר ר"נ במוקצה ונולד שווין לגמרי היינו מסברא דנפשיה דפשיטא ליה בלא"ה מסברא שאין לחלק ביניהם ולפמ"ש כל הני אמוראי נמי הכי ס"ל דהא לא אשכחן דפליגי עליה בהא ועוד דאי פליגי הוי מצי לאוקמי למתניתין דהכא משום נולד אע"כ דמאן דשרי במוקצה שרי בנולד וה"נ אשכחן דמקשה הש"ס בפשיטות בפ' כירה גבי קינה של תרנגולים אע"ג דאליבא דר' יוחנן קיימינן התם דמפרש לטעמא דמתני' דהכא משום משקין שזבו ומשמע דאפ"ה אית ליה להא דרב נחמן ואם כן קשה טובא לשיטת הפוסקים שפסקו דלא כר"נ והסכימו דמוקצה ונולד אינן שווין דאף למאן דשרי במוקצה אוסר בנולד מסוגיית רש"י וא"כ קשה סוגייא דהכא ולכאורה נ"ל ליישב ע"פ שיטת הרמב"ן שהבאתי לעיל שכתב דקושטא דמלתא ב"ש וב"ה גופייהו לא שני להו כלל בין שבת לי"ט אלא ר' ראה דברי ב"ה בי"ט

ודברי ב"ש בשבת ע"ש ולשיטתו ע"כ צ"ל דהא דקאמר ר"נ אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וב"ה כר"ש לא שמהפך המשנה אלא דבאמת פלוגתא דב"ש וב"ה כפי ששנוייה לפנינו דב"ש ס"ל מגביהין עצמות וקליפין וב"ה סברי אין מגביהין אלא דלענין פסק הלכה יש לנו לומר כאילו שנויה בהיפך כי היכי דלוקמי דברי ב"ה כהלכתא ובאמת הם דברי ב"ש ואפ"ה הלכתא כוותיה. נמצא דלפ"ז דב"ה סברי אין מגביהין דאית ליה מוקצה אפילו בשבת וכ"ש בי"ט למאי דקאמר ר"נ דשבת קיל מי"ט וא"כ מקשה הש"ס שפיר אי ס"ד דהכא בעומדת לגדל איירי דא"כ נפלגו בתרווייהו דל"ל דב"ה שרו בתרנגולת גופא דלית ליה מוקצה אלא נולד דהא חזינן להדיא דאית ליה מוקצה בההיא דעצמות וקליפין ומשו"ה הוצרכו לפ' דאיירי בעומדת לאכילה. אלא דאכתי קשה א"כ מאי מקשי ניפלוג בתרנגולת להודיעך כחו דב"ה ותיפוק ליה דכבר שמעינן לב"ה דאסור במוקצה אפילו בשבת בההיא דעצמות וקליפין וא"כ א"ש דאיצטריך פלוגתא דשבת להודיעך כחו דב"ה דאפילו במוקצה אסרי ואפילו בשבת והכא איצטריכו לאפלוגי בנולד להודיעך כחו דב"ש דאפילו בנולד שרי ואפילו בי"ט ובר מן דין כבר כתבתי ששיטת הרמב"ן קשה להולמו ואין נראה כן מהסוגיא שלפנינו לפי שיטת הש"ס והמפרשים וכמ"ש התוס' דלא מייתי בעדיות ההיא דמגביהין בהנך דב"ש לקולא וכו' אע"כ דאיפכא מיתנייא וכן משמע בשילהי פרק מי שהחשיך דאמרינן התם ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח ב"ש אמר מגביהין וכו' ואמר ר"נ אנו אין לנו משמע להדיא איפכא מיתנייא לגמרי וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא ולשון הרמב"ן צ"ע ודוק. ולולי דברי הקדמונים היה נ"ל לפרש פירוש אחר בסוגייא דשמעתין כדי ליישב כל הסוגיא דכל חד ליקום אדוכתיה דבכמה דוכתי משמע דמלתא דפשיטא היא דנולד אסור אליבא דכ"ע וכמו שהביאו הפוסקים ראיות וכן הכריע מהרש"ל בים של שלמה בשמעתין ואף שכתב ליישב כל הראיות אפ"ה הכריע מההיא דפסק סתמא דתלמודא בפ' נוטל דגרעיני דתמרי פרסייתא אסירי והיינו משום נולד וא"כ קשה סוגיא דהכא דפריך בפשיטות וניפלוג בתרוויהו ומש"ה נדחקו לפרש טעמא דביצה במילי אוחרי וכן בשבת פרק כירה מקשה הש"ס בפשיטות והאמר ר"נ מאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד אע"ג דאליבא דרבי יוחנן קיימינן ובמסכת עירובין גבי מים בעבים מבלע בליעי מקשה הש"ס בפשיטות והא נולד הוא אע"ג דדמי לנולד דביצה כמ"ש התוס' בשמעתין. לכך היה נ"ל לפרש בענין דלא תיקשי מידי ומתוך דברי יתיישבו כמה קושיות ודקדוקי' בשמעתין וראיתי להקשות עוד קושיא א' גדולה היא אצלי דלמאי דמוקי ר"נ טעמא דביצה לב"ה משום דבמוקצה די"ט קי"ל כר' יהודה אבל בשבת קי"ל כר"ש וא"כ תקשי ליה דביצה שנולדה בשבת

לישתרי והלכה פסוקה היא דאסור מדמקשה בסמוך עליה דרבה שבת לישתרי אלמא דפשיטא דאסור ואף שאכתוב בסמוך ליישב שנוייא דחיקא היא. ומה שנלע"ד בזה הוא דודאי ר"נ גופא לא סליק אדעתיה להתיר בנולד אלא פשיטא ליה דאסור כדפשיטא לסתמא דתלמודא בפ' נוטל גבי גרעינין דתמרי פרסייתא ובמס' עירובין גבי מים בעיבא בליעי והיינו בא' משני טעמים אי משום דאמרי' דר"ש גופא אע"ג דמיקל במוקצה מודה בנולד דאסור והא דשרי פ' כירה בקליפי אגוזים וגרעיני תמרי ושברי כלים להסקה היינו משום דלאו נולד גמור נינהו כמ"ש התוס' לעיל בד"ה קס"ד וא"כ נאמר דקי"ל לגמרי כר"ש וההיא דתמרי פרסייתא דפרק נוטל שאני דלא חזו לגמרי כמו שאכתוב לקמן או שנאמר דנהי דר"ש סובר דנולד נמי מותר אלא דאנן לא קי"ל כוותיה אלא במוקצה לחוד אבל לא בנולד ואין זה מהתימא דהא מאי דקי"ל כר"ש היינו משום דהכי מסקי רבינא ורב אחא דבתראי נינהו בשילהי מי שהחשיך והתם אפליגו להדיא דאיכא מאן דאמר לבר ממוקצה מחמת איסור ואיכא מאן דאמר לבר ממוקצה מחמת מיאוס דלא קי"ל כר"ש וא"כ י"ל דכ"ש דבנולד לא קי"ל כוותיה דגרע מכל הני. ולפ"ז הא דקאמר רב נחמן בשמעתין מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד וכו' כל השקלא וטריא דשמעתין לא קאי אלא לענין ביצה לחוד משום דקושטא דמלתא ביצה לאו נולד מיקרי דהא אוכלא דאפרת הוא דמה"ט פשיטא לתלמודא בתרנגולת העומדת לאכילה שאין לאסור כלל משום נולד אלא בביצה העומדת לגדל קס"ד דהוי נולד דכיון שהתרנגולת גופא אינה עומדת לאכילה דמוקצה היא ביצתה הו"ל נולד ואף למאן דמתיר במוקצה והתרנגולת גופא מותרת אפ"ה מיקרי ביצתה נולד כיון שנולדה מדבר המוקצה דלא קיימא לאכילה וכמ"ש לעיל בשם מהרש"א והיינו דמקשה ואי בתרנגולת העומדת לגדל מוקצה היא ומסיק דקס"ד דמאן דשרי במוקצה אוסר בנולד וא"כ יש לדקדק ואמאי קאמר מעיקרא מוקצה היא הול"ל נולד היא ולמאי דפרישית א"ש דכולה חדא מילתא היא דקשיא ליה שהתרנגולת מוקצה היא ואע"ג דשריא ואפ"ה ביצה פשיטא דאסורה דממילא הו"ל נולד כיון שנולדה מן המוקצה והיינו נמי מאי דמסיק קס"ד דאף מאן דשרי במוקצה בנולד אסור פי' בדבר הנולד מן אותו דבר המוקצה כל זה היה סברת המקשה. וע"ז תירץ ר"נ דליתא להההיא סברא אלא מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד והיינו נמי כדכתיבנא דאביצה לחוד קאי דמאן דאוסר התרנגולת משום מוקצה אוסר הביצה משום נולד דלא חשיב כאוכלא דאפרת כיון שהאם אסורה אבל מאן דלית ליה מוקצה ומתיר התרנגולת לית ליה נולד לאסור הביצה דתו לא מיקרי נולד אלא אוכלא דאפרת היא כיון שנולדה מדבר המותר לאכילה דלא סבירא ליה לרב נחמן כסברת מהרש"א אלא פשיטא ליה

כדכתיבנא ומשו"ה הוצרך לחלק בין שבת ליום טוב כי היכי דלא תיקשי דב"ה אדב"ה דגבי עצמות וקליפין לית להו מוקצה והכא מוכח דאית להו מוקצה לאסור התרנגולת והביצה דאי לאו דאוסר התרנגולת משום מוקצה לא מיקרי הביצה נולד דאוכלא דאפרת הוא והיינו דמקשה הש"ס בפשיטות וניפלוג בתרווייהו דכיון דלא שייך לאסור הביצה אלא משום לתא דאיסור תרנגולת א"כ ליפלוג בתרווייהו כי היכי דלא ליטעי ובזה נתיישב קושית התוספת בד"ה וניפלוג ודוק והיינו נמי דמהאי קושיא כולהו אמוראי כר"נ לא אמרי דאינהו נמי אית להו האי סברא שאין לאסור הביצה משום נולד אלא במקום שהתרנגולת אסורה וקשיא להו וניפלוג בתרווייהו ומשו"ה מוקי לטעמא דביצה במילי אוחרן. ועפ"ז נתיישב אצלי מאי דהוי קשיא ליה לשיטת ר"ת שכתב לקמן בסוגיא דמוחלפת השיטה היינו דההיא דהשוחט משום דב"ה גבי שמחת י"ט לקולא וכתבו שם התוספות בדיבור הקודם דהא דלא חייש לשמחת י"ט בביצה היינו משום שאין שמחה בביצה שהוא דבר מועט וא"כ קשיא טובא מאי מקשה הש"ס וליפלגו בתרווייהו דלמא ב"ה מודו דתרנגולת שרי דנהי דאית ליה מוקצה אפ"ה מיקל משום שמחת י"ט. ונהי שיש ליישב ולומר דלא שייך לומר דמשום שמחת י"ט מתיר ב"ה במוקצה דהא אליבא דר"נ אדרבה מחמיר ב"ה במוקצה ונולד בי"ט טפי משבת משום די"ט קיל ואתי לזלזולי ביה א"כ תו לא מצינו למימר שהתירו משום שמחת י"ט ומה שהקשו בתוס' לקמן דמצי לאקשויי מביצה היינו לאינך אמוראי דאיסורא דביצה משום טעמא אחרינא. אבל למאי דפרישית א"ש טפי דאי ס"ד דב"ה שרי בתרנגולת א"כ הביצה ממילא שרי דתו לא הוי נולד כיון דאמה שריא הו"ל כאוכלא דאפרת ודוק היטב. ולפמ"ש דר"נ וכולהו אמוראי סברי בנולד דעלמא דאסור אלא בביצה לחוד קאמרי דמאן דמתיר התרנגולת דלית ליה מוקצה מתיר נמי בביצה. א"כ לפ"ז א"ש דלר"נ אסור ביצה שנולדה בשבת דאע"ג דבשבת לית ליה מוקצה היינו מוקצה גרידא דס"ל שאין אדם מקצה דעתו ממאי דחזיא ליה אבל התרנגולת בשבת ודאי סובר ר"נ דמלתא דפשיטא היא דמוקצה גמור הוא דלא חזי כלל וגרע טפי ממוקצה מחמת איסור ואף מגרוגרות וצמוקין וכ"ש למאן דאמר דמודה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין א"כ ק"ו בן בנו של ק"ו תרנגולת בשבת דלא חזי למידי והו"ל מוקצה גמור דבעלי חיים. וא"כ פשיטא דביצתה אסורה אף בעומדת לאכילה ולא שייך לחלק לענין ביצה אלא בי"ט לפום האי סברא ואין להקשות א"כ מאי מקשה הש"ס בשבת פרק כירה גבי הא דאמר רבי יוחנן קינה של תרנגולים אסור לטלטלה ומוקמינן לה דאית בה ביצה ומקשינן עלה והאמר ר"נ מאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד ואיצטריך ליה לאוקמי בדאית בה ביצת אפרוח והא למאי דכתיבנא בביצה

שנולדה בשבת לא איירי ר"נ ופשיטא ליה דאסורה. איברא דלא קשיא מידי דהא התם כל השקלא וטריא קאי אמאי דמקשינן דר' יוחנן אדרבי יוחנן למאי דקאמר רבה בר בר חנה משמיה הלכה כר"ש ושמעינן שם לר"י גופא דקאמר אין מוקצה לר"ש אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק הואיל ומוקצה למצוותו משמע לפ"ז להדיא דר"י אי ס"ל כר"ש לית ליה שום מוקצה כלל אלא במוקצה למצוותו לחוד ואפשר דאף בגרוגרות וצמוקים לית ליה והתוספות נסתפקו שם בזה וכן בבעלי חיים שמתו קאמרינן שם להדיא אלא למר בריה דר"י דאמר חלוק היה ר"ש אף בבע"ח שמתו מאי איכא למימר ועליה משני דאית בה ביצה וא"כ מקשה שפיר והאמר ר"נ מאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד ונהי דדוקא בביצה שנולדה מן המוקצה איירי ה"נ משמע דאפילו בבע"ח גמורים לא מיקרי מוקצה לר"י דאמר הלכה כר"ש דאמר להדיא אין מוקצה לר"ש כלל וכללא כייל וגם בזה משמע שנסתפקו שם התוספות אי מתיר ר"ש בבע"ח גמורים ולפי הסברא שלי י"ל דפשיטא לתלמודא דר"ש אליבא דר"י מתיר אף בבע"ח וא"כ דלא מיקרי התרנגולת מוקצה אף בשבת תו לא שייך לאסור הביצה משום נולד. וכל זה בסוגיא דהתם דאיירי לר"י אליבא דר"ש אבל בסוגיא דהכא איירי לר"נ אליבא דנפשיה שסובר דר"ש אית ליה מוקצה בעולם כגון בגרוגרות וצמוקים ודכוותייהו מילי טובא כדאמרינן בהמות המדבריות נמי כצמוקין וכגרוגרות דמי א"כ כ"ש בבע"ח גמור בשבת דהוי מוקצה ואף אי ר"ש גופא סובר דאף בבע"ח לית ליה מוקצה מ"מ ר"נ לא ס"ל כוותיה בהא דלא גרע ממוקצה מחמת איסור דקי"ל דלא כר"ש בפ' מי שהחשיך. וע"כ בלא"ה משמע דאית ליה לר"נ שם מוקצה בעולם אף בשבת דאלת"ה לא שייך להחמיר ולאסור בי"ט כי היכי דלא ליתי לזלזולי ביה ומה זלזול שייך בדבר המותר לגמרי אע"כ דאיכא שם מוקצה בעולם אלא דמחמרינן בדין מוקצה טפי מבשבת וא"כ דתרנגולת בשבת מוקצה גמור היא מש"ה ביצתה אסורה ואפשר דב"ש גופא לא פליגי ואמרי תאכל אלא בי"ט מטעמא דכתיבנא כיון דלית להו מוקצה ביצתה לאו נולד מיקרי אבל בשבת אסורה והיינו דפליגי דוקא בי"ט וא"ש אליבא דכולהו אמוראי דאף למאי דמסקו בביצה העומדת לאכילה לא פליגי אלא בי"ט אבל בשבת אפשר דכ"ע מודו דאסורה ועיין מה שאכתוב בזה בסמוך גבי שבת דעלמא לישתרי. נמצא דלפמ"ש נתיישבה כל הסוגיא אליבא דהלכתא למאן דאסרי בנולד דאיכא למימר דר"נ גופא וכל הני אמוראי אסרי בנולד אלא דשאני נולד דביצה דאוכלא דאפרת הוא ונולד דידה אינו אלא משום לתא דמוקצה אלא שהפוסקים ומפרשים הקדמונים לא נחתו לפרש כן והמעיין יבחר ודוק היטב. ובאמת מצאתי שדבר זה תלוי באשלי רברבי שהרי"ף ורמב"ם והרבה גאונים סברי דלמאי דקי"ל כר"ש

אין מוקצה כלל בבע"ח לענין השוחט לחולה שמותר לבריא עיין בב"י סי' שי"ח ואף להאוסרים מודו דר"ש גופא מתיר אלא דלא קי"ל כוותיה וא"כ דברינו אלה הם כפתור ופרח. ודע שיש לי שיטה אחרת בזה כשיטת הפוסקים דשרו בנולד לגמרי כפשטא דלישנא דר"נ ומה שאסרו בפרק נוטל בתמרי פרסייתא היינו משום דאפילו לכלבים לא חזי אלא ע"י תיקון גדול אלא להסקה קיימי ומש"ה אסורים בשבת ודעתי לפרשה היטב בפ' י"ט אי"ה:

שם בגמרא אלא אמר רבה וכו' ומשום הכנה ופרש"י רבה לטעמיה דאמר בפסחים ויליף מהכא דמוקצה מדאורייתא וכו'. וקשה דהא שם בפסחים מקשה אביי עליה דרבה בהא דאמר מוקצה דאורייתא ורבה גופא הדר ביה ממאי דמוקי בעצי מוקצה ואחר העיון מצאתי שגם הר"ן ז"ל הרגיש בקושיא זו וכן התוס' בפ' בכל מערבין דקדקו בזה ודחו דבריו. ולענ"ד נראה ליישב שיטת רש"י דרבה לא הדר ביה במסכת פסחים ממאי דמוקי בעצי מוקצה אלא משום קושיא דאין חילוק מלאכה בי"ט אבל לקושיא קמייתא אפשר דלא חש לה דלאו קושיא אלימתא היא. ובאמת נראה דאביי נמי אקושיא שני' סמיך דמשה באפר ודאי לא מצי לדחויי מימרא דרבה דהא אף למאי דקאמר רבה מעיקרא עצי מוקצה דאורייתא ע"כ לא ילפינן מיניה לכל מוקצה דליהוי דאורייתא דבכולהו תלמודא פשיטא לן דסתם מוקצה איסור דרבנן אע"כ דלא איירי רבה אלא ממוקצה גמור היותר חמור כגון בעצי מוקצה שנשרו בי"ט דהו"ל נולד ומוקצה מחמת איסור דאסיח דעתיה משום איסור תולש דהוי דאורייתא או בשאר נולד שלא היה בעולם כלל וא"כ לק"מ מההיא שה מן האפר דאינו אלא מוקצה קל כדאמרינן שלהי מכילתין דאיכא למ"ד דאפילו מדרבנן מותר וא"כ דלעולם דרבה לא הדר ביה וס"ל דעצי מוקצה וכיוצא בהן הוי דאורייתא כן נ"ל אליבא דרש"י ז"ל. אמנם מה שהכריחו כאן לפרש דמהכא יליף דמוקצה דאורייתא נלע"ד ברור דמשמע ליה לרש"י דעיקר פשטא דקרא דוהיה ביום הששי והכינו היינו דקפיד קרא שאין לאכול בשבת או בי"ט שום דבר מה שלא הוכן בששי דהיינו בדבר דשייך הכנה כגון עצי מוקצה ונולד אבל הא דדרשינן שאין שבת מכין לי"ט וכן להיפך אין זה כלל במשמעות המקרא והיכן רמיזא ועוד דאי ס"ד דקפיד קרא משום טירחא די"ט להכין בו לשבת א"כ ביצה שנולדה באחד בשבת או לאחר י"ט ליתסר נמי בחול וכן עצים שנשרו בשבת או בי"ט ליתסרו בחול כקושית רש"י ותוספות אע"כ דעיקר קפידא דקרא היינו משום איסור מוקצה שאין לאכול דבר שלא הוכן מבעוד יום כגון נולד וכיוצא בו אלא דממילא אמרינן כיון דהכנה זו חשיבא שמתרת האיסור א"כ הו"ל מלאכה ואסור לעשותה ביום טוב או בשבת לצורך מחר משא"כ בחול

דלא שייך איסור מוקצה א"כ לא מיקרי הכנה דממילא מלאכה הוא וכן פרש"י להדיא בפסחים ע"ש נמצא דאי לאו דמוקצה אסור תו לא שייך הכנה דרבה כלל. ולפמ"ש מבואר מל' רש"י דעיקר הכנה דרבה היינו משום מוקצה ונולד נגעו בה. ולפ"ז צ"ל דהא דאמרינן בסמוך קסבר רבה כל ביצה דמיתלדא האידנא מאתמול נגמרה לאו משום דאי היום נגמרה הוי שרי' דהא כ"ש דאסירא משום מוקצה דאורייתא שלא היתה מן המוכן בעולם כלל ביום חול ואע"ג דאוכלא דאפרת הוא סבר רבה דכיון שלא היתה בעולם כלל ולא היתה ראויה לאכילה קודם שנגמרה לא מיקרי אוכלא דאפרת דהיינו קפידא דקרא והכינו ביום הששי אלא משום דקושטא דמלתא הוא דמאתמול נגמרה א"כ אין כאן מוקצה דאורייתא אלא דאפ"ה אסורה מדרבנן משום גזירה י"ט שאחר השבת ותלמודא הוא דדייק הכי מדקאמר רבה משום גזירה ולא קאמר משום הכנה גרידה שלא היתה מן המוכן ע"כ סובר רבה דמאתמול נגמרה ואפשר דרבה גופא הוצרך לומר כן דאל"כ הדרא קושיא לדוכתא מ"ט דב"ש דשרו הא אפילו בשאר מוקצה אסרי כ"ש בהא דהוי מדאורייתא לרבה להכי קאמר דמאתמול נגמרה וא"כ אין כאן משום מוקצה אלא משום גזירה וב"ש לא גזרי אטו י"ט אחר שבת. כל זה למדתי מסברא לפי שיטת רש"י ז"ל. ואח"ז עיינתי בדברי הקדמונים וראיתי דשדו בי' נרגא שכתבו הר"ן ומהרש"ל ז"ל דלא שייך איסור הכנה באותו יום אלא קפידא דקרא שאין י"ט מכין לשבת ומייתי ראיה מדאמרינן בפרק בכל מערבין תחלת היום קונה העירוב ושבת מכינה לעצמה משמע דמשום הכנה דיומא לא מיתסר דלא בעינן הכנה ביום חול וזה שלא כדברינו איברא דבלא"ה אין בזה סתירה דלפי שהם לא נחתין לשיטת רש"י לפ' טעם הכנה משום איסור מוקצה אלא משום טירחא די"ט והיא ג"כ שיטת התוס'. אמנם לשיטת רש"י נראה שהדברים מוכרחים ויש קצת ראיה לזה משיטת הירושלמי גבי לפידים שכבו שהביא הב"י סי' תק"א ולפי סברא זו מצינו ליישב שם ל' הב"י וכן מ"ש בסי' תקי"ג בדין אפרוח ומה שהקשה עליו הט"ז ואין כאן מקומו להאריך. אמנם יש ליישב לשיטת רש"י לפירושינו דלא תקשי מההיא דבכל מערבין דבלא"ה לא שייך התם כלל איסור הכנה דמוקצה אלא דאביי מקשה התם לרבה וס"ד דהתם נמי יש לאסור לערב מי"ט לשבת כיון שבא להתיר האיסור ודמי להכנה דרבה דאסור ליה משום שבא להתיר איסור מוקצה וע"ז משני שפיר דלא דמי דהתם אין ההיתר נגמר מי"ט לשבת אלא שבת מתיר לעצמו א"כ אין כאן הכנה כל עיקר שאין ההיתר מחמת הכנה ול' שבת מכינה לעצמה אפשר דאגב גררא נקטיה כנ"ל נכון אליבא דרש"י ועיין מה שאכתוב עוד בסמוך. אחר ימים מרובין מצאתי להדיא בל' רש"י ז"ל לקמן פ' אין צדין (דף כ"ו ע"ב) גבי מוקצה לחצי שבת שכתב שם

דמאי דלא חזי בין השמשות ונראה לאכילה בשבת או בי"ט גופא אסור משום דאין כאן הכנה מבעוד יום ומאן דאית ליה מוקצה הכנה מבעוד יום בעינן כדכתיב והיה ביום הששי והכינו כו' עכ"ל. הרי להדיא כמו שכתבתי לגמרי דלית ליה האי סברא דשבת לעצמו מכין וע"כ דמפרש לה היא דבכל מערבין כדפרישית ודו"ק:

שם שבת בעלמא לישתרי. כבר כתבתי באריכות שיש להקשות מ"ש דקשיא ליה הא קושיא אמילתא דרבה דהא אדר"נ כ"ש דקשה שבת דעלמא לישתרי דהא בשבת סתים לן תנא כר"ש דמוקצה שרי ומאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד ולדר"נ לא שייך לתרץ גזירה שבת אטו י"ט דהא בכל דיני מוקצה לא גזור שבת אטו י"ט ומ"ש ביצה. וכבר כתבתי ישוב נכון באריכות לשיטתינו. אמנם לפי שהקדמונים לא נחתו לפרש כשיטתינו כמ"ש לעיל צריך אני ליישב לפי פשוטו. ונלע"ד דבלא"ה ע"כ הא דמקשה הכא בפשיטות שבת דעלמא תשתרי לאו משום דפשיטא ליה דהכי דיינינן מעשה בכל יום דאסור בשבת אף בעומדת לאכילה הא ליתא דאכתי קשה לר"נ דשרי בעומדת לאכילה אף בי"ט אע"כ דעיקר קושית הש"ס אברייתא דלקמן סמיך דקתני א' ביצה שנולדה בשבת ואחד שנולדה בי"ט וכו' וא"כ לר"נ לא קשה דמצינן למימר דברייתא אליבא דר' יהודה אתיא דאוסר במוקצה בין בשבת בין בי"ט ואיירי בעומדת לגדל לחוד משא"כ לרבה דאוסר בי"ט אף בעומדת לאכילה משום גזירה דהכנה וא"כ ע"כ ברייתא דאחד שנולדה בי"ט איירי בכל גווני אף בעומדת לאכילה ובכה"ג גופא קתני דאחד שנולדה בשבת ואיירי נמי בכל גווני דומיא די"ט וא"כ מקשה שפיר. אבל אי קשיא לי הא קשיא מאי מקשה לרבה שבת גופא תשתרי ותיפוק ליה דבשבת אפילו בלא טעמא דהכנה יש לאסור אף בביצה שעומדת לאכילה דהו"ל נולד גמור ולא חשיב כאוכלא דאפרת כיון שהאם אינה עומדת לאכילה מחמת איסור שחיטה. מיהו קושיא זו אינו אלא לשיטת הפוסקים דאסרי בנולד אף בשבת והיא שיטת ר"ת וסייעתו כמ"ש לעיל אבל לשיטתו הפוסקים דנולד שרי לגמרי בשבת א"כ לק"מ דאע"ג דהכא אליבא דרבה קיימינן דאית ליה מוקצה גרידא בשבת וכ"ש נולד מ"מ י"ל דהא דמקשה הש"ס שבת דעלמא לישתרי היינו דלדידן דקיימא לן כרבה בטעמא דהכנה בדיני דמוקצה ונולד לא קי"ל כוותיה אלא כדאפסקינן הלכתא בסוף שבת כר"ש א"כ שבת דעלמא תשתרי ולפ"ז נצטרך לומר דממעשים בכל יום מקשה דפשיטא לן דאסור דאי מברייתא דלקמן הא איכא לאוקמי כר' יהודה ומש"ה אוסר אף בעומדת לאכילה אלא לשיטת הפוסקים דנולד אסור אף בשבת קשה מיהו איכא למימר נמי דאליבא דהלכתא לא מיקרי נולד בעומדת לאכילה דאוכלא דאפרת הוא דאף דמוקצה מחמת איסור שחיטה אפ"ה שרי

דהא דאמרינן לבר ממוקצה מחמת איסור היינו היכא דדחיה בידים משא"כ הכא לא דחיה לתרנגולת בידים וכ"כ הרמב"ם והרי"ף ז"ל להדיא גבי שוחט לחולה עיין בב"י סי' שי"ח וכ"כ התוספות בפ' בכל מערבין (עירובין דף מ') ד"ה הא מאתמול מוקצה דשחיטה לא מיקרי דחיא בידיה ואפילו לפירות הנושרין לא דמו ובזה נתיישב' קושית הב"י סי' שי"ח וא"כ מקשה שפיר שבת דעלמא תשתרי פי' לדידן דקי"ל כר"ש ובהא דהכנה קי"ל כרבה לישתרי ואנן קי"ל מעשים בכל יום דאסור כנ"ל. אלא דלפמ"ש בסמוך דע"כ לאו ממעשים בכל יום פריך דא"כ הו"ל לאקשויי בפשיטות לעיל אדר"נ דע"כ דמברייתא דלקמן פריך דמסתמא אסור אף בעומדת לאכילה דומיא דנולדה בי"ט וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי מקשה מברייתא דלמא ברייתא מתוקמי אליבא דרבה נמי כרבי יהודא כמו לר"נ והא דאסור אף בעומדת לאכילה היינו משום דלר"י בשבת אף בעומדת לאכילה אסור משום נולד כיון שהאם אסורה משום מוקצה מחמת איסור שחיטה ולא הוי כאוכלא דאפרת ובי"ט אסור משום הכנה ודוק. אחר עמדי על קושיא זאת ראיתי שהר"ן הרגיש בקושיא זו ותירץ דתרנגולת שעומדת לאכילה ואסורה בשבת משום מוקצה מחמת איסור שחיטה אפ"ה מיקרי שפיר אוכל לעניין שביצתה מיקרי אוכלא דאפרת כיון שהאם עומדת לאכילה אלא דאיסור שבת רביע עלה משא"כ בעומדת לגדל ביצים לא קיימא כלל לאכילה ותו לא הוי ביצתה כאוכלא דאפרת ע"ש ובאמת סברא נכונה היא אלא דנראה דלשיטתו אזיל שמתיר ג"כ בחלב שנחלב בשבת מבהמה העומדת לאכילה ודוקא בעומדת לחלבה אסור משא"כ לרוב הפוסקים שהסכימו דאף בחלב שנחלב בשבת מבהמה העומדת לאכילה אסור וכ"כ בהגהות אשר"י בשמעתין והיינו מה"ט גופא דכיון שאינה ראויה הבהמה לאכילה משום איסור שחיטה לא הוי החלב כאוכלא דאפרת א"כ משמע דה"ה לביצה והדרא קושיא לדוכתא אם לא שאמר דשאני חלב דמגופא דבהמה קא מתמציא והו"ל כא' מאיבריה וכיון שהיא אינה ראויה לאכילה כמו כן החלב הכנוס במעיה אין שם אוכל עליה משא"כ בביצה דלאו מגופא אתיא הו"ל שפיר אוכלא דאפרת כיון שהאם גופא הוי קאי לאכילה אי לאו איסור שבת ובביצתה ל"ש איסור שבת משא"כ בביצת תרנגולת העומדת לגדל לא הוי כאוכלא דאפרת כיון שאין שם אוכל כלל על אמה וזה דוחק. אמנם למאי דפרישית לעיל בסמוך דעיקר מימרא דרבה בהא דקאמרינן אליביה דביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה היינו משום דאי היום נגמרה בלא"ה מיתסר משום נולד וכמ"ש באריכות לשיטת רש"י א"כ מצינן למימר דהשתא דאתינן להכי דמאתמול נגמרה תו לא שייך כלל איסור נולד בביצה דכיון דמאתמול נגמרה כמאן דמנחא בדקולא דמי ואף שהתרנגולת אינה

עומדת לאכילה משום איסור שחיטה אפ"ה ביצתה עומדת לאכילה מעי"ט ודעתיה עלה לאכלה למחר והרי היא כאגוז בקליפתו דאע"ג דקליפה אינה ראויה לאכילה אפ"ה לא הוי נולד משא"כ בחלב שלא היה מאתמול כלל כנוס במעיה הוי שפיר נולד למאן דאסיר. ולפ"ז אפשר דאף בעומדת לגדל לא מיתסר ביצתה כלל משום נולד מה"ט גופא כיון דמאתמול נגמרה הו"ל כמנחא בדקולא ואף שהתו' כתבו דבלידתה נמי שייך הכנה מ"מ נולד מיהא לא מיקרי אם לא היכא שהתרנגולת עומדת להטיל ביצים ולגדל אפרוחים כמו שפירשו קצת רבוותא עומדת לגדל דבכה"ג ודאי אסירא דביצים גופא מוקצה היא ושייך נמי נולד דלגדל אפרוחים לא נגמרה מאתמול אלא עם יציאתה כדאמרינן לקמן ואף שסברא זו לא נזכרה בשום מפורש או פוסק לא נמנעתי מלכותבה כיון דלא נ"מ מידי לדינא דהא בין כך ובין כך ביצה אסורה אף אי לא מיקרי נולד אפ"ה אסורה משום גזירה דהכנה ודאינך טעמי ודוק היטב ואין להאריך יותר:

בתוס' בד"ה והיה ביום הששי וכו' ותימא דכאן משמע שהמן לא היה יורד ביו"ט וכו'. ולא ידענא מהיכן פשיטא להו שלא היה יורד כלל דלמא לעולם היה יורד אף בי"ט שחל בע"ש אלא שלא היה יורד בו לחם משנה לצורך שבת כדי שלא יהא י"ט מכין לשבת אבל מה שירד באותו יום לצורך י"ט לא שייך הכנה לשיטתם כמ"ש לעיל וכן מבואר בל' הרא"ש ז"ל גבי עצים שנשרו דמה שנשר באותו יום לא מיתסר אלא משום מוקצה ולא משום הכנה משמע דלא שייך הכנה לצורך היום עצמו וא"כ מה שלא ירד המן בשבת לאו משום דהוי אסור משום שהכין לעצמו אלא משום איסור הוצאה וזה לא שייך בי"ט דהותרה הוצאה א"כ אה"נ שהיה יורד המן בי"ט אלא שאם חל בע"ש לא ירד בו לחם משנה אלא בעי"ט היה יורד לצורך שבת משום איסור הכנה מי"ט לשבת וצ"ע אמנם כבר כתבתי שיש לומר דאיסור הכנה שייך נמי באותו יום עצמו ואפשר דבהאי סברא פליגי המדרשים אם היה יורד בי"ט או לא:

בפרש"י בד"ה ומי גזרינן וכו' וא"ת הו"ל גזירה לגזירה וכו' תריץ הא מצי לאוקמי וכו' והא דאמרינן בכל התלמוד שאין גוזרין וכו' מהאי קרא נפקא עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מה כוונת רש"י בזה ומה ענינו לכאן דכמה פעמים נזכר בש"ס. והנלע"ד ליישב שזה סיוע לפרש"י הקודם שרוצה לפרש קושית הש"ס דליגזור בביצים במעי אמו בי"ט אחר השבת ותירץ דאף בכה"ג מותרין במעי אמן דמלתא דלא שכיחא הוא ולאפוקי מסברת רבינו אפרים שהביא הרא"ש דבנמצאו במעי אמן ביו"ט אחר השבת אסורים משום ספק הכנה וא"כ ע"כ מוכרח לפרש לשיטת ר' אפרים דהש"ס מקשה דאף בי"ט דעלמא ליתסרי ורש"י לא רצה לפרש כן דא"כ לא מקשה מידי דהו"ל גזירה לגזירה. מיהו אכתי

יש לפרש כשיטת רבינו אפרים ולא נחית לסברת גזירה לגזירה אי הוי מלתא דתליא בסברא דשפיר יש לחלק דהא דמקשה הש"ס לקמן גבי ביצה משום פירות הנושרין ומשקין שזבו דהו"ל גזירה לגזירה היינו משום דבביצה לא שייך כלל איסור תלישה וסחיטה אף מדרבנן בשום צד וא"כ ע"כ אם נאסור אותן אינם מצד עצמן כלל אלא משום פירות הנושרין ומשקין שזבו שאסורים משום שמא יעלה ויתלוש או שמא יסחוט מש"ה הו"ל שפיר גזירה לגזירה ויש להתיר הביצה לגמרי דלא דמי להנך ומשני דאפ"ה הו"ל חדא גזירה כיון שגזרו כן בפעם אחת משא"כ כאן דאף אם נאמר להתיר בביצים במעי אמן בי"ט דעלמא ע"כ נצטרך לאסור אותן בי"ט שאחר שבת דהתם הו"ל חדא גזירה וא"כ דביצים שבמעי אמן יהיו מותרין בי"ט דעלמא ובי"ט אחר השבת יהיו אסורין ממילא אתו לחלק ג"כ בשל תורה דבביצים שנולדו גופא יאמרו דבי"ט אחר השבת אסורין ובי"ט דעלמא לישתרי ומש"ה שייך שפיר לומר לא פלוג רבנן כיון דע"כ שייך בהו מיהא איסור דרבנן לא חילקו בתקנתן וכדאמרינן בעלמא כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ולפעמים אמרו עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה. ועוד דהא אביי הקשה כן לרבה ושמעינן לאביי בפ"ק דשבת גבי לא יעמוד בר"ה וישתה ברה"י ואיבעיא לן כרמלית מאי אמר אביי היא היא ולא הו"ל גזירה לגזירה ואפשר דהיינו נמי מה"ט כיון דע"כ שייך בכרמלית גזירה דרבנן לא פלוג רבנן בינו לר"ה. לכך פרש"י דהא דאין גוזרין גזירה לגזירה לאו מסברא אמרינן אלא מקרא נפקא דכל היכא שאיסור דרבנן משום גזירה שהוא משמרת לא עבדינן גזירה שניה וא"כ לא שייך לחלק בסברא שכתבתי אלא בכל ענין אין גוזרין אלא היכא שראו דאי לא הא לא קיימי הא וגזרו כן בפעם א' ואפשר דה"ט דאביי בכרמלית לפי שאין הכל בקיאין בין כרמלית לר"ה ויזלזלו בר"ה גופא או להיפך למי שבקי בו יבוא לזלזל לגמרי באיסור כרמלית ובאמת מצינן שהחמירו חכמים בקצת דבריהם בכרמלית יותר מר"ה לענין מצא מין את מינו וכן בפרק חלון (עירובין ד' ע"ז) אמרינן בהדיא דברשויות דרבנן החמירו יותר לעשות חיזוק משא"כ בביצה בין נמצא במעי אמו ובין נולדו לא טעו אינשי וכן בין י"ט אחר שבת ובין י"ט דעלמא לא אתו למיטעי ולא שייך לגזור גזירה לגזירה אליבא דכ"ע ועוד דלא שכיחא ולא שייך לומר אי לא הא לא קיימא הא ודו"ק:

בא"ד ואין י"ט מכין לחבירו לא גרסינן. גם בזה יש לתמוה מה ענינו לכאן דלעיל במלתא דרבה הו"ל לפרושי הכי ולפמ"ש יתיישב היטב דעיקר כוונת רש"י לפרש דקושית הש"ס דנגזור בהנך שנמצאו במעי אמן בי"ט שחל ע"ש אבל א"א לפרש אהנך די"ט דעלמא דהו"ל גזירה לגזירה. ולפ"ז אי הוי גרסינן במלתא דרבה אין י"ט מכין לחבירו אכתי הוי

מצינן לפרש דאי"ט דעלמא קאי ולא הו"ל גזירה לגזירה דהא אין לנו שום י"ט שאין אנו עושים שני ימים וא"כ באותן שנמצאו במעי אמן בי"ט שני ודאי שייך לגזור אטו הנך דמתיילדין ביומיה דאסירי שנגמרו אתמול דהו"ל מכין מי"ט לחבירו וכיון דע"כ בי"ט שני אסור ממילא יש לאסור נמי אותן שנמצאו בי"ט ראשון דאין בין י"ט ראשון לשני ואם נחמיר בי"ט שני טפי מבראשון מיחזי כחוכא ואיטלולא ואי לא הא לא קיימא הא לכך פרש"י דלא גזרינן אין י"ט מכין לחבירו וא"כ א"ש ודוק ומ"ש רש"י ז"ל דלא גרסינן משום דמקרא נפקי אע"ג דלפמ"ש לעיל דעיקר קפידא דקרא שאסור בי"ט ובשבת מה שלא הוכן מאתמול ביום חול והא דאמרי' אין י"ט מכין לשבת היינו דכיון דקרא אחשביה להאי הזמנה אסורה בי"ט ובשבת מלא תעשה כל מלאכה וא"כ יש מקום לומר דהא דאסור נמי מי"ט לחבירו היינו משום איסורא דלא תעשה כל מלאכה אלא דאכתי לא שייך לומר כן דהא לא מיקרי מלאכה אלא משום שמתרת האיסור כמ"ש והכא כיון די"ט של גליות לא אשכחן מן התורה א"כ ממ"נ מותר מי"ט לחבירו אי היום חול מותר ואי למחר חול הו"ל כמכין מיום טוב לחול דלא מיקרי מלאכה דהכנה ממילא כיון שאינו מתיר האיסור ודו"ק:

בתוס' בד"ה מלתא דלא שכיח וכו' וקשה דלמא אם לא שחטה וכו' ותיאסר בלא גזירה מספק עכ"ל. אף דלפמ"ש לעיל לשיטת רש"י דהכנה דאותו יום עצמו נמי אסור א"כ אותן שנמצאו שנגמרו במעי אמן ליתסרו ממ"נ אי אתמול נגמרו והיא נולדה היום אסורה משום גזירה ואי היום נגמרו כ"ש דליתסר משום הכנה שלא הוכנה מיום חול אלא דגם בזה שייך תירוץ התוס' דכל שלא נולדה ע"י כך לא מיקרי הכנה כלל וק"ל:

בגמ' רב יוסף אמר גזירה משום פירות הנושרין נראה לי דהא דגזרו בביצה משום פירות הנושרין משום דשייך ביה קצת ענין תלישה כדאמרינן פ' שמונה שרצים האי מאן דאושיט ידיה למעי בהמה ודלדל עובר שבמעיה חייב משום תולש דהו"ל עוקר דבר מגדולו ואע"ג דאמרינן לעיל דמאתמול נגמרה וא"כ בפירות הנושרין גופא כה"ג שרי אם נשרו מעי"ט אפשר דרב יוסף לא ס"ל דמאתמול נגמרה או אפשר דלאו כ"ע ידעי להא מלתא דמאתמול נגמרה ואם כן אתי לאחלופי בפירות הנושרין ומה שלא גזרו בענל שנולד בי"ט תירצו התוס' לקמן דף ו' ע"ש:

בפרש"י בד"ה רב יוסף כו' דאסירי משום פירות הנושרין מן האילן בשבת עכ"ל. מה שדקדק לכתוב בשבת אע"ג דבי"ט קיימינן כבר כתב מורי זקיני הגאון בספרו מג"ש פ' אין צדין דרש"י ז"ל לטעמיה דתולש גופא מותר בי"ט מן התורה אלא דחכמים אסרו משום דאפשר מאתמול ועיקר גזירה משום שבת דהו"ל מדאורייתא ומה שאסרו בי"ט

לא חשיב גזירה לגזירה דיו"ט ושבת חדא מלתא היא ע"כ דפח"ח וע"ש ומ"ש די"ט ושבת חדא גזירה היא כ"כ התוספות פ' במה מדליקין (שבת דף כ"ד) ולקמן דף י"ח ע"ש:

דף ג.

בתוס' גזירה שמא יעלה ויתלוש ותימא ל"ל האי טעמא וכו' ותימא דהא פרש"י גופא וכו'. ולכאורה יש לתמוה על תמיהתם דלענ"ד צדקו דברי רש"י דודאי איצטריכו תרי טעמי דהכא לא שייך כלל לומר דפירות הנושרין גופייהו לא מיתסרי אלא משום מוקצה דהוא איסור דרבנן דאם כן לא שייך לגזור בשבילם בביצה שנולדה מתרנגולת העומדת לאכילה דלא שייך בהו מוקצה והו"ל גזירה לגזירה ול"ל דאפ"ה גזרינן דחדא גזירה היא דא"כ תקשי למה לן טעמא דגזירה משום פירות הנושרין דהוי גזירה רחוקה ביצה אטו פירות ואמאי לא קאמר דגזרינן ביצה העומדת לאכילה משום ביצה שנולדה מתרנגולת העשויין לגדל ביצים שאסורה משום נולד לשיטת רוב הפוסקים לשיטת ר"ת וסייעתו ומכ"ש דלדידיה נולד אסור אף בי"ט להנך אמוראי אע"כ דמשום איסור מוקצה לא שייך כלל לגזור במידי דלאו מוקצה אטו מידי דמוקצה דהו"ל לגזירה לגזירה. ועוד דא"כ לא משכחת שום דבר שיהא בו היתר טלטול וא"כ שפיר איצטריך למימר הכא משום איסור תלישה דהוי מדאורייתא ומה שהוצרך רש"י לפרש לקמן בפרק אין צדין הטעם משום מוקצה ולא ניחא ליה לפרש משום גזירה שמא יתלוש נראה ברור דלא שייך שמא יעלה ויתלוש אלא בפירות הנושרין מאליהן בשדה שלו דמתוך שנתיר לו לאכול הפירות שנשרו יעלה באילן ללקט הפירות שנשרו שם ומונחים על האילן ודרך מתעסק ישכח שהוא שבת או י"ט ויתלוש והכי משמע להדיא בפרק מקום שנהגו גבי אנשי יריחו ע"ש משא"כ לקמן דאיירי בעובד כוכבים שהביא דורון משלו לישראל וא"כ לא שייך כלל לגזור שמא יעלה ויתלוש ול"ל דניגזור שמא יאמר לעובד כוכבים לתלוש מן המחובר דאמירה לעובד כוכבים גופא מדרבנן היא ואכתי הו"ל גזירה לגזירה ועוד דרש"י ז"ל לשיטתו דמשמע להדיא דלא ס"ל לגזור שמא יאמר לעובד כוכבים ממה שפי' שם לקמן גבי עובד כוכבים שהביא דורון דמותר לערב י"ט ראשון ולא כמ"ש התוספת וכמה גאונים דאסורין עד מוצאי י"ט שני משום שמא יאמר לעובד כוכבים להביא מן המחובר ורש"י ז"ל וסייעתו נחלקו משמע דלא ס"ל האי גזירה שמא יאמר לעובד כוכבים ועוד אפרש בזה לקמן אי"ה. ועי"ל דמה שהוצרך לפרש לקמן משום איסור מוקצה היינו כדי לאוסרן בטלטול דהכי משמע בסוגיא שם דלישנא דאסורין היינו אף לטלטל משא"כ משום גזרה שמא יעלה ויתלש לא שייך לאסור לטלטל ותדע דהכי

הוא שהרי לקמן פרש"י דמה שאסורים בכדי שיעשה היינו שלא יהנה ממלאכת י"ט וא"כ מעיקרא ל"ל טעמא דמוקצה ואמאי לא מפרש נמי טעמא שלא יהנה ממלאכת י"ט אע"כ דמשום טלטול הוצרך לטעמא דמוקצה וכוונתי בזה לדעת מהרש"ל ז"ל. ועוד נ"ל ברור דפרש"י לקמן הוא אליבא דהלכתא דהא בפרק מקום שנהגו אמרינן דאנשי יריחו היו אוכלין פירות הנושרין ולא הודו להם חכמים ואמרינן שם מעיקרא דמחלוקת בשל מכבדות דמ"ס גזרינן שמא יתלוש ומ"ס לא גזרינן אבל של בין הכיפין לא שייך שמא יתלוש ומותרין ופריך רבא אכתי הא מוקצות נינהו והכי אסקינן דאף בין הכיפין אסורין משום מוקצה א"כ לקמן דאמרינן סתמא עובד כוכבים שהביא דורון וכו' ולא מפליג בין מכבדות וכו' אע"כ דמלתא דפסיקא היא דאסורין משום מוקצה כמסקנא דפסחים וכן רב יוסף דהכא נראה דלא ס"ל כסוגיא דהתם אלא ס"ל דאף בשל בין הכיפין גזרינן שמא יתלוש דאלת"ה א"כ איך שייך לגזור בביצה דלא עדיף ביצה משל בין הכיפין דלא גזרינן אטו של מכבדות והתוס' הרגישו שם קצת בזה בדבריהן וצ"ע. מ"מ הרי נתבאר שיטת רש"י שצדקו יחדיו פירושו כאן ופירושו בפרק אין צדין כ"א לפי דרכו ומעתה אשוב אראה ליישב לשון התוספות לאחד אחד דמה שהקשו דהו"ל לפרש הכא טעמא דמוקצה ולמה לי טעמא דשמא יעלה ויתלוש אין הכוונה בזה על לשון הש"ס אלא אדרבא אגופיה דמלתא דרב יוסף קשיא להו דנראה שלא שייך לגזור בביצה משום פירות הנושרין אלא אי אמרינן דפירות הנושרין גופייהו גוזרין עליהן חכמים גזירה מיוחדת משום שמא יעלה ויתלוש וא"כ איכא למימר שפיר דבאותו שעה שגזרו על פירות הנושרין ראו ג"כ דההיא דביצה דמיא להם שנשרה מאליה וכללוה בכלל גזירתן משא"כ כיון דפירות הנושרין אסורין בלא"ה משום איסור מוקצה א"כ ע"כ אף דשייך בהו נמי איסור דאורייתא גזירת תלישה אעפ"כ לא הוצרכו חכמים לתקן עליהם לאוסרן דממילא היו אסורין בכלל איסורי מוקצה וא"כ גזירת ביצה מהיכא אתיא דהא משום איסור מוקצה לא שייך לגזור בדבר שאינו מוקצה כמ"ש בהכרח ול"ל דעל הביצה לבדה גזרו בפרטות משום גזירת פירות הנושרין דשייך בהו גזירת איסור תלישה הדר הו"ל גזירה לגזירה ודוק היטב שנ"ל סברא נכונה אף שאין בו סתירה הכרחית על פרש"י אפשר שתוספת נתכוונו לזו הקושיא. אלא דקשיא לי אם לזה נתכוונו התוספות א"כ לא תירצו כלום במ"ש דטעם דתלישה איצטריך אליבא דר"ש כדמסקו דאיירי בחצר שהם מוכנים לעורבים ולית בהו מוקצה והיינו דוקא אליבא דר"ש דהא לרבי יהודא לית ליה האי סברא דמוכן לעורבים הוי מוכן לאדם כדאמרינן פרק מקום שנהגו. וא"כ לפ"ז נצטרך לומר דלר"י קושטא דמלתא לא הוצרכו לתקן גזירה מיוחדת על פירות הנושרין דהא אסירי משום מוקצה

וא"כ ממילא לא שייך לגזור בביצה משום פירות הנושרין כדכתיבנא א"כ קשה לרב יוסף ר' יהודא דאמר כב"ש ולא כב"ה דהא ב"ה לא אסרו ביצה שנולדה בי"ט אלא משום פירות הנושרין ול"ל דר' יהודה דאית ליה מוקצה סובר דפלוגתא דב"ש וב"ה בביצה העומדת לגדל ואסרו ב"ה משום מוקצה דא"כ קשה וליפלגו בתרנגולת גופא דמה"ט נאדי רב יוסף מאוקימתא דרב נחמן מיהו מצינן למימר דהא בלא"ה לר"י צ"ל דההיא דמגביהין עצמות וקליפין איהו לא מפיך לה אלא גריס לה בענין דתיתוקם מלתא דב"ה כוותיה דאוסר במוקצה וא"כ לא שייך להקשות וליפלגו בתרנגולת דהא איפלגו התם בעצמות וקליפין להודיעך כחן דב"ה והכא פליגי בנולד להודיען כחן דב"ש כנ"ל נכון אלא שהתוספות ע"כ לא נחתו לכל זה כמו שאכתוב לקמן בלשון התוספות בד"ה לדידי אפילו בראשון ויש ליישב וצ"ע ודוק. ומ"ש בא"ד אבל תימא א"כ וכו' ל"ל טעמא דלקמן ותירצו דמיירי במידי דבעי מרא וחצינ' וכו' דלא שייך גזירה דתלישה מש"ה הוצרך לטעמא דמוקצה וכו' וקשיא לי בגווה דאכתי אף במידי דבעי מרא וחצינא ל"ל טעמא דמוקצה דבלא"ה יש לאסור משום גזירה שמא יאמר לעובד כוכבים לתלשם כמ"ש התוספת עצמן גזירה זו שם באותו סוגיא לענין כדי שיעשו דאסורין אף ביו"ט שני וממילא דליכא למימר נמי דבמידי דבעי מרא וחצינא לא שייך אף לגזור שיאמר לעובד כוכבים דא"כ אמאי כתבו התוספות שם דלישנא דגמרא דנקט כדי שיעשו היינו ביום הראוי לעשייה אבל בי"ט שני אסורים משום שמא יאמר לעובד כוכבים והא התם איירי ע"כ במידי דבעי מרא וחצינא כמ"ש התוס' כאן מדנקט לה גבי דיני מוקצה אלמא דאפ"ה חיישינן שמא יאמר לעובד כוכבים וא"כ אכתי טעמא דמוקצה ל"ל. ועוד שהרי התוספות עצמן מייתי הכא התוספת' דאמר מפני שמרגילו לשבת הבאה והיינו שמא יאמר לעובד כוכבים וא"כ לא תירצו כלום דאכתי טעמא דמוקצה ל"ל. מיהו יש ליישב דהא דקשיא להתוספות הכא דלא איצטריך לקמן טעמא דמוקצה דהו"ל למימר משום שמא יתלוש היינו משום דשמא יתלוש חמיר טפי דאיסור דאורייתא הוא ואפשר דמשמע להו דמשום שמא יתלוש לחוד שייך נמי לאסור בטלטול שכן נראה באמת מדבריהם וע"ז תירצו שפיר דאיירי במידי דבעי מרא וחצינא דלא שייך שמא יתלוש ואע"ג דשייך שמא יאמר לעובד כוכבים אפשר דמה"ט לא שייך כלל לאסור בטלטול כיון דגזירה לגזירה הוא. ועוד אף שנתיר לו הטלטול בשביל כך לא יאמר לעובד כוכבים מש"ה איצטריך שפיר לטעמא דמוקצה וטעמא דשמא יאמר לעובד כוכבים אהני לענין דבעינן כדי שיעשה כנ"ל. ובעיקר הסברא שכתבו התוספת אין לתמוה דאכתי אף במידי דבעי מרא וחצינא נמי לגזור משום אותן פירות דלא בעי כמו שגזרו בביצה אע"ג דלא שייך בהו תלישה

כלל דאיכא למימר דדוקא בביצה כיון שנושרת מאיליה נכללה בגזירת פירות הנושרין משא"כ הני דבעי מרא וחצינא שאין דרכם לנשור מאליהם לא נכללו באותה הגזירה וק"ל. ומ"ש בא"ד דלא שייך מוכן לעורבים רק ביושב ומצפה נ"ל כפי' מהרש"ל דאע"ג דלא שייך מוכן לעורבים מותרים כשיושב ומצפה אליבא דר"ש וכ"כ התוס' להדיא בפרק כל כתבי שני תירוצים אי משום דהוי מוכן לעורבים או משום דיושב ומצפה ע"ש ומ"ש מהרש"א ז"ל דבפרק מקום שנהגו משמע גבי אנשי יריחו דבעינן דווקא חזו לעורבים נלע"ד דאין משם ראיה דהתם רבא אסיק הכי ואזיל לטעמיה דכר"י ס"ל כדמשמע שם להדיא. ועוד דר"י גופא איירי בההיא דאנשי יריחו ולר"י ודאי לא מהני יושב ומצפה ואפילו מוכן לעורבים לא מהני אלא דאנשי יריחו הוו טעו בהכי משא"כ כאן שדברי התוס' אליבא דר"ש ודאי ביושב ומצפה לחוד סגי כדמשמע גבי נר שכבה ובכמה דוכתי. וכן מ"ש מהרש"א ז"ל דלמאי דמסקו התוס' הכא דבמידי דבעי מרא וחצינא לא שייך שמא יתלוש א"כ לעיל גבי מחתכין את הדלועין לא הוו צריכין לפרש דאיירי בתלושין אלא אף במחוברין בין השמשות עכ"ל ע"ש. ולענ"ד דבריו אינם מובנים לי דנהי דלא שייך בהו שמא יתלוש אפ"ה א"א לאוקמי במחוברין דמ"מ ליתסרי משום מוקצה למ"ש כאן דבמוקצה דמחוברין אף לר"ש אסורים אע"כ דבתלושין איירי וצ"ע:

בא"ד אך תימא מאי שמא יעלה ויתלוש הא אפילו לכתחלה עכ"ל. ונראה לי דקושיא זו דוקא לדבריהם הקודמים דמעיקרא לא הוי קשיא להו דמצינן למימר דגזירה שמא יעלה ויתלוש היינו דכיון שיעלה על האילן יתלוש הרבה דרך מתעסק אף לצורך חול וזה ודאי אסור או שמא ילקוט פירות דלא חזו לאכילה אלא לייבש כגון פצעילי תמרה וכיוצא בהם וא"כ לק"מ משא"כ לדברים הקודמין דאדרבה מלאכה מרובה לא חיישׁ' אלא דוקא דברים שמתאוה להם ועודם בכפו יבלענה וא"כ מקשו שפיר דהא מה שיתלוש ויאכל מותר באמת דאוכל נפש הוא כנ"ל נכון ובזה יתיישב ג"כ שיטת הלכות גדולות שכתב דסחיטה גופא מותר משום אוכל נפש ותמהו עליו רבים מהא דאמרינן בסמוך גזירה שמא יסחוט ולמאי דפרישית א"ש דאפ"ה שייך לגזור שמא יסחוט הרבה לצורך חול וכמאן דאית ליה האופה מי"ט לחול לוקה דלית ליה הואיל ואפשר שבאלו המלאכות דתלישה וסחיטה שייך לגזור יותר שדרך בני אדם לעשות הרבה בפעם א' כמ"ש הראב"ד ואפשר שהתיר בה"ג בסוחט דבר מועט לאכול מיד דמוכחא מילתא ודו"ק:

בגמ' ואף רבי יוחנן סבר משום משקין שזבו עיין בתוס' ריש פ' חבית שהקשו שם הא ר"י גופא מסיק התם דמודים חכמים לר' יהודה בשאר פירות ולא גזרו אטו זיתים וענבים וכיון דאף בשאר פירות לא גזרו מה ראו לגזור בביצה ותירצו דשאני ביצה שעומדת

ליסחט מן התרנגולת וכו' ע"ש. אבל עדיין קשה לי דהא אמרינן דאפילו בזיתים וענבים מותר לסחוט לתוך הקדירה ולא לתוך הקערה דמשקה הבא לאוכל אוכל הוא וכתב שם הרא"ש ז"ל דרבי יוחנן גופא נמי מודה בהא ע"ש שכבר כ"כ כמה פוסקים וא"כ האיך שייך לגזור בביצה דאוכל גמור הוא ואיהו נמי לא בעי ליה למשקה אלא לאוכל כדאמרינן ביצה אוכלא וב"ה נמי לא תאכל קאמרי משמע דאפילו לאכילה אסור. ועוד דאי ס"ד דביצה לא מיתסר נמי אלא לתוך הקערה דלמשקה קא בעי ליה. וא"כ לפ"ז מיהא שרי בטלטול כיון דחזיא לאוכל ולקמן משמע דר"י אוסר אף בטלטול כמו שאכתוב שם. מיהו איכא למימר דהא דמתיר בסוחט לתוך הקדירה היינו כיון שסוחט בידים לתוך הקדירה מוכחא מלתא טובא ולא שייך לגזור בהו משא"כ במשקין שזבו מאליהם וכן ביצה שנושרת מאליה לא פלוג רבנן ואסרו בכל ענין וק"ל:

דף ג:

בתוספות בד"ה לדידי אפילו בראשון שרי וכו' ותימא ר"י דאמר כב"ש. כבר כתבתי שיש לדקדק דלמא ר"י מוקי לפלוגתא דב"ש וב"ה בעומדת לגדל ומשום מוקצה ולא קשיא ליה ונפלוג בתרווייהו דהא לר"י ע"כ לא מפיק למתני' דמגביהין עצמות וקליפין אלא לדידיה ב"ה ס"ל אין מגביהין וא"כ פליגי התם במוקצה להודיעין כוחן דב"ה והכא פליגי בנולד להודיעך כוחן דב"ש. ויש ליישב דע"כ סובר התלמוד עכשיו דסתם ביצה היינו אפילו עומדת לאכילה דאל"ה מאי דוחקיה לפ' לדבריהם דרבנן קאמר וטפי הוה"ל דר"י נמי איירי בעומדת לגדל כדתירץ רבינא אע"כ דסתם ביצה משמע ליה אפילו עומדת לאכילה וק"ל:

בגמ' בשלמא לרבה וכו' וכתב מהרש"א ז"ל דהא דלא מקשה לרב נחמן היינו משום דלטעמא דמוקצה א"ש דאיסור מוקצה חמור כעין דאורייתא כדאמרינן לקמן ספק מוכן אסור עכ"ל ואי לאו שכתב שמצא כן בתוס' ישנים היה לי להשיב דודאי מהא דאמרינן ספק מוכן אסור אין ראיה דההיא אליבא דמסקנא דכולהו ספיקי נמי אסירי משום דהוי דבר שיש לו מתירין אלא דיש ליישב משום דההיא דספק מוכן משמע להדיא ממתניתין דמצודות חיות ועופות וכו' אלא דלפ"ז קשיא לי דא"כ דהמקשה ידע דספק מוקצה יש לאסור טפי א"כ מאי מקשה לרב יוסף ולר' יצחק הא אינהו נמי מצי לאוקמי להאי ברייתא בעומדת לגדל ביצים ולמאן דאית ליה מוקצה דהא ע"כ לרב נחמן נמי לא אתיא אלא כר"י מדקתני א' שבת וא' י"ט ולרב נחמן משמע דבשבת לית ליה מוקצה כמ"ש לעיל. ועוד דלקמן גבי אין מבטלין איסור כתבו תוספות להדיא דמוקצה אין לו עיקר

כלל מדאורייתא א"כ משמע דאדרבה גזירת מוקצה קיל טפי משאר מידי דרבנן שיש להם עיקר. וכן במ"ש מהרש"א ז"ל דהא דקאמר תלמודא דלרבה ניחא היינו דאיירי בשבת אחר י"ט או י"ט אחר שבת דוקא דכה"ג הו"ל ספק דאורייתא ולא בי"ט ושבת דעלמא ואם כן קשה מאי מקשה נמי להנך אמוראי דלמא אינהו נמי ס"ל הכנה דרבה בשבת אחר י"ט או י"ט אחר השבת ומוקי לברייתא בהאי גוונא גופא כמו לרבה אלא דמאי שסובר רבה דגזרינן י"ט ושבת דעלמא אטו י"ט אחר השבת בהא לחודא לא ס"ל כוותיה ומשום הכי הוצרכו לפרש מתני' במילי אוחרין ואף אם נאמר דמשמע להש"ס בפשיטות דלית להו הכנה דרבה כלל אפ"ה מצי לאוקמי אליבא דרבי אליעזר דאית ליה הכנה לקמן גבי ביצה שנולדה בי"ט דקאמר לא תאכל בשבת ואוקימנא משום הכנה וכן בפרק בכל מערבין אית ליה הכנה. (ואין לומר דכיחידאי לא מוקי לברייתא דה אף למאי דמשני דאיירי בספק טריפה נמי מסיק דלא מיתוקמי אלא כיחידאי):

לכך נלע"ד דהא דקאמר לרבה ניחא היינו אף בשבת וי"ט דעלמא דכיון דבי"ט אחר השבת מיהא הוי דאורייתא וספיקה אסורה א"כ בי"ט דעלמא שגזרו חכמים על ודאי ביצה שנולדה משום הנך גזרו ג"כ בספקן משום לא פלוג ובכה"ג מצינו בכמה דוכתי דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואפשר דאי לא הא לא קיימא הא משא"כ להני אמוראי דלא משמע להו לגזור י"ט דעלמא אטו י"ט אחר השבת אלא שגזרו בי"ט משום פירות הנושרין דהוי נמי מדרבנן א"כ מקשה שפיר והיינו נמי דלא מוקי לה כר"א דנהי דאית ליה לר"א הכנה מ"מ לא מצינן לומר שגזר י"ט דעלמא אטו י"ט אחר השבת כמו שיבואר. והא דלא מוקי לה בטעמא דמוקצה היינו משום דמוקצה גופא מדרבנן והא דקתני לקמן במשנה דמצודות חיות ועופות שספקן אסור אפשר דמשמע ליה משום טעמא דהכנה לרבה ומכ"ש דא"ש טפי לשיטת רש"י שכתבתי לעיל דהכנה דרבה היינו דמוקצה דמחובר או נולד מדאורייתא הוי א"כ פשיטא דלק"מ והא דלא מקשה שפיר נמי לר"נ היינו משום דבלא"ה איתותב דהא אקשינן עליה וליפלגו בתרווייהו ולא משני מידי כנ"ל ודו"ק:

בפירש"י בד"ה דספק טריפה ספק נולדה מתרנגולת טריפה כו' ולא ניחא ליה לפרש לביצה שנולדה מתרנגולת ספק טריפה דאפשר דס"ל דבכה"ג מקרי דבר שיש לו מתירין אם תטעון התרנגולת לאחר כ"א יום ועיין בק"א ומש"ה ניחא ליה לפרש בכה"ג שאין אנו יודעים אם נולדה מתרנגולת טריפה או מכשרה. ומ"ש רש"י ז"ל עוד בזה הדיבור דלאו בי"ט קאי ואיידי כו' לולי פירושו היה נ"ל לפרש דקאי שפיר נמי אנולדה בי"ט ולענין טלטול דאיירי בה רישא דברייתא דכיון שהביצה היא ספק דאורייתא ואינה

ראויה לאכילה וא"כ הו"ל מוקצה לר"י דהא הך ברייתא ע"כ ר"י היא מדקתני אחד שבת ואחד י"ט כן נ"ל:

בגמ' א"ה אימא סיפא כו' אלא בשלמא ספק י"ט כו' הוי דבר שיש לו מתירין לכאורה יש לתמוה כיון דהמקשה אסיק אדעתיה האי סברא דדבר שיש לו מתירין אפי' באלף לא בטל א"כ מאי קשיא ליה מעיקרא ספיקא דרבנן הוא ואמאי לא אסיק אדעתיה דלענין ספיקא נמי יש להחמיר מה"ט גופא שיש לו מתירין כדמסיק רב אשי לקמן דמסברא ודאי יש להחמיר יותר בספק טריפה מבתערובת א' באלף שאינו אלא חומרא דרבנן בעלמא. מיהו לפי שיטת מהרש"א שכתבתי בסמוך דהא דקאמר דסד"א בשלמא לרבה היינו משום דמוקמינן לה בשבת אחר י"ט א"כ מצינו למימר דיותר יש להחמיר בדבר שיש לו מתירין באיסור דאורייתא אפילו באחד מאלף ממה שנחמיר בספיקא דרבנן משום דבר שיל"מ משא"כ לפי מה שהוכחתי בסמוך דלרבה נמי לא הוי אלא גזירה דרבנן כיון דמוקמינן לברייתא בשאר י"ט א"כ הדרא קושיא לדוכתא ויש ליישב וצ"ע ועיין לקמן בסוף הסוגיא:

בתוס' בד"ה ואחרות באחרות כו' ועוד אומר רבי יצחק ב"ר ברוך דגרס ליה שפיר והכי פירוש' שנתערב גם האיסור דסד"א הואיל ואיכא כעין תרי רובא עכ"ל. ולכאורה נראה דוחק אלא דבאמת מצינו לפרש בפשיטות דהאיכא רבותא טובא דודאי היכא שנתערב בפעם אחד אפילו באלף שייך להחמיר שיש כאן ודאי איסור מש"ה החמירו בו חכמים דאפילו באלף לא בטיל דכיון שדבר שבמנין הוא עשאוהו חכמים כעין קבוע דאורייתא כמבואר בפוסקים משא"כ היכא שנתערבו תחלה אפילו חד בתרי דמדאורייתא בטיל ומותר לאכול שלשתן א"כ הו"ל כאילו נסתלק האיסור לגמרי וכמאן דליתא דמי וא"כ אפילו נתערב' אח"כ כולם כאחד לבין אחרים ס"ד אמינא דשרי כיון שאין כאן תערובת של איסור דאורייתא כלל אחר שכבר חזר להיתר כן נ"ל נכון ודו"ק היטב:

דף ד.

גמ' רב אשי אמר לעולם ספק י"ט ספק חול הוי דבר שיש לו מתירין כו' ולכאורה יש להקשות מכאן על שיטת הר"ן ז"ל בנדרים והובא בפוסקים דטעמא דדבר שיש לו מתירין לא בטיל משום דהו"ל מין במינו כיון שכולן סופן להיות מותר ובכה"ג אפילו רבנן דר"י מודו דלא בטיל דדמי לגמרי לדם הפר ודם השעיר ע"ש באריכות א"כ לא שייך ה"ט אלא לענין תערובות במשהו משא"כ לענין ספיקא דלא שייך ה"ט אם כן למה נחמיר בדבר שיל"מ בדרבנן וצ"ע ליישב:

שם אילימא בתרנגולת העומדת לאכילה פשיטא דהיא ואמה שרי ועיין פרש"י דכב"ש ס"ל מיהו קשה הא ר"א אית ליה הכנה בפרק בכל מערבין וי"ל דנהי דאית ליה הכנה ואוסר ביצה שנולדה בי"ט אחר השבת מ"מ אפשר דבי"ט בעלמא לא גזרו אטו י"ט אחר השבת. מיהו בלא"ה י"ל שאחרים סברי דטעמא דר"א בעירובין משום דאסור למיקני שביתה ולא משום הכנה וכמ"ש התוספות שם:

בתוס' בד"ה אלא בהכנה דרבה וכו' ותימא דהא אמרינן כל ביצה וכו' עכ"ל. קצת קשה דילמא טעמא דרבה דכיון דשייך הכנה בביצה שנולד' בי"ט שאחר השבת מש"ה גזור נמי בהנך דמיתילדין אתמול בשבת לאסרן בי"ט כדאמרינן לקמן דגזור רבי יוחנן האי גזירה גופא גבי עצים שנשרו אלא דהא מסיק ר"י שם דבביצה לא שייך למיגזר כן כיון דחזיא ביומיה ולא שרינן ליה עד למחר מידע ידעי וכו' וא"כ מנ"ל לתלמודא הכי דר"י לית ליה הכנה דרבה דילמא אית ליה אלא דלא משמע ליה לגזור בכה"ג אע"כ פשיטא ליה לתלמודא דטעמיה דרבה לאו משום גזירה דהכנה אלא הכנה גופא שייך בנולדה בשבת לאוסרה בי"ט וק"ל ומה שיש לדקדק על לשון מהרש"א יבואר גבי עצים שנשרו:

בגמ' אושפזיכניה דרב אדא וכו' ואפי' רבי יוחנן לא שרי וכו' אבל ביומיה לא. ופרש"י משום איסור טלטול כבר הארכתי למעניתי בריש פירקין להקשות מ"ט דרב אדא דאסר בטלטול דאי משום דמייתי הכא מברייתא דלמא ברייתא אתיא כמאן דאית ליה מוקצה ונולד אבל רב אדא גופיה לית ליה נולד אף בי"ט כדאמר פ' במה מדליקין עובד כוכבים שחקק קב בבקעת ישראל מסיקה בי"ט ומסיק שם דלית ליה נולד וא"כ מ"ט דאוסר בביצה. ועוד דהא רבי יוחנן גופא נמי לית ליה מוקצה ונולד כדאמרינן סוף מסכת שבת דס"ל דטעמא דביצה משום משקין שזבו והתוספות כתבו בפרק כירה (שבת דף מ"ו) דמטעמא דמשקין שזבו לא שייך לאסור ביצה בטלטול אלא משום נולד וא"כ קשה טובא. מיהו לקושיא קמייתא מצינו למימר דהא דלית ליה לרב אדא נולד היינו דוקא בנולד שהיה בעולם כגון ההיא דחקק קב בבקעת שהבקעת היה בעולם וכן בההיא דפתילה דמקשה מיניה בשבת היה נמי בעולם משא"כ בנולד גמור שלא היה בעולם מודה וחילוק זה כתבו התוספות להדיא בריש מכילתין ולפ"ז נאמר דעובדא דרב אדא בעומדת לגדל דוקא אייר אבל הפוסקים כתבו להדיא דאף ביצה העומדת לאכילה אסורה בטלטול ולפ"ז צריך לומר הטעם דכיון שאסורה באכילה ממילא לא חזיא למידי ומש"ה אסורה בטלטול וכן מצאתי שכתב בעל מגן אברהם בריש סימן תקט"ז לענין עובד כוכבים שהביא דורון וכתב שבספר ים של שלמה נחלק על סברא זו וכדברי יש"ש משמע מלשון

התוספות דפרק כירה דמטעמא דמשקין שזבו אין לאסור טלטול אע"ג דאסירי באכילה ולדעתי יש להכריע מכאן ועדיין צ"ע ודו"ק:

דף ד:

א"ר יוחנן עצים שנשרו וכו' אתי למימר ביומיהן נמי שרי ומשמע מפרש"י דביומייהו אסירי משום מוקצה ואין להקשות הא רבי יוחנן לית ליה מוקצה אפילו בי"ט כדמשמע סוף פרק מי שהחשיך. מיהו רש"י ז"ל לשיטתו שכתב בפרק אין צדין גבי עובד כוכבים שהביא דורון דכל מידי שהיה במחובר בין השמשות ר"ש גופא מודה דכגרוגרות וצמוקין דמי מדלא לקטינהו אתמול דחינהו בידים והרי"ף והרא"ש ז"ל כתבו כאן דהו"ל נולד ומשום שמא יעלה ויתלוש משמע דלא ס"ל האי טעמא דכדחינהו בידים דמי אלא גבי עובד כוכבים שהביא דורון נמי משמע להו משום שמא יעלה ויתלוש חשיבי כמוקצה ואסור אף לר"ש וראיתי למהרש"ל שהביא לעיל לשון הרי"ף והקשה דכיון דשייך הכנה בי"ט אחר השבת א"כ באותן שנשרו בי"ט עצמו נמי ל"ל להרי"ף טעמא דיעלה ויתלוש ואמאי לא מפרש דגזרינן אטו י"ט אחר השבת כדגזרינן בביצה וע"ז תירץ דהכנה דעצים אף שנשרו בשבת לא הוי הכנה מדאורייתא כיון דלא שייך בהו לומר מאתמול נגמרו כמו בביצה אלא דביומן אסירי משום מוקצה מש"ה אם נתיר כשנשרו בשבת שלפניו מיחזי כהכנה ע"כ תורף דבריו. ודבריו נפלאים בעיני דמה שהקשה דשייך לגזור בעצים שנשרו בי"ט אטו שבת אחר י"ט שנתיר בי"ט אותן שנשרו בשבת וכתב כדגזרינן בביצה לא דמי כי אוכלא לדנא דהא בביצה לא גזרינן אלא בביצה שנולדה בי"ט עצמו גזרינן אטו ביצה שנולדה בי"ט עצמו כשחל אחר השבת אבל לגזור אטו ביצה שנולדה מאתמול לא שמענו והכא בעצים שנשרו בי"ט עצמו ע"כ רוצה לומר דנגזור בהו אטו עצים שנשרו בשבת שקודם י"ט וא"כ מנ"ל דגזרינן כה"ג בביצה הא ודאי ליתא ואף מהרש"ל ז"ל הרגיש ג"כ בזה אלא שר"ל דנגזור אטו עצים שנשרו בי"ט עצמו כשחל אחר שבת וע"ז מסיק דלא שייך בהו איסור כיון דלא שייך לומר מאתמול נגמרה כמו בביצה א"כ למה מסיק דלא שייך כאן כלל הכנה דאורייתא כשנשרו בשבת קודם י"ט. ולפמ"ש נתבאר היטב דשייך שפיר הכנה דאורייתא כשנשרו בשבת לאוסרו למחר בי"ט דהו"ל שבת מכין לי"ט ואין לך הכנה גדולה מזו ואפ"ה לא שייך לגזור כשנשרו בי"ט עצמו דבין נשרו היום לנשרו מאתמול כה"ג בביצה נמי לא מצינו ומאי קשיא ליה למהרש"ל על הרי"ף דודאי ניחא ליה להרי"ף טעמא דשמא יתלוש דשייך אף ביום טוב דעלמא. ובאמת נראה לי דעצים שנשרו בשבת אסורים ביום טוב שאחריו משום הכנה דאורייתא וכן

הסכימו רוב הפוסקים אם לא לדעת קצת פוסקים שכתבו דכיון שהיה בעולם לא הוי הכנה מדאורייתא:

אמנם אכתי קשיא לי דשפיר שייך לגזור עצים שנשרו ביומייהו משום אותן שנשרו מאתמול דאסירי מדאורייתא ומוכחינן לה מדר' יוחנן גופא דהא לדידיה לית ליה הכנה ואפ"ה אוסר אותן שנשרו בשבת ואסורין בי"ט למחר דגזרינן אטו אותן שנשרו בייט עצמו ואם כן נראין הדברים ק"ו דהא לר' יוחנן אותן שנשרו ביומייהו לא אסירי אלא מדרבנן שמא יעלה ויתלוש ואפ"ה גזרו באותן שנשרו מאתמול בשבת אטו הני דנשרו ביומן וכ"ש דלדידן בהכנה דרבה דאותן שנשרו מאתמול אסורין מדאורייתא א"כ פשיטא דשייך לגזור באותן שנשרו ביומן אטו הנך דנשרו מאתמול ואף דלא קי"ל כר"י בעיקר מלתא היינו משום דאנן קי"ל כרבה דבתראה הוא וס"ל כרב דאית ליה דרבה אבל במה שגזר ר' יוחנן נשרו מאתמול אטו נשרו היום יש לנו לפסוק כמותו לגזור כה"ג להיפך דכ"ש הוא דבכל דוכתי קי"ל כר"י וכ"ש דלא אשכחן מאן דפליג בהא. ועכ"ז אין בזה קושיא על הרי"ף והרא"ש ז"ל שכתבו הטעם דאסורין ביומן משום שמא יתלוש ולא כתבו הטעם משום גזירה אטו שנשרו מאתמול דאפשר דהטעם שמא יתלוש עדיף להו טפי. ועוד דאגב אורחייהו קא מפרשו לן הנך רבוותא לידע טעמא דר"י דאע"ג דלית ליה הכנה כלל אפ"ה אוסר כשנשרו ביומייהו והיינו טעמא שמא יעלה ויתלוש וממילא דלדידן אסור מתרי טעמי מטעמא דיתלוש ומטעמא דגזרה אטו שנשרו מאתמול ודוק היטב כי נכון הוא:

וע"פ הדברים האלה העליתי ארוכה על לשון הב"י ומהרש"ל במ"ש גבי דין אפרוח שנולד בשבת שקודם י"ט שהביא הטור א"ח בסי תקי"ט בשם רבינו יחיאל וכתבו הגאונים דא"כ נגזור נמי באפרוח שנולד בי"ט עצמו כדגזרינן בביצה וע"ז תמה הט"ז וכתב דלא שייך כלל לגזור כן ובביצה נמי לא אשכחן כה"ג גזירה ע"ש באריכות. וקמיה שמיא גליא שבתחלת עיוני בלשון הב"י שם וכן במ"ש בשם תרומת הדשן גבי לפידים שכבו בסימן ת"ק עמדתי משתומם וכוונתי לכל דברי הט"ז בשני דינים אלו. אמנם בהגיעי לכאן זכיתי ליישב דברי הב"י ומהרש"ל ותרומת הדשן דהא אשכחן בהדיא דגזר ר"י בנשרו מאתמול אטו נשרו מהיום אע"ג דבנשרו מהיום ליכא אלא איסור דרבנן אם כן כ"ש שיש לנו לפסוק כר"י לענין דשייך לגזור בנשרו ונולדו היום אטו מה שנשר ונולד מאתמול בשבת קודם י"ט כיון דהנך אסירי מדאורייתא אלא במ"ש באשגרת לישנא כדגזרינן בביצה שגגה נזרקה לפניהם אגב שיטפא דבביצה ודאי לא מצינן גזירה כה"ג אבל מ"מ עיקרי הדברים יש להם יסוד ואין כאן מכשול כלל כמ"ש הט"ז כנ"ל אלא

שעדיין צ"ע דלכאורה דלא שייך האי שקלא וטריא אלא בי"ט אחר שבת ואפשר דבאמת עיקר קושיית ב"י ומהרש"ל באפרוח נמי היינו בי"ט אחר שבת מיהא ליתסר אף בנולד בי"ט ועוד יש לומר דכיון דבי"ט אחר שבת מיהא אסור א"כ י"ט דעלמא נמי ליתסר דכולה חדא גזירה היא ולזה כתבו כדאשכחן בביצה ועיין בק"א:

בגמ' ותנן אין מבטלין איסור לכתחלה ה"מ בדרבנן וכו' למאי דפירש רש"י לעיל גבי הכנה דרבה לטעמיה היינו מאי דיליף בפסחים דמוקצה דאורייתא וכמו שפרשתי לעיל באריכות א"כ לפ"ז צ"ל דרב מתנא פליג ולית ליה הא דרבה דהא רבה מפרש שם בהדיא בפסחים דעצי מוקצה דאורייתא וע"כ היינו עצים שנשרו ורב מתנא קאמר הכא בהדיא דמדרבנן היא דאי דאורייתא הא אין מבטלין איסור לכתחילה וכן למ"ש לעיל בשיטת רש"י דהכנה דיומיה נמי אסור וא"כ הוי דאורייתא וצ"ל דפליג ודו"ק:

דף ה.

בתוספת בד"ה נתקלקלו וכו' והקשה רבי פרץ וכו' ותירץ דאפילו לא באו וכו' מ"מ המוספין קריבין דהיכא דלא אפשר שאני עכ"ל וכתב מהרש"א ז"ל דשם בפסחים אין הסוגיא כן וכתב שיש ערבוב וחסרון בל' התוס' וצריך להגיה דעיקר התירוץ דמעלה ומלינה בראש המזבח ע"ש באריכות. ולענ"ד קשה בעיני להגיה בזאת לחסר ולייתר ולחלק ועוד דעיקר פירושו של מהרש"א ז"ל תמוה בעיני וכאן לא שייך לפ' כלל דמעלה המוספין ולנין בראש המזבח דאכתי אין לך קלקול גדול מזה שרוב קרבנות מוספי ר"ה היו עולות שכולן כליל ואין מהם לכהנים כלום וא"כ שהיה מלין בראש המזבח לא נעשו עיקרי המוספין כמצוותן ועוד דכל כמה שלא הקטירו אברי מוספין לא היו יכולין להקריב המנחות ולא נסכים השייכין למוספי הרגל ומוספי דר"ח וא"כ זה הקלקול גדול הרבה יותר מקלקול השיר שהרי השיר לא היו אומרים אלא על הנסכים. ועוד דבהדיא אמרינן בפסחים דחביבה מצוה בשעתה וילפינן מהקטרת אימורין אף שכשירין כל הלילה אפ"ה הקטרתן דוחה שבת וי"ט ואין ממתינין עד הלילה. נמצא שהדברים ק"ו כיון דמשום מצוה בשעתה דוחה הקטרתן שבת וי"ט דחמיר טובא ואין מלינין הקטרתן בראש המזבח עד הלילה כ"ש דמשום עשה גרידא דהשלמה לא נמתין להקטיר למחר אלא ודאי מקטיר היום דחביבה מצוה בשעתה להקריב קרבנות הרגל ביומן דוקא ודוקא במחוסר כיפורים אמרינן שפיר דמלין לה דהתם לא שייך חביבה מצוה בשעתה דלאו חובת היום נינהו וכל עיקרן לא מייתי להו אלא לאשתרויי באכילת קדשים או לאכילת פסח וסגי בזריקת הדם לחוד אבל להקטיר א"א משום עשה דהשלמה. וא"כ לפ"ז אין

צריך להגיה ואתיין דברי התוספת כפשטן דהכא כיון דלא אפשר כיון שלא באו העדים עד לאחר שהקריבו התמיד תו לא איכפת לן בעשה דהשלמה דמקטיר להו אחר התמיד כדי לקיים מצוה בשעתה ומייתי ראיה ע"ז דמצינו סברא זו דהיכא דלא אפשר שאני מדאמרינן בפסחים גבי מחוסר כפורים בע"פ דאע"ג דאמרינן התם דטעמא דמחוסר כפורים היינו משום דפסח עשה שיש בה כרת ודחי עשה דהשלמה דאין בה כרת היינו למאי דס"ד מעיקרא דאכילת פסחים תליא בהקטרת אימורי חטאת של מחוסר כפורים דכל כמה דלא הוקטרו אימורי חטאת לא מצו הכהנים אכלי בשר וכל כמה דלא אכלי הכהנים לא נתכפרו הבעלים מדכתיב ואכלו אותם אשר כפר בהם וכיון דלא נתכפרו מיקרי מחוסר כפורים ואסור בפסח אם כן מיקרי עשה שיש בה כרת אבל למאי דמסקינן אכילת פסחים לא תליא בהקטרת אימורים אלא בזריקת דם לחוד נתכפרו ואישתרו הכהנים לאכול הבשר דכיון דלא אפשר להקטיר מלין האימורים ואכלי הכהנים הבשר ולא איכפת לן בעשה דואכלו אשר כפר כיון דלא אפשר שאני נמצא דכולה מלתא משום דלא אפשר הוא וקושטא דמלתא אפילו עשה דהשלמה לא שייך כיון דלא אפשר אלא דמשמע לתלמודא דעשה דהשלמה חמור מעשה דואכלו הכהנים כיון דמצינו בנטמאו בשר האימורים או שנאבדו דלא שייך נמי העשה דואכלו מ"מ מצינן מיהא היכא דלא אפשר לא איכפת לן והא דמייתו תוספת ממחוסר כפורים בע"פ ולא מייתו ממח"כ בשאר ימות השנה היינו משום דהתם פליגי רבנן עליה דרבי ישמעאל בן ר"י בן ברוקה אבל בע"פ כ"ע מודו כנ"ל ליישב לשון התוס' דכאן:

אמנם אח"ז עיינתי שהתוספת בפרק בתרא דר"ה כתבו בלשון וכי תימא דמלין להו בראש המזבח וכו' ע"ש. ולענ"ד צ"ע דאכתי אין לך קלקול גדול מזה מטעמא דכתיבנא שהרי אף שבת וי"ט דוחה הקטרת אימורין ולא אמרינן מלין בראש המזבח משום דחביבה מצוה בשעתה ובודאי זה הקלקול חמור טובא מקלקול השיר מלבד שאר דקדוקים שיש לדקדק בזה והנלע"ד כתבתי והמעיין יבחר:

בגמרא ונתקלקלו הלוים בשיר התקינו שלא יהו מקבלין. אין לתמוה דמשום קלקול השיר היו דוחין כל המועדות מקביעתן האמיתי שהרי נראה חודש בזמנו אלא דגדולה מזו מצינו שאפילו משום חיבוט הערבה שאינו אלא מנהג הנביאים דחינן כל המועדים דלא ליקלע ערבה בשבת והיינו משום דמועדים מסורים לב"ד דכתיב אתם אפילו מזידין:

בתוס' בד"ה הא לן וכו' וא"ת לר' יוסי וכו' והא ר' יוסי בא"י הוי עכ"ל. ולענ"ד אין דבריהם מובנים לי דכ"ש דהא דאמרינן הא להו לאו אכל בני א"י קאי דע"כ בני א"י נמי אף לאחר התקנה עושין ב' ימים ר"ה מפני הספק שהרי א"א לשלוחים לצאת עד לאחר י"ט נמצא

שאף אם לא באו העדים עד י"ט שני ע"כ היו עושין ב' ימים שיום ראשון היה להם לעולם בספק והא דאמרינן הא להו היינו למקום הוועד לחוד שהם לעולם אין עושין אלא יום אחד שאם באו העדים קודם מנחה היו גומרין אותו יום ולמחר חול ואם לא באו עד סמוך לערב שאין שהות היו יודעין דהאידנא חול ומותרין בעשיית מלאכה למאי דס"ד עכשיו דמתקנת ריב"ז ואילך לא היה עושין היום ולמחר קודש עד לבסוף דמסקינן מי לא מודה ריב"ז ואף אם נאמר דמסתמא היה רבי יוסי בבית הועד כדאמרינן אחר ר' יוסי לצפורי מ"מ היה מורה הלכה לשאר בני א"י וצ"ע:

שם ותניא כרם רבעי היה עולה לירושלים וכו' אע"ג דמתני' היא והו"ל למימר ותנן מ"מ כיון דעיקרא דמלתא דצריך מנין אחר להתירו לא מוכח מההיא מתניתין אלא מברייתא דכרם רבעי היה לו לר"א לכך קאמר לשון ותניא. ונראה שזה כוונת רש"י בד"ה ותניא נמי דצריך מנין אחר להתירו עכ"ל ונתכוין למ"ש ליישב הא דקאמר ותניא ולא קאמר ותנן והיינו כדפרישית אלא דבאמת בלשון המשנה שלנו איתא להיפך אילת מן הדרום ועקרב מן הצפון אם לא שנאמר שטעות סופר הוא באחד מהם או שזו ברייתא בפני עצמה היא ופליגא אמתני' וא"כ י"ל דהא דמייתי הברייתא ולא מייתי המשנה היינו משום דבאותה ברייתא גופא מסיק הא דכרם היה לו לר"א אלא שהפסיק בדברי עולא כדי לפרש טעם הדבר דמאותו טעם מוכחינן דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו אע"פ שנתבטל הטעם וק"ל:

אבל קשיא לי דאמאי הוצרך כלל להביא הברייתא דכרם היה לו לר"א ומדייק מיניה טעמא דנמנו ותיפוק ליה דכולא מלתא הוי מצי לאתויי ממתני' דמעשר שני דהכי איתא שם להדיא כרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד וכו' ומשרבו הפירות התקינו שיהא נפדה סמוך לחומה ותנאי היה בדבר שאימתי שירצו יחזור לכמות שהיה רבי יוסי אומר משחרב המקדש היה התנאי הזה ותנאי היה בדבר שאימת שיבנה בה"מ יחזור לכמות שהיה עכ"ל המשנה. נמצא דבין לת"ק ובין לרבי יוסי הוצרכו לתקן לפדות סמוך לחומה כדי לבטל התקנה ראשונה אע"ג דבלא"ה לא היה שייך הטעם הראשון כדי לעטר דהא רבו הפירות וכן לר"י כשחרב הבית אע"כ דדבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו נמצא דממשנה עצמו מוכח כן ואמאי הוצרך להביא ברייתא ול"ל משום דלדברי הת"ק לא מוכח מידי משום דבמה שרבו הפירות לא נתבטל הטעם דכדי לעטר ירושלים דאכתי אף שרבו הפירות יש לעטר יותר ויותר ומש"ה הוצרכו לבטל בפירות להתיר הא ליתא דא"כ אכתי מאי מייתי מברייתא דר"א ומאן לימא לן דההיא עובדא דכרם היה לו לר"א היה לאחר חורבן דלמא קודם חורבן דידוע הוא דר"א היה גדול בשעת חורבן ולמד

לפני ריב"ז כדאיתא בעובדא דאספסיינוס ובכמה דוכתי וא"כ לפ"ז מ"ש שרצה להפקירו לעניים שהיה סובר דאע"ג שרבו הפירות אכתי באיסורייהו קיימי ואמרו לו תלמידיו שכבר נמנו והתירוהו והיינו מטעמא דרבו הפירות כת"ק דר"י שהתירו אף בזמן הבית ובזה הוי מיושב נמי קושית התוספות מה שהקשו בד"ה ורצה להפקירו לעניים כיון שנאמר דהאי עובדא היה בזמן הבית. ול"ל דמה שהוצרך להביא מברייתא היינו משום דבברייתא אמר בהדיא לשון נמנו עליך חבריך דמשמע שצריך מנין אחר משא"כ ממתני' לא משמע לשון מנין אלא דליתא דהא מאי דמייתי מקראי דבמשוך היובל וכו' נמי לא משמע אלא שצריך להתיר בפירות ומדקאמר וכ"ת ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן לא ת"ש כרם רבעי ולא קאמר דמייתי מרבעי לאשמעינן דבעו מנין אע"כ דלא איכפת לן בזה ועוד דלשון והתקינו נמי משמע שתקנו במנין אע"כ דאפ"ה מוכח הש"ס שפיר דמשום טעמא דרבו הפירות נמי לא היו צריכין להתיר בפירות כיון שעיקר הטעם לא היה אלא כדי לעטר ומשרבו הפירות תו לא צריכין לעטר עוד יותר ומדהוצרכו להתיר בפירוש ע"כ היינו משום דבר שבמנין וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דממשנה עצמה היה יכול להוכיח הכל כדכתיבנא ומלבד שצריך ליישב לשון התוספות בד"ה ובקש להפקירו כדפרישית. והנלע"ד בזה דממשנה גופא לא מצי לאוכחי מידי דאיכא למימר דמה שהוצרכו לתקן לפדות סמוך לחומה לא שהוצרכו לתקן לבטל התקנה הראשונה דלעולם אימא לך דאין צריך מניין אחר כיון שנתבטל הטעם לת"ק כדאית ליה ולר"י כדאית ליה אלא שהוצרכו לתקן לאידך גיסא שאינו רשאי להעלות הפירות עצמן לירושלים אלא צריך לפדות דוקא כמ"ש התוס' י"ט דכיון שרבו הפירות היו חוששין שלא יזלזלו מקח הפירות לגמרי וכן לר"י כיון שחרבה ירושלים ונתנה ביד עובדי כוכבים היו גוזרין שלא לעטרה ומוכח לה בעל תי"ט ממה שאמרו שם ותנאי היה בדבר ע"ש באריכות וא"כ לא מוכח מידי דצריך מנין אחר להתיר דבר שבמנין אם נתבטל הטעם אבל מברייתא דכרם היה לו לר"א מייתי שפיר דנהי דר"א לא ידע שגזרו לאסור להעלותן אכתי אמאי רצה להפקירן כיון שזה פשוט שהיה רשאי לפדותו שהרי נתבטל הטעם דכדי לעטר לכל חד כדאית ליה אע"כ מדרצה להפקירו היינו משום דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו וכיון שר"א לא ידע שנמנו והתירו שפיר רצה להפקיר כנ"ל נכון ועיין מ"ש לקמן ישוב אחר ודו"ק:

ועפ"ז נראה לי ליישב לשון רש"י שכתב כאן בכיצד מברכין יש פלוגתא חד תני נטע רבעי וחד תני כרם רבעי עכ"ל והוא תמוה מאד מה כוונתו בזה דכמה פעמים מצינו בתלמוד כרם רבעי ולא פירש רש"י כן. ולענ"ד נראה ליישב דכוונת רש"י דמאן דתני בכל דוכתא כרם רבעי תני נמי במשנתינו דכרם רבעי היה עולה לירושלים אבל בשאר מינים לא היה

נוהג כלל דין רבעי ומאן דתני בכל דוכתי נטע רבעי תני נמי במשנתינו נטע רבעי היה לירושלים וזולת שפירש כן לא הוי הש"ס מוכיח מידי דאי לאו שפירש כן היה נראה דאף דמאן דתני בכל דוכתא נטע רבעי וס"ל דרבעי נוהג בכל דבר אפ"ה גריס בההיא דהכא כרם רבעי. וא"כ לפ"ז היה צ"ל דאף דטעמא דכדי לעטר שייך בכל הפירות אפ"ה לא גזרו אלא בכרם שאין פירותיו מצויים דרובם לבצירה קיימי לעשות מהם יין כמ"ש התי"ט בשם הירושלמי ע"ש. אלא שהוא כתב שהיו עושין ממנו יין לנסכים. ולפ"ז לא שייך אלא בזמן הבית ואפשר דרש"י לא נחית לדברי הירושלמי וקס"ד דלמאי שנאמר שלא גזרו אלא בכרם ולא בשאר פירות שהרבעי נוהג בהם היינו משום שאין ענבים מצויין שעושין מהם יין לשתות וזה הטעם שייך אף לאחר החורבן. ואע"ג דעולא אמר ר' יוחנן הטעם כדי לעטר י"ל דהיינו אליבא דר' יוסי דס"ל דתליא בזמן הבית אבל לת"ק אפשר דשייך הטעם אף לאחר החורבן אלא שהם חזרו ונמנו להתיר משום שרבו הפירות דשאר מינים ולא היו חוששין עוד לענבים. וא"כ לפ"ז לא מוכח מידי בין אם נאמר דעובדא דר"א היה קודם החורבן או אף לאחר החורבן אפ"ה לא מוכח מידי דר"א רצה להפקיר שהיה סובר דאכתי באיסורייהו קיימי כיון שאין ענין הטעם תלוי בחורבן הבית וכן הטעם דרבו הפירות של שאר המינים לא היה פשוט בעיניו לבטל הטעם הראשון שיש בענבים נוסף על שאר הפירות עד שאמרו לו תלמידיו שהתירו בפירוש. לכך כתב רש"י ז"ל דליתא להאי פירושא אלא מאן דתני בכל דוכתי נטע רבעי וסובר שנוהג רבעי בנטע גריס נמי הכא נטע רבעי וא"כ ע"כ הטעם פשוט משום כדי לעטר ולמ"ד כרם רבעי היינו משום דאינו נוהג בשאר דברים כלל דין רבעי אבל מ"מ מיהא עיקר הטעם משום עיטור פירות וזה לא שייך לאחר החורבן וא"כ למה רצה להפקיר אע"כ משום דבר שבמנין הוא. ובעל תוספות יום טוב בשם הירושלמי כתב להיפך דאיכא מאן דתני בקמייתא כרם רבעי ובההיא נטע רבעי ואף לפ"ז יש לפרש ליישב לשון רש"י אלא שאין להאריך יותר ועיין עוד בסמוך:

דף ה:

בפרש"י בד"ה כבר נמנו וכו' אע"ג דלאחר החורבן הוי כו'. כבר הקשיתי לשאול מי הכריחו לפרש כן דילמא לעולם קודם החורבן הוי כדמצינו בדוכתי טובא שר"א היה גדול קודם החורבן ואפ"ה אמרו שפיר כבר התירוהו משום דס"ל כת"ק דר' יוסי בפ"ז דמעשר שני דמשרבו הפירו' התירו ואפילו הכי מוכיח הש"ס שפיר דכיון שרבו הפירות נתבטל הטעם דכדי לעטר ואפילו הכי הוצרכו לחזור ולמנות לכך נראה דמשמע לרש"י

ותוס' פשוט דאליבא דת"ק לא הוי הש"ס מוכח מידי לפי שהטעם דכשרבו הפירות אינו פשוט כ"כ תדע דהא ר' יוסי פליג עליו וא"כ הוצרכו להתיר בפירוש ואכתי היכא שהדבר פשוט שנתבטל הטעם הראשון מנ"ל שצריך מנין אחר להתירו אע"כ דפשיטא להו לתלמודא דעובדא דר"א לאחר חורבן הוי וא"כ לאחר חורבן מלתא דפשיטא שנתבטל הטעם דכדי לעטר ואפ"ה הוצרכו לחזור ולמנות להתיר אלמא משום דבר שבמנין הוא. ועל התלמוד גופא אכתי איכא לאקשויי מנ"ל באמת דלאחר החורבן הוי דלמא קודם החורבן וכת"ק ולא מוכח מידי אלא דבזה י"ל דבעלי התלמוד לא ס"ל כלל כת"ק דלא משמע להו טעמא דמשרבו פירות אלא סברי דהלכה כרבי יוסי כמו שפסק הרמב"ם באמת וא"כ ע"כ דקושטא דמלתא לא התירו אלא משחרב הבית דאז פשוט שנתבטל הטעם ואפ"ה הוצרכו להתיר אלמא דבר שבמנין הוא ואפשר שמה שפסק הרמב"ם הלכה כרבי יוסי היינו מסוגיא דהכא כדפרישית ודוק היטב. והא דלא מייתי הש"ס מדרבי יוסי גופא כבר כתבתי לעיל דאיכא למיחש שתקנו לאידך גיסא שהוצרכו לתקן שאסור להעלות אבל מדר"א שרצה להפקיר מוכח שפיר:

ועי"ל דמש"ה מייתי הש"ס מאן חבירך ריב"ז דנראה שפת יתר ואפשר שכוונתם בזה להוכיח דלאחר חורבן הוי מדקרי לריב"ז חבירך והיינו שכבר נעשה ר"א כמו תלמיד חבר לריב"ז מש"ה לאו אורח ארעא שיאמרו תלמידיו ר' יוחנן רבך כדאיתא בר"ה בהא מלתא גופא משא"כ קודם חורבן שאז היה ר"א תלמיד גמור לריב"ז שר' יוחנן ב"ז גופא למד באותן הימים וא"כ אף תלמידי ר"א לא היו אומרים לו חבירך אלא רבך דבכמה דוכתי מצינו בהאי לישנא רבא דרבאי:

שם וטעמא דנמנו הא לא נמנו לא. לכאורה יש להקשות מאי ראיה צריך על זה מכרם רבעי ותיפוק ליה דממתניתין לעיל גופא שהתקין ריב"ז משחרב הבית שיהו מקבלין עדות כל היום אע"ג שכבר בטל הטעם דנתקלקלו בשיר ואפ"ה הוצרך לתקן אלמא משום דבר שבמנין וכו'. אלא דלק"מ דהא בסמוך אמרינן דעיקר הראייה דמייתי מכרם רבעי הוצרך משום מידי דרבנן דומיא דביצה וא"כ לא מצי לאתויי מההיא דמקבלין עדות דמלתא דאורייתא היא שאם אין מקבלין עדות מן המנחה ולמעלה מונין כל המועדים מיום ב' לכן מייתי מכרם רבעי שהוא מדרבנן:

שם בד"ה כל דבר שבמנין יש שהיו רוצין ללמוד מכאן וכו' ולא היא דהכא אין כאן שום זמן דקרא והיו נכונים וכו' לדבר שיהיה לסוף שלשת ימים וכו' דמשמע עולמית וכו'. ויש לתמוה היאך אפשר לומר כן הא בציווי הקב"ה אמר להם וקדשתם היום ומחר וא"כ אין לך קביעות זמן גדול מזה דמשמע להדיא שלא הזהירם אלא היום ומחר וממילא דמשה

לא הוסיף אלא יום הג' מדרשא דהיום ומחר. מיהו בלא"ה יש ליישב דמ"ש שלשת ימים היינו משום פליטת ש"ז אבל לעולם לאחר מ"ת יהיו אסורים מחמת טומאת קרי:

בתוס' בד"ה מכדי כתיב כו' כך שיטת הקונטרס ודוחק הוא עכ"ל. עיין בס' מג"ש שכתב ליישב שיטת רש"י ז"ל:

בד"ה וביקש ר"א להפקירו לעניים וא"ת אי קסבר וכו' א"כ מה הרוויחו עניים בזה עכ"ל. והקשה מהרש"א דגדולה מזו הו"ל להקשות דכיון דס"ל לא קידשה אין רבעי נוהג כלל וכתב דאפ"ה נוהג משום דבר שבמנין עכ"ל ע"ש ואני בער ולא אדע מה ענין דבר שבמנין לכאן דא"כ כל המצות התלויות בארץ ואינן נוהגין בזמן הזה אמאי אין נוהגין משום דבר שבמנין אלא ע"כ דלא שייך כלל דבר שבמנין כיון שהכתוב תלאן בהדיא בקדושת הארץ ועדיפי טובא מחרמים לאחר זמן שכתבו התוספות דלא שייך בהו דבר שבמנין אלא מה שנהגו דין רבעי י"ל דהיינו מדרבנן כמו שחייבו עצמם במעשרות ותרומות בזמן הזה ומ"ש מהרש"א שכ"כ התוספות בפ"ד דר"ה אינו מוכרח שקושיית התוס' שם מדהוצרך להעלותן ולא רצה לפדותן כמו שהקשו כאן וצ"ע ודו"ק:

בתוס' בד"ה מי לא מודה ופי' הקונטרס ה"מ לענין שמונין וכו' וקשה דמנין לו הן סברא עכ"ל. ולענ"ד כוונת רש"י פשוט בטעמו דודאי מה שתקנו בזמן הבית לנהוג היום ולמחר קודש אינו ענין כלל לטעם קלקול השיר אלא תקנה אחרת היא בפני עצמה דכל שבאו מן המנחה ולמעלה יעשו ב' ימים וא"כ אף שבטלו התקנה הראשונה וחזרו לקבל מן המנחה ולמעלה אפ"ה התקנה השניה במקומה עומדת משום דבר שבמנין דהא מעיקרא נמי הוי בעי למימר דביצה לא אישתרי אלא דדחי לה כיון דלא איתסר מעיקרא בפירות אלא בעדות תליא אבל במה שנהגו ב' ימים קודש לא תלוי כלל בקבלת העדות ועוד דשפיר נמי איכא למיחש שמא יבנה בה"מ ויזלזלו לעשות מלאכה ביום השני דאע"ג דאמרינן לעיל דלענין קבלת עדות ליכא למיחש למהרה יבנה בה"מ משום דעדות לב"ד מסור אבל מלאכה לכל מסור ואיכא למיחש שמא יבואו עדים מן המנחה ולמעלה ויסברו שבודאי יקבלום ויזלזלו במלאכה ביום שני או שלא יקבלו ויזלזלו במלאכה ביום ראשון לכך הניחו התקנה הראשונה דכשבאו מן המנחה ומעלה יעשו ב' ימים דתו ליכא למיחש למידי ודו"ק ואפשר שזה מסקנת התוס' לפרש"י:

דף ו.

בפירש"י בד"ה אף בביצה וכו' דמאי דעתך לאוסרם בשני לרחוקים מב"ד עכ"ל. ובדיבור שאח"ז דלמא מעברי לאלול כתקנה הראשונה וכו' כגון שלא באו עד שלשים ואחד עכ"ל.

וכתב מהרש"א ז"ל שלשון רש"י הוא שלא בדקדוק דהא תקנה הראשונה לא היה בבאו ביום ל"א אלא כשבאו ביום שלשים מן המנחה ולמעלה ופירש בדוחק ע"ש:

ואני בעניי נ"ל שלשון רש"י הוא בדקדוק גדול כדרכו בכל מקום דממ"ש רש"י דמאי דעתך לאוסרם בשני לרחוקים מב"ד נראה מבואר דנהרדעי לאו אדרבא לחוד פליגי דהא לטעמא דרבא שאוסר בביצה משום דמודה ריב"ז שאף שהיו מונין מראשון כשבאו עדים מן המנחה ולמעלה אפ"ה היו נוהגין היום ולמחר קודש א"כ לא שני לן בין קרובים מב"ד או רחוקים דכולהו בחד טעמא מיתסרו ולשון הש"ס גופא מוכח כן דאי נהרדעי לאפוקי מטעמא דרבא אתו מאי קאמרי הא לא מצינו אלול מעובר דנהי דלא הוי מעובר אפ"ה היו נוהגין היום ולמחר קודש אע"כ דנהרדעי לאו לאפוקי מטעמא דרבא אתו משום דבלא"ה לא סבירא להו כלל מלתא דרבא בהא דקאמר מי לא מודה ריב"ז דמנ"ל דמודה דהא כל הני אמוראי דלעיל נמי לא ס"ל דמודה ריב"ז וע"ז לא הוצרכו נהרדעי ליתן טעם אלא עיקר מילתייהו משום דפליגי נמי אהא דאמר רבה לעיל הא לן והא להו ומשמע דרב ושמואל אסרי מיהא לרחוקים מב"ד וע"ז פליגי נהרדעי ואמרי דאף לרחוקים מותר ומסקו מאי דעתיך דלמא מעברי לאלול וכו' ולפי זה אי אפשר לפרש דהא דקאמר דלמא מעברי לאלול היינו שבאו ביום שלשים מן המנחה ולמעלה דמהיכי תיתי נחתו לזה כיון שתיקן ריב"ז שיהו מקבלין כל היום כולו אע"כ דמאי דקאמר דלמא מעברי לאלול היינו שמא באו ביום שלשים ואחד כפרש"י וכוונתו בזה משום דעיקר חששא דרבא דקאמר לעיל הא לן הא להו היינו כיון דלרחוקים מב"ד אף לאחר תקנת ריב"ז עבדי מיהא תרי יומא מספיקא א"כ צריכין לנהוג באותן שני ימים כמו שהיו נוהגין קודם תקנה שהיו עושין אותם כיום ארוך מחששא דבאו מן המנחה ולמעלה וכמו שפרש"י לעיל דכיון שהיו עושין בשום פעם ב' ימים כיום ארוך עכשיו נמי צריכין לנהוג כך כיון דע"כ עבדי מיהא תרי יומי לא נתבטלה התקנה ועל זו הסברא פליגי נהרדעי שפיר והיינו דבשלמא אם היה אלול מעובר בשום פעם קודם התקנה היה ראוי לנהוג כן אף לאחר התקנה אבל כיון דקושטא דמלתא לא מצינו אלול מעובר וא"כ עדיין לא חל על אותן ב' ימים קדושת יום ארוך אלא שהיו נוהגין כן מספק והיינו שמא באו ביום ל"א גופא או שמא באו מן המנחה ולמעלה וא"כ לאחר התקנה שנתבטל החששא דיום ארוך מש"ה ביצה שנולדה ביום ראשון מותר' בשני כיון שאף קודם התקנה לא היו אסורין מצד הדין בשום פעם שהרי לא נקבע בשום פעם על יום שני קדושת יום ארוך אלא מספק היו נוהגין בו קדושה ובזה א"ש נמי דביצה שנולדה בשני גופא ודאי אסור' דאף שלא מצינו אלול מעובר אפ"ה יש לחוש שמא עכשיו ימצא מעובר אבל לענין קדושת יום ארוך א"ש שאין

לחוש כיון שלא נקבע בשום פעם. וזה שדקדק רש"י ז"ל בלשונו דלמא מעברי לאלול כתקנה ראשונה וכו' כגון שלא באו עד יום ל"א וכוונתו כמו שכתבנו דמאן דאוסר בביצה לרחוקים מב"ד אף לאחר התקנה היינו שמא באו ביום ל"א ועושים י"ט יום השני וכיון שעושין י"ט ביום השני מיהו אף לאחר התקנה ממילא צריכין לנהוג בו קדושת יום ארוך כמו קודם התקנה וע"ז מסיק שאין לנו לחוש לכך דכיון דלא מצינו אלול מעובר א"כ לא נקבע קדושת יום ארוך מעולם כנ"ל ליישב בשיטת רש"י אף שלשון כתקנה ראשונה מגומגם מ"מ הפירוש מוכרח ע"פ סוגיית הש"ס ודו"ק היטב:

בגמרא אתמר אפרוח שנולד בי"ט וכו' שמואל ואיתימא ר"י אומר מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה פירש"י הואיל ומתיר וכו' להיות נשחט בלידתו מה שלא היה לפני לידתו אף מוקצה התיר וכו' דמיגו דאיתקן להא עכ"ל מלתא דאקשאי בה כמה עידנין דמה נתינת טעם הוא זה אדרבה עיקר ענין מוקצה הוא כיון שלא היה ראוי מאתמול זה גורם האיסור ומה מגו הוא זה. ולולי לשון רש"י ז"ל היה נ"ל משום דבלא"ה קשה קושיית תוספת דלמה להו לשמואל ור"י האי טעמא תיפוק ליה דלית להו מוקצה אלא דבאמת נ"ל דלק"מ דמצינן למימר דאע"ג דשמואל ור"י לית להו מוקצה אפ"ה אסרי בנולד ואין לך נולד גדול מזה ואף שלקמן כתבו התוספות דלא שייך נולד בבע"ח דבר תימא הוא לפרש כפשוטו וכבר פי' המהרש"א ז"ל דבריהם דלקמן בענין אחר דבלא"ה לא שייך נולד בעגל דבמעי אמו נמי אוכל הוא משא"כ הכא באפרוח אין לך נולד גדול מזה דבמעי אמו לא חזי למידי ואפשר דלזה בעצמו כיוונו שמואל ור"י לומר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה פי' דלא מיקרי נולד אלא בדבר שמאתמול לא הוי עלה שם אוכל ועכשיו נולד שם אוכל משא"כ כאן דאף לאחר שנולד לא הוי עליו שם אוכל כלל אלא לאחר שחיטה ושחיטה היא דמתרת לאפרוח ולא לידה וא"כ לא מיקרי נולד דמה שלא היה ניתר קודם זה בשחיטה לא מיקרי נולד דאריה הוא דרביע עלה דוגמא לדבר אפרוח שנפתחו עיניו בי"ט למאן דאסרו או בהמה שלא כלו חדשיה עד י"ט וכי נאמר דאוסר משום נולד וה"נ דכוותיה ועוד אפשר דאפרוח נמי לולי איסור שחיטה היה ראוי לאכילה עודנו בקליפתו כמו אחר כן כדאמרינן בעגל במעי אמו וכיון שאיסור שחיטה גרם לו לא מיקרי נולד כמו בכל הבהמות הנשחטין בי"ט ואל תשיבני מבכור שנולד בו מום בי"ט דהתם באמת לאו משום נולד אתינן עלה אלא משום מוקצה מאן דאוסר ואדרבה משם ראיה לדברי דמאן דלית ליה מוקצה משמע דשרי ולא מיתסר משום נולד כנ"ל ברור לולי שרש"י ותוספות לא נחתו לזה:

בתוס' בד"ה הואיל וכו' ותימא למה להו לשמואל ור"י וכו' ת"ל דלית להו מוקצה עכ"ל. כבר כתבתי שיש לדקדק דלמא אע"ג דשרו במוקצה אסרי בנולד ולית להו דר"נ דאמר מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד דר"נ לשיטתו דמחלק בין שבת לי"ט ואינהו ע"כ לא מפלגי כדמוכח להדיא מסוגיא דמי שהחשיך שהביאו התוס' וכמ"ש שם התוס' ע"ש ואפשר דהתוס' כאן קיימי בשיטת הפוסקים וסוברים דהא דר"נ דאמר מאן דאית ליה מוקצה וכו' ליכא מאן דפליג עליה לפי המסקנא כמבואר בטא"ח סימן תצ"ה וכבר כתבתי לעיל באריכות שיטה אחרת דאפשר דבנולד גמור ר"נ גופא מודה דאסור לכו"ע:

בפירש"י בד"ה לעגל שנולד בי"ט דתניא לקמן שמותר עכ"ל. נראה דהיינו ברייתא דאין צדין גבי בכור דקתני ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שהוא מן המוכן דע"כ א"א למימר דאברייתא דמייתי בשמעתין קאי דהא בהדיא מסיק בהאי ברייתא גופא אפרוח שנולד בי"ט אסור וא"כ מאי מקשה מיניה לרב וכן באידך ברייתא דקתני בהדיא דעגל ואפרוח שניהם מותרין ע"כ דרב לא תני לה או לא סבר לה אע"כ כדכתיבנא:

אלא דלפ"ז יש לדקדק כיון דלפרש"י לאו ממעשים בכל יום מקשה אלא מברייתא א"כ מאי מקשה בסמוך מעגל שנולד מן הטריפה דלמא אה"נ דאסור ויש ליישב כיון דברייתא סתמא קתני דעגל שנולד בי"ט הוא מן המוכן ולא אשכחן מאן דמפליג בין נולד מן הכשירה או טריפה אלמא דכו"ע מודו דשרי אלא דאכתי קשה א"כ ה"נ לימא מדלא מפליג בין עגל שנולד מבהמה שעומדת לאכילה או מן העומדת לגדל אלמא דתרווייהו שרי מפשטא דברייתא ולקושטא דמלתא ודאי אסור בנולד מעומדת לגדל אליבא דרב דאית ליה מוקצה אע"כ דהא דמקשה בסמוך מעגל שנולד מן הטריפה לאו מברייתא דלקמן דייק לה אלא דפשיטא להו דרב גופא מודה דשרי א"כ כ"ש שהיה לו לפרש כן בעגל שנולד בי"ט דמקשה ליה לרב משום דפשיטא להו דרב גופא מודה ובלא"ה יש לדקדק בסוגיא דשמעתין מאי ענין האי שקלא וטריא דרב כהנא ורב אסי לרב על דין אפרוח ותיפוק ליה דלמאי דהוי סברי דעגל שנולד מן הטריפה מיקרי שלא מן המוכן א"כ אמאי שרי לרב דפשיטא ליה בכולי תלמודא דאוסר במוקצה ונולד ואם רצו להכריח בזה דאף למאן דאוסר במוקצה ונולד אפ"ה מתיר בעגל הואיל ומתיר עצמו בשחיטה וממילא דה"ה לאפרוח אם כן תקשי להו אמאי דאסר רב בעגל שנולד מבהמה שעומדת לגדל ומ"ש מנולד מן הטריפה דשרי למאי דלא ס"ד דמוכן לכלבים. מיהו למ"ש לעיל בסמוך היה נראה לפרש בפשיטות דטעמא דמתיר עצמו בשחיטה לא מהני אלא לענין נולד אבל לא לענין מוקצה כמ"ש מלתא בטעמא א"כ א"ש דהכי קאמרי ליה לרב בשלמא מאי דאסרת בנולד מעומדת לגדל לא קשיא לן דלדידך דאית לך מוקצה לא שייך בכה"ג

הואיל ומתיר עצמו בשחיטה דמ"מ איסור מוקצה איכא שבין השמשות היה מוקצה גמור אגב אמו שאינה עומדת אלא לגדל אבל מדאסרת באפרוח דלית בו מוקצה למ"ש דאין בו אלא איסור נולד ואפ"ה לא קא שרית לו מטעמא דמתיר עצמו בשחיטה א"כ מ"ש מעגל שנולד מן הטריפה דדמי לה לגמרי דנולד הוא. אבל לשיטת רש"י ותוספות דמשמע מלשונם דאפרוח אסור מטעם מוקצה כגרוגרת וצמוקין ואפ"ה מדמה לה לנולד מן הטריפה אם כן הדרא קושיא לדוכתיה אמאי לא קשיא להו בעגל גופא מ"ש נולדה מן הטריפה ומ"ש נולדה מעומדת לגדל ובדוחק צ"ל דלא הוי קים להו מאי קסבר רב בנולד מעומדת לגדל אבל בנולד מן הטריפה שמיע להו דמתיר ולפרש"י דמברייתא קא דייק י"ל דחדא מתרי טעמא קא אמרי ומשו"ה שתיק רב דלדידיה ודאי ברייתא לא איירי בכל ענין דהא בנולד מן העומדת לגדל ודאי אסור וצ"ע ודו"ק:

בפירש"י לכלבים אבל אפרוח שבקליפה אינו עומד לאכילת כלבים עכ"ל. משמע מלשונו דנהי דחזיא לאכילת כלבים בקליפתה אפ"ה אינו עומד לכלבים וכפירוש התוספות בד"ה מוכן ויש לתמוה דבמסכת שבת פרק כירה פרש"י בהדיא גבי ביצה דאית בה אפרוח דכלב נמי לא אכיל לה משום קליפה. ויש ליישב משום דסוגיא דהכא ודאי סברה דאפרוח עדיף מעגל שנולד מבהמה שעומדת לגדל דאל"כ תקשי מאי קמ"ל רב דאפרוח אסור הו"ל למימר עגל שנולד מבהמה שעומדת לגדל אסור ולא מהני טעמא דמתיר עצמו בשחיטה וממילא ידעינן דכ"ש אפרוח וכן בברייתא דמסייע לרב יש להקשות כן אדמפליג בין עגל לאפרוח נפלוג בדידיה בין נולד מעומדת לאכילה או לגדל לכך הוצרך רש"י לפרש דאפרוח מוכן וחזי לכלבים וקמ"ל דאפ"ה אסור כיון דאינו עומד לכלבים ומכ"ש עגל שנולד מעומדת לגדל דלא חזי אגב אמו מאתמול אף לכלבים משא"כ שם בפ' כירה הוא להיפך דשם אמרינן להדיא דר' יוחנן לית ליה שום מוקצה ומקשינן עלה מקינה של תרנגולים ומוקי לה דאית בה ביצה ומקשינן והאמר ר"נ מאן דלית ליה מוקצה לית ליה נולד ומשני דאית בה ביצת אפרוח וא"כ משמע להדיא דאף מאן דשרי במוקצה ונולד אוסר בביצת אפרוח לכך הוצרך רש"י לפרש דהטעם משום דכלב נמי לא אכיל לה ולא חזי למידי וגרע אף מגרוגרות וצמוקים:

דף ו:

בגמרא תניא כוותיה וכו' כבר כתבתי בסמוך הא דלא מפליג בדידיה בההיא ברייתא וכן באידך ברייתא דמסייע לשמואל יש לדקדק אמאי תני כלל עגל שנולד בי"ט מותר כיון דאפילו אפרוח מותר ולפמ"ש א"ש דקמ"ל דאפילו עגל שנולד מבהמה העומדת לגדל

נמי אסור דאיכא למיטעי דגרע מאפרוח שמוכן קצת לכלבים ומ"מ קשה אמאי דקאמר עגל שנולד ביום טוב מותר הואיל ומוכן אגב אמו אפרוח שנולד ביום טוב מותר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה ואמאי לא קא יהיב חדא טעמא לתרווייהו הואיל ומתיר עצמו בשחיטה. ומזה יש קצת ראיה למה שכתבתי לעיל דטעמא דמתיר עצמו בשחיטה לא שייך אלא לענין איסור נולד ולא לענין מוקצה ומש"ה הוצרך כאן לטעמא דמוכן אגב אמו כדי לכלול היתר עגל שנולד מעומדת לגדל והא דקרי ליה מוכן אגב אמו משום דהאי ברייתא לית ליה מוקצה והוי שפיר מוכן אגב אמו אלא שאין אני כדאי להכריע נגד פרש"י ותוספות ולשיטתם י"ל דטעמא דמתיר עצמו בשחיטה לא שייך כלל בעגל הנולד דמעיקרא הוי ביה נמי היתר שחיטה ע"י אמו ומכ"ש למ"ד ד' סימנין אכשר ביה רחמנא כמ"ש התוספות לעיל אלא דס"ל דסוגיא דשמעתין לא משמע כן מדקאמרי רב כהנא ורב אסי לרב מה בין זה לעגל שנולד משמע שרוצים לומר דעגל גופא מותר מטעמא דמתיר עצמו בשחיטה וכן הוא להדיא בירושלמי ובלא"ה יש לדקדק מל' הירושלמי על לשון רש"י ולהביא סיוע להשיטה שכתבתי אלא שאין להאריך ובביאורי להלכות יום טוב נאריך אי"ה:

בתוספות בד"ה עגל שנולד וכו' ותימא מ"מ אסור משום נולד עיין במהר"מ מלובלין:

בפירש"י בד"ה עם יציאתה נגמרה עכ"ל. אבל מקמי הכי לא חשיב ביצה גמורה עכ"ל. כתב כן לפי המסקנא אבל למאי דבעי למימר לעיל דעיקר מימרא דרב כהנא לומר דבמעי אמה אסורה אי אפשר לפרש כן כמו שיבואר בסמוך:

בגמ' אלא עם יציאתה נגמרה ומותרת באכילה בי"ט הא במעי אמה אסורה וכו' והתניא וכו' ויש לתמוה טובא אמאי דחיק הש"ס במלתא דר"ה דהא מצינן לפרש מלתא דר"ה בפשיטות דאיהו נמי ה"ק עם יציאתה נגמרה ואסורה אם יצאה ביום טוב אבל במעי אמה שריא לפי שלא נגמרה עד שיצאה לאויר עולם. ועוד דלמאי דקאמר עכשיו דבעי למימר דבמעי אמה אסורה א"א להולמו לפי פשט מימרא דר"ה דכיון שעיקר דבריו שעם יציאתה נגמרה ולא במעי אמה למה יהא אסור ויותר יש לתמוה בל' רש"י שכתב בד"ה בי"ט וכו' אבל לא יצאה לא נגמרה בחול ואסורה משום הכנה דרבה עכ"ל וקשה טובא דאדרבה עיקר הכנה דרבה אמרינן לעיל משום דכל דמתילדא האידנא מאתמול נגמרה וא"כ מה זה שכתב רש"י דכיון שלא יצאה לא נגמרה אתמול ואסורה משום הכנה ונהפוך הוא שאם נגמרה אתמול אסורה משום גזירה י"ט אחר השבת ואם לא נגמרה אלא היום בי"ט אדרבא יש להתיר די"ט מכין לעצמו:

והאמת יורה דרכו דמל' רש"י נראה דלמאי דבעי למימר עכשיו נאמר דר"ה אמר רב פליג אמילתא דרבה במאי דסובר דמאתמול נגמרה ואיהו סבר דעם יציאתה נגמרה פירוש עם יציאתה היינו סמוך ממש ליציאתה ומשו"ה אין להתיר אלא אם יצאה מאתמול אבל אם נמצאת גמורה במעי אמה אסורה כמו נולדה שבודאי אם לא נשחטה היתה יולדת שהרי א"א להגמר אלא עם יציאתה. ולפ"ז נאמר נמי דרב לית ליה האי סברא די"ט מכין לעצמו אלא כדמשמע לעיל מל' רש"י דרבה גופא יליף מוקצה דאורייתא מקרא דוהכינו דבעינן הכנה דוקא מיום חול וכמ"ש שם באריכות אף לפי האמת דרבה גופא סובר הכי ומ"מ עכשיו ע"כ שאין לפרש דברי ר"ה כי אם על זה הדרך דהא ליכא למימר איפכא דהא דקאמר עם יציאתה נגמרה היינו לומר דבמעי אמה לא נגמרה ומשו"ה שריא הא ליתא דהא חזינן להדיא דנגמרה ובמשנה דעדיות נמי תנן ביצה שנמצאת במעי אמה שכיוצא נמכרת בשוק ובברייתא נמי תנינא ביצים גמורות ועכשיו לא ס"ד לחלק בין נגמרה לגדל אפרוחים דמה"ט כתבו התוספות והרא"ש דשריא בנגמרה במעי אמה דאין זו הכנה כיון שאין מגדל אפרוחים וכיון דעדיין לא נחית לזו הסברא תו לא מצינן למימר דר"ה להתירא אתא שאין נגמרה אלא עם יציאתה דהא אנן אמרי' דבמעי אמה נמי נגמרה ואפ"ה שרי משום דעיקר איסור הכנה היינו דוקא אם נגמרה מאתמול משום י"ט שאחר שבת משא"כ אם נגמרה במעי אמה אנו מתירין אותה ע"כ משום דתלינן לומר דהיום נגמרה וי"ט לעצמו הכין ואם כן אין זה הדין נמשך כלל ממאי דקאמר ר"ה עם יציאתה נגמרה. אע"כ דר"ה איסורא קמ"ל משום דפליג אמילתא דרבה וסובר דהיום נגמרה סמוך ממש עם יציאתה וזה גורם האיסור דבעינן הכנה מיום חול דוקא וע"ז מקשה הש"ס שפיר דהא תני להדיא דשריא ומשני דה"ק עם יציאתה נגמרה ומגדל' אפרוחים ואע"ג דלפ"ז לא הוי צריך למימר נפקא מיניה למקח וממכר אלא לענין י"ט ולאשמעינן דנולדה הוא דאסירא אבל במעי אמה שריא משום דבין אם נאמר דמאתמול נגמרה ובין אם נאמר דמהיום נגמרה אפ"ה לא שייך לאסרה דלא נקרא גמר כיון שלא נגמרה לגדל אפרוחים כמ"ש הרא"ש ז"ל. מיהו כיון דהאי שקלא וטריא ידעינן ממתני' ומברייתא דבמעי אמה שריא תו לא צריכין למימרא דר"ה לענין זה משו"ה קאמר נ"מ למקח וממכר וכל זה לשיטת הרא"ש ז"ל וכן משמע מלשון התוספות לעיל דף ב' מיהו לולי דבריהם היה נראה מסוגיא דהכא דאף בלא האי טעמא דבמעי אמה לא נגמרה לגדל אפרוחים נמי יש להתיר בנמצא במעי אמה ולא חיישינן שמא אם לא נשחטה היתה נולדת היום ונגמרה מאתמול אלא תלינן להתיר דהיום נגמרה דמשום דהיא גופא לא מיתסרא אף בנולדה אלא משום גזירה י"ט אחר שבת ומשו"ה תלינן להיתר ועוד די"ל אוקי אחזקה דבמעי

אמה היה לה חזקה להיתר לענין י"ט ובחזקת שלא נגמרה ומשו"ה הוצרך הש"ס לומר דנ"מ למקח וממכר וצ"ע ואין להאריך יותר ודוק היטב:

בתוס' בד"ה ביצים גמורות וכו' עיין במהרש"א ז"ל ובתוס' פ' אלו טריפות:

בד"ה וכי תימא וכו' פרש"י וגילה לנו וכו' ותימא א"כ מאי פריך עכ"ל עיין מ"ש מ"ז הגאון בספר מג"ש דלגירסת רש"י ז"ל שלפנינו נמצא דברייתא משבשתא היא אלא דאין הלכה כברייתא ע"ש באריכות. אמנם לענ"ד מ"מ קושית התוספות במקומה עומדת כיון דמעיקרא בעי הש"ס למימר דרב לא ס"ל כהאי ברייתא דמשמע ליה בפשיטות דרבי לא סתים הכי במתני' דלדידיה לא שני ליה בין נולדה לנמצאת אליבא דב"ה אם כן מאי מקשה לקמן בברייתא מני ומאי קושיא די"ל דברייתא סברה דב"ה מודה בהא ורב לא ס"ל כהאי ברייתא כיון דמשמע ליה דרבי לא סתים הכי והנלע"ד דאף אם נאמר שהגירסא בלשון רש"י כמו שהביאו התוספות אפ"ה שיטת רש"י נכונה וברורה דע"כ הא דבעי למימר דברייתא משבשתא היא היינו משום דמשמע לר"ה משמיה דרב עכשיו שאין שום טעם לאסור ביצה שנולדה לא משום משקין שזבו ולא משום פירות הנושרין ולא משום גזירה י"ט שאחר השבת אלא שסובר בפשיטות דהיום נגמרה כמ"ש דלשון עם יציאתה היינו סמוך ליציאתה ממש ומשו"ה אסורה דבעינן הכנה מיום חול מקרא דוהכינו והלכך אין לחלק כלל בין נולדה או נגמרה במעי אמה דהיינו נגמרה היינו נולדה שווין בטעם זה ומש"ה רוצה לומר דע"כ ברייתא משבשתא וע"ז מקשה הש"ס דמלשון המשנה לא משמע הכי דאי איתא דהכי הוא אדמיפלגי בנולדה דאיכא למיטעי דב"ה משום אינך טעמים לפלגו במעי אמה דלית ביה אלא טעמא דהכנה וכ"ש בנולדה וממילא ידעינן נמי דב"ש דשרי במעי אמה ולא חיישי לטעמא דהכנה ה"ה בנולדה כיון דלסברתינו עכשיו אין שום חילוק בזה הטעם בין נולדה לבמעי אמה וממילא נמי דליכא למיטעי דב"ש אוסר בנולדה משום אינך טעמי דפירות הנושרין ושאר חששות דמהיכי תיתי כיון דב"ה גופי' לא חייש לכל הנך טעמי ולא איירי בהו כלל אלא שאוסר משום טעמא דהכנה א"כ תו אין לחלק בין נולדה לבמעי אמה וא"כ הו"ל למיתני במעי אמה כדפרישית וע"ז קאמר הש"ס וכי תימא הא דקתני נולדה להודיעך כחן דב"ש הרי שחוזר בו הש"ס מלומר דסברא פשוטה היא דלטעמא דהכנה אין שום סברא לחלק בין נולדה לבמעי אמה דא"כ מאי רבותא אשמעינן אליבא דב"ש ואדרבא לב"ה הוי רבותא יותר אע"כ דעכשיו סובר הש"ס דכחא דהתירא עדיף ליה ואשמעינן רבותא גדולה אליבא דב"ש דלא תימא דוקא במעי אמה מתיר דהיום נגמרה ושריא אבל בנולדה אסור משום דמאתמול נגמרה או משום אינך טעמי. נמצא דלפ"ז בהכרח דסברא חצונה לחלק בין

נולדה לבמעי אמה א"כ מקשה שפיר ברייתא מני דתו לא שייך לומר דמשבשתא היא כיון דעכ"פ יש סברא חצונה בזה למה לא נאמר שכן האמת ואתיא ברייתא כמתניתין לגמרי ודו"ק:

בא"ד על כן נראה לי לפרש וכו' דאי לא תנא וכו' הייתי אומר שמתירין בית שמאי דוקא כשנולדה אבל במעי אמה מודים דאסור עכ"ל. רבים תמהו דמהיכי תיתי לומר כן ולפמ"ש לעיל יש לומר דהו"א דבנולדה מתירין ב"ש דקסברי כל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול נגמרה ומש"ה שרי דלא גזרו אטו י"ט אחר השבת אבל במעי אמה מודו דאסור משום די"ל היום נגמרה ואסורה מקרא דוהכינו דבעינן הכנה מיום חול כנ"ל ליישב לשון התוספות ויתר דבריהם יש ליישב לפי דרך שכתבתי בסמוך והחכם יבין מדעתו ודו"ק:

דף ז.

ע"ב מ"ט דב"ש א"כ לכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא מה חמץ שאין חמוצו קשה וכו' וקשיא לי הא קי"ל אין מזהירין מן הדין ולכאורה היה נראה דלענין איסור בל יראה ל"ש לומר כן דלית ביה מלקות כדאמרינן בפסחים פ' מי שהיה דלאו הניתק לעשה הוא ועוד דלא שאין בו מעשה הוא אלא דא"א לומר כן דא"כ דלית ביה מלקות מאי פליגי ב"ש וב"ה בשעורין הא קי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה ולא נאמרו שיעורין אלא לענין מלקות וקרבן והכא לא שייך תרווייהו. מיהו בהא מצינא למימר דחצי שיעור אסור לא שייך אלא באיסור אכילה דנהי דהנאת מעיו ליכא הנאת גרונו מיהא איכא משא"כ לענין בל יראה י"ל דכל שהוא פחות מכשיעור לא חשיב כלל והוי כמו פירורין דממילא בטלי ולא עשאן הכתוב כאלו הן ברשותו אלא דהרמב"ם ז"ל כתב להדיא דאיכא מלקות בבל יראה וע"כ צ"ל דלא חשיב ליה לאו הניתק לעשה כיון דכתיב אך ביום הראשון ממילא תשביתו מעיקרא משמע והא דקאמר בפסחים בפ' מי שהיה לא איירי לענין מלקות אלא דדמי מיהא לנותר שהוא לאו הסמוך לעשה ולא הוי ניתק לעשה גמור דהיינו לגי' מהרש"א בפסחים וכן גרסות כמה נוסחאות דגרסי להדיא דעל בל יראה לא לקי משום לאו שאין בו מעשה. ומש"ה כתב הרמב"ם ז"ל דחייב מלקות וכמ"ש דמצינו ביה לאו שיש בו מעשה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי פריך ב"ש לב"ה לא לכתוב שאור ונילף מק"ו הא קי"ל אין מזהירין מן הדין. והנראה בזה דהכא לאו מטעמא דק"ו איירי אלא משום דשאור גופא בכלל חמץ הוא דאטו משום דחמיצתו קשה לא הוי בכלל חמץ ומשו"ה הוצרך לומר דס"ד דשאור שאינו ראוי לאכילה לא הוי בכלל

סתם חמץ ולפי זה יהיה מההכרח לומר דהא דקאמר ואי כתב שאור אגב גררא נקטיה אלא דמלשון הסוגיא ולרש"י לא משמע כן וצ"ע:

בתוס' בד"ה דאמר רבי זירא וכו' וא"ת ל"ל הצריכותא דלעיל וכו' עכ"ל. עיין במהרש"א אלא שקיצר במובן וכך נ"ל פירושו דכיון דלב"ה אית ליה הא דר"ז דשאור וחמץ אחת הן א"כ תו לא שייך הצריכותא דלעיל דהא חזינן דרבי רחמנא שאור לבל ימצא וא"כ ה"ה לבל יראה דבכלל חמץ הוא אע"כ דלקושטא דמלתא כל הני קראי ללאוי יתירי אתי א"כ ל"ל לתלמודא הצריכותא דשפיר איצטרכי לעבור בג' לאווין בין בשאור בין בחמץ ונהי דמעיקרא לא ה"מ לאוקמי ללאו יתירי דכל היכא דאיכא למדרש לא מוקמינן ללאוי יתירי אבל עכשיו להא דר"ז ע"כ ללאוי יתירי אתי ומקשה שפיר וא"ל דאכתי איצטריך לומר צריכותא דלא תקשי אמאי שני קרא בלישנא לכתוב אידי ואידי חמץ או אידי ואידי שאור שכבר כתבו התוס' בריש פרק איזהו נשך דכל היכא דכתיבי לאוי טובא ניחא למכתב בשני לשונות ע"ש וק"ל:

בגמרא אמר רבה ה"ק השוחט שבא לימלך כו' לקמן דף ט' ע"ב כתבו התוספות לשיטת רש"י נראה דוחק להעמיד פלוגתא דרבה ור"י הכא אליבא דב"ש ע"ש וכבר קדמני מ"ז הגאון בס' מג"ש ובתחלת עיוני בסוגיא דהכא כוונתי לדבריו דנ"מ נמי אליבא דב"ה דשרו באפר כירה אף לכתחלה ופליגי רבה ור"י אם מותר להביא אפר כירה ליתן למטה דלרבה אסור דחייש לאימלוכי ובאפר כירה לא התירו לטלטל אלא משום מצות כיסוי או שמחת י"ט אבל לא שלא לצורך כדאמרי' לקמן אפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק כ"ש שלא לצורך כלל ושייך שפיר לאימלוכי והוספתי עוד דמשמע לקמן דבאפר כירה שייך נמי איסור גומא אלא דמותר כדר' אבא ולשיטת התוספות דבסמוך משמע דמ"מ פטור אבל אסור ולא התירו אלא משום שמחת י"ט ועיין מג"ש נמצא דלשיטת התוספות מיהא שייך חששא דאימלוכי אף אליבא דב"ה מ"מ עיקר פלוגתא דרבה ור"י אליבא דב"ש כפרש"י כאן ואין להקשות א"כ אמאי קאמר ר' יוסף אליבא דב"ש דלא חיישינן לאימלוכי משום שמחת י"ט והא חזינן להדיא דב"ש לא חיישי לאימלוכי לקמן דף י"א גבי אין מוליכין טבח וסכין אצל בהמה דשאני התם דאפשר בתקנתא משא"כ הכא אי לא שרית ליתן עפר למטה ודאי אתי לאימנועי בע"כ משמחת י"ט וכן להיפך אין להקשות למאי דפרישית דאליבא דב"ה נמי פליגי אמאי חייש רבה אליבא דב"ה לאמלוכי הא התם לא חיישי לאמלוכי דשאני התם דלא שייך כלל שום חשש איסור אלא טרחא שלא לצורך ומש"ה לא חיישי משא"כ הכא דאיכא חשש איסור גמור וטלטול מוקצה וק"ל והר"ן כתב בדרך אחר:

בפירש"י והא קעביד כתישה לר' יהודה פריך וכו' אלמא דטעמא דמתני' לאו משום דאתי עשה עכ"ל ואע"ג דמ"מ אף בלא דר"י הוי מצי לאקשויי לב"ש דשרי לכתחלה בשוחט שבא לימלך והתם לא שייך לומר דטעמא דידיה משום דאתי עשה דוכסהו ודחי דקודם ששחט אין כאן עשה דלא לישחוט ולא לכסי מ"מ הא לא קשיא ליה לרש"י דודאי ניחא למסדר הש"ס למיקבע האי שקלא וטריא אליבא דב"ה מלמקבע אליבא דב"ש דאינה משנה מיהו למסקנא דמוקי לה בעפר תיחוח וכדרבי אבא ה"ה דלב"ש נמי איירי בכה"ג אבל בהא דקבע הש"ס לקושיא דהא קעביד כתישה בתר מלתא דר"י דוקא הוצרך רש"י לפרש דבלא"ה הו"א משום דאתי עשה דוכסהו ודחי והוצרכתי לכל זה לפי שראיתי לבעל הט"ז בא"ח סימן תצ"ח שדקדק מלשון רש"י דלקושט' דמלתא מאן דמתיר לכתחילה היינו משום דאתי עשה ודחי ל"ת עפ"ז כתב דלר"ת שכתב לקמן דמוחלפת השיטה היינו האי דהשוחט וא"כ ב"ה שרי אף לכתחילה היינו משום דאתי עשה ודחי ל"ת ע"ש באריכות. וכבודו הגדול במקומו מונח שדבריו מתמיהין מאד דלענ"ד פשוט דלא שייך כלל לומר אתי עשה ודחי ל"ת אלא לאחר שכבר שחט אבל בשוחט שבא לימלך לא שייך ה"ט כלל דאמרינן ליה לא ישחוט ולא ליכסי אלא עיקר טעמא דקודם שחיטה למאן דשרי היינו משום שמחת י"ט ולאחר שחיטה משום מצות כיסוי ובהכי ריהטא כולה שמעתא דאמרינן לקמן בכל הסוגיא דמוחלפת דקשיא ליה מההיא דהשוחט דגבי שמחת י"ט ב"ש לקולא ואף מאן דדחי קאמר ע"כ לא קאמרי אלא משום דאיכא דקר נעוץ ולא קאמר ע"כ לא קאמרי ב"ש אלא משום מצות עשה דכיסוי אע"כ כדפרישית. ועוד דנהי שהתוס' כתבו דאיכא למימר דהכא לא ס"ל די"ט עשה ול"ת הוא מ"מ כיון דרב אשי דבתראה הוא מסיק די"ט עשה ול"ת הוא א"כ מה ראה בעל הט"ז לכתוב סברא זו דעשה דוחה לא תעשה לפסק הלכה או ליישב שיטת רבינו תם ז"ל בזה. ועוד נ"ל דבלא"ה לא שייך כלל אליבא דב"ש ה"ט דאתי עשה ודחי ל"ת לשיטת רש"י שכתב בכמה דוכתי דלב"ש דפוטר סדין בציצית היינו משום דלא דריש סמוכין דגדילים תעשה לך וא"כ דאפילו בציצית גופא סובר ב"ש דלא אתי עשה ודחי ל"ת כ"ש בכל דוכתי דהא בשום דוכתא לא ידעינן ליה אלא מקרא דגדילים תעשה לך בפ"ק דיבמות. והאמת יורה דרכו ששגגה יצאה מלפני השליט בעל הט"ז בזה ומה שהביאו לזה היינו שהיה ר"ל דלמאי דכתב ר"ת דמאן דשרי לכתחלה בבא לימלך לא מצריך הכנה דהיינו דקר נעוץ הבין הט"ז דה"ה עפר תיחוח נמי לא בעי והא ליתא דנהי דלא חייש ר"ת לאיסור טלטול דרבנן מיהא לאיסור כתישה שהוא מדאורייתא ודאי חייש דל"ש כלל אתי עשה ודחי ל"ת אע"כ בעפר תיחוח איירי ובלא"ה יש להקשות על בעל הט"ז בזה כמה קושיות

ואין כאן מקומו רק משום שדקדק כן מלשון רש"י שלפנינו הוצרכתי להאריך מיהו בסמוך אפרש פירוש נכון בענין דלא תקשי כלל על לשון רש"י ז"ל עיין עליו מיהו בעיקר פרש"י יש לתמוה טובא דאי ס"ד דשייך אתי עשה ודחי ל"ת א"כ אכתי לא היה מקשה מידי דנהי דבכתישה דחינן ל"ת היינו כדמסקינן לקמן דבהדי דכתיש קא מכסי משא"כ לענין חפירה לא שייך לומר בהדי דחפיר קא מכסי דהא מחוסר כתישה ודו"ק:

דף ח.

בתוס' בד"ה בעפר תיחוח וכו' ותימא דמשמע דשייך גומא אף בעפר תיחוח ובשבת פרק כירה עכ"ל ובד"ה ואינו צריך וכו' ותימא דא"כ פטור אבל אסור לכתחילה וי"ל דמשום שמחת י"ט התירו עכ"ל וקשיא לי האיך אפשר לומר דה"נ פטור אבל אסור ולא התירו אלא משום שמחת י"ט דהא לקמן דף ט' בסוגיא דמוחלפת השיטה פריך הש"ס אלמא גבי שמחת י"ט ב"ש לקולא ומשני ע"כ לא קאמר ב"ש אלא היכא דאיכא דקר נעוץ א"כ משמע להדיא דבאיכא דקר נעוץ לא צריכינן תו לטעמא משום שמחת י"ט ואי כדברי התוספת לא תירץ הש"ס כלום דנהי דאיכא דקר נעוץ אכתי איכא איסורא דרבנן משום גומא דפטור אבל אסור ואפ"ה מקילין ב"ש משום שמחת י"ט ומכ"ש גבי סולם דליכא אלא משום מראית עין דרואה אומר להטיח גגו וכ"ש באינך דליכא אלא משום טירחא ואפ"ה לא התירו משום שמחת י"ט והמקשה גופא נמי ע"כ לא הוי ס"ד דמקילין ב"ש באיסור דאורייתא משום שמחת י"ט אע"כ דכולא סוגיא מאיסורא דרבנן איירי וא"כ לא תירץ כלום וקושיא זו גדולה היא אצלי לשיטת התוספות וסיעתייהו שדבריהם כאן ע"כ אליבא דב"ש כמ"ש מהרש"א והוא מוכרח דלב"ה דלא שרי אלא אם שחט כבר לא שייך שמחת י"ט אלא משום מצות כיסוי וא"כ קשה מסוגיא דלקמן וע"ק דלקמן מקשה הש"ס אהא דקאמר רבה אפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק לספק מ"ט לא משום דקעביד גומא ודאי נמי אלא כדרבי אבא ה"נ כדרבי אבא וכו' ומחמת קושיא זו הדר ביה רבא ואמר דעתו לודאי ואין דעתו לספק וע"כ דכיון שאין דעתו לספק אסור משום מוקצה דהוא איסור דרבנן ואי כדברי התוספת דאף לדרבי אבא נמי אסור מיהא מדרבנן אם כן אמאי הדר ביה רבא דהא מצי למימר בפשיטות דנהי דודאי מותר לכסות היינו כדרבי אבא אבל מספק אסור דמ"מ איכא אסורא דרבנן משום גומא ולכאורה נראה דההיא אסורא דגומא חמיר יותר מטעמא דמוקצה ועוד דמ"ש התוספת לחלק בין אפר תיחוח לעפר תיחוח דפרק כירה נראה דוחק ואף שאיני כדאי להשיג על דברי התוס' אמנם

הואיל שיש לי עזר וסיוע מלשון רש"י שנ"ל ברור דלא נחית לפרש כפירוש התוספות כמו שאבאר ע"כ אפרש:

והנלע"ד בזה דבכל הסוגיא דהכא לא קשיא ליה לתלמודא כלל משום איסור אב מלאכה גמור דהוא איסור דאורייתא דהא דמקשה מעיקרא והא קא עביד כתישה ע"כ לאו מאיסור דאורייתא קשיא ליה דמאן יימר דבמחוסר כתישה איירי דאף בקרקע קשה נמי לרוב פעמים א"צ כתישה כדמשמע להדיא בפסחים פרק אלו עוברין דמקשה שם חורש בי"ט לא לחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור ומשני באבנים מקורזלות ומקשה ראוי לכתשן ומשני כתישה בי"ט מי שרי ומדלא משני מעיקרא כתישה בי"ט מי שרי דהא איירי התם מקרקע קשה דבחרישה קאי אע"כ דאף בקרקע עולם לא שייך כתישה אלא כשיש שם רגבים קשים מאד כמו אבנים מקורזלות שצריך כלי לכתשן אבל בלא"ה הוי כתישה כלאחר יד. ועוד דמאי דקשיא ליה הכא והא קעביד כתישה דהא ראוי לכתשן מיהו כלאחר יד אע"כ דמאיסור דרבנן קשיא ליה דנהי דכתישה כלאחר יד מדאורייתא שרי מדרבנן מיהא אסור והיינו דלא קשיא ליה אהא דמתירין ב"ש לכתחילה די"ל כיון דליכא אלא איסורא דרבנן שרי משום שמחת י"ט וכן לב"ה נמי לא קשיא ליה אי לאו דאמר רבי יהודה דבעי דקר נעוץ דהוי ניחא ליה מטעם דכתב רש"י דנהי דב"ה לאחר ששחט אירי דלא שייך שמחת י"ט י"ל דאדרבה מש"ה מתירין ב"ה דוקא לאחר שחיטה משום מצות כיסוי דאפילו אי עביד כתישה גמורה אתי עשה ודחי ל"ת אבל קודם שחיטה אסרי אף באיסור דרבנן דלא חיישי לשמחת י"ט אבל מדקאמר רבי יהודה והוא שיש לו דקר נעוץ משמע דחיישי לאיסור דרבנן דהא לענין חפירה לא מהני דקר נעוץ דהשתא נמי עביד גומא אלא כדרבי אבא ה"נ כדר"א וכ"ש למאי דמסקינן בעפר תיחוח חפירת גופא לא הוי אלא מדרבנן וזה דלא כפרש"י כל חד כדאית ליה ב"ש קודם שחיטה וב"ה לאחר שחיטה א"כ מקשה שפיר והא קעביד כתישה דאסור מיהא מדרבנן בקרקע קשה אף שהיא כתישה כלאחר יד ומשני בעפר תיחוח דלא שייך ביה איסור כתישה כלל וע"ז מקשה והא קעביד גומא והיינו נמי דמאיסור דרבנן קשיא ליה דודאי בעפר תיחוח לא שייך איסור דאורייתא בעשיית גומא דענין חרישה לא שייך ביה כלל דחרישה אינו אלא לרפויי ארעא משא"כ עפר תיחוח שהיא תחוחה ועומדת א"צ לחרישה ואי בבית דגומא אסור בה משום בנין כדפרש"י בשמעתין דמאיסור בנין איירי אפ"ה לא שייך בה חיוב דאורייתא דהוי בנין כלאחר יד שאין דרך בנין בעפר תיחוח שאין מתקיים והכי משמע להדיא בפרק כל כתבי דקאמר אבל לא את העמודים ומקשה הש"ס אילימא משום גומא גומות ממילא הוויין ואי ס"ד דבעשיית גומא כי האי אב מלאכה היא לא

מקשה הש"ס בפשיטות גומות ממילא הוויין אע"כ משום דהתם בבית איירי שהעפר תיחוח מקשה שפיר ויש חבילות ראיות ע"ז. ולענ"ד אין צורך שהרי תוספות בעצמם כתבו דבפרק כירה משמע דלא שייך גומא כלל בעפר תיחוח. ואף אם נאמר דשייך בה גומא משום בנין אלא שהוא בנין מן הצד דאסור מדרבנן ואפ"ה א"ש בפרק כירה דהתם אינו עושה גומא בודאי דלגירסת רש"י והרי"ף ז"ל גרסי' שמא יזיז עפר ואם כן משני שפיר דאיכא בינייהו עפר תיחוח דכיון דאף אם יזיז ליכא אלא איסור דרבנן לא גזרינן שמא יזיז. ועוד דעיקר האיסור מדרבנן בתיחוח י"ל שהוא משום דגזרינן אטו שאינו תיחוח שהוא מדאורייתא כדמשמע לקמן מלשון רש"י בסוגיא דמוחלפת השיטה והתם לא שייך לגזור דלענין הטמנה דאיירי התם י"ל דלא שייך הטמנה באינו תיחוח וזה ברור אבל הכא מקשה שפיר והא קעביד גומא ואסור מיהא מדרבנן גזרה משום אינו תיחוח וע"ז משני הש"ס שפיר כדר' אבא ואם כן כיון דאפילו באינו תיחוח אינו אסור אלא מדרבנן בתיחוח מותר לכתחלה והיינו דאמרי' לקמן ע"כ לא קאמרי ב"ש אלא דאיכא דקר נעוץ וכפרש"י שם דבאיכא דקר נעוץ לא שייך ביה צד איסור כלל בעפר תיחוח ולא צריכין לטעמא דשמחת י"ט. ונראה מדבריו שכיון למ"ש ודוק היטב שלענ"ד דברים ברורים הם:

ועוד י"ל דבלא"ה י"ל דהא דרבי אבא מותר לכתחלה דהא דקאמר פטור דמשמע אבל אסור היינו אליבא דרבי יהודה כדקאמר ר' אבא להדיא בפרק כלל גדול ופ"ק דחגיגה דאף לר"י דמחייב באינה צריכה לגופה פטור משום דמקלקל הוא ואם כן לפ"זודאי אסור מיהא מדרבנן ככל פטורי שבת משא"כ לקמן דפסיק כר"ש דאיכא תרתי למעליותא מלאכה שא"צ לגופה ומקלקל מותר לכתחלה כמו שכתבו התוספות בריש כתובות ובכמה דוכתא גבי דם מיחבר חבורי דבתרתי למעליותא מותר לכתחלה. מיהו בדר' אבא גופא מ"מ אף לר"ש אסור לכתחילה שהרי מזיז מיהא העפר ממקומו שלכך נתכוין ומזיז עפר אסור משום מוקצה משא"כ הכא דאיירי בדקר נעוץ שהוכן בעפר לכיסוי ע"י כך דמשום מוקצה נמי ליכא א"כ מותר לכתחלה. מיהו לפ"ז יש ליישב שיטת התוספות דמ"ש כאן דפטור אבל אסור ולא שרי אלא משום שמחת י"ט היינו דאפשר דסברי במלאכה שא"צ לגופה כר"י וא"כ ליכא אלא חדא למעליותא משא"כ לקמן דדחי הש"ס בלשון ודלמא א"ש דדחי דלמא סברי ב"ש כר"ש דאיכא תרתי למעליותא ומש"ה שרי בדאיכא דקר נעוץ ולא צריכי לטעמא משום דשמחת י"ט ודוק היטב:

ועוד נ"ל לישב בד"א בענין שהוא מותר לכתחלה כשנדקדק בלשון רש"י שכתב דקר נעוץ מהני לענין שהוא חפור ועומד ולכאורה הוא תמוה שהרי בהדיא אמרו במתני'

יחפור בדקר ויכסה משמע שהחפירה היא בי"ט א"כ מה יתן ומה יוסיף שהתחיל לחפור מעי"ט ולפמ"ש ניחא טובא דבעפר תיחוח נמי ליכא איסור דאורייתא משום שהוא בנין ארעי שאינו מתקיים ובהדיא אמרו לקמן פרק המביא בנין קבע אסרה תורה ולא בנין ארעי ומ"מ אסור מיהא מדרבנן רק שמצינו בהדיא בדוכתי טובא בגמ' דכל בנין ארעי התחיל מעי"ט הוי כמוסיף על אהל ארעי ושרי לכתחלה בי"ט כדאיתא בר"פ תולין וסוף פרק כל הכלים גבי פקק החלון ובפרק המוציא תפילין מוסיף על אהל ארעי ושרי גבי כרך עליו חוט אחד או משיחה מבע"י וכן גבי הנהו דכרי דהוי ליה לרב הונא וא"כ זה כוונת רש"י דכיון שהדקר נעוץ מעי"ט הוי כחפור ועומד לענין דהוי כמוסיף על בנין ארעי ושרי לכתחלה דהא עשיית אהל נמי מתורת בנין אתינן עלה וזה נ"ל נכון מאד דכיון שהיא מלאכה שא"צ לגופה ומקלקל פשיטא דשרי בכה"ג במוסיף על ארעי והא דאסור לב"ה לכתחלה היינו משום דגזרינן משום עפר שאינו תיחוח כדמשמע להדיא מלשון רש"י בסוגיא דמוחלפת השיטה ע"ש ודו"ק. ועדיין צריכין אנו למודעי אמאי לא מפרש רש"י הטעם דדקר נעוץ כפשוטו משום הכנה דאיסור מוקצה ול"ל שלא ניחא ליה לפרש כן משום דמוקצה פלוגתא דתנאי היא ולכמה אמוראי לית להו לב"ה מוקצה ל"ש שבת ול"ש י"ט הא ליתא דמוקצה כי האי כגון עפר כ"ע מודו. מיהו מצינן למימר כיון דלמסקנא קי"ל כר"י דאמר מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו ממילא שמעינן דסתם עפר מוכן הוא לכסות אפילו רוק או צואה וכ"ש לכסות דם חיות ועופות וסובר רש"י דה"ה עפר תיחוח נמי ממילא מוכן הוא כמו קופת עפר דהיא היא וממילא לא בעינן דקר נעוץ כדאמרינן להדיא בפרק במה טומנין (שבת דף נ') ואע"ג דבעינן יחד לו קרן זוית מ"מ דקר נעוץ לא בעי דהיינו מעשה ואנן קי"ל דלא בעינן מעשה ובמחשבה בעלמא סגי. דלרבי יהודה דאמר מכניס אדם מלא קופתו וכו' לא בעינן מעשה מוכיח אלא מסתמא מוכן הוא במחשבה בעלמא לכל צרכיו. לכך הוצרך רש"י לפרש דקר נעוץ היינו משום חפירה וכמו שכתבנו. ולפ"ז ג"כ יש ליישב שיטת התוספות דאינהו סברי דעפר תיחוח גרע טובא ממילא קופתו עפר דהיינו שצבור ועומד וממילא שייך בעפר תיחוח איסור בנין ולא שרי אלא משום שמחת י"ט מיהו לקמן גבי מוחלפת השיטה דחי הש"ס דלמא סברי ב"ש דבכה"ג מיקרי מוסיף על בנין ארעי אבל למסקנא אפשר דליתא ודו"ק:

וע"פ מ"ש דלא שייך כתישה דאורייתא אלא כגון אבנים מקורזלות ולא בקרקע עולם והא דמקשה הכא והא קעביד כתישה מאיסור דרבנן קשיא ליה. לפ"ז יש ליישב השיטה דפסחים פרק אלו עוברין דמקשה שם אחרישה לא ליחייב בי"ט הואיל וחזי לכיסוי

דם צפור ומשני באבנים מקורזלות ומקשה ראוין לכתשן ומשני כתישה בי"ט מי שרי והקושיא מפורסמת דמעיקרא דבעי למימר אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי אמאי לא משני חרישה בי"ט מי שרי אע"כ שסובר דאתי עשה ודחי ל"ת א"כ לענין כתישה נמי נימא הכי וכן הקשו שם התוספות ונדחקו מאד ע"ש ול"ל דכיון דעביד חרישה וכתישה הוי תרי לאוי ולא אתי עשה ודחי הא ליתא דבהדיא אמרינן במסכת נזיר גבי כ"ג ונזיר מה לי חד לאו ומה לי תרי לאוין. ובתחלת עיוני הייתי רוצה לפרש משום דאמרינן דהא דאתי עשה ודחי ל"ת היינו דוקא דבעידנא דמיעקר לאו מקיים עשה כדאמרינן לקמן בהדי דחפיר קא מכסי ובכה"ג גופא איירי בפסחים דראוי לכסות בשעת החרישה גופא אבל לבתר דמשני דאיירי באבנים מקורזלות שצריך לכתשן א"כ משני שפיר כתישה בי"ט מי שרי שהרי א"א לעשות שני מלאכות כאחד ממש בשעת הכיסוי וא"כ ממ"נ בחד מינייהו עביד איסורא בעידנא דלא מקיים עשה. אלא דלפ"ז לא הוי מקשה שפיר ראוין לכתשן כלאחר יד אם לא שנאמר דה"ק ראוין לכתשן כלאחר יד קודם החרישה ואח"כ יעשה החרישה בעידנא דחפיר קא מכסי. אמנם למאי דפרישית א"ש טפי דהא קי"ל בהא דאתי עשה ודחי ל"ת שאם יוכל לקיים שניהם בהיתר לא דחי וא"כ הא דמקשה מעיקרא אחרישה לא לחייב הואיל וחזי לכיסוי היינו ע"כ במי שאין לו לא עפר מוכן ולא אפר כירה ולא עפר תיחוח ולא דקר נעוץ שזה צריך ודאי לחפור בדקר בקרקע עולם כדי לקיים מצות כיסוי ומש"ה לא לחייב אחרישה אבל לבתר דמוקי הא דמחייב אחרישה באבנים מקורזלות דלא חזיין לכיסוי ומקשי דחזיין ע"י כתישה וע"ז מסיק שפיר כתישה בי"ט מי שרי דכיון דכתישה מדאורייתא לא שייכא אלא באבנים מקורזלות אבל בקרקע עולם הוי כתישה כלאחר יד וא"כ ודאי אסור לכתוש אבנים מקורזלות לצורך כיסוי שהרי יכול לעשות בהיתר בקרקע עולם שא"א בשום ענין בעולם שלא יהא קרקע עולם ע"י חפירה בדקר ולמה נתיר לו הכתישה כיון שיכול לקיים שניהם משא"כ בחרישה דלא סגי בלא"ה כיון שאין לו עפר תיחוח ולא דקר נעוץ ודוק כנ"ל נכון אף כי אין כאן מקומו:

בא"ד וא"ת ול"ל דקר נעוץ וי"ל דמ"מ בעינן שיהא מוכן מעי"ט עכ"ל. ופי' הרא"ש והמפרשים דכיון דאית ביה תרי איסורי איסור מוקצה וחופר גומא יש לאסור אפילו במקום כיסוי או במקום שמחת י"ט ולמאי דפרישית לעיל בשיטת רש"י אין צריך לכל זה אלא דמשום איסור דרבנן לא שרינן ליה וכדמשמע להדיא לקמן בסוגיא דמוחלפת השיטה ועיין מה שאכתוב בסמוך:

בד"ה אמר רבי יהודה נראה דהכי הלכתא וכו' ובירושלמי מפרש דהכא איירי בשלא שחט אבל שחט שרי וכו' שלא לעקור מצות כיסוי עכ"ל. וירושלמי זה הביאו כל הפוסקים לפסק הלכה וקשיא לי אמאי שרינן הכא איסור דרבנן דנולד משום מצות כיסוי ומ"ש גבי דקר דבעינן נעוץ מבעוד יום וכתבו התוספות לעיל דהיינו משום איסור מוקצה אף על גב ששחט כבר אפ"ה בעינן דקר נעוץ ול"ל דשאני התם דאי לאו שנעץ מבעוד יום איכא תרי אסורי מוקצה וגומא לעפרה משא"כ הכא דליכא אלא נולד לחוד הא ליתא דלקמן משמע להדיא דבאפר כירה נמי שייך גומא לעפרה דקאמר בגמרא אלא כדר' אבא וא"כ ה"נ איכא תרי איסורי ובלא"ה נמי קשה מהא דמשמע לקמן דבאפר כירה נמי שייך גומא א"כ תקשי מ"ש באפר כירה שהוסק מעי"ט דמודו כ"ע דמותר אף לשחוט לכתחלה ומ"ש מדקר נעוץ דפליגי לכתחלה הא בתרווייהו ליכא מוקצה ואית בהו איסור גומא לעפרה ואף אם נפרש דלא שייך גומא באפר כירה וליישב הסוגיא דלקמן כמו שאפרש בעז"ה אפ"ה יש להקשות כאן להיפך לשיטת הפוסקים לקמן דמוחלפת השיטה היינו ההיא דהשוחט ומתירין ב"ה לכתחלה לר"ת אף בלא דקר נעוץ ולר"י ז"ל וסייעתו מיהא שרי לב"ה לכתחלה בדאיכא דקר נעוץ אע"ג דאיכא מיהא איסור גומא לעפרה דפטור אבל אסור וכתבו שם שמההכרח לפרש כן דמוחלפת השיטה כדי לעמוד פלוגתא דרבה ור"י לעיל בשמעתין אליבא דהלכתא א"כ קשה דאכתי הא דרב יהודה אמר רב דהכא הוא דלא כהלכתא דאי לב"ה דשרו לכתחילה א"כ ה"נ יש להתיר באפר כירה שהוסק בי"ט אף לכתחלה דמ"ש איסור נולד מאיסור גומא לעפרה ומכ"ש לר"ת דמתיר אליבא דב"ה אף בלא דקר נעוץ אע"ג דאיכא תרי אסורי ויש ליישב לפי מאי דפרישית לעיל דאפשר דאיסור מוקצה ונולד חמירי טפי ואין להתירן משום שמחת י"ט והיינו דס"ל כרב נחמן דהחמירו במוקצה בי"ט טפי מבשבת דלא ליתו לזלזולי ביה משום דקיל וא"כ כ"ש דיש להחמיר בנולד גמור מה"ט גופא אף בשמחת י"ט אלא דלפ"ז לא הוי צריך הרא"ש ז"ל לחלק בין חדא איסורא לתרי איסורי אלא בפשיטות הו"מ לפרש דאיסור מוקצה חמיר טפי ועוד דהרא"ש ז"ל מסיק להדיא דאפילו איסור מוקצה לחוד שרי משום מצות כיסוי והדרא קושיא לדוכתא ודו"ק:

בתוס' בד"ה ואי איתא כו' משמע דקאי אסיפא וכן פרש"י בסמוך כו' עד סוף הדיבור. ולכאורה יש לתמוה דלמאי דמשמע להו מפרש"י דקאי אסיפא והיינו מדקאמר ולטעמיך לכסייה באפר כירה אכתי תיקשי אמקשה גופא אמאי מקשה מסיפא ולא מרישא וצ"ל לפ"ז דהמקשה אסיק אדעתיה דאע"ג דרבי יהודה מתיר לעשות כל צרכיו אפ"ה אסור לשחוט הכוי לכתחלה והיינו משום דאם יכסה הוי ספק טירחא שלא לצורך כמ"ש מ"ז

זצ"ל בס' מג"ש ע"ש דליכא למימר דאסיק אדעתיה דמקשה דאיכא שום צד איסור בלא"ה משום חשש גומא דא"כ היאך עושה בו כל צרכיו אע"כ כדפרישית אלא שכל זה דוחק ועוד כיון דמקשה אסיפא מאי משני לא מיבעיא קאמר והיינו אריש דאכתי קשה סיפא כדמקשה בתר הכי והא מדקתני סיפא. ועוד דלפ"ז צריך להגיה הספרים שכתוב לקמן והא מדקתני סיפא מכלל דרישא וצריך למחוק דרישא כמו שהגיה מהר"ם ז"ל וכל זה דוחק למחוק הספרים:

ולולי פירוש התוספות בדברי רש"י ז"ל היה נ"ל לפרש להיפך דדוקא מרישא לחוד הוא דקפריך דאי מסיפא דקתני ואם שחטו אין מכסין דמו לא קשיא ליה מידי שאין זה צורך י"ט כלל דאפשר לכסות בלילה ונהי דמפרש הרא"ש ז"ל דחיישינן שמא יבלע דמו בקרקע היינו דוקא לענין ודאי דאפשר שיבלע ויבטל מצות כיסוי משא"כ לענין ספק לא חיישינן להכי דהו"ל ס"ס שמא כוי מין בהמה וא"צ כיסוי ואת"ל דחיה הוא שמא לא יבלע בקרקע משא"כ מרישא פריך שפיר דאמאי לא ישחוט ומימנע משמחת י"ט בע"כ כיון דמדינא אף אם יכסה ליכא איסורא דהא עושה בו כל צורכו ואין לך צורך י"ט גדול מזה שנתיר לו לשחוט דאף את"ל דלכתחלה אין מתירין לו לשחוט ולהמתין עד הלילה שמא יבא לידי ביטול כיסוי כמ"ש הרא"ש ז"ל אפ"ה יש לו לשחוט ולכסות שלא יבא לביטול שמחת י"ט והשתא א"ש נמי הא דגרסינן לקמן והא מדקתני סיפא מכלל דרישא משום דעיקר הקושיא מרישא כדפרישית והא דמקשה ולטעמיך לכסייה באפר כירה או בדקר נעוץ לא ידענא מאי קשיא להו להתוס' שהרי כתבו התוס' לעיל להדיא בד"ה בעפר תיחוח דהיינו דוקא שהוא תיחוח קצת דשייך איסור גומא לכתחלה דפטור אבל אסור הוא ומשו"ה לא שרו ב"ה אלא דיעבד משא"כ הכא מקשה שפיר ולטעמיך אפילו אי ליתא לדר"י דעושה כל צורכו אלא דאסור דלא מהני ייחד קרן זוית דאכתי אית בה מוקצה כיון שמחוסר מעשה אפ"ה לכסייה בדקר נעוץ באותו עפר עצמו שהכניס מלא קופתו דכיון שהדקר נעוץ באותו עפר דעביד מעשה ע"כ לית בה מוקצה כלל משום גומא נמי ליכא אף מדרבנן דאלת"ה היאך עושה בה כל צרכו אע"כ דלא שייך בכה"ג חשש גומא כיון שהוא תיחוח לגמרי כן נ"ל נכון ליישב שיטת רש"י ז"ל ומ"ש רש"י בסמוך בד"ה אפי' ודאי נמי דהא כב"ה קיי"ל אפי' דיעבד לרבותא בעלמא כתב כן דאפילו דיעבד אסור כ"ש לכתחלה והתוס' עצמן נמי נראה דלא כתבו דמשמע הכי מפרש"י אלא דכיון דקשיא להו גירסא לכסייה באפר כירה שכתב רש"י ז"ל משמע להו נמי דמה שכתב בסמוך דכב"ה קיי"ל אפילו דיעבד דוקא קאמר כיון דבלא"ה ע"כ מפרש דקאי אסיפא אבל למאי דפרישית לא קשה מידי. ואף לפמ"ש לעיל בשיטת רש"י דאין

לחלק בין עפר תיחוח קצת או תיחוח לגמרי היינו לענין לשון עפר תיחוח הנזכר בגמרא משא"כ בהכניס מלא קופתו ע"כ דלא שייך ביה גומא כלל כיון שהוא מוכן ולא אתי לאיחלופי בשאר עפר תיחוח כנ"ל מוכרח מדקאמר ר"י ועושה בה כל צרכו ודוק היטב:

בד"ה אי הכי מאי איריא ספק כו' תימא מאי אא"ב שייך הכא כו' עד סוף הדיבור. ולולי דבריהם היה נ"ל לפרש כל הסוגיא בענין אחר בפשיטות דודאי מעיקרא הוי ס"ד דהא דקתני במתניתין אפר כירה מוכן הוא היינו נמי שהוא מוכן לכיסוי ודאי דוקא ולא לספק וכ"ש דלא הוי מוכן לשאר צרכיו אלא כיון דרבי יהודה אמר במכניס מלא קופתו עפר ועושה בה כל צרכו ממילא דהא דקתני נמי במתניתין לא ישחוט אא"כ היה לו עפר מוכן היינו דמכניס מלא קופתו עפר קרי ליה מוכן ואם כן ודאי דעושה כל צרכו והיינו דמקשה ואי איתא לכסייה כדרב יהודה ואהא קאמר הש"ס ולטעמיך לכסייה באפר כירה דמדקתני במתניתין סתמא ואפר כירה מוכן הוא משמע דדמיא לגמרי לעפר מוכן דרישא ואם כן אי נמי ליתא לדרבי יהודה דמלא קופתו עפר סתם לא מיקרי מוכן אלא הא דקתני במתניתין אא"כ היה לו עפר מוכן היינו שהכינו בפירוש ועביד בה מעשה כדאיתא בפרק במה טומנין דאי ליתא לדר"י צריך שיעשה מעשה מוכיח ואם כן ממילא נמי דסיפא דקתני ואפר כירה מוכן הוא אף בסתמא ממילא דעושה בה כל צורכו דומיא דרישא וא"כ מקשה שפיר ולטעמיך ולכסייה באפר כירה לגירסת התוספת ולגירסת רש"י או בדקר נעוץ היינו כדפרישית ודקר נעוץ במלא קופתו דעביד נמי מעשה ומסיק אע"כ דלית ליה וא"כ מקשה שפיר מאי איריא ספק אפילו ודאי נמי והיינו דוקא למאי דקאמר ולטעמיך דמשמע ליה סיפא דומיא דרישא דאפר כירה הוא מוכן לעשות בה כל צרכו והשתא א"ש נמי טובא ומסיק רבה אפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק דלא משמע ליה לפרש אפר כירה דומיא דעפר מוכן דרישא שהוא עפר מוכן ממש דעביד מעשה דודאי מוכן אף לספק משא"כ אפר כירה לא הוי אלא כמלא קופתו עפר דלא הוי מוכן אלא לודאי ולא לספק כדמסיק או שנאמר דבאמת עפר מוכן דרישא היינו נמי כדר"י ואינו מוכן אלא לודאי כן נ"ל נכון ובזה נתישבו כמה קושיות ודקדוקים בסוגיא זו ועיין בסמוך ודוק היטב:

דף ח:

בגמרא והא מדקתני סיפא מכלל דרישא בדאית ליה עסקינן נראה דל"ג דרישא דמסיפא גופא יכול להקשות וכן הביא מהר"מ ז"ל:

בתוס' בד"ה והא מדקתני סיפא כו' עיין במהרש"א מיהו מה שהוצרכו התוספות לכל זה האריכות אף שהוא מבואר בלשון רש"י ז"ל היינו משום דלשיטתם ופירושם קשה יותר דלפי מאי דמשמע להו בד"ה ואי איתא בכוונת רש"י וגירסתו דכל שקלא וטריא דשמעתין קאי אסיפא לחוד וא"כ ע"כ דברישא מילתא דפשיטא היא דאין שוחטין לכתחלה כיון שאין מכסין וטעון כיסוי אלא דעיקר הרבותא דלא נימא לישחט ולא לכסייה א"כ מילתא דפשיטא היא דמרישא לא קשה מידי וכמו שפרש"י להדיא אלא לפי מסקנת התוספות לעיל בדיבור הנ"ל דשקלא וטריא דשמעתין קאי ארישא וא"כ משמע דלקושטא דמילתא נחית תנא דברייתא לאשמעינן הך רבותא נמי ברישא דאין שוחטין משום איסור כיסוי בי"ט וא"כ קשיא להו יותר דכיון דלית ליה ליכא שום רבותא בהכי ולכך הוצרכו לפרש דאפ"ה לא קשיא ליה השתא מרישא דאיכא למימר נמי כפרש"י דלא אשמעינן מידי לענין איסור כיסוי אלא לאשמעינן דלא נימא לישחוט ולא ליכסי:

מיהו לולי פרש"י ותוספות היה באפשר לפרש דעיקר הקושיא אהא דקאמר דלית ליה לא דקר נעוץ ולא אפר כירה ולא כדר"י דא"כ היאך קתני ואם שחטו הא בעינן עפר למטה אע"כ בדאית ליה איירי וקשיא רישא כדפרישי' כנ"ל ודו"ק:

בגמרא אלא אמר רבה אפר כירה מוכן לודאי כו' לכאורה טפי הו"ל למימר דר"י מוכן לודאי ואין מוכן לספק וכבר הרגיש מהרש"א ז"ל בזה לעיל בסמוך בל' התוס' בד"ה אי הכי אמנם למאי דפרישית א"ש דדוקא מעיקרא דקאמר ולטעמיך דהוה משמע ליה דהא דקתני ואפר כירה מוכן הוא היינו שהוא מוכן לכל צרכו דומיא דרישא וא"כ ממילא דע"כ הוי סבר דלא שייך ביה שום חשש גומ' או כתישה ומש"ה הוי צריך לאוקמי בדלית ליה ואהא מקשינן והא מדקתני סיפא ומש"ה הדר רבה מהך סברא דלעולם בדאית ליה איירי אלא דשייך חשש גומא או כתישה ומש"ה אין מכסין את הספק וה"ה למאי דמסקינן דאפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק ודוק ועיין בסמוך:

בגמ' ספק מ"ט לא דקעביד גומא ודאי נמי קעביד גומא. כבר כתבתי מה שיש לדקדק בזה דמשמע הכא דבאפר כירה נמי שייך גומא ולעיל במימרא דרב יהודה א"ר מוכח להיפך וכ"כ שם הרא"ש ז"ל ובר מן דין תמיה מילתא טובא דכיון שכתבו התוספות לעיל דבעפר תיחוח לא שייך גומא אלא כשיש סביבותיו קרקע קשה א"כ כ"ש באפר כירה לא שייך גומא דכולה תיחוח ועוד דגומא מחייב משום בנין כמו שכתב רש"י לעיל והיינו משום דבבית איירי הכא וא"כ מאי בנין שייך באפר וכן משמע להדיא מל' הב"י סימן תק"ז גבי וקטמא שרי דלא שייך בנין באפר וכן חרישה נראה דלא שייך באפר וא"כ למאי דס"ד הכא דאסור לכסות כוי משום גומא או משום כתישה דאכתי קשה

לכסייה כדר' יהודה דהתם ע"כ לא שייך כלל לא גומא ולא כתישה דאי ס"ד דשייכי בדר"י אמאי קאמר ועושה בה כל צרכו משמע אפילו היכא דליכא שמחת י"ט ולא מצות כיסוי אפ"ה שרי והאיכא איסור גומא לעפרה דפטור אבל אסור וחששא דלמא עביד כתישה ול"ל דאיירי בדלית ליה עפר דר' יהודה דלשון הסוגיא לא משמע כן אלא שינויא דרבא אכולהו קאי וכ"כ רש"י בד"ה ואין דעתו. ועוד קשה מ"ש לעיל דסוף סוף אמאי הדר ביה רבא משינויא דגומא דבפשיטות היה יכול לומר דגומא לעפרה כיון דאף לרבי אבא פטור אבל אסור התירו בודאי ולא בספק דהא רבא גופא מה"ט מסיק לחלק בין ספק לודאי מכל אלו הקושיות נראה לענ"ד דודאי ליכא שום איסור גומא באפר כירה כמו בעפר דרבי יהודה אלא הא דקאמר ספק מ"ט לא דקעביד גומא היינו משום דגזרינן אם נתיר לו לכסות באפר כירה זמנין דאתי לכסות במידי דשייך גומא גמורה באיסור דאורייתא כדפרש"י להדיא בסמוך לענין כתישה וע"ז משני הש"ס שפיר כדר' אבא א"כ לא שייך בשום ענין איסור דאורייתא וא"כ באפר כירה מותר לכתחילה והא דלא קאמר דלמא עביד גומא כדאמר בסמוך דלמא עביד כתישה היינו משום דענין כתישה לא שייך כלל באפר כירה ובעפר דר"י מש"ה קאמר דלמא עביד והיינו כפרש"י שמא יהיו שם רגבים משא"כ בגומא דלעולם הוא עושה ודאי גומא אלא שאנו אומרים שאין איסור בגומא זו דלא דמיא לבנין ולא לחרישה כמ"ש וא"כ שייך שפיר לשון והא קעביד גומא וא"כ יש לגזור אטו גומא דאיסורא. נמצא לפ"ז דאין שום איסור באפר כירה מצד עצמו מש"ה הדר ביה רבא ואוקמיה בטעמא דדעתו לודאי ואין דעתו לספק דאית ביה איסור מוקצה מצד עצמו ודו"ק:

שם ודאי כי עביד כתישה אתי עשה ודחי ל"ת. וקשיא לי טובא א"כ דקר נעוץ ל"ל אפילו כשאין לו דקר נעוץ נמי יחפור ויכסה להדיא דרחמנא אמר ולכאורה היה נ"ל ליישב דהא דאמרי' אתי עשה ודחי ל"ת לאו דשרי כה"ג לכתחלה משום דעשה דוחה ל"ת דהא אפשר לקיים שניהם ולכסות בלילה כדפרישית דמדאורייתא ודאי לא חיישינן שמא יבלע בקרקע ועוד דאף למאי דפרישית דאף שיכול לעשות אח"כ אפ"ה אמרינן שפיר מדאורייתא אתי עשה ודחי ל"ת כיון דהשתא מיהא מטי זימנא וחביבא מצוה בשעתא כדאמרינן בהקטר חלבים אפ"ה אפשר דמדרבנן מיהא אסור כיון דליכא עקירת עשה דאורייתא דאפשר לכסות בלילה אלא הא דאמרינן הכא אתי עשה ודחי ל"ת היינו דוקא בכה"ג דפרישית דלא שייך כתישה דאורייתא באפר כירה או בעפר דר"י אלא דחיישינן דלמא זמנין אתי לידי כתישה כמו שפרש"י להדיא ובהא קאמר שפיר דלא חיישינן להכי דאף אם יזדמן שעבר וכתש וכיסה ליכא איסור דאורייתא דאתי עשה ודחי וכן

משמע להדיא בלשון הגמרא וברש"י בשמעתין אלא דאכתי הקושיא במקומה עומדת ל"ל דקר נעוץ דאר"י לעיל הא בלא"ה מוקמינן לעיל במתני' בעפר תיחוח דליכא כתישה דאורייתא אם לא שנאמר דלמאי דס"ד השתא דטעמא דרבה משום דעשה דוחה ל"ת אין ה"נ דרבה לית ליה הא דקאמר ר"י לעיל והוא שיש לו דקר נעוץ ובכה"ג היה אפשר ליישב ג"כ מה שהקשיתי בסמוך דמאי ס"ד לומר דטעמא דרבה דבספק לא משום גומא דא"כ קשה הא דאמר ר"י בהכניס מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו ואמאי הא קעביד גומא ודוחק לומר דבאפר כירה שייך יותר גומא מבהכניס מלא קופתו עפר ועוד דאי במלא קופתו עפר לא שייך גומא א"כ אכתי לא תירץ רבה כלום אקושיא דלכסייה כדר"י דשכיח טפי כמ"ש התוספות אבל למאי דפרישית א"ש דאין ה"נ דהשתא ס"ד דרבה לאו לשנוייה דר"י אתא ואין ה"נ דלית ליה הא דרבי יהודה נמי במלא קופתו עפר אלא עיקר שנויא דרבה אהא דמקשינן ולטעמיך לכסייה באפר כירה כל זה היה נ"ל ליישב סוגית הש"ס אלא דלפ"ז לא מקשה התוס' מידי בד"ה ס"ס שכתבו ותימא דהכא משמע דרבה אית ליה די"ט עשה ול"ת הוא ובפרק במה מדליקין משמע דלא ס"ל ולמאי דפרי' אף אי לא ס"ל די"ט עשה ול"ת הוא אפ"ה שפיר הדר ביה רבה משום דניחא ליה לאוקמי הא דקאמר ר"י לעיל והוא שיש לו דקר נעוץ וא"כ משמע דלא הוי טעמא משום דעשה דוחה ל"ת והיינו כדפרישית כיון דיכול לקיים שניהם בלילה ומש"ה איצטריך לאוקמיה מטעמא דאפר כירה מוכן לודאי ואין מוכן לספק וכן במה שהקשו התוס' בד"ה תני ר"ח וא"ת וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ולמאי דפרי' אין כאן עקירת ד"ת דהא אפשר לכסות בלילה דהתם נמי ע"כ לא איירי מהזמנת עפר דקודם שחיטה אלא כיסוי דלאחר שחיטה כדקתני ונתערבו דמן זה בזה אע"כ דהתוס' לא משמע להו כלל הא מילתא דיכול לכסות בלילה וא"כ הדרן כל הקושיות לדוכתא לשיטת התוספת ויש ליישב בדוחק ואין להאריך יותר ודוק היטב:

שם ודאי כי עביד כתישה אתי עשה ודחי ל"ת וקשה הא קי"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת ואפשר לקיים שניהם לא דחי וא"כ ה"נ יכול לקיים העשה לכסותו אחר י"ט ול"ל דחיישינן שמא יבלע בקרקע כמ"ש הרא"ש לענין כוי דאין שוחטין בי"ט ולא אמרינן דישחוט ויכסהו לאחר י"ט דשמא יבלע בקרקע ולשחטו לתוך כלי א"א דקי"ל אין שוחטין לתוך כלי וכו' ע"ש. אלא דלענ"ד דלא דמי דודאי לענין כוי אמרינן שפיר דאין שוחטין לכתחילה משום הנך טעמי אבל הכא למה ידחה ל"ת דאורייתא כיון דמדאורייתא ודאי יכול לשחוט ולכסות בלילה ולא אסור אלא מדרבנן לחומרא בעלמא וה"ה להאי חששא דשמא יבלע בקרקע דאינו אלא חשש בעלמא מנ"ל למידחי

ל"ת בכה"ג ואע"ג דבפרק ר"א דמילה משמע גבי ושוין שאם ציית טליתו ועשה מזוזה לפתחו שחייב לפי שאין קבוע להם זמן ומקשה בגמרא אדרבה כל שעתא ושעתא זימנא הוא א"כ נראה מזה שאין לחלק בין דבר שאפשר לעשותו מעי"ט או לא בכל ענין אית ליה דמכשירי מצוה דחי שבת א"כ מקשה שפיר כל שעתא ושעתא זימנא הוא אבל אליבא דרבנן לענין עשה דוחה ל"ת ודאי שייך לחלק מה"ט דכתיבנא. וראיה לדבר דבמס' יבמות הקשו התוס' אהא דקי"ל אתי עשה ודחי ל"ת וילפינן מגדילים תעשה לך אדיליף מגדילים דדחי נילף משריפת קדשים דלא דחי י"ט דקבע הכתוב בוקר שני לשריפתו ותירצו שם התוס' דשאני שריפת קדשים דיכול לעשותן אחר י"ט וא"כ נוכל לומר דאף למאי דילפינן מגדילים היינו דוקא בדבר שנדחה זמנו משא"כ במידי דיכול לעשותו אח"כ בהיתר ילפינן משריפת קדשים דלא דחי. מיהו לפי המסקנא דקי"ל י"ט עשה ול"ת הוא א"כ תו לא מצינן למילף משריפת קדשים ובכל ענין ילפינן מגדילים דמסברא דנפשין מנ"ל לחלק אבל בסוגיא דהכא דאכתי לא אסיק אדעתיה די"ט עשה ול"ת הוא א"כ ודאי קשה וצ"ע ודו"ק. ובלא"ה יש לדקדק במ"ש הרא"ש דלשחוט לתוך כלי א"א וכו' דלכאורה נראה דדוקא לשחוט להדיא לתוך כלי אסור אבל לשחוט על הקרקע ולאספו אח"כ מן הקרקע ליתנו לתוך כלי מנ"ל דאסור ול"ל דבכוי איירי שלא הזמין העפר למטה ומש"ה אסור דא"כ אפילו ודאי נמי לרבה אסור לעיל דחיישינן דלמא מימלך ולא שחיט ועוד דכולה סוגיא משמע דמכיסוי דלאחר שחיטה איירי ודו"ק:

דף ט.

בפרש"י גלגל עיסה וכו' ואע"ג דתנן וכו' שהרי מותר לגלגלה בי"ט ולאפותה עכ"ל וכתב מהר"מ מלובלין בחידושיו שמקשין העולם א"כ גבי צפור נמי הרי התירו לו לשחוט לכתחלה ולכסות בעפר מוכן וא"כ מה"ט גופא לישתרי אפילו נשחט מעי"ט כמו בעיסה ותירץ בפשיטות דבאמת הא דרבה אמתני' קאי ואיירי כשאין לו עפר מוכן דכה"ג לב"ה אסור לכתחלה אלא בדיעבד שרי ע"י דקר נעוץ והיינו דוקא בשחט בי"ט משא"כ בשחט מעי"ט עכ"ל ע"ש באריכות. וא"כ משמע מדבריו להדיא דבעפר מוכן שרי לרבה אף בשחט מעי"ט אלא דמסתימת לשון כל הפוסקים נראה ברור דבכל ענין אסרו בשחט מעי"ט אפילו ביש לו עפר מוכן וכ"כ להדיא בעל מגן אברהם (סימן תצ"ח ס"ק ל"ט) ובאמת לענין ישוב לשון רש"י אין אנו צריכין לפי' מהר"מ ז"ל שדברי רש"י בלא"ה עולין יפה דבשלמא גלגל עיסה כיון דהגבהות תרומות ומעשרות לאו מכללא אתיין אלא גזירה מיוחדת גזרו רבנן שאין מגביהין תרומות ומעשרות ולא ראו לכלול בגזרה זו ענין

החלה לפי שכל עיקר חלה בשעת לישה היא והלישה הותרה בי"ט לכך הוציאו ענין חלה מגזירה זו ולא ראו ג"כ לאסור בנילושה מעי"ט דמלתא דלא שכיחא הוא ללוש מעי"ט וליטול חלה בי"ט וכדאמרינן בעלמא מלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן וכיון שלא נכללה בגזירת האיסור ממילא נשארה בהיתירא משא"כ ענין הכיסוי אינה גזירה מיוחדת לאיסור אלא מכלל האיסור שאסרו לטלטל עפר שלא לצורך אתא אלא אדרבא הוציאו מן הכלל והתירו טלטול עפר או אפר לצורך כיסוי משום שמחת י"ט או מצות כיסוי והיינו דוקא היכא דשחט בי"ט אבל אם שחט מעי"ט לא התירו וממילא נשארה באיסורה כמו שאר טלטול עפר שלא לצורך זה ברור ופשוט בכוונת רש"י:

אמנם בלא"ה נ"ל דברי מהר"ם ז"ל עיקר לדינא ולא מטעמיה רק מצד עצם הדין לא ידעתי למצוא טעם לדבר מהיכי תיתי נעקור מצות עשה דכיסוי בידים בשחט מעי"ט ולא נתיר לו ע"י עפר מוכן כיון שאין בו צד איסור לגמרי שהרי אפילו בעפר דר"י אמר בפ' שעושה בו כל צרכיו וכ"ש בעפר מוכן דמתני' ואף דלענין כוי אמרו לעיל דמוכן לודאי ואין מוכן לספק היינו משום דאין דעתו על הספק אבל הכא דשחט מעי"ט ודאי דעתו עליו טפי מרוק או צואה סוף דבר לענ"ד הדבר צריך תלמוד אם לא שנאמר שאם נתיר לו אף בשחט מעי"ט דלמא אתי למטעי דטעם היתר משום דאתי עשה ודחי ל"ת ויכסה בדבר האיסור משא"כ כשאנו אוסרין בשחט מעי"ט איכא היכרא בדבר וליכא למיטעי כנ"ל ועדיין צ"ע:

בתוס' ד"ה גלגל וכו' אבל לא מצי למימר דלהכי מחלק בין כיסוי וכו' אבל הפרשת חלה מעכב האכילה עכ"ל. אף למאי דבעי למימר בזה הטעם היו צריכין לחלק בין תרומה לחלה דתרומה אע"פ שמעכבת האכילה אפ"ה לא הותר לו להפריש כיון דמצי לאפרושי מאתמול משא"כ בחלה שהתירו להפריש בנילוש בי"ט ה"ה לנלושה מעי"ט שלא היתה בכלל האיסור דתרומות ומעשרות כמ"ש למעלה אלא דאכתי קשה להו דבכיסוי נמי לימא הואיל והותר בנשחט היום ה"ה בנשחט מעי"ט ולא נחתו לסברא שכתבו למעלה לכך היו רוצין לפרש בע"א ויש לדקדק דא"כ בקל היו יכולין לחלק בין חלה לכיסוי דחלה גופא חזיא לכהן בי"ט ויש להתיר משום שמחת י"ט אף בנילוש מאתמול כדשרינן לקמן לב"ה הולכתה לכהן אף בהורמה מאתמול וכן משמע לקמן בפ' משילין דמאן דאסר להפריש בנלוש מעי"ט עיקר הרבותא אע"ג דחזיא לכהן בו ביום וא"כ י"ל דלרבא רשרי הכא היינו מה"ט גופא אלא דמשמע דרבא איירי בכל ענין אפילו היכא דליכא כהן טהור דלא חזיא אפילו הכי שרי:

בגמ' לימא רב דאמר כב"ש תנאי היא עיין בפרש"י ותוס' שכתבו דר' חנן אמר לך רב ודאי פליג עליה וסובר ב"ה בר"ה נמי שרי ואנא דאמר' כי האי תנא דמוקי לב"ה כוותי וכו'. וקשיא לי דהא הש"ס דמקשה לימא רב דאמר כב"ש היינו ע"כ דאי ס"ד דרב אליבא דב"ה קאי קשה אדרבי חנן בתרתי חדא דאיהו אמר בהדיא דב"ה לית להו דרב יהודה אמר רב ועוד במאי דקאמר ר' חנן אבל בר"ה ד"ה אסור והיינו ע"כ משום דפשיטא ליה טובא דבר"ה לא שייך להתיר משום שובכו מוכיח עליו ולרב ליתא להאי סברא דאיהו ע"כ ס"ל דמתירין ב"ה אפי' בר"ה משום דשובכו מוכיח עליו א"כ לפ"ז מאי משני הש"ס תנאי היא דנהי דר' חנן ס"ל כתנא דשוחטן דע"כ מוקי נפשיה כב"ה ולית ליה דרב יהודה א"ר במאי דקאמר כל מקום שאסרו מ"מ הקושיא שניה אדרבא קשה יותר לשיטת התרצן דכיון דרב שהוא רבן של כל בני הגולה סובר ע"כ דשובכו מוכיח עליו שייך אפילו להתיר בר"ה וכן רבי אלעזר ור"ש דאית להו נמי כל מקום שאסרו ע"כ סברי בפשיטות דהא דמתירין ב"ה בסולם היינו אפילו ברה"ר מטעמא דשובכו מוכיח עליו והאיך פליג רבי חנן עליה דרב ואהנך תנאי דודאי סברי להיפך ולהא מלתא לית ליה סיוע לרבי חנן מתנא דשוטחן בהא תנא דשוטחן לא שמענו דפליג אלא אסברא דכל מה שאסרו מפני מראית עין אבל מאן יימר דפליג אסברא זו דיש להתיר בשובכו מוכיח עליו בר"ה כיון דלא איירי כלל בהא ולתנא דשוטחן אפשר דפליגי ב"ש וב"ה בר"ה דוקא וברה"י כ"ע מודו דשרי וסוגיא זו פשוטה בכל מקום בש"ס בפלוגתא דתנאי ואמוראי שלא להרבות מחלוקת בין תנאים ואמוראים אלא במאי דפליגי בהדיא אבל במה שיוצא מכלל דבריו דאידך תנא אמרינן דכ"ע מודו וא"כ נהי דר"ח ס"ל מסברא דנפשיה כתנא דשוטחן דלית ליה כל מקום שאסרו ושפיר פליג עליה דרב בהא אכתי כיון דשמעינן מיהא מדרב ור"א ור"ש שחושבין לסברא פשוטה ע"כ דשייך להתיר אף ברה"ר מטעמא דשובכו מוכיח עליו אליבא דב"ה האיך פליג עלייהו בהא מלתא ויותר היה ראוי לו לומר כלישנא קמא דידיה דהיינו לגמרי כתנא דשוטחן:

והנראה בעיני שמחמת קושיא זו לא נראה לו להרמב"ם לפ' כשיטת רש"י ותוס' והוא מפרש הסוגיא בע"א דהא דאמר ר' חנן ללישנא בתרא דב"ה לית להו דר"י א"ר פירושו דהכא לענין י"ט לא ס"ל הא מלתא דאמר ר"י א"ר בעלמא והיינו משום שמחת י"ט מקילין ב"ה ברה"י אבל ברה"ר מודו דאסור וא"כ לא פליג ר' חנן אדרב. ולפ"ז צ"ל דהא דמקשה הש"ס לימא רב דאמר כב"ש ולא ניחא ליה לומר דאפי' כב"ה אתיא אלא דמשום שמחת י"ט מקילין נ"ל דכך פירושו דכיון דלדעת המקשה רב משמיה דנפשיה אמר האי כללא דכל מקום שאסרו חכמים וע"כ היינו לפי שסובר דסברא פשוטה היא שאין שום

טעם כלל לחלק בין רה"י לר"ה היכא דאיכא חששא דמראית עין וא"כ מקשה הש"ס שפיר אי ס"ד דב"ה מודו בר"ה דאסור וברה"י הוא דשרי א"כ חזינן לב"ה דמחלק בין ר"ה לרה"י דבר"ה פשיטא ליה לרב חנן אליבא דב"ה דאסור ע"כ היינו משום דחששא גדולה וסברא אלימתא היא לחוש למראית עין אפילו במקום שמחת י"ט ומדשרי ברה"י ולא חייש למראית עין מנ"ל לרב דמשום שמחת י"ט הוא דמיקל דהא במשנה דהשוחט אדרבה ב"ה לחומרא כדדייק הש"ס לקמן אע"כ דסברא אלימתא היא לחלק בין ר"ה לרה"י לענין מראית עין וא"כ רב דכייל האי כללא דכל מקום לא מתוקמי כב"ה אלא כב"ש ומשני הש"ס תנאי היא ואדרב קאי דכיון דרב אית ליה תנאי דמסייעו ליה ר"א ור"ש וע"כ אינהו נמי מוקמי נפשייהו כב"ה והוי קים להו דב"ה לא שרי גבי שובך ברה"י טפי מר"ה אלא משום שמחת י"ט כנ"ל ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל ומטעם זה ראה לפסוק כלישנא בתרא דרב חנן אע"ג דבשל סופרים אזלינן בתר המיקל אלא משום דללישנא קמא פליג ר' חנן אדרב וללישנא בתרא לא פליג משמע ליה לישנא בתרא עיקר:

מיהו לשיטת רש"י ותוס' דלא נחתו להכי הדרא קושיא דידי לדוכתא קמייתא והנלע"ד ליישב בזה ראוי לנו תחלה לעמוד על סוף דעתו של ר' חנן בר אמי דללישנא קמא קאמר דב"ה מתירין אף בר"ה והיינו משום דשובכו מוכיח עליו נמשך מזה קולא לב"ה לענין סולם של שובך וחומרא לענין סולם של עליה דהתם לא שייך טעמא דשובכו מוכיח עליו כדאמרינן בסמוך משא"כ ללישנא בתרא מחמיר לענין ר"ה ופשיטא ליה דלא מהני טעמא דשובכו מוכיח עליו ומוקי לפלוגתייהו ברה"י ושרו בה משום דלית ליה לדרב ולא שייך שום מראית עין ברה"י א"כ לפ"ז ממילא ע"כ דבשל עליה נמי שרי מה"ט גופא דכיון דעיקר איסור סולם אינו אלא משום חששא דלהטיח גגו וזה לא שייך ברה"י וזה ברור. ואף דלדינא דסולם של עליה לא נ"מ מידי בין שתי הלשונות דלעולם בר"ה אסור וברה"י מותר מ"מ לענין אוקימתא דמתני' איכא בינייהו דללישנא קמא לא אייתי אלא בשל שובך וללישנא בתרא אייתי בכל גוונא אף בשל עליה ושמעינן נמי מדרב חנן ללישנא בתרא דמוקי לסתמא דמתני' ברה"י ע"כ היינו משום דסתם שובכות ברה"י עשויים. ולפ"ז מצינן למימר דמזה הטעם עצמו הדר בי' ר' חנן מאוקימתא קמא ללישנא בתרא כדי להעמיד המשנה בכל סולמות ומסייע ליה נמי לישנא דברייתא לקמן מדקאמר ר' יהודה בד"א בסולם של שובך וכו' מכלל דת"ק סובר בשל עליה נמי פליגי כדסברי בני ר' חייא. ובאמת הכי הוא קושטא דמלתא דהא קי"ל בכל במה שאמר ר' יהודה לחלוק הוא ואף לרבי יהושע בן לוי דפליג אדר' יוחנן בס"פ חלון וס"ל דבמה נמי לפרש היינו במשנתינו דוקא אבל דברי ר' יהודה בברייתא כ"ע מודו דלחלוק הוא וכ"כ

התוס' להדיא בפרק חלון דבברייתא אפילו אימתי לחלוק וצ"ע דכאן כתבו להיפך לה"ט דבני רבי חייא אלא שר' חייא אמר להם צאו ואסרו וכו' ומסיק דר' יהודה לפרש מלתא דת"ק אתא והיינו משום דקשיא ליה לישנא דמתניתין כדמסיק להדיא ממאי דקתני משובח לשובך ונראה דהיינו משום דר"ח ס"ל כרב דברה"י נמי שייך פלוגתא דב"ש וב"ה ושרו ב"ה מטעמיה דשובכו מוכיח עליו ולפ"ז שייך שפיר לחלק בין של שובך לעליה וכדדייק לה נמי מלישנא דמתני' משא"כ ללישנא בתרא דר' חנן דברה"י לחוד פליגי בדרבא א"כ תו לא שייך לחלק בין של שובך לשל עליה וממילא דלא קשיא נמי לישנא דמתני' דשפיר איצטריך למיתני משובך לשובך לאשמעינן דדוקא בכה"ג שרי אף בשל עליה כיון שכבר עומדת ברה"י דסתם שובך ברה"י הוא להאי לישנא אבל אי הוי קתני מוליכין הסולם לשובך הוי משמע דאפילו מרה"ר לרה"י שרי:

נמצא לפ"ז בעיקר מלתא דר' חנן דקאמר ללישנא בתרא אבל בר"ה ד"ה אסור בזה אית ליה תנאי דמסייעו דמדקאמר רבי יהודה לא פליגי מכלל דתנא קמא סובר דפליגי אף בשל עליה ובכה"ג איירי מתניתין ואם כן ע"כ א"א לאוקמי ברה"ר דא"כ מ"ט דב"ה דשרו בשל עליה הא ל"ל שובכו מוכיח עליו אע"כ דברה"י איירי מתני' וא"כ לא איכפת לן אי פליג בהא עליה דרב לענין ר"ה. מיהו אי לאו דאוקי תלמודא מלתא דר' חנן כתנא דשוטחן א"כ בע"כ סבר ליה כרב לענין כל מקום שאסרו חכמים אפילו בחדרי וכו' וא"כ בע"כ אף אי סבר ליה כהנך תנאי דמתירין ב"ה אף בשל עליה היה מההכרח לומר דבע"כ ב"ה לית ליה כלל האי גזירה דלהטיח גגו דאי אית ליה אף ברה"י אסור בשל עליה דאין לחלק כלל בין ר"ה לרה"י לכך מוקי לר' חנן נמי כתנא דשוטחן דלית ליה דרב לענין כל מקום שאסרו וממילא יש לחלק בין ר"ה לר"י אבל בין עליה לשל שובך אין לחלק כאידך תנא דקאמר בשל עליה נמי פליגי וכדכתיבנא ודוק כנ"ל נכון בע"ה ועי' מ"ש בסמוך גבי בני ר' חייא:

דף ט:

בגמרא מתני' דלא כי האי תנא. ולכאורה יש לדקדק אמאי מייתי כל האי ברייתא אלא מלתא דרשב"א לחודה הו"ל לאתויי ולפמ"ש יש ליישב דקאי נמי אמילתיה דר' חנן ללישנא בתרא דאתיא מתני' דלא כחד מכל הני תנאי דלרשב"א לא פליגי בהולכה ולרבי יהודה לא פליגי בשל עליה ולר"ח לתנא דמתני' אף בשל עליה פליג ברה"י כיון דלית ליה דרב יהודה א"ר וכר' דוסא נמי לא אתיא בין למאי דמסקינן דבשל שובך קאי ובין

למאי דס"ד בשל עליה קאי וס"ל דוקא מחלון לחלון שרי ולתנא דמתני' לב"ה אף בשל עליה משובך לשובך מותר דהיינו ברה"י כמ"ש דסתם שובך ברה"י הוא לר' חנן וק"ל:

בפרש"י בד"ה סולם בא לידינו הולכת סולם וכו' ובד"ה מכלל דת"ק סבר בשל עליה פליגי בחזרתה ומודים בהולכתה עכ"ל. עיין במהרש"א ומוהר"ם ז"ל שכתבו דכוונתו בזה דמסתמא בני ר' חייא לא רצו לפסוק כיחידאי דברייתא אלא כסתם מתני' ע"ש לפ"ז דמ"ש רש"י ומודים בהולכתה אין כוונתו לומר דמלתא דבני ר' חייא אתיא ככ"ע דסוף סוף לתנא דמתניתין לא אתיא אלא כב"ה ועוד דמאי נ"מ ב"ש במקום ב"ה אינה משנה אלא כך פירושו כיון דת"ק דברייתא סבר דפליגי בשל עליה בחזרתה ומודים בהולכתה א"כ לתנא דמתני' דאמר נחלקו אף בהולכתה היינו נמי אף בשל עליה דהא רשב"א לא פליג אמתני' אלא לענין הולכה או חזרה אבל לענין שובך או עליה לא פליג אבל רבי יהודא דאמר במה פליגי בתרווייהו כנ"ל ושמעתי אומרים בד"א ע"פ השיטה דלקמן דמוחלפת השיטה אלא שרש"י לא נתכוון לזה:

בתוס' בד"ה ולא היא וא"ת והא כ"מ דתני במה לחלוק ויש לומר דהיינו במשנה אבל לא בברייתא עכ"ל. ובסוף פרק חלון כתבו להיפך בברייתא אף אימתי לחלוק ונראה דמשמע להו דבברייתא לא שייך כלל האי כללא ובין אימתי בין במה זימנין לפרש זימנין לחלוק:

בגמרא ואידך מי קתני סולם של שובך וכו' אף למ"ש בסמוך דלישנא בתרא דרב חנן בלא"ה א"ש הא דקתני משובך לשובך לאשמעינן דבר"ה אסור מיהו בני ר"ח לא נחלקו בזה נגד ר' חייא דע"כ ס"ל כרב וא"כ בין בר"ה ובין ברה"י מתיר ב"ה וע"כ היינו משום דבני ר' חייא הוי סברי דאף בשל עליה מותר לב"ה דלית ליה חששא דלהטיח גגו אף בר"ה וא"כ לא מצי לשנויי דמש"ה קתני משובך לשובך מש"ה איצטריך לשנוייא אחרינא ודו"ק:

בתוס' בד"ה מאי דקשרי וכו' ומשמע דקי"ל כר' דוסא עכ"ל. נראה דמשמע להו הכי מדשקלי וטרו ר' חייא ובניו במלתא ומעיקרא היו רוצים להורות כר' דוסא אלמא דקים להו דהלכה כר' דוסא. ולענ"ד אין זה מוכרח דודאי למאי דהוי ס"ל לבני רבי חייא מעיקרא דרבי דוסא להקל בא בסולם של עליה היה נראה להם לפסוק כמותו משום דלא שמענא מאן פליג עליה בהא דכל הני תנאי ותנא דמתני' לא איירי אלא לענין הלכה ובהא קאמר רב יהודה דבשל עליה אסור אבל לענין הטייה מחלון אפשר דמודו ליה אבל למאי דמסיק ר' חייא דר' דוסא לענין סולם של שובך איירי מנ"ל דקי"ל כר' דוסא נגד סתם משנה וכל הני תנאי דפליגי עליה ובאמת פסקו כל הפוסקים דלא כר' דוסא. אח"ז מצאתי בספר יש"ש שכתב כן להדיא. מיהו כל השקלא וטרי' של התוספת אח"ז

בלא"ה א"ש דהא כל הני תנאי דהכא לא שרו אלא בשל שובך משום דשובכו מוכיח עליו והתם בעירובין בסתם סולמות איירי דלא שייך לומר כן ואפ"ה קאמר דמותר ודו"ק:
בא"ד והר"ר אברהם מבורגוי"ל פי' וכו' דמ"ט אסרינן וכו' משום דמיחזי דלהטיח גגו עכ"ל. וקשיא לי דמשמע מדבריו דהטוי סולם של עליה לא מיתסר אלא משום חששא דלהטיח גגו. ולכאורה מוכח דמאן דאוסר הטוי סולם היינו משום מוקצה שאין תורת כלי עליו ומוכחינן לה מדרבי דוסא דהא איהו אוסר בסולם של שובך אפי' משובך לשובך וא"כ לא ס"ל ה"ט דשובכו מוכיח עליו ואפ"ה שרי להטות מחלון לחלון וע"כ היינו משום דמחלון לחלון לא שייך חששא דלהטיח גגו וא"כ אמאי אסור בשל עליה אף מחלון לחלון אע"כ דהיינו משום דאין תורת כלי עליו וא"כ אף למ"ש דלא קי"ל כר' דוסא לענין סולם של שובך מ"מ מדרבי דוסא נשמע לדרבנן דטעם היטוי סולם של עליה היינו משום דאין תורת כלי עליו. ולכאורה היה נראה דלשנוייא קמא של תוס' נחתו להאי סברא אמנם אחר העיון בדבריהם פ' חלון בל' הרא"ש ז"ל משמע דפשיטא להו דלא שייך שום איסור בסולם אלא משום חששא דלהטיח גגו וא"כ צ"ע:
אח"ז מצאתי בב"י א"ח סימן תקי"ח שכתב להדיא בשם הרמב"ם שטעם איסור סולם של עליה היינו משום דאין תורת כלי עליו ואולי ראייתו מסוגיא דהכא כמ"ש:
בא"ד ולפ"ז אסור לטלטל הסולם שלנו בי"ט וכו' עיין מ"ש מהרש"ל בזה ובב"י סימן תקי"ח. מיהו נראה מלשון התוספות דלפירוש רבינו אברהם אסור אף בסולמים קטנים ולשינויא קמא שרי בקטנים ואסור בגדולים ולפמ"ש בסמוך בשם הרמב"ם דהטוי סולם לא מיתסר אלא משום דאין תורת כלי עליו ע"ש א"כ י"ל בסולמין שלנו אפילו גדולים מותרים דתורת כלי עליהם וצ"ע לדינא:
בגמ' א"ר יוחנן מוחלפת השיטה רבו הפירושים והגרסאות בשיטה זו ומלשון הרי"ף והרמב"ם ז"ל נראה דלמסקנא דשמעתין נשנו כל המשניות כתקונן ולא מהפכינן להו כל עיקר והיינו משום דגרסי בסוף הסוגיא כגרסת הספרים שלפנינו דגרסינן דלמא ע"כ לא קאמרי ב"ה אלא משום דאין בנין בכלים. והתוספות כתבו בשם רש"י שמפרש דהא דקאמר ר"י מוחלפת השיטה בתחלת הסוגיא היינו ההיא דסולם ולבתר דדחי ומחליף ההיא דזה וזה אני נוטל ודחי לה עד לבסוף דמסיק במוחלפת ההיא דתריסין וכן נראה בהכרח מלשון רש"י שלפנינו דלא גרסינן בסוף הסוגיא דלמא ע"כ לא קאמרי ב"ה אלא משום דאין בנין בכלים שהרי כתב לקמן בד"ה אף להחזיר וחזרה זו ודאי שלא לצורך ואפילו אי אמרינן אין בנין בכלים טרחא דלא צריך מיהו הוא וכו' אלמא משום שמחת

י"ט מקילין וקשיא לב"ה דכיסוי עכ"ל. נמצא דלפ"ז ודאי לא דחי הש"ס מידי אע"כ דלפרש"י מחליף ההיא דתריסין ולקמן אפרש טעם חלופי הגרסאות:

מיהו לא ידענא מאי פשיטא להתוס' בכוונת רש"י שמחליף הנך משניות ולא ההיא דהשוחט דלגרסת רש"י שלפנינו אין רמז מזה ויש לפרש כוונתו כשיטת התוס' אם לא מה שפירש"י כאן בד"ה מוחלפת השיטה כאן הוחלפה שיטתן וצריך להפוך דבריהם עכ"ל. אפשר דמלשון כאן הוחלפה פשיטא להו להתוס' דלאו אההיא דהשוחט קאי ולכך הקשו עליו ועיין בספר מג"ש של מ"ז זצ"ל שכתב ליישב שיטת רש"י ואוסיף נופך משלי בסמוך בדברי התוס':

ועתה אבא לבאר מה שהקשה מהרש"א ז"ל על שיטת רש"י שכבר קדמו בעל המאור בקושיא זו דלמאי דמחליף ההיא דתריסין א"כ תקשי ליה מההיא דתריסין אכל הנך משניות דב"ש לחומרא וב"ה לקולא ובתריסין פליגי להיפך וכן יש להקשות בזה הדרך בכל הסוגיא כגון בהא דמשני אההיא דעלי שהיא מוחלפת וא"כ תקשי מההיא דעלי אההיא דזה וזה אני נוטל וכן בכל התירוצים תקשי אהני דקדמאי ע"ש:

ולענ"ד לק"מ שכך היא הצעת השיטה לפירש"י דמעיקרא מקשה תלמודא מההיא דהשוחט אההיא דסולם ומקשה ממ"נ אי איירי בלא דקר נעוץ א"כ יש כאן איסור גמור דחפירה לשיטת רש"י וחשש כתישה ואפ"ה שרי ב"ש וע"כ היינו משום שמחת י"ט וא"כ כ"ש שיש להקל בכל הנך כגון בסולם אף במקום חששא דמראית עין ואי איירי בדקר נעוץ דא"כ ליכא שום צד איסור כדפרש"י ואפ"ה אסרו ב"ה והיינו ע"כ משום דלא משמע ליה כלל להקל שום קולא מחמת שמחת י"ט קשיא ב"ה אדב"ה אמאי שרי גבי סולם דלמאי דלא ס"ד טעמא דשובכו מוכיח עליו ע"כ סבר דמשום שמחת י"ט הוא דשרי אע"ג דאיכא חששא דלהטיח גגו ודחי הש"ס דהא דשרי ב"ה בסולם היינו משום דשובכו מוכיח עליו וא"כ לא תלו פלוגתייהו כלל לענין שמחת י"ט דלב"ה אפי' בשבת שרי מטעמא דשובכו מוכיח עליו וכן האמת ולב"ש דלית ליה סברא דשובכו מוכיח עליו חמירא ליה איסור סולם טפי מדקר נעוץ' ועל דרך זה אפרש כל הסוגיא לאחד אחד ומאי דמקשה בתר הכי מההיא דהשוחט אההיא דגוזלות היינו משום דהוי ס"ד דמקשה דליכא שום צד היתר בזה וזה אני נוטל אי לאו משום שמחת י"ט ונראה דס"ד דכל מידי דמוקצה לא סגי במחשבה בעלמא אלא בעינן מעשה במידי דבר עבידא ביה מעשה רבא דהא איכא תנאי ואמוראי דסברי הכי בפרק במה טומנין (שבת דף נ') ועוד כאן יש להחמיר טפי דיש לחוש דלמא מטלטל ושביק ודייק לה מדב"ה גופא דאי ס"ד דבמחשבה בעלמא סגי ל"ל למימר זה וזה אני נוטל דמכאן אני נוטל סגי דהא איתא ליה

לב"ה ברירה כדפריך הש"ס לקמן אע"כ דבעינן מעשה ומשום שמחת י"ט שרי לה ע"י זה וזה אני נוטל ואם כן קשיא לי מההיא דהשוחט ממ"נ אי איירי בלא דקר נעוץ קשיא דב"ש אב"ש כמ"ש ואי איירי בדקר נעוץ דליכא שום צד איסורא ואפ"ה אוסר ב"ה ולא מיקל כלל משום שמחת י"ט כ"ש דיש לו להחמיר בההיא דגוזלות ומש"ה בעי למימר מוחלפת השיטה ובהכי הוי אתי ליה שפיר דב"ש הוא דשרי דאע"ג דאפשר דבעלמא בעינן מעשה או שיש לאסור כאן משום דלמא מטלטל ושביק אפ"ה לא חייש לה משום שמחת י"ט ושרו לה במחשבה בעלמא ודי בזה להפקיע מידי מוקצה משום שמחת י"ט דהא דלא שרו ב"ש לומר מכאן אני נוטל למחר היינו משום דלית ליה ברירה משא"כ גבי סולם מחמיר ב"ש דכיון דלית ליה סברא דשובכו מוכיח עליו חמירא ליה חששא דלהטיח גגו אפילו במקום שמחת י"ט ולב"ה הוי איפכא דכיון דאיהו לא מיקל כלל משום שמחת י"ט מדמחמיר אפילו בדקר נעוץ אם כן אוסר ג"כ גבי גוזלות דבעינן שינענע אי משום דבעי מעשה בכל דיני מוקצה או דחייש דלמא מטלטל ושביק ולא תקשי אהא דמיקל גבי סולם דשאני התם דאפילו בשבת שרי משום דשובכו מוכיח עליו וע"ז דחי הש"ס דלעולם לא תיפוך והכא בגוזלות לא פליגי כלל בשמחת י"ט אלא בסברא בעלמא דב"ה שרו משום דלעניין מוקצה לא בעינן מעשה ובמחשבה בעלמא סגי והא דלא סגי במכאן אני נוטל למחר היינו משום דלמא מטלטל ושביק ואתי לאימנועי כדמסיק הש"ס לקמן וב"ש אסרי משום דחיישי דלמא מימלך וחס עלוהי דבריכה ראשונה משום חורבן שובך:

ומאי דמקשה בתר הכי מעלי לקצב עליו בשר היינו משום דפשיטא ליה דאין להתיר כלל עלי משום תורת כלי דס"ד כדמוקי לה רבה בפרק כל הכלים דדמי לסיכי זיירי ומזורי דקפיד עלייהו ומייחד להו מקום והו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס וס"ד הכי מדקתני סיפא ושווין שאם קצב עליו שאסור לטלטלו וע"כ משום חסרון כיס דהכי מוקי לה רבה בפרק כל הכלים וא"כ ע"כ הא דשרו ב"ה היינו משום שמחת יום טוב ומקשה מההיא דהשוחט דאי בדקר נעוץ איירי ואפ"ה מחמיר אע"ג דליכא שום חשש איסור כ"ש הכא דמוקצה גמור הוא ואי בלא דקר נעוץ איירי קשיא דב"ש אדב"ש כמו שכתבתי ומש"ה בעי למימר מוחלפת השיטה והוי אתי ליה שפיר דב"ש הוא דשרי דמתיר מוקצה משום שמחת י"ט כדמצינו דמיקל גבי דקר נעוץ והא דמחמיר גבי גוזלות היינו משום דלמא מטלטל ושביק דמימלך משום חורבן שובך ומחמיר גבי סולם משום חששא דלהטיח גגו דחמירא ליה טובא כיון דלית ליה שובכו מוכיח עליו ולב"ה כיון דלית ליה כלל טעמא דשמחת י"ט מדמחמיר אפילו בדקר נעוץ כ"ש הכא בעלי דאיכא איסור מוקצה גמור משא"כ בגוזלות וסולם שרי דאיכא טעמא רבה להתיר דאפילו בשבת שרי כמו

שכתבתי וע"ז דחי הש"ס ומסיק דלעולם לא תיפוך וב"ה הוא דשרו ולא משום שמחת י"ט אלא דאפילו בשבת שרי דתורת כלי עליו ולא כדמוקי לה רבה בפרק כל הכלים דמדמה ליה לסיכי זיירי וכו' משום קושיא דושווין שאם קצב אלא כדמוקי לה רבא שם דבתראה הוא דתורת כלי עליו והא דאסור אם קצב עליו היינו מחמה לצל דבכה"ג כ"ע מודו דאסור אפילו לר"ש וב"ש אוסר אפילו לקצב משום דס"ל דכלי שמלאכתו לאיסור אפילו לצורך גופו אסור ואם כן שייך פלוגתייהו אפילו בשבת היכא דשייך ולאו משום שמחת י"ט איירי:

ומאי דמקשה בתר הכי מעור לפני הדורסן היינו משום דהוי ס"ד דעור לפני הדורסן כיון דלא חזי למיזגא אלא על ידי הדחק כיון שעדיין לחין הם כמ"ש התוספות להדיא בפרק במה טומנין (שבת דף נ') ולפרש"י דאיירי בבהמה דקה נמי לא חזיין למזגא אלא ע"י הדחק אין טעם להתיר לב"ה אי לאו משום שמחת י"ט ועוד דאפילו את"ל שאין כאן איסור מוקצה כלל אפ"ה יש לאסור משום דמיחזי ששוטחו לעיבוד כדפרש"י להדיא ואע"ג דעיבוד כלאחר יד הוא כיון שאינו שוטחו ע"ג יתידות אפ"ה יש לאסור לכתחלה משום הערמה דאיסור דרבנן וע"כ דמשום שמחת י"ט הוא דמקילין אם כן קשיא ההיא דהשוחט כיון דבדקר נעוץ ליכא שום חשש איסור ואפ"ה אסרי ב"ה ואי בלא דקר נעוץ קשיא ב"ש אדב"ש. ומש"ה בעי למימר מוחלפת השיטה והוי אתי ליה שפיר דב"ש הוא דשרו כיון דחזי למיזגא ע"י הדחק ואין כאן אלא איסור מראית עין דמיחזי כשוטחו לעיבוד כלאחר יד דהוא איסור דרבנן אפ"ה שרי משום שמחת י"ט משא"כ בכל הנך דלעיל דמחמרי ב"ש דבכל חד מנהון איכא אסורא לדבריו כמ"ש לבר מדקר נעוץ דמיקל דליכא חשש איסור וב"ה דלית להו שמחת י"ט מחמירי בדקר נעוץ משום חשש כתישה ובעור לפני הדורסן משום חשש עיבוד או משום מוקצה דלא חזיא אלא ע"י הדחק משא"כ בהנך דלעיל אפילו בשבת שרי כמו שכתבתי וע"ז דחי הש"ס לעולם לא תיפוך וב"ה הוא דשרי משום דחזיא למיזגא עליו וממילא דמה"ט לא מיחזי כהערמה לענין עיבוד כדמסיק הש"ס לקמן להדיא דכיון דחזי למיזגא לא מוכחא מלתא וב"ש דלית ליה האי סברא אוסר אי משום מוקצה ואי משום דמיחזי כמעבד ומאי דמקשה בתר הכי מתריסין היינו כפרש"י להדיא דס"ד דאף את"ל דב"ה ס"ל אין בנין בכלים כלל אפילו מדרבנן אפ"ה קשיא אמאי שרי להחזיר דודאי טירחא שלא לצורך הוא אע"כ דמשום שמחת י"ט הוא דשרי וא"כ קשה מההיא דהשוחט דאיירי ע"כ בדקר נעוץ כמ"ש ואפ"ה מחמירי ב"ה אע"ג דליכא שום צד איסור ולא שרו משום שמחת י"ט כ"ש הכא דאיכא איסור טירחא שלא לצורך ואמאי שרו בה משום שמחת י"ט. ומש"ה מסיק רבי יוחנן

דמוחלפת השיטה ובהכי אתי שפיר דב"ש הוא דשרי משום דס"ל אין בנין בכלים בכה"ג כמו שאפרש בל' התוספת ושרו אף להחזיר משום שמחת י"ט כיון דאין כאן איסור אלא משום טירחא שלא לצורך משא"כ בהנך דלעיל דחמירי אסורייהו לב"ש וב"ה סברי דיש בנין בכלים מיהא מדרבנן דגזרינן אטו יש להם ציר דהוי בנין גמור מדרבנן מש"ה אסרי בההיא וכ"ש דיש להחמיר דאיכא נמי טלטול טירחא שלא לצורך וכן בדקר נעוץ מחמירין כיון דאיכא צד חשש כתישה ולא משמע להו כלל להקל משום שמחת י"ט ואפילו הכי מקילין בכל הנך דלעיל דהיתר גמור הוא לדידהו אפילו בשבת בכה"ג כמ"ש:

הרי לפנינו שנתבררה השמועה כהוגן לפי שיטת רש"י וכן נראה מל' פירושו בשמעתין ובסמוך אפרש בעז"ה ליישב קושי' התוספת על פירושו. ולקמן בסוף הסוגיא אכתוב עוד מאי דקשיא לי על שיטת רש"י ז"ל. ומתוך כך נתברר ג"כ דלא שייך להקשות הא דפליגי ב"ש וב"ה הכא בדיני מוקצה ולמאי דבעי ר' יוחנן למימר מוחלפת השיטה הוי ב"ש לקולא וב"ה לחומרא ובפרק מי שהחשיך מסיק רבי יוחנן דאנו אין לנו אלא ב"ש כרבי יהודה וב"ה כר"ש ומשמע שם דלא שני ליה לר' יוחנן בין שבת לי"ט וכן למאי דדחי סתמא דתלמודא להיפך תקשי הא סתמא דתלמודא מסיק לעיל וביי"ט מוקי לב"ה כר' יהודה. ובמה שכתבתי נתיישב דלא שייכי פלוגתייהו בדר' יהודה ור"ש דמוקצה דגוזלות כתבו התוספת ברישׁ מכילתין דאף ר"ש מודה דאסור אלא דאפ"ה שרו בזה וזה אני נוטל דתו ליכא איסור מוקצה ופלוגתייהו בגוונא אחרינא כמ"ש בין למאי דס"ד ובין למאי דדחי וכן בעלי למאי דס"ד דדמי למוקצה מחמת חסרון כיס א"כ אפי' ר"ש מודה דאסור אלא דב"ש מיקל משום שמחת י"ט ולבתר הכי דדחי דתורת כלי עליו מותר אף לרבי יהודה כמ"ש התוס' פרק במה מדליקין אלא ב"ש לחוד מחמיר טפי או שנאמר דב"ש סובר דאין תורת כלי עליו ובעור לפני הדורסן אי לא חזי למיזגא אסור אף לר"ש ואי חזי מותר אף לרבי יהודה אלא דהכא מחמת איסור עיבוד פליגי או דלב"ש לא חזו למיזגא ודו"ק היטב:

בתוס' בד"ה א"ר יוחנן מוחלפת השיטה פרש"י וכו' וקשה טובא להה"א פירושא דא"כ לפי המסקנא מתוקמי כל הני שינויי דחיקי וכו' עכ"ל ולענ"ד צ"ע דמאי שינויי דחיקי איכא הכא דלכאורה מוכרח דאף לשיטת התוספת קיימי כל הני שינויי אף למסקנא דהא דמאי דדחי הש"ס דטעמא דב"ה בסולם משום דשובכו מוכיח עליו הכי א"ר חנן לעיל בהדיא וכן לאידך לישנא דברה"י פליגי משום דלית להו לב"ה דר' יהודה א"ר א"כ לאו משום שמחת י"ט שרו ב"ה וה"נ ס"ל לרב דמשום שובכו מוכיח עליו שרו ב"ה ותדע דהא מוקי לעיל דרב כתנאי ולא קאמר דשאני הכא משום שמחת י"ט שרו ב"ה אע"כ

דלאו הכי הוא. לבד זה באמת הרמב"ם סובר דמשום שמחת י"ט איירי והתוספת ודאי לא נחתו להאי סברא כמ"ש לעיל באריכות. ועוד דמדברי התוס' לעיל משמע להדיא דאפי' בשבת שרי כל היכא דניכר שאין הסולם כסולם של עליה וה"ט דסולם של שובך שמותר בשבת לכל הפוסקים ולהרב רבי אברהם מבורגוייי"ל אפי' בשל עליה שרי בשבת נקטינן מהא שאין הטעם כלל משום שמחת י"ט וכן מאי דדחי הש"ס גבי גוזלות דטעמא דב"ה דבזה וזה אני נוטל סגי להפקיע מאיסור מוקצה כן הוא באמת ואדרבא הש"ס שקיל וטרי לקמן דאפי' במכאן אני נוטל למחר הוי סגי לב"ה דאית להו ברירה אלא דחיישינן דלמא מטלטל ושביק אבל בזה וזה אני נוטל תו ליכא למיחש וא"כ אין ההיתר כלל משום שמחת י"ט ואדרבא לאידך לישנא מחמרינן משום דאתי לאימנועי משמחת י"ט דאל"כ הוי סגי במכאן אני נוטל וא"כ אין זה שינויא דחיקא. וכן מאי דדחי הש"ס בעלי לקצב עליו בשר דהיינו משום דתורת כלי עליו אין זה דחיה אלא מסקנא דגמ' הוא בפרק כל הכלים דאע"ג דמעיקרא סבר רבה למימר דדמי לסיכי וזיירי דהו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס ומוכח לה מדקתני ושווין שאם קצב עליו שאסור לטלטלו וא"כ משמע דמשום שמחת י"ט הוא דשרי מיהו שם בהיפוך הדף מסיק רבא דהא דאסור אם קצב עליו היינו מחמה לצל דוקא וא"כ ע"כ דלצורך גופו אף לאחר שקצב עליו מותר משום דהדר ביה ממאי דמוקי רבה דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס אלא הו"ל כלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גופו ומקומו אף בשבת ומחמה לצל אסור אף בי"ט וכ"כ הרי"ף ז"ל וכן משמע להדיא לקמן דקאמר בסוגיא דעלי מהו דתימא וכו' והא דקתני עלי להודיעך כחן דב"ה דאפי' דבר שמלאכתו לאיסור שרי קמ"ל ולא קאמר דאפילו מוקצה מחמת ח"כ שרי משום שמחת י"ט אע"כ דקושטא דמלתא הוא דהו"ל תורת כלי עליו כדין כלי שמלאכתו לאיסור ומה שהקשו התוספות לקמן דא"כ מ"ט דב"ש דאסרו אני תמה מאד דמי לא מצינן למימר דב"ש כרבי נחמיה דאוסר אפי' בכלי שמלאכתו לאיסור אף לצורך גופו כדאמרינן באותו סוגיא גופא דפרק כל הכלים דרבא הוי בעי לאוקמי מתניתין דעלי כר"נ אלא דהדר ביה לאוקמי דב"ה כר"נ דהוי דלא כהלכתא דקי"ל ב"ה כר"ש אבל ב"ש שפיר מצי סברי כר"נ ולקמן אפרש יותר. וכן מאי דדחי הש"ס בעור לפני הדורסן דטעמא דב"ש משום דחזי למיזגא עליה אין זה דחיה אלא קושטא דמלתא הכי הוא כדאמר הש"ס להדיא לקמן התם לא מוכחא מלתא משום דחזי למיזגא עליה ואם נתכוונו התוספת למאי דקאמר לקמן בעור לפני הדורסן דהתירו סופן משום תחלתן אלמא משום שמחת י"ט הוא דשרי א"כ זו הקושיא שניה של תוס' מ"מ קושיא הראשונה מתרצא שפיר לרש"י:

מיהו לענ"ד נראה דקושיא שניה נמי לא קשיא אליבא דרש"י והיינו כמ"ש בל' הגמרא דודאי נראה דעור לפני הדורסן לית בהו משום מוקצה משום דחזי למיזגא עלייהו אלא מה שהוצרכו לטעמא דהתירו סופן משום תחלתן היינו במה שנותנו לפני הדורסן דאיהו מיהו מכווין לשוטחו א"כ מיחזי כמעבד שכן פרש"י להדיא והו"ל הערמה באיסור דרבנן והא מלתא לחוד התירו ב"ה משום שמחת י"ט משום דלא מוכחא מלתא כדמסקינן לקמן וכמה הערמות כה"ג מצינו שהותרו חכמים אף בשבת כדאיתא פרק תולין וה"נ משום שמחת י"ט התירו האי פורתא אבל לעולם אין כאן איסור מוקצה דאיסור מוקצה לא שייך להתיר משום שמחת י"ט דא"כ בטלת איסור מוקצה בי"ט ואנן אמרינן בי"ט החמירו במוקצה יותר משבת כנ"ל. ועל דרך זה כתב מ"ז בספר מג"ש בעור לפני הדורסן אלא שהוספתי נופך משלי והנני מוסיף טעם כעיקר וסיוע שיש ממש לשיטת רש"י דע"כ עור לפני הדורסן לית ביה מוקצה כלל דחזי למיזגא עליה כדתנן להדיא במשנה פרק במה טומנין טומנין בשלחין והיינו משום דחזי למיזגא עליה כדאיתא שם להדיא אלא שהתוס' הרגישו שם להקשות מסוגיא דהכא דמשמע דדוקא משום שמחת י"ט הוא דהתירו עור לפני הדורסן ומחמת כן העלו דהכא איירי בעור לחה דלא חזי למיזגא אי לאו משום שמחת י"ט. ולפמ"ש נתבאר דקושיא זו מעיקרא ליתא דמצינן למימר דסוגיא דעור לפני הדורסן לאו משום מוקצה אתינן עלה אלא משום דמיחזי כמעבד כפרש"י וא"כ מנ"ל לחלק בין לחים ליבישין. והנראה בעיני בזה דתוס' שם בפ' במה טומנין סמכו בעיקר קושייתם אהא דאמרינן בפ' כל כתבי בע"פ שחל בשבת שאסור לטלטל העור ולא שרינן משום דחזי למיזגא עליה אע"כ הוצרכו לחלק בין עור לחה ליבישה וא"כ ממילא משמע להו דהא דהכא בעור לפני הדורסן בלחה איירי שהרי היום נשחטה ועודנו לחה ולא חזי למיזגא כל כך אי לאו משום שמחת י"ט שרינן לה סופן משום תחלתן ולכך כתבו דשינויא דחיקא הוא הא דאמרינן בעור דחזי למיזגא עלייהו וזה ברור בכוונתם:

מיהו אין בזה סתירה לפרש"י דאזיל לשיטתו שמפרש בפרק כל כתבי להדיא שאני פסח שבהמה דקה היא ולא חזי למיזגא משא"כ הכא משמע לרש"י בהא דקתני עור לפני הדורסן דבגסה קאי וכדמסיק הש"ס להדיא לקמן דחזי למיזגא עלה וא"כ הא דאיצטריך למימר התירו סופן משום תחלתן לאו משום מוקצה אלא משום דמיחזי כמעבד וכמ"ש:

נמצא דלפ"ז התוספת לשיטתייהו ורש"י לשיטתיה וכן בההיא דעלי נראה דהתוספת לשיטתייהו כמו שאפרש לקמן לכך כתבו דדוחק לומר דקיימן הני שינויי דחיקי עכ"ז זכינו שדברי רש"י בשיטתו שרירין וקיימין בעז"ה בלי שום גמגום:

בא"ד ועוד קשה דא"כ דההיא דהשוחט וכו' א"כ רבה ור"י פליגי אליבא דב"ש כבר כתבתי לעיל בסוגיא דרבה ור"י ליישב קושיא זו וכן הר"ן ז"ל תירצה בע"א. מיהו יש לדקדק דאדרבה לשיטת התוס' דההיא דהשוחט מוחלפת קשה א"כ הא דקתני במתני' ומודים שאם שחט וכו' וכי טעמא דב"ש אתי לאשמעינן ויש ליישב דנקט סיפא לגלויי רישא דמדקתני סיפא ומודים שאם שחט מכלל דרישא איירי לכתחילה ואפ"ה שרי לב"ה כדדייק הש"ס לעיל גם כתבתי לעיל דלשיטת התוס' קשה הא דאמר רב יהודא אמר רב באפר כירה לא שנו אתיא דלא כהלכתא עיין שם:

בא"ד וע"ק כיון דמוחלפת ההיא דתריסין א"כ וכו' ובריש כל הכלים סתם לן תנא עכ"ל. אשגרת לישנא הוא דלאו משנה היא אלא ברייתא שם ועיין מ"ש מ"ז בזה. מיהו מה שלא הקשו התוספות לפרש"י דההיא דתריסין מוחלפת סברי ב"ש דמותר ולקמן ספ"ב במשנה ג' דברים מחמיר ר"ג כדברי ב"ש אין זוקפין את המנורה ואוקמינן משום דס"ל יש בנין בכלים משום דאיכא למימר דסברי ב"ש דבנין כלים מדרבנן הוא ואפ"ה התירו בתריסין משום שמחת י"ט ואע"ג דבהנך דלעיל מחמירי ב"ש באיסורא דרבנן מ"מ שאני הכא כיון דאוקמינן לקמן באין להם ציר מן הצד קיל להו טפי ומקילי ב"ש משא"כ במנורה לא חשיב להו שמחת י"ט מש"ה אסרי ומהא דמשמע דב"ה שרי במנורה לא קשיא להו אהא דאסרי הכא משום דמצינן למימר דההיא דמנורה איירי ברפוי מש"ה מקילי ב"ה ואפ"ה אסרי ב"ש אפי' ברפוי כיון דליכא שמחת י"ט אבל הכא דאיכא למיגזר משום שיש להם ציר אסרו ב"ה וב"ש שרו משום שמחת י"ט ועוד דלא מצינן בפירוש דמתירין ב"ה במנורה לכך ניחא להתוס' להקשות מסתמא דתלמודא דפרק כל הכלים דמשמע מיהו דאפילו בשבת מותר לסלק דלת של שידה תיבה ומגדל משום דאין סתירה בכלים ומ"ש הכא דאסרי ב"ה לסלק אפי' בי"ט ולענין סילוק לא משמע להו לחלק בין יש להם ציר או אין להם ובין חזק לרפוי כנ"ל לשיטת התוס' אבל עדיין קשיא לי אמאי לא קשיא להו מדר' יוחנן גופא דאוסר במנורה של חוליות בפרק כירה והיינו ע"כ משום דס"ל יש בנין בכלים א"כ ע"כ ס"ל דמוחלפת השיטה ומוקי נפשיה כב"ה ואם משמע להו לחלק בין ההיא דמנורה להההיא דשידה תיבה ומגדל וכן בין מנורה דלקמן כמ"ש התוס' פ' כירה א"כ ה"נ מצינן לחלק בין סילוק תריסין ובין דלת שידה תיבה ומגדל וכמ"ש מ"ז דתריסין שקרובים להיות כמחוברין לקרקע שייך בהו יותר בנין והוא חילוק נכון. ועוד כתב דתריסין גדולים יותר ובכלי גדול כתבו התוס' גופייהו דשייך ביה בנין וגם זה נכון ליישב שיטת רש"י ז"ל. נמצא דעכ"פ אין בזה סתירה לשיטת רש"י ולקמן אכתוב ג"כ מ"ש הרמב"ן בספר המלחמות קרוב לענין זה ומה שלא רצה רש"י לפרש

דההיא דהשוחט מוחלפת היינו משום דקתני לה לעיל גבי ג' דברים שמקולי בית שמאי ומחומרי ב"ה וכן תני לה בעדיות דבחירתא היא ובהדיא אמרינן בפרק האיש מקדש דסתמא דעדיות עדיף טפי מכמה סתמי ע"ש:

בא"ד ואומר ר"ת תמה אני וכו' ומיהו זה אינו וכו' מדקאמר הכא ע"כ לא קאמרי עכ"ל. ולענ"ד הואיל ונפק מפומא דר"ת נראה ליישב דהא דקאמר הכא ע"כ לא קאמרי היינו למאי שרוצה לפ' בההיא שקלא וטריא דבשום דוכתא לא מיקל ב"ש משום שמחת י"ט אלא בההיא לחודא מיקל משום דליכא איסורא כיון דאיכא דקר נעוץ משא"כ למאי דמוקמינן דמוחלפת השיטה וב"ה הוא דשרי א"כ תו לא צריכין לאוקמי מלתא דב"ה בדקר נעוץ אלא בכל ענין שרי כדמצינו דמיקל ב"ה בכל מילי די"ט משום שמחת י"ט ואפילו במוקצה גמור מתירין ב"ה משום שמחת י"ט כדמצינו גבי עלי לשיטת התוס' דמוקצה גמור הוא וכן בעור לפני הדורסן מתירין ב"ה אע"ג דאיכא תרתי לאיסורא לשיטת התוס' איסור מוקצה ואיסור דמיחזי כמעבד ואפ"ה שרי משום שמחת י"ט ה"ה בכיסוי אף בלא דקר נעוץ ומ"ש התוס' לעיל בסוגיא דדקר נעוץ דשני להו בין חדא איסורי לתרי איסורא היינו נמי קודם דמחליף לה ומוקי לה כב"ש דמחמרי בהנך ובהא לחודא מיקל והיינו כדכתיבנא וכן לב"ה כיון דאסור לכתחילה ולא שרי אלא בדיעבד שפיר מפלגינן בין חדא איסורא לתרי איסורי משא"כ למסקנא דמוחלפת ב"ה לטעמיה דמיקל בכל איסורי דרבנן משום שמחת י"ט וכדמצינו נמי בחזרת תריסין דאיכא נמי תרי איסורי טירחא שלא לצורך וחשש שמא יתקע ואפ"ה שרי ה"ה בכיסוי וכ"ש הכא דאיכא נמי צורך מצוה ואפשר שזה בכלל הא דמקשה לעיל לשיטת רש"י שדוחק לומר דלפי המסקנא מתוקמי כל הני שינויי דחיקי וא"כ לר"ת הא דבעינן דקר נעוץ נמי שינויא דחיקא הויא ולא קאי לפי המסקנא כמו כל הנך שינויי כמ"ש. ודע דאף למ"ש ר"ת דלא בעינן דקר נעוץ מ"מ מודה דבעינן מיהא עפר תיחוח כדי להוציא מחשש איסור כתישה דהוא דאורייתא לשיטת התוס' ודלא כמ"ש הט"ז בזה כמ"ש לעיל באריכות. והשתא דאתינן להכי נראה לי לפרש מילתא דרבינו תם ז"ל בענין יותר נכון דרבינו תם ז"ל לא איירי כלל במידי דבעי חפירה אלא בעפר תיחוח ממש בענין דלא שייך ביה איסור גומא כלל כמ"ש התוס' לעיל בד"ה בעפר תיחוח וכ"כ ר"ת גופא בפרק כירה דלא שייך ביה גומא כלל וכתישה כ"ש דלא שייך ביה כדפרישית לעיל דהדר ביה הש"ס ממאי דקאמר מעיקרא דשייך באפר כירה גומא או כתישה. ולפ"ז יפה התיר ר"ת בכה"ג דליכא שום איסור אלא שלא היה מוכן מבעוד יום דהו"ל מוקצה או אפילו באפר כירה שהוסק בי"ט דכיון דליכא אלא חדא איסורא סבר ר"ת דמותר כמו לב"ש מעיקרא וכמ"ש הרא"ש ז"ל

והבאתיו לעיל אבל ר"י בעל התוס' שנחלק על ר"ת היינו משום דס"ל דאיסור מוקצה חמיר טפי וכמ"ש לעיל דלא כסברת הרא"ש ז"ל ודוק היטב כי נכון הוא:

דף י.

בגמ' ודלמא ע"כ לא קאמרי ב"ה הכא אלא משום דאין בנין בכלים וכו' כבר כתבתי דאיכא דלא גרסי להאי ודלמא כדמשמע להדיא מל' התוס' דסליק הסוגיא בהכי דמוחלפת השיטה וכן נראה מל' רש"י בד"ה אף לחזור דמשמע דקושית המקשה היא דאיכא מיהא איסור טרחא שלא לצורך וא"כ מזה לא הוי משני הש"ס מידי ומש"ה מסיק דמוחלפת השיטה ומה שיש לי עוד לדקדק על פרש"י בזה יתבאר לקמן בסוגיא דתריסין: **מיהו** הרמב"ן כתב שמצא בנוסחא מדוייקת דגרסינן הכא ודלמא וכתב לחזק שיטת הרי"ף דלמסקנא לא מהפכא שום משנה מהמשניות ופירושא דמלתא דמעיקרא פריך המקשה בפשיטות דהוי ס"ד דאף למ"ד אין בנין בכלים מ"מ מדרבנן מיהא אסור אף ברפוי כדעת הנהו אמוראי דסברי הכי בס"פ כירה וחד מינייהו ר' יוחנן ומש"ה אסיק הכא דמוחלפת אבל סתמא דתלמודא דחי דלעולם לא תיפוך וטעמא דב"ה משום דאין בנין בכלים כלל ברפוי ושרו לכתחילה וה"נ דכוותיה ומאי דמוקמינן לקמן באין להם ציר מן הצד אליבא דב"ש גזור אטו ציר מן הצד דהנך אסורים שמא יתקע וב"ה לא גזור. והא דלא קשיא לשיטת הרי"ף דאכתי ליתסר משום טירחא שלא לצורך יש לומר דכיון דבית הלל הוא דשרו אם כן לא איכפת ליה לבית הלל משום טירחא שלא לצורך דכיון שהתירו לסלק משום שמחת יום טוב מותר להחזיר משום פסידא דחנות ובמקום פסידא שמעינן לבית הלל דמותר ולא הוי טירחא שלא לצורך כדמשמע בסוגיא דפרק משילין פירות דמוקמינן לה כבית הלל ולרש"י י"ל דכהאי גוונא לא מיקרי פסידא דאפשר דמסר לשומר ומה שהכריחו לרש"י לפרש כן יתבאר לקמן אי"ה בסוגיא דתריסין. ועוד דמטירחא לחוד ודאי התירו סופן משום תחלתן וכ"כ הרי"ף להדיא. אמנם אי קשיא לי הא קשיא בין לשיטת רש"י ובין לשיטת הרי"ף כיון דסוגיא דשמעתין שקיל וטרי למירמי ההיא דהשוחט אכל הני משניות דפירקין דב"ש לחומרא וב"ה לקולא ומש"ה א"ר יוחנן דמוחלפת וא"כ כי מטי להאי דתריסין ומסיק אליבא דרש"י דרבי יוחנן אמת דמוחלפת ההיא דתריסין ואכתי הוי מצי למירמי ההיא דהשוחט וההיא דתריסין מאינך משניות דסוף פירקין כגון אין מוציאין קטן וס"ת וכן אין מוליכין חלה ומתנות לכהן וההיא דתבלין נידוכין כדרכן וההיא דאין משלחין מנות דבכולהו ב"ש לחומרא וב"ה לקולא וקשיא מההיא דהשוחט וההיא דתריסין דהוי איפכא וכ"ש דלשיטת הרי"ף קשה יותר

דדחי מימרא דרבי יוחנן לגמרי ואמאי לא מייתי מכל הנך ונהי דמההיא דאין מוציאין קטן וס"ת י"ל דהתם לאו בשמחת י"ט פליגי אלא מדאורייתא פליגי אי אמרינן מתוך שהותרה לצורך כדאמרינן לקמן אבל מההיא דחלה ומתנות ואינך ודאי נראה דמשום שמחת י"ט פליגי ואף שאפשר ליישב מ"מ הו"ל לתלמודא לאתויי כמו כל הנך דלעיל משא"כ לפירוש תוס' דמוחלפת ההיא דהשוחט א"ש דסלקא המסקנא בהכי ותו לא מידי ודוק היטב:

שם א"ר חייא בר אמי וכו' אבל בבריכה שניה ד"ה בעומד וכו' וצ"ל דאע"ג דבריכה שניה לא שייך לומר דחייס עלייהו אפ"ה לא דמי לשאר בעלי חיים דלא בעו הזמנה אבל הכא בעו הזמנה משום איסור מוקצה ולא מיבעיא למאן דמוקי לב"ה בי"ט כר' יהודה וא"כ אפילו תרנגולת העומדת לגדל אסורה כ"ש ביוני שובך דלגדל עומדת אלא אפילו למאן דסובר דאפילו בי"ט קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אפ"ה האי מוקצה דיוני שובך חמיר טפי ואפי' ר"ש מודה ואע"ג דהכא ע"כ איירי ביונים קטנים דבגדולים אסורים משום צידה כמ"ש התוספות ז"ל אפ"ה י"ל דאין דעתו עליהם וחשיבי כגרוגרות וצמוקים כדאמרינן בסוף מכילתין לענין בהמות מדבריות מיהו למאי דמסקינן טעמא דזימנין דמשתכחן כולם כחושים מצינן למימר דלמאן דשרי מוקצה בי"ט אוסר ביוני שובך משום ה"ט לחוד דזימנין משתכחי כולהו כחושים ואתו לאימנועי משמחת י"ט. ובזה נתיישב אטו ר' חייא בר אמי טעמא דבית שמאי אתי לאשמעינן דהיא גופא קמ"ל דאף בבריכה שניה צריך שיאמר זה וזה אני נוטל:

שם וב"ה לית להו ברירה נראה דדוקא אדרב חנן פריך דכיון דאפי' בבריכה שניה צריך לב"ה לומר זה וזה אני נוטל אע"ג דלא שייך למימר חייס עלייהו אע"כ דאיירי משום איסור הכנה שכל הגוזלים מוקצים כמ"ש וא"כ מקשה שפיר דמכאן אני נוטל סגי להפקיע איסור מוקצה דאע"ג שלא הזמין כולם כמ"ש הפוסקים שאינו רשאי להזמין אלא מה שצריך לו מ"מ כיון דאית להו לב"ה ברירי' איזה שיטול למחר נאמר דאותן הזמין במה שאמר מכאן אני נוטל משא"כ בלא רב חנן לק"מ דאיכא למימר דהא דאצטריך ב"ה לומר זה וזה אני נוטל היינו משום בריכה ראשונה שצריך שיאמר מעי"ט בפירוש אותן הבריכה ראשונה דאל"כ הו"ל מוקצה גמור משום דחייס עלייהו מסח דעתיה אם כן אין זה ענין לדין ברירה ול"ל דבכה"ג נמי שייך דין ברירה לומר דמאן דאית ליה ברירה א"צ הזמנה כלל אלא לאחר שיטול למחר אמרינן הוברר הדבר שהיה דעתו עלה מאתמול הא ליתא דאם כן בטלת כל דיני מוקצה ובשמעתין נמי אמאי מצריך מיהו לומר מכאן אני נוטל אע"כ כדכתיבנא ודו"ק:

בפרש"י בד"ה כולם טמאים וכו' שגזרו חכמים טומאה על מקום שהוא דרך הפתח עכ"ל. ויש לתמוה דהא לקמן בפרק משילין מייתי הש"ס האי סוגיא גופא ומסיק תלמודא דהא דלית להו לב"ה ברירה הכא לענין טומאה למפרע היינו משום דהוא דאורייתא אבל בדרבנן אית ליה ופרש"י שם דהא דמטמא דרך יציאתה הלכה למשה מסיני היא כדאמרינן בסוכה דכל הלכו' טומאה הכי גמירי להו עכ"ל. וא"כ למה כתב כאן דגזירת חכמים הוא. ולענ"ד ליישב עפמ"ש לעיל דקושיא זו דוקא אדר' חנן וא"כ קשיא לרש"י מאי ס"ד להקשו' דטעמא דב"ה גבי טומאה משום ברירה הוא דא"כ בלא דרב חנן תקשי ליה בפשיטות אכל הני תנאי טובא דפליגי לענין ברירה אטו מוקמי נפשייהו כב"ש ולא כב"ה כדמקשה הש"ס בדוכתי טובא לכך פרש"י דהמקשה סבר דטומאה זו אינה אלא גזירת חכמים וא"כ ס"ד דוקא בדרבנן אית להו ברירה לב"ה והני תנאי דלית להו ברירה היינו בדאורייתא דבאמת לא משכח הש"ס בפרק בכל מערבין שום תנא דס"ל אפילו בדרבנן אין ברירה אלא תנאי דפליגי בערובי תחומין ובאמת אין הוכחה מזה דכמה תנאי סברי דתחומין דאורייתא ואע"ג דמצינו דפליגי תנאי לעניין ברירה גבי דמאי דהוא מדרבנן י"ל דשאני התם כיון דשייכי הני דיני דברירה לענין ודאי טבל לא חלקו לענין דמאי דכל דתקון רבנן וכו' משא"כ הכא דלא שייך דין ברירה כלל לענין טומאה אלא לענין הפתח שסופה לצאת שהוא מדרבנן כן היה נראה להמקשה אבל מדרב חנן מקשה שפיר דהכא פשיטא דמוקצה נמי מדרבנן ולית ליה עיקר כלל מן התורה כדאמרינן להדיא בפרק משילין באותו סוגיא גופא אבל שם בפרק משילין דאירי הש"ס איכא דרבי אושעיא דמסיק דלב"ה בטומאה לית להו ברירה משום דהוא דאורייתא הוצרך רש"י לפרש דטומאה שסופה לצאת גופא מדאורייתא היא ולא ניחא ליה לפרש כיון דעיקר טומאת אהל מדאורייתא והיינו כמ"ש דכיון דלא שייך דין ברירה כלל בדיני טומאה לענין אהל דאורייתא לא הוי קרי ליה הש"ס דאורייתא אע"כ דטומאה זו גופא מדאורייתא כדפרש"י ודו"ק:

בתוס' בד"ה ב"ש וכו' תימא אדפליגי בחשב ליפלגו בנפתח וכו' וי"ל דנקט חשב לרבותא דב"ה עכ"ל. וקשה לפ"ז תקשי להיפך אמאי קתני ברישא נפתח א' מהם כולם טהורים והיינו כלים דלהבא ליתני בחשב דלהבא לד"ה טהורים ולפלגו בלמפרע וידעינן דכ"ש בנפתח טהורים להבא. ונראה לי דבאמת בנפתח איכא רבותא טפי מדחשב דהתם חשב בפירוש להוציא המת דרך שם מש"ה שאר הפתחים טהורים להבא משא"כ בנפתח דממילא אף שלא נפתח לשם הוצאת המת אפ"ה כולם טהורים להבא כיון שזה פתוח והאחרים סתומים מסתמא יוציאנו דרך הפתוח משא"כ בסיפא מקשה התוס' שפיר

דליתני נפתח דהיינו אף שפתחו בפירוש לשם הוצאת המת אפילו הכי כולם טמאים למפרע דהא קושטא דמילתא לענין ברירה אין חילוק בזה ואף שזה לא נזכר בתוס' מ"מ נ"ל נכון וק"ל:

בא"ד אבל תימא לב"ה היכי משכחת לה וכו' וקשיא לי דהא משכחת לה שפיר לענין שאין הכהן רשאי ליכנס דרך שום אחד מהפתחים עד שיפתח אחד מהם או עד שיחשוב להוציא דרך אחד מהם לדעת ב"ה וכן אין להשתמש בכלים שנמצאו שם עד לאחר שיפתח או שיחשוב וצ"ע:

דף י:

בגמרא לימא מסייע ליה לר' חנינא וקשה מאי סייעתא איכא מהכא לר"ח דלמא לעולם אימא לך רוב וקרוב כי הדדי נינהו והיכא שמכחישים זו את זו הו"ל ספיקא ומש"ה אסורים במתני' דהא קי"ל ספק מוכן להחמיר ול"ל דהא דקאמר לימא מסייע ליה היינו להקשות אמאן דאית ליה קורבה עדיף מרובא הא ליתא דאף למ"ש התוס' דר"ח אפילו בקורבה דמוכח איירי אפ"ה לא אשכחן מאן דפליג עליה רק שהתוי"ט בספר פלפולא חריפתא פ' לא יחפור ר"ל דהא דאמרינן התם לימא רבינא לית ליה דר"ח היינו משום דפליג אדר"ח בקורבה דמוכח וה"נ קורבה דמוכח הוא כמ"ש התוס' שם מ"מ לא מצינו דאמר רבינא דקורבה עדיף אלא אפשר דכי הדדי נינהו והדרא קושיא לדוכתא ובלא"ה כל הפוסקים הסכימו דליכא מאן דפליג אדר"ח והא דקאמר אביי גופא פרק לא יחפור אף אנן נמי תנינא ומייתי מהא דאמרינן חזקתו מן המקור התם לא שייך לומר דמשום ספיקא אוסר גבי נדה מדקתני חזקתן מן המקור וכ"כ רש"י ותוס' שם ול"ל דהכא נמי לא שייך לומר דמשום ספיקא אוסר במתני' דא"כ יש להתיר מכח ספק ספיקא ספק שהם מהשובך הקרוב שהזמין ונתחלפו דהו"ל קורבה דמוכח ואת"ל דמרובא דעלמא אתו דלמא מהשובך של עובד כוכבים אתו ומותרין דקי"ל של עובד כוכבים א"צ הכנה כמבואר. אלא דא"כ השתא נמי דרובא עדיף אכתי לישתרו משום ספק ספיקא ועוד דרובא דעלמא עכו"ם נינהו אע"כ דאיירי הכא שאין כאן ספק לתלות בשובכים רחוקים דהא במדדין מוקמינן לקמן כולה מתני' אלא הספק שהם מהרוב השובכין שלו שלא הכין וא"כ שפיר י"ל דאסורות משום ספק. והנראה בזה דלא שייך כלל לומר דרובא וקורבה כי הדדי נינהו דהא מסברא רובא עדיף דבכל התורה אזלינן בתר רובא ולענין קורבה לא מצינו אלא בעגלה ערופה אע"כ דעיקר מימרא דר"ח דלא תימא ע"כ קורבה עדיף מדאורייתא מדכתיב בעגלה ערופה והיה העיר הקרובה אע"ג דאיכא אחרינא

דנפישא מיניה כדמקשה הש"ס פרק לא יחפור ואיצטריך ר"ח לאשמעינן דלא וקרא איירי בדליכא וא"כ מקשה הכא שפיר דאכתי מאי קמ"ל ר"ח מתני' היא ודו"ק:

שם כדאמר אביי בדף ה"נ בדף וכתב מהרש"א ז"ל בשם תוס' ישנים דמקשו אביי גופא אמאי לא אמר למילתיה אירישא דמתני'. ולענ"ד לק"מ כיון דעיקר הקושיא מאי קמ"ל ר' חנינא וא"כ מבבא דהכא לא שייך להקשות כן דאיכא למימר דמאן דאית ליה קורבה עדיף מוקי למתני' להיפך כגון דרובא דהתירא כגון שהזמין כמה שובכים שחורים ולבנים רק אותן השובכות הקרובות לאותן שהוחלפו לא הזמין וקמ"ל דאזלינן בתר קורבה ואסורות א"נ דרובא דעובדי כוכבים נינהו ואינן צריכין הכנה וא"כ מצינן למימר דר"ח דיוקא דמתני' קמ"ל וא"כ הא דקאמר הכא לימא מסייעא ליה אמילתא דרבה קאי לימא משום דס"ל כר"ח אוקמא הכי כדמקשה פרק לא יחפור אמילתא דרבינא משא"כ לקמן דמשנה מפורשת היא בתוך הקן ומצא לפני הקן אסורה מקשה שפיר והתם ע"כ ליכא לאוקמי להיפך מדקתני סיפא ואם אין שם אלא הן מותרות משמע דאיסורא משום הנך דאסירי אם כן מקשה שפיר ודו"ק:

בתוס' בד"ה חולין ומעשר פ"ה וכו' ותימא דאמרי' פרק הזהב עכ"ל. יש לתמוה דהתוס' כתבו בפרק הזהב (בבא מציעא דף מ"ה) דההיא דאין מחללין כסף על כסף אתיא כר"מ אבל חכמים מתירין ומייתו משנה מפורשת כן לפי גרסתם ועיין מ"ש שם בחידושי באריכות וגם בדף נ"ז מייתי הש"ס ברייתא דבמעשר שני של דמאי כ"ע מודו דמותר וגם שם הארכתי בחידושי ע"ש ועיין בספר מג"ש בפסחים. ונראה דמשמע לרש"י דהכא בדמאי איירי דאי בודאי לא היו חכמים מקילין לומר הכל חולין דמידי ספיקא לא נפקא אבל במעשר שני של דמאי א"ש דהו"ל ספק ספיקא ועוד דבדרבנן אמרי' שאני אומר כמ"ש התוס' ודוק:

בד"ה הכל חולין וכו' ותימא וכו' וס"ל דכיון שאין אדם מניח עכ"ל. וכה"ג צ"ל נמי בסיפ' בהניח ר' ומצא ק' דסברי חכמי' הכל חולין משום דאיכא הוכחה גדולה מדלא העלן לירושלים כמו שפרש"י וא"כ לפ"ז מאי מקשה לענין יוני שובך דהכא ליכא שום הוכחה כלל וכיון דליכא שום ריעותא באותן שנים שנשארו למה נחזיק ריעותא ומהיכי תיתי לא נוכל לומר דחד אזיל והנך אחרינהו נינהו מיהו למאי דמסקינן דבגוזלות מקושרין עסקינן א"ש דלמאי דלא ס"ד דעשויין לדדות היה סובר דה"נ איכא הוכחה לומר דכל המקושרים יחד אזלו לעלמא או אדם בא ונטלן והני אחריני נינהו וק"ל:

שם אמר רב אשי הכא בגוזלות מקושרין וכו' וכתב הר"ן ז"ל דאע"ג שהניחן מקושרים ומצא שנים מותרים מקשירתן ואפ"ה שרי משום דמנתחי אהדדי ונ"ל שזה מוכרח

דבהכי עסקינן דאי במקושרין ומצאן מקושרים פשיטא דמותרין דלא שייך כלל לומר דמעלמא אתו וכ"כ הט"ז דלא כהב"ח ז"ל ויש לי לדקדק הרבה בדבריהם ובדברי ב"י יוסף במ"ש בענין מקושרים ואין כאן מקומו אולי יזכיני השם לבאר הלכות י"ט ושם יתבאר באריכות אי"ה:

שם ור' אמר לך כיסין נמי וכו' ויש לדקדק מאי קשיא ליה במלתא דר' עכשיו טפי ממאי דהוי ס"ד מעיקרא דאפילו בכיס אחד פליג ר' וא"כ תקשי ליה מ"ט דר' ונראה דמעיקרא הוי ס"ד דטעמא דר' דבשום ענין לא תלינן אף דאיכא הוכחה ואפ"ה חיישינן להחמיר ותלינן שמא שכח ונטל קצת מהם כדמשמע מפרש"י אבל למאי דקאמר עכשיו בשני כיסין כעין כיס אחד וע"כ הא דמוקי ליה הכי היינו משום דמשמע ליה דבכיס אחד אפילו ר' מודי דהכל חולין דהוכחה גדולה היא ולשמא שכה לא חיישינן אלא עיקר החששא בשני כיסין כמין כיס אחד היינו שמא אדם אחד בא ונטל אחד מהם וא"כ מקשה שפיר מ"ט דר' דכיון דמקושרין היו פשיטא שאם אדם אחד בא ונטלן לגוזלות דלא הוי טרח להתיר קשירתן אלא היה לוקח הכל וע"ז משני זימנין דמתעכל קטרייהו וכפרש"י וק"ל וגם בזה לשון הט"ז מגומגם וצ"ע:

דף יא.

בפרש"י בד"ה הלך אחר הרוב וכו' אלא אמרינן מעלמא אתו עכ"ל. האי מעלמא לאו מעלמא ממש דהא בסמוך מוקמינן להאי בבא במדדין מדקתני עלה ואם אין שם אלא הן וכו' והיינו משום דכל המדדה אינה מדדה יותר מנ' אמה אע"כ דהאי מעלמא היינו משובכים אחרים שיש לו בתוך נ' אמה ולא הזמינם והם מוקצים ובזה נתיישב ג"כ הא דקאמר לימא מסייעא לר' חנינא ומאי סייעתא דלמא שאני הכא דאיכא תרי רובא לאיסורא רוב היונים שבשובכים שלו שלא הזמינם ורובא דאתו מעלמא אבל בחד רובא לעולם דקורבא דמוכח עדיף ולמאי דפרישית דה"נ ליכא אלא חד רובא א"ש ודוק. ועפ"ז יש ליישב הא דלא קאמר אביי מלתיה אריש כמ"ש לעיל אלא דהתם בלא"ה איכא למידחי משום דאיכא תרי רובא משא"כ הכא ע"כ בחד רובא אירי:

בגמ' היכי דמי אילימא במפורחין ופרש"י מפורחין גדולים והולכים למרחוק אין להקשות דבלא"ה א"א לאוקמי במפורחים גדולים דא"כ הא אסורים משום צידה כדאיתא בברייתא בפרק אין צדין הצד יוני שובך חייב אלא דרש"י לשיטתו שמפרש שם יוני שובך דהתם ביוני הבר דוקא משא"כ בהנך דהכא דיוני שובך שלו הם דהוי כנצודין ועומדין

מיהו רוב הפוסקים הסכימו דבכל ענין בגדולים שייך בהו צידה וא"כ ע"כ מפריחין דהכא היינו בקטנים שפורחין מעט מעט וכ"כ הר"ן ז"ל:

בגמ' אמר אביי מחלוקת בעלי אבל תברא גרמי ד"ה מותר פשיטא עלי תנן. ויש להקשות דהא ע"כ הא דקאמר אבל תברא גרמי ד"ה מותר אפילו לאחר שקצב עליו בשר דאלת"ה תקשי אטו אביי טעמא דב"ש אתי לאשמעינן דהא ב"ש במקום ב"ה אינה משנה כדמקשה הש"ס בכמה דוכתי טובא אע"כ דנ"מ לב"ה דשרי אף לאחר שקצב והכי הוא קושטא דמלתא דהא תברא גרמי מלאכתו להיתר הוא וא"כ מאי מקשה הש"ס פשיטא עלי תנן דלמא היא גופא קמ"ל דאף לאחר שקצב ד"ה מותר והא מילתא לא שמעינן ממתני' כלל. והנראה בזה דזה לא משמע ליה לתלמודא חידוש דמלתא דפשיטא היא דדבר שמלאכתו להיתר מותר אע"כ דעיקר מלתא דאביי לאשמעינן דמותר לטלטל לקצב בשר אף אליבא דב"ש ולא חיישינן דלמא מימלך והוי טרחא שלא לצורך כפרש"י אלא דמ"מ לא שייך להקשות וכי טעמא דב"ש אתי לאשמעינן כיון דאגב אורחא מיהו קמ"ל אביי דאף לאחר שקצב מותר לד"ה אלא דקשה לי האיך אפשר לומר כן דאביי סובר דאף לאחר שקצב מותר לד"ה שהרי כיון שכבר קצב א"כ ע"כ שמטלטלו לצורך מקומו או מחמה לצל ושמעינן ליה לאביי בפרק כל הכלים (שבת דף קכ"ג) גבי התירו וחזרו והתירו דדבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו מותר לצורך מקומו אסור וכל שכן מחמה לצל ונהי דתברא גרמי ביום טוב מלאכתו להיתר הוא מ"מ כיון דבשבת מלאכתו לאיסור הוא שמעינן מיהא לאביי אליבא דב"ש גופא דגזרינן י"ט אטו שבת ואסור לטלטל כמו בשבת כדאמרינן שם לעיל בעמוד הקודם דמוקמינן לברייתא דאין סומכין הקדירה בבקעת בי"ט כב"ש והיינו מה"ט גופא כיון דבשבת מלאכתו לאיסור גזרינן י"ט אטו שבת וא"כ אמאי קאמר הכא דבתברא גרמי אף לאחר שקצב ד"ה מותר דהא לב"ש ודאי אסור לטלטלו לצורך מקומו או מחמה לצל דדיינינן ליה ככלי שמלאכתו לאיסור כיון דבשבת מלאכתו לאיסור ואם נאמר דלא איירי אביי אלא קודם שקצב הדרא קושיא לדוכתא אטו טעמא דבית שמאי אתי לאשמעינן. ויש ליישב דודאי עיקר מימרא דאביי במאי דקאמר ד"ה מותר היינו קודם שקצב אלא דממילא שמעינן כיון שאין דינו כעלי משום דמלאכתו להיתר א"כ לב"ה ודאי שרי אף לאחר שקצב דהא בית הלל לא גזר יום טוב אטו שבת כדאיתא שם להדיא בפרק כל הכלים דמוקמינן מתני' דמשילין פירות כוותיה ודו"ק ועיין מה שאכתוב בסמוך בלשון התוס':

בתוס' בד"ה ב"ש אומרין אין נוטלין העלי ותימא הא צריך לגופא וכל כלי וכו' וי"ל דבפרק כל הכלים מוקמינן לה במוקצה שיש בו חסרון כיס עכ"ל. דברי התוספות כאן

צ"ע דמאי פשיטא להו דב"ש סברי דכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו שרי דלמא סברי כר' נחמיה דאוסר טלטול בכל הכלים אם לא לתשמיש המיוחד להם ועלי לקצב לאו תשמיש המיוחד לו הוא והיינו דשרו בתברא גרמי משום דתשמיש המיוחד לו הוא וא"ל משום דבכל דוכתי אמרינן ב"ש כר' יהודה ולא אמרינן כר"נ מזה אין ראיה משום דר"נ לא איירי במוקצה לאכילה כלל ור"י איירי בכל דיני מוקצה מש"ה אמרינן ב"ש כר"י דהתם במידי דאכילה איירי ולאפוקי דלא סבר כר"ש אבל לענין טלטול כלים לעולם דסבר כר"נ ועוד דאפילו אליבא דהלכתא פליגי אמוראי טובא דר"י דהוא אמורא אמר להדיא בר"פ כל הכלים דדבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו אסור ואביי ורבה בר נחמני סברי לצורך גופו מותר לצורך מקומו אסור ורבא בריה דרב יוסף דהוא רבא סתם סובר דאפילו לצורך מקומו מותר ונהי דקי"ל כרבא דהוא בתרא אליבא דהלכתא מ"מ מאי פשיטא להו להקשות מ"ט דב"ש ול"ל דפשיטא להו משום דבפרק כל הכלים מוקמינן ברייתא דאין סומכין הקדרה בבקעת כב"ש ומדאשמעינן בבקעת שאין תורת כלי עליו ולא אשמעינן בכלי שמלאכתו לאיסור אלמא דמותר לצורך גופו הא נמי ליתא דעיקר הרבותא בבקעת אע"ג דבי"ט מלאכתו להיתר הוא אפ"ה גזרינן אטו שבת כדאמרי' להדיא בפרק כל הכלים ול"ל נמי דקושייתם אהא דקתני ושוין שאם קצב דאיירי אליבא דב"ה דמאי פסיקא להו דלצורך גופו איירי דהא מצינן למימר דלאחר שקצב איירי מחמה לצל כדאוקמ' רבא בריה דרב יוסף להדיא בפרק כל הכלים ולאביי אפילו בצורך מקומו א"ש דאית ליה שם דדבר שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אסור כרבה בר נחמני רבו וכמ"ש מוכח להדיא בסוגיא דפרק כל הכלים ע"ש לענין אוקימתא דמתני' וכן מה שתירצו דהכא משום ח"כ אסרי וב"ה שרו משום שמחת י"ט וכתבו כדאיתא בפרק כל הכלים וקשה טובא דשם פ' כל הכלים רבה בר"נ תירץ כן לאביי אבל אח"ז בהיפוך הדף אברייתא דחזרו והתירו חזר אביי להקשות מברייתא דושווין שאם קצב לרבא בריה דר"י ואוקמה במחמה לצל וא"כ ע"כ דלא ס"ל לתרווייהו האי שינויא דרבה בר"נ ואנן קי"ל כרבא לגבי דרבה בכל דוכתי ואם כן משמע להדיא דטעמא דעלי לאו משום חסרון כיס הוא למסקנא וכן כתב הרי"ף להדיא דאפי' לצורך מקומו מותר ומשמע דאפילו בשבת ולאו משום שמחת י"ט. וע"כ נראה שקושית התוספות הכריחם לכל זה ואם כן כיון שכבר כתבתי דקושייתם מעיקרא ליתא מנ"ל לאוקמי הסוגיא דהכא דלא כמסקנא דהתם:

והנלע"ד בזה ליישב שיטת התוס' דמשמע להו בע"כ טעמא דעלי משום ח"כ דאי ס"ד טעמא דב"ש משום דמלאכתו לאיסור לצורך גופו אסור אמאי אוסר ב"ה לאחר שקצב

כדקתני ושווין הא לב"ה אפילו מלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו לאביי ולרבא בריה דר"י אפילו לצורך מקומו ולא משמע להו לפרש דהאי אסורא דלאחר שקצב היינו לצורך מקומו לאביי ולרבא מחמה לצל כדאוקמה בפרק כל הכלים דא"כ תקשי אמאי קאמר אביי בתברא גרמי ד"ה מותר וכמ"ש לעיל באריכות בלשון הגמרא דע"כ א"א לומר דקודם שקצב לחוד איירי וכי טעמא דב"ש אתי לאשמעינן אע"כ דלאחר שקצב נמי איירי וא"כ אי ס"ד דטעמא דעלי בלאחר שקצב היינו לצורך מקומו לאביי ומחמה לצל לרבא דא"כ האיך קאמר אביי דבהאי גוונא גופא מותר בתברא גרמי דהא לב"ש ודאי אסור כיון דבשבת מלאכתו לאיסור הוא גזרינן י"ט אטו שבת ואפילו לצורך גופו ליתסר נהי דתברא גרמי לקצב עליו בשר ודאי שרי דהוא תשמיש המיוחד לו ובכה"ג לא שייך לגזור אטו שבת דבשבת נמי שרי אי לאו שהמלאכה בעצמה אסורה ובזה ודאי לא שייך גזירה דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש והאי לקצב אוכל נפש הוא אבל מ"מ לאחר שקצב ליתסר לב"ש אפילו לשאר צרכי גופו וכ"ש לצורך מקומו ומחמה לצל מש"ה משמע להתוספות מסוגיא דהכא דטעמא דעלי משום ח"כ הוא ומש"ה אסור לב"ש לקצב עליו וב"ה שרו משום שמחת י"ט ולאחר שקצב אסור לד"ה אפילו לצורך גופו כל שאינו לשמחת י"ט וע"ז קאמר אביי שפיר דבתברא גרמי לד"ה מותר והיינו אפילו לאחר שקצב שרי מיהא לב"ש לצורך גופו ולא שייך לגזור אטו שבת דבשבת גופא כלי שמלאכתו לאיסור שרי לצורך גופו לסברתם עכשיו אליבא דב"ש ובעלי גופא לא אסרי אלא משום ח"כ ובתברא גרמי דלא הוי ח"כ שרי וממילא דלב"ה בתברא גרמי שרו אף לצורך מקומו למאי דס"ל דלא גזרינן ולרבא אפילו מחמה לצל. ולפ"ז משמע להו לתוספות בע"כ דהאי שקלי וטריא דאביי ורבא בריה דר"י במתני' דושווין היינו קודם ששמעו מרבה בר"נ דמדמה העלי למוקצה מחמת ח"כ דרבה בר"נ גופא לא אמרה אלא לבתר דשמע מר' חנינא דכל מידי דקפיד עליה אסור אבל לבתר דשמע רבה ואוקמיה בהכי אפשר דאביי ורבא בריה דר"י נמי קבלו מיניה לענין זה דהוי מוקצה מחמת ח"כ כנ"ל אלא דמלשון התוספות בפרק כל הכלים משמע להדיא דשקלא וטריא דאביי ורבא הוי לבתר דשמע אביי מרבה וא"כ צ"ע ויש ליישב ודו"ק:

וכל זה לשיטת התוספות אמנם אין בזה סתירה לשיטת רש"י והרי"ף שכתבו להדיא דטעמא דעלי משום מלאכתו לאיסור הוא ויש ליישב לשיטתם הסוגיא דתברא גרמי במ"ש בלשון הגמרא דעיקר מימרא דאביי היינו לענין קודם שקצב אלא דאגב אורחא שמעינן דלב"ה מותר אף לאחר שקצב ודוק היטב. אחר כל האריכות שהארכתי בזה עדיין לא נתיישבה דעתי דמסתימת לשון התוס' נראה דלא נתכוונו לזה כלל דכל כה"ג

לא הו"ל לסתום לכן נראה דעיקר קושייתם אהא דנקט במתני' לקצב בשר דלצורך גופו הוא וטפי הו"ל למיתני רבותא דאפי' לצורך מקומו מותר לב"ה ואע"ג דבפרק כל הכלים כתבו התוספות להדיא דנקט לקצב בשר לרבותא דב"ש היינו משום דהתם לא מצי לשנויי כשינויא דהכא משא"כ הכא משמע להו טפי כהאי שינוייא דקשיא להו ליתני טפי רבותא לב"ה דהא קי"ל כח דהתירא עדיף מ"מ ראיה לדבריהם ודאי איכא כמ"ש באריכות. אלא דאכתי קשה מה שתירצו דהו"ל מוקצה מחמת ח"כ והוא דלא כמסקנא דאביי ורבא שם דא"כ לא צריך לאוקמי הא דושווין במחמה לצל וצ"ע:

בגמ' ומ"ש מעור לפני הדורסן משמע דקס"ד דבעור לפני הדורסן נמי שייך איסור עיבוד וקשה דבפרק המוציא יין גבי המוציא עור כדי לעבדו דמקשה הש"ס מהא דשלשה עורות הן וכו' ומשני התם בבישולא ופרש"י בישולא היינו עור לחה כמו שהופשטה דלא חזי לעיבוד וא"כ ה"נ איירי בלחה שהרי היום נשחטה ואמאי קאמר דשייך בה עיבוד ונראה דהתם לא קאמר בפרק המוציא אלא דמסתמא לא קיימא לעיבוד דבהכי איירי התם אבל אם עיבדה אה"נ דשייך עיבוד אפילו בלחה ועוד יש לומר דנהי דלא חזיא לעיבוד אפי' הכי מקשה דליתסר מדרבנן דהו"ל כמעבד לאחר יד וק"ל:

דף יא:

בפירש"י חנויות כמו תיבות וכו' ואינן מחוברין לקרקע עכ"ל. הוצרך לפרש כן משום דבמחוברת לקרקע כ"ע מודו דאסור משום דיש בנין וסתירה בקרקע כדאמרינן בר"פ כל הכלים וכן משמע להדיא מדאמרינן לקמן בשמעתין סד"א משום דאין בנין בכלים ע"כ דבחנות שהן כלים איירי ואע"ג דלקמן מסקינן דאיירי הכא באין להם ציר באמצע אלא מן הצד וא"כ י"ל דאפילו במחוברת לקרקע כה"ג לא מיתסר למאן דלא גזר אטו מן הצד דהא לב"ש לא שני ליה בין קרקע לכלים דאית ליה יש בנין בכלים כמו בקרקע ואפ"ה אמרינן דבאין להם ציר כלל מותר אפילו לב"ש וביש להם ציר באמצע נמי לא אסור לדידיה אלא משום דגזר וא"כ היה באפשר לומר דמאן דלא גזר מותר אפילו בקרקע וכ"ש למאן דמיקל משום שמחת י"ט מיהו לקמן אפרש דהא דלא גזרו ב"ה היינו משום הא גופא דס"ל אין בנין בכלים אלא מדרבנן וא"כ הו"ל גזירה לגזירה משא"כ במחוברים לקרקע דודאי אסור מדאורייתא בציר מן הצד כ"ע מודו דגזרינן אפילו ביש להם ציר באמצע מיהו באין להם ציר כלל במחוברים לקרקע צ"ע. אח"ז ראיתי עוד בפירוש המשניות להרמב"ם שכתב להדיא דאף בקרקע מותר כשאין להם ציר. אח"ז ראיתי שגם הב"ח סי' תקי"ט נסתפק בזה:

בגמ' מהו דתימא טעמייהו דב"ה משום דאין בנין בכלים וכו' קמ"ל דחנויות אין דבתים לא ופרש"י דטעמא דמלתא דאע"ג דאין בנין בכלים קאסרי ליה ב"ה מדרבנן עכ"ל. ולכאורה נראה דהאי מדרבנן היינו כמ"ש התוספות גזירה שמא יתקע וכן הוא להדיא בפרק כל הכלים דמה"ט אסור להחזיר דלת של שידה תיבה ומגדל משום שמא יתקע ופרש"י שם שמא יתקע ביתידות וחייב משום מכה בפטיש וקשה א"כ מאי קאמר הכא דחניות דוקא אבל לא דבתים והיינו ע"כ דומיא דחניות דהא בסמוך מסקינן דפלוגתא דחניות היינו שיש להם ציר באמצע וקשרי ב"ה משום דלא גזרינן וא"כ ע"כ נפרש דבבתים גזרינן אפילו בציר באמצע ואמאי הא הו"ל גזירה לגזירה דבציר מן הצד גופא שרי מדאורייתא ומדרבנן הוא דאסור שמא יתקע ואנן ניקום וניגזור דאפילו מן האמצע גזרינן אטו מן הצד דהא בכולי סוגיין מוכח דבציר באמצע לא שייך שמא יתקע. ובשלמא לשיטת רש"י לעיל א"ש שפי' לעיל בסוף המסקנא דמוחלפת השיטה והיינו משום דאף למ"ד אין בנין בכלים שייך איסור בחזרה משום טרחא שלא לצורך ומאן דמתיר היינו משום שמחת יום טוב ואם כן על כרחך דבשידה תיבה ומגדל לא שייך טרחא ומש"ה אמרינן בפרק כל הכלים דאפילו בשבת הוי שרי אי לאו משום שמא יתקע משא"כ בחניות איכא נמי איסורא דטרחא דמה"ט אסרינן כה"ג בתריסין דבתים אף בציר באמצע משום טרחא אם הם גדולים דומיא דתריסי חניות והיינו דקאמר הכא דחניות אין משום שמחת י"ט דבתים לא משום טרחא אם הציר באמצע ובציר מן הצד אסור נמי משום שמא יתקע. ולפ"ז הא דאסרינן פרק כל הכלים בשידה תיבה ומגדל היינו דוקא בציר מן הצד אבל באמצע דליכא טרחא שרי דלא גזרינן אטו ציר מן הצד משום דהו"ל גזירה לגזירה וכמדומה לי שכן משמע מל' השלטי גבורים בשמעתין בשם ר"י אור זרוע ע"ש וכמו שנפרש עוד בסמוך אבל לשיטת התוס' ושאר פוסקים דלא נחתו לסברא דטרחא שלא לצורך הדרא קושיא לדוכתיה ונראה דאפ"ה אסור כיון שבמחובר לקרקע לא חלקו בין ציר מן הצד לציר באמצע לא חלקו נמי בשל כלים כי היכי דלא ליטעי ודוקא בחניות התירו כה"ג משום שמחת יו"ט ודו"ק:

בתוס' בד"ה מהו דתימא וכו' ותימא הא קי"ל אין בנין וכו' וי"ל מ"מ מדרבנן אסור שמא יתקע עכ"ל אע"פ שזה מפורש בלשון רש"י רק שלא פי' הטעם למה אסור מדרבנן וכבר כתבתי דאפשר שסובר הטעם משום טרחא שלא לצורך וכן מצאתי שכתב הב"ח אבל התוספות לעיל בסוגי' דמוחלפת השיטה נראה דלא ס"ל ה"ט לכך הוצרכו לפרש שמא יתקע מיהו שני הטעמים לא שייכי אלא להחזיר אבל לענין לסלק לא שייך שמא יתקע כדמוכח בפרק כל הכלים גבי שידה תיבה ומגדל וטרחא נמי לא שייך בסילוק אם כן

ע"כ דטעמא דב"ש דאסרי אף לסלק לתנא דמתניתין והיינו משום דסובר יש בנין וסתירה בכלים מדאורייתא ולפ"ז הא דקאמר בסמוך באין להם ציר ד"ה מותר היינו משום דבכה"ג לא שייך ביה שום בנין לא מדאורייתא ולא מדרבנן וכמ"ש דאפשר במחובר לקרקע נמי שרי כה"ג או אפשר דבמחובר לקרקע לא שייך כלל לחלק בין יש לו ציר או אין לו וכן משמע קצת בסוף מסכת עירובין:

בגמ' אמר אביי דכ"ע ביש להם ציר וכו' כי פליגי בשיש להם ציר באמצע מ"ס גזרינן ומ"ס לא גזרינן כבר כתבתי דאע"ג דנראה דפליגי אי יש בנין בכלים או לא נראה דדא ודא אחת היא דמאן דאית ליה בנין בכלים מדאורייתא ביש להם ציר מן הצד ממילא דגזרינן באמצע אטו מן הצד ומאן דלית ליה בנין בכלים אלא מדרבנן גזירה שמא יתקע א"כ ממילא סובר דלא גזרינן באמצע אטו מן הצד דהו"ל גזירה לגזירה ובזה נתיישב ג"כ דלשיטת התוס' בסוגיא דמוחלפת השיטה דטעם האיסור מאן דאסר להחזיר היינו משום טרחא ומאן דשרי היינו משום שמחת י"ט ולפ"ז צ"ל דבלית להם ציר כלל לא שייך טרחא ומש"ה קאמר ד"ה מותר אבל ביש להם ציר באמצע ע"כ דאיכא טירחא שהרי ע"ז הם דברי רש"י לעיל ואם כן קשה ל"ל לתלמודא לומר פלוגתא חדשה דמ"ס גזרינן ומ"ס לא גזרינן הול"ל דפליגי בטרחא שלא לצורך דמאן דאסר היינו מטעם טרחא ומאן דשרי היינו משום שמחת י"ט ולמאי דפרישית א"ש דלקושטא דמלתא פליגי בתרווייהו דכיון דמאן דאסר אוסר לתנא דמתניתין אפילו לסלק והתם לא שייך שום טעם אם לא שסובר יש בנין וסתירה בכלים מדאורייתא ואם כן ממילא סבר דגזרינן כמו בכל איסורי דאורייתא שעשו חכמים הרחקה כדאמרינן בשבת בפשיטות נהי דבנין כלאחר יד מדאורייתא שרי מדרבנן מיהו אסור ומאן דאית ליה דאף בציר מן הצד מדרבנן הוא דאסור א"כ באמצע אפילו מדרבנן מותר אלא דאכתי הו"ל לאסור משום טרחא אלא דאפ"ה מתיר משום שמחת י"ט. מיהו טעמא דר"ש ב"א לא ידעינן אי סובר דלסלק כ"ע מודו דשרי היינו משום דסובר דכ"ע סברי אין בנין בכלים מדאורייתא אלא להחזיר פליגי אי שייך שמא יתקע ללישנא דפרישית דלא חשיבא גזירה לגזירה משא"כ לסלק לא שייך כלל לומר שמא יתקע או שסובר נמי דב"ש סובר יש בנין בכלים מדאורייתא מן הצד ואפ"ה שרי לסלק ביש לו ציר באמצע משום שמחת י"ט ודו"ק. וראיתי בישש"ש דלמסקנא אף לסלק נמי אסור ביש להם ציר. ולענ"ד נראה ברור דליתא כדמוכח מסוגיא דפרק כל הכלים דלא שייך שמא יתקע אלא לענין חזרה ודבריו צ"ע. ודע שזו הסוגיא למאן דמפרש לעיל דמוחלפת השיטה היינו האי דתריסין א"כ צריך להפוך בכל הסוגיא דב"ש לב"ה ודב"ה לב"ש ואפ"ה לא תקשי מההיא דאין זוקפין המנורה דמשמע דב"ש

ס"ל יש בנין וב"ה ס"ל אין בנין דאיכא למימר דהכא מחמרי ב"ה משום דאיכא למגזר אטו ציר מן הצד דשייך שמא יתקע משא"כ במנורה לא שייך שום גזירה ומש"ה שרו ב"ה וב"ש סובר להיפך דהכא אע"ג דאיכא למיגזר אפ"ה שרי משום שמחת י"ט משא"כ במנורה דלא שייך שמחת י"ט אסור:

דף יב.

בפרש"י בד"ה עולת נדבה דאי לחובת היום רחמנא שריא עכ"ל. אף דלמאי דמוקמינן לברייתא כב"ש ודאי דעולת היום שהיא עולת ראיה נמי אסור להקריבה בי"ט כיון דאית לה תשלומין לאחר י"ט כדאיתא להדיא לקמן פ"ב אלא דעולת היום שכתב רש"י כאן היינו עולת המוספין שהתירה התורה בפירוש וק"ל:

בתוס' בד"ה השוחט עולת וכו' וה"ה דהוי"מ למימר ר"ע היא וכו' דסבירא להו הכי בהדיא טפי עכ"ל. לכאורה שכיוונו להא דאמרינן בריש פסחים אהא דקאמר ר"ע תשביתו מעי"ט או אינו אלא בי"ט וכו' מצינו להבערה שהיא אב מלאכה ודייקינן התם ש"מ מדר"ע תלת וחדא מינייהו דלא אמרינן מתוך שהותרה הבערה וכו' וע"ז כתבו כאן דמ"מ ניחא ליה למימר דב"ש הוא דאית להו בהדיא טפי אבל ק"ל דאדרבא לר"ע מוכח בהדיא ממקרא מלא דלא אמרי' מתוך דהא שמעינן ליה בפרק אלו קשרים דאמר עולת שבת בשבתו לימד על עולת שבת שקריבין בי"ט ואי ס"ד דאמרינן מתוך אמאי איצטריך קרא לחלבי שבת אטו מי גרע משלא לצורך. מיהו מצינן למימר דמהא ליכא למשמע מיניה דלעולם ר"ע כב"ה ס"ל דאמרינן מתוך וקרא דעולת שבת לאו אגופיה איצטריך דחלבי שבת קריבין בי"ט אלא למידק מיניה דנדרים ונדבות אין קריבין בי"ט כדמסקינן פרק אלו קשרים וכן משמע בפ' במה מדליקין והיינו מגזירת הכתוב דהא לב"ה גופא מסקינן לקמן דאע"ג דאמרינן מתוך אפ"ה נדרים ונדבות אין קריבין וכתבו התוספות לקמן דיליף לה מגזירת הכתוב דלכם ולא לגבוה ולר"ע יליף לה מעולת שבת ולכם דריש ר"ע לקמן בפ"ב ולא לעובדי כוכבים אלא שיש לדקדק להיפך מאי פסיקא להו לתוס' דכ"ע ס"ל דלא אמרינן מתוך מההיא דפסחים דלמה שכתבו התוספת לקמן בסמוך דאף למאן דאית ליה מתוך היינו דוקא להתיר דבר שאינו לצורך אוכל נפש אבל מ"מ הוא לצורך היום כמו עולת ראיה או שאר דברים כיוצא בו אבל דבר שאינו לצורך היום כלל לכ"ע אסור כמו שהביא הרא"ש ראיה לדבריהם משריפת קדשים דאסור וא"כ מצינן למימר דהא דדייקינן בפסחים דלר"ע לא אמרינן מתוך היינו בדבר שאינו לצורך כלל כמו חמץ שיכול לעשותו מעי"ט ואם כן אינו צורך היום כלל אלא לצורך המצוה והו"ל

כמו שריפת קדשים ומילה שלא בזמנו דאע"ג דאית ביה כרת אפ"ה לא דחי י"ט מה"ט גופא ואם כן חמץ בפסח נמי דכוותיה ואף שראיתי שהתוספות בריש כתובות דף ח' כתבו להדיא גבי מוצא חמץ בפסח דחשיבא צורך היום היינו דוקא כשמצאו בי"ט שלא היה יכול לעשותו מע"ט אבל עיקר מצות ביעור חמץ כיון שיכול לעשותו מע"ט נראה דלא עדיף ממילה שלא בזמנו ושריפת קדשים דאסור אף לב"ה ומש"ה הוצרך לאוקמי ההיא דעולת נדבה כב"ש דאף דמיקרי לצורך היום למסקנת התוספות לקמן אפילו הכי אסור ול"ל דכיון דעיקר מלתא דר"ע להוכיח דתשביתו מע"ט דאי בי"ט מי שרי ואם כן אי ס"ד דאית ליה מתוך בדבר שהוא לצורך היום אם כן חמץ בפסח נמי הוי צורך היום אי אמרי' דתשביתו היינו בי"ט ומאי דחי ר"ע הא ליתא דא"כ השתא נמי מאי דחי ר"ע לעולם אימא לך דתשביתו היינו בי"ט ואע"ג דהבערה היא אב מלאכה אפילו הכי מותר דגזירת הכתוב היא. אלא ע"כ דה"ק ר"ע כיון דלשון תשביתו אינו מפורש דאיירי בי"ט גופא מהיכי תיתי לומר דאיירי בי"ט כיון שהיא אב מלאכה ויותר י"ל דמצוותה בעי"ט ולא לדחות י"ט בחנם אם כן הדרא קושיא לדוכתא דלמא כב"ה ס"ל ואפילו הכי אסור דגרע משלא לצורך דהכא כיון שאינו לצורך היום כלל ויש ליישב וצ"ע:

בא"ד ותימא אם כן לימא השוחט עולת חובה בי"ט לוקה וכו' י"ל משום דיוקא וכו' אבל שלמי נדבה פטור עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה מאי פשיטא להו דלב"ש בעולת ראיה חייב מלקות ובשלמי נדבה פטור דהא לקמן פרק שני משמע בפשיטות בכולה סוגיא דאדרבא עולת ראיה עדיף טפי משלמי נדבה דהא בעולת ראיה סברי ב"ה דקריבין בי"ט ובשלמי נדבה מסקינן דסברי ב"ה נדרים ונדבות אין קריבין והיינו ל"ש עולה ול"ש שלמים כדמוכח שם להדיא ואם כן מנ"ל דב"ש פליג בסברות הפוכות להחמיר בעולת ראיה טפי מבשלמי נדבה ועוד דכן משמע להדיא לקמן דקאמרי ב"ש לב"ה ק"ו ומה במקום שמותר להדיוט אסור לגבוה וכו' א"ל ב"ה נדרים ונדבות יוכיחו וכו' א"ל ב"ש א"כ מה ת"ל לכם וכו'. נמצא לפ"ז דעולת ראיה גופא יליף ב"ש מנדרים ונדבות ותרווייהו יליף מלכם ואם כן האיך שייך להחמיר בעולת ראיה מנדרים ונדבות והנראה מכוונתם שכוונו למ"ש בסוף הדיבור דודאי בשלמי נדבה כיון דאוכל נפש התירה התורה בפירוש ושלמים נמי דמיא לאוכל נפש אי לאו דכתיב לכם א"כ השתא נמי דכתיב לכם ניתקו מלאו ואוקמה אעשה משא"כ בעולת ראיה לא הותרה בפירוש אלא דהו"א דמותר מק"ו או מדכתיב לה' לכך כתיב לכם וא"כ אמרינן שפיר הואיל ואהדרה הדרה:

ולפ"ז יהיה המשך ל' התוס' מ"ש בסמוך וא"ת אפילו ב"ה מודו וכו' פירוש ואם כן כ"ש דקשה לב"ש ובמה שכתבו וי"ל דמהיכי אית ליה א"ש נמי אליבא דב"ש אלא דאכתי

קשה כיון דעולת ראיה איכא למישרי מק"ו כדא"ל ב"ה לב"ש ושתיק ליה ומהדר ליה מלתא אחריתי דכתיב לכם אם כן י"ל שפיר דאף לב"ש אהני ק"ו לפטרו ממלקות ואהני קרא דלכם לענין איסור כמו בשלמי נדבה ולכאורה היה נראה דלב"ש כיון דלית ליה מתוך בכל ענין שייך חיוב מלקות היכא שאינו לצורך אוכל נפש אלא הא דפשיטא לתוס' דבשלמי נדבה פטור ממלקות היינו משום דקי"ל דאמרינן הואיל אפילו אליבא דב"ש כדאמרינן פרק אלו עוברין ואם כן בשלמי נדבה דאיכא למימר הואיל וראויין לשלמי שמחה שיוצאין בנדרים ונדבות ואע"ג דלית ליה אוכלין מרובין אמרינן הואיל ומקלעי ליה אורחים חזיין לשלמי שמחה ואפילו לר' יוחנן דאמר בחגיגה כיון שגמר אינו חוזר ומקריב היינו בשלמי חגיגה אבל שלמי שמחה יכול להקריב כמו שירצה אלא דקשה בי"ט של ר"ה דליכא שלמי שמחה אמאי פטור בשלמי נדבה לב"ש לכך נראה כדפרישית וצ"ע ודו"ק:

אלא דלפ"ז לא א"ש הא דכתבו התוספות לעיל דמצי לאוקמי כר"ע דודאי לא אתיא כר"ע דנהי דלית ליה מתוך מ"מ ודאי סבר כב"ה בהא דעולת ראיה קריבה בי"ט ודריש לה' כל דלה' ואם כן צרכי גבוה מותרים כמו אוכל נפש ועדיפא מיניה דאיכא ק"ו ואפילו חלבי שבת קריבים בי"ט אלא הא דנדרים ונדבות אין קריבין היינו מגזירת הכתוב מדיוקא דעולת שבת בשבתו ולא עולת חול בי"ט ואם כן הו"ל לאו הבא מכלל עשה ואין לוקין עליו ל"ש עולת נדבה ל"ש שלמי נדבה ודוקא לב"ש הוא דלוקה דצרכי גבוה לא אשתרי כלל וקאי עלייהו בלאו דלא תעשה כל מלאכה ודוק היטב:

בגמ' דאי ב"ה הא אמרינן מתוך וכו' לפי שזה הענין הוא כלל גדול בדיני י"ט ראוי להאריך בו ותחלה ראוי לבאר הא דאמרו רבנן מתוך שהותרה מנ"ל והיכא רמיזא באורייתא כבר כתב מ"ז בספר מג"ש דנפקא להו מדכתיב אך אשר יעשה לכל נפש ואם כן פשטא דקרא הכי הוא דאותן המלאכות דשייכי באוכל נפש הוא לבדו יעשה לכם והותרו לגמרי. ולכאורה יש להקשות אהא דמשמע בשמעתין בפשיטות דכל המלאכות שהותרו לצורך אמרי' מתוך וכן משמע בפ"ק דכתובות דף ח' ואם כן תקשי למאי דקי"ל הלכה כרבי יהודא דמכשירי אוכל נפש נמי מותרין דהכי מסקינן לקמן פרק אין צדין וא"כ אין לך מלאכה שאסורה מן התורה דכולהו שייכי במכשירי אוכל נפש כדאמרינן שפוד שנרצף וגריפת תנור דהוי בונה וסותר וכן כל המלאכות לבר מזריעה דוק ותמצא ואם כן אי בהני נמי אמרינן מתוך לא תעשה כל מלאכה מאי עבדית ליה אע"כ דלא אמרינן מתוך אלא שיש ליישב דשאני מכשירין כיון דלר"י גופא מצינו שחילק הכתוב שלא התיר אלא כשא"א לעשותן מעי"ט כדדרש מקראי דכתיב הוא לבדו וכתיב לכם וכו' אם כן

פשיטא דקל וחומר שאין לומר בהם מתוך אבל במלאכות השייכים באוכל נפש ממש דמדאורייתא שריא אף באפשר מעי"ט אמרינן שפיר מתוך ובזה נתיישב לי היטב ל' הרמב"ם שכתב פ"א מהל' י"ט שכל המלאכות שעשה אותן שלא לצורך אכילה חייב חוץ מהוצאה והבערה שמתוך שהותרה לצורך וכו' כ"כ הטא"ח סימן תצ"ה. והקשה שם הב"ח דמסוגיא דשמעתין משמע דבכל המלאכות שייך מתוך וכן בפ"ק דכתובות באמת לק"מ שכבר כתב ה"ה לפרש דבריו דמ"ש שכל המלאכות שעשה שלא לצורך אכילה חייב כוונתו על אותן המלאכות דלא שייכי לצורך אכילה ממש ובהני חייב חוץ מהוצאה והבערה דאף ע"ג דלאו אוכל נפש הוא ממש אלא דברים הצריכים לאוכל נפש אפילו הכי שרי ואמרינן מתוך וכמ"ש ה"ה הטעם בזה ע"ש. אלא דהוי קשיא לי דל' הרמב"ם לא משמע כן דממ"ש אם עשה אותן שלא לצורך אכילה חייב משמע דשלא לצורך אעשייה קאי דזה העושה עשאה שלא לצורך אכילה מכלל דשייך מיהא באותה מלאכה גופא לצורך אכילה ואפ"ה מחייב שלא לצורך דאל"כ לא הו"ל לסתום אלא לפרש כמו שפי' בסוף הדין עצמו כגון בנין ואורג וכותב וכו' אמנם למאי דפרישית א"ש דודאי בכל המלאכות דזימנין דלא מחייב כגון שעושה לצורך מכשירי אוכל נפש אבל אם עשה אותן המלאכות שלא לצורך חייב מלקות כמ"ש דבמכשירין לא אמרינן מתוך וע"ז כתב שפיר חוץ מהוצאה והבערה פי' דאע"ג דכמכשירי אוכל נפש דמי אפילו הכי אמרינן מתוך כמ"ש ה"ה ז"ל אבל באוכל נפש ממש לעולם הרמב"ם גופא מודה דבכל המלאכות השייכים בגוף האוכל הותרו לגמרי אף שלא לצורך כנ"ל נכון מאד בישוב לשון הרמב"ם ודוק. ואין להקשות אם כן לפ"ז דהוצאה והבערה גריעי מאוכל נפש גמור אם כן מאי מייתי בשמעתין מדב"ש דלמא ב"ש גופא לא סברי דלא אמרינן מתוך אלא בהוצאה והבערה אבל בשחיטה שהיא באוכל נפש ממש אפילו ב"ש מודה הא ליתא דב"ש ודאי לא שני ליה דאל"כ מתני' דהשוחט עולת נדבה לוקה אמאן תרמיי' דכב"ה ודאי לא אתיא כיון דאפילו בהוצאה אית ליה מתוך כ"ש בשוחט דהוי בכלל אוכל נפש ממש אע"כ דכב"ש אתיא ובע"כ לא שני ליה דבכל המלאכות לא אמרינן מתוך אלא דאכתי יש להקשות כיון דמוכח ממה שכתבנו דבמלאכות השייכים באוכל נפש הרמב"ם סובר דאמרינן מתוך אם כן למה כתב דבונה בי"ט חייב מלקות ואמאי הא שייך בנין באוכל נפש במגבן וכמ"ש הרמב"ם להדיא בהלכות שבת דמגבן חייב משום בונה וא"כ לימא מתוך שהותר בנין לצורך וגם קושיא זו הקשה הב"ח והניחה בצ"ע ואע"ג דקי"ל דאסור לגבן בי"ט וכ"כ הרמב"ם היינו מדרבנן כיון דאפשר מאתמול כמו שאסרו כל המלאכות אפילו באוכל נפש גמור היכא דאפשר מאתמול אבל מדאורייתא שרי ואם

כן לימא מתוך. ובתחלת העיון היה נ"ל דדעת הרמב"ם דבכה"ג לא שייך לומר מתוך אלא דוקא אותה מלאכה גופא דשייך באוכל נפש מותר לו לעשות אותה מלאכה גופא אף שלא לצורך כגון שחיטה ואפ"ה וכדומה שמותר לשחוט ולאפות אף שלא לצורך משא"כ בבונה בנין שאינו מין אוכל נפש לא שייך מתוך וסוגיא דכתובות יש ליישב דביאה כאוכל נפש דמי:

אבל קשיא לי מסוגיא דשמעתין לפי שיטת הרמב"ם ז"ל שכתב בהלכות שבת דחובל שייך משום מפרק וא"כ לפ"ז שייך בשחיטה שני מיני איסורין א' משום נטילת נשמה ואחד משום מפרק והא דלא מחייבינן שוחט משום מפרק כדמוכח בחולין דאמרינן השוחט חטאת בחוץ בשבת לעכו"ם חייב שלש חטאות ולא קתני ד' היינו משום דחובל גופא לא מחייב משום מפרק אלא כשצריך לדם ליתן לכלבו דאל"כ הוה מקלקל וא"כ בשוחט נהי דלענין נטילת נשמה מקרי מתקן שמוציאו מידי אבר מן החי אבל לענין איסור מפרק דהיינו הוצאת הדם ודאי לא שייך בשוחט דהו"ל מקלקל ומלאכה שא"צ לגופא שא"צ לדם משא"כ בשחיטת קדשים ודאי צריך הוא דם זריקה וא"כ דלמא ב"ה מודו דלוקה (ואע"ג דהרמב"ם פוסק דמלאכה שא"צ לגופה חייב מ"מ מצינו לאוקמי הך ברייתא דעולת נדבה כב"ה אליבא דר"ש) דלענין איסור מפרק לא שייך מתוך שלא הותרה כלל לצורך דהא מפרק תולדה דדש היא והדישה גופא לא הותרה לצורך כדאיתא בירושלמי. מיהו בהא מצינו למימר דהא דממעטינן בירושלמי מלאכות אוכל נפש קודם לישה היינו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא היא כשיטת רוב הפוסקים ולהפוסקים נמי דהוי מדאורייתא יש לומר דאינהו סברי דהא דחולב חייב משום מפרק היינו משום תולדה דדש ואם כן מצינו דישה שהותרה בי"ט דהא לכ"ע מותר לחלוב בי"ט דלא שייך כה"ג מיעוטא דקודם טחינה אבל מ"מ קשיא דלפי הסברא שכתבנו דלא שייך מתוך אלא במין אוכל נפש עצמו באותו דבר שהותר לצורך וא"כ לעולם אימא לך דשחיטת קדשים אסורה בי"ט משום מפרק כיון שאין זו המלאכה במין אוכל נפש דהא לא מצינו שהותר בשום ענין דישת הדם וגם בזה יש לדחוק דכה"ג כיון דדם מיקרי מין אוכל נפש דמשקה הוא אלא איסורא הוא דרביע עליה א"כ שייך שפיר לומר כה"ג מתוך כיון דמצינו שהותרה הדישה באוכל נפש כדכתיבנא אלא דכ"ז דוחק. לכך נראה דלעולם אמרינן מתוך אפילו היכא שלא הותרה באותו ענין עצמו ואפ"ה לא תקשי ממ"ש הרמב"ם דבונה בי"ט חייב ולא אמרינן דפטור משום מתוך שהותר במגבן. דנלע"ד דהא דאמרינן מגבן חייב משום בונה היינו דוקא במגבן לאוצר לייבש להצניע לימים רבים דבכה"ג מכוון לעשותן כמו בנין למען יעמדו ימים רבים משא"כ עשיית גבינות שהותר בי"ט ע"כ היינו

לאכול לאלתר וא"כ בכה"ג לא שייך ביה בנין כלל ולא גרע מבונה ע"מ לסתור דפטור וא"כ לפ"ז לא מצינו שהותר בנין לצורך ולדעתי ברור הוא לחלק בכך אלא שלא מצאתי לשום פוסק או איזה מפרש שמחלק בכך ועדיין צריך לי עיון ודוק היטב ועיין בק"א:

בגמרא מתקיף לה רבה וכו' דלמא בעירוב והוצאה וכו' כדכתיב ולא תוציאו וכו' בלא קרא דירמיה נמי הוי מצי לאקשויי דלמא דוקא לענין הוצאה פליגי דבשבת נמי לאו בכלל לא תעשה כל מלאכה הוא דהא מקרא דויעבירו קול במחנה ילפינן וע"כ משום דלאו מלאכה הוא ומש"ה בי"ט שרי דלאו בכלל לא תעשה כל מלאכה אלא לאלומי הקושיא מייתי מקרא דירמיה ועוד דמהתם משמע דאפי' איסור דרבנן לית ביה דירמיה היה מזהיר כן לאנשי ירושלים ואמר להם אל תשאו משא מבתיכם ומשמע דאפילו מבתיהם לחוץ אסור להם אע"ג דירושלים אין חייבין עליה משום ר"ה אע"כ דמשום איסור דרבנן דחצר שאינו מעורבת הזהירם דבימי שלמה נתקן ערובי חצירות ובהכי א"ש נמי הא דמסיק לענין טלטול משום דטלטול נמי בימי הנביאים נתקנה כדאמרינן פרק כל הכלים דבימי נחמיה בן חכליה גזרו איסור טלטול אף בכלים שמלאכתן להיתר ע"ש. אלמא דאיסור טלטול תקנה קדמונית היתה וכמדומה לי שראיתי ששלמה תיקנה. ובזה נתיישב הל' עירוב והוצאה וק"ל. מיהו למאי דמסיק דהוצאה בי"ט נמי בכלל מלאכה היא היינו כמ"ש התוס' פרק הזורק מדכתיב אל יביאו עוד מלאכה והיינו מלאכת הוצאה ע"ש:

בתוספת בד"ה דלמא בעירוב וכו' וקשה מאי צריך עירוב וכו' נראה דלשיטת רש"י קשיא להו דכיון דמשמע מפירושו דלקושטא דמלתא אין איסור הוצאה כלל מדאורייתא אפילו לר"ה א"כ אמאי תקנו ערובי חצירות ובאמת כתבו כל הפוסקים שאין צריך עירוב כלל בי"ט וכ"כ הרי"ף ואפשר שזה היתה ג"כ סברת התוספות ומש"ה קשיא להו:

בפירש"י בד"ה ליפלגו באבנים כו' ומה שלא גזרו כו' אף על אוכלין וכלים כו' עכ"ל. פירוש דלכאורה הוי קשיא ליה מאי קס"ד דלא גזרו על טלטול אלא משום הוצאה א"כ למה לא גזרו כמו כן על אוכלין וכלים דנהי דבי"ט איכא למימר כיון שהן צורך היום אמרינן ביה מתוך ואפי' מדרבנן לא גזרו אלא דאכתי בשבת דלא שייך מתוך למה לא אסרו טלטול דאוכלין וכלים משום הוצאה ע"ז כתב דאין גוזרין על הציבור כן נ"ל:

בתוספת בד"ה ה"ג רש"י אלא מעתה וכו' ולא רצה לגרוס וכו' דא"כ הוי מסיק דחייב ורש"י קים ליה עכ"ל. ויש לדקדק דאכתי אמאי מחק כל הגירסא דלא הו"ל למחוק אלא תיבות דלא מחייב והו"ל למיגרס אלא מעתה הוציא אבנים ה"נ דשרי ונראה דזה פשיטא

ליה לרש"י דאף שאין איסור הוצאה כלל מדאורייתא אפ"ה יש לאסור להוציא אבנים לר"ה דמיחזי כעובדא דחול לכך הוצרך לפרש לענין טלטול וק"ל:

בא"ד וקשה חדא דאמרינן בפסחים עכ"ל. עיין בראש שהוסיף להקשות על שיטת רש"י ומורי זקני בס' מג"ש האריך ליישב שיטת רש"י. ובאמת שאף הרמב"ם כתב כשיטת רש"י. אמנם לענ"ד א"א לפ' דבריהם ככתבן דהא דאמרינן מתוך היינו דשרי לגמרי בכל ענין שלא לצורך והאיך אפשר לומר כן דהא בכתובות אמרינן להדיא דהא דאסור מוגמר בי"ט היינו משום דכתיב אוכל נפש דבר השוה לכל נפש. נמצא דאף לרש"י אפי' בהוצאה והבערה מיהא משכחת דאסור מדאורייתא בדבר שאינו שוה לכל נפש וכיון דרש"י מודה בזה תו לא קשיא ממה שהקשה הרא"ש משריפת קדשים דנראה דהיינו נמי דבר שאינו שוה לכל נפש וכן מילה שלא בזמנה ונדרים ונדבות. וכן מה שהקשה מו"ז מלכם ולא לכלבים נראה שזה נמי דבר שאינו שוה לכל נפש אלא דנראה מזה דכיון דאף דבר שהוא לצורך אסור במה שאינו שוה לכל נפש כ"ש שיש לאסור בשלא לצורך לגמרי דכל שעושה שלא לצורך פשיטא שאין דבר זה שוה לכל נפש לעשות שלא לצורך ותדע דהכי הוא דאל"כ תקשה למאי דקי"ל כרבי יהודא דמכשירי אוכל נפש דוחה י"ט כדאמרינן לקמן הלכה ואין מורין כן א"כ האיך אפשר לומר מתוך שהותרה להתיר לגמרי א"כ בכל המלאכות י"ל מתוך שהותרו לצורך מכשירין הותרו שלא לצורך וא"כ עקרת מה שכתוב בתורה לא תעשה כל מלאכה שכל המלאכות שייכי במכשירין אף לכרות עצים לעשות פחמין ולעשות ברזל וכן כל המלאכות דוק ותמצא לבר מזורע ואף שיש ליישב בדוחק מ"מ תקשי בפשיטות מאי מקשה הש"ס לעיל בסוגיא דאפר כירה ודקר נעוץ הא קעביד כתישה ונהי דאיכא עשה דכיסוי י"ט עשה ול"ת הוא וכו' ומאי קושיא הא כתישה דהוי במשכן הוי כתישת סמנין והיא גופא הותרה בי"ט דאוכל נפש הוא וכתישת תבלין שרי וא"כ לימא מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי לצורך כיסוי דלא גרע משלא לצורך אע"כ דשלא לצורך כלל ליכא מאן דשרי כדפרישית דמק"ו אתיא מדבר שאינו שוה לכל נפש וה"ט דאיסור כתישה לענין כיסוי אלא מ"ש רש"י ז"ל דהותרה לגמרי היינו דומיא דהוצאת אבנים דנהי שאינו צורך אוכל נפש ולא לצורך הנאת הנפש מ"מ מיהו הוא צריך לאותה הוצאה כגון לצורך מקומו או לישב עליהן ובכה"ג שרי לרש"י מן התורה דשוה לכל נפש הוא אבל בשלא לצורך כלל רש"י גופא מודה דאסור כנ"ל ושיטת הרמב"ם עדיין צ"ע:

דף יב:

בגמרא דאי ב"ה דאמרי מתוך מה שיש לדקדק בזה עיין בתוספת פרק אלו עוברין ובחדושינו בזה:

בפירש"י בד"ה מתנות הזרוע וכו' וכולן משום גזירה דאין מגביהין תרומה עכ"ל. לכאורה משמע דאסרו הולכת מתנות לכהן גזירה משום הפרשה וא"כ יש לתמוה דכיון שגוף ההפרשה מותר בחלה ומתנות מאי שייך לגזור בהולכתן ול"ל דהולכת חלה ומתנות אסורה משום דגזרינן אטו הולכת תרומה הא ליתא דהא הולכת תרומה גופא לא אסורה אלא משום גזרה דהפרשה והפרשה גופה שבות היא א"כ הו"ל כמה גזירות לגזירות והנלע"ד דבכלל אין מגביהין תרומות ומעשרות נכללו שני מיני איסורים הא' הוא גזירת הפרשתן משום דמיחזי כמתקן והשני היא נתינתה לכהן והיינו משום דמיחזי כמקח וממכר כמו שאמרו אין מחרימין והיינו אפי' חרמי כהנים משום שמוציא מרשות לרשות הכהן ומיחזי כמקח וממכר וה"ה בכל מתנות כהונה וא"כ א"ש דנהי דלא ראו לאסור הפרשת חלה ומתנות דלא סגי בלא"ה אפ"ה סברי ב"ש דלענין הולכתן לכהן נשארו באיסורן בכלל התקנה דאין מגביהין לענין נתינתן לכהן ודו"ק:

בד"ה כשם שאין מוליכין דבהא מודיתו לן שהרי מאתמול הוגבהה עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דמאי נתינת טעם הוא זה שהרי בחלה ומתנות פליגי ב"ה אף בהורמו מאתמול ולמאי דפרישית א"ש בחלה ומתנות כיון שלענין הפרשות לא היו בכלל התקנה דאין מגביהין ממילא סברי ב"ש אליבא דב"ה דמה"ט שרי אף לענין נתינתן לכהן כיון שלא נכללו בכלל התקנה שאין מגביהין תו אין לחלק כלל בין הורמה מהיום להורמה מאתמול וכמו שפרש"י ז"ל לעיל דף ט' גבי גלגל עיסה משא"כ בתרומה כיון דלעולם מאתמול הוגבהה משום עיקר התקנה דאין מגביהין תרומות א"כ פשיטא דאף ב"ה מודו דהולכתן לכהן נמי אסור מטעמא דאין מגביהין כדפרישית וע"ז מקשו ב"ש דבחלה ומתנות נמי י"ל דלענין הולכתן לא יצאו מן הכלל מאידך תקנה דאין מגביהין וכמ"ש בסמוך ודו"ק:

בתוס' בד"ה אין מוליכין עיין במהרש"א ומהר"ם ז"ל שהאריכו ולמאי דפרישית א"ש טפי דודאי סוגית הירושלמי איירי אליבא דב"ה למאי דמסקינן כר' יוסי דב"ה שרי אף בתרומה וע"ז מפרש בירושלמי הטעם דדוקא כשלמודין לאכול אצלו דאל"כ אתו למימר שהיום תרם וממילא דלב"ש נמי לענין חלה ומתנות איירי כה"ג גופא וממילא דאסור אף ליתנה בביתו כשאין למודין אצלו והטעם היינו כדפרישית שאיסור הנתינה לכהן הוא איסור בפ"ע דמיחזי כמקח וממכר וק"ל:

בגמ' א"כ מצינו תרומה שזכאי בהרמתה ויש לדקדק דתקשי ליה בפשיטות מדשרינן למלול מלילות אע"ג דמ"מ שבות מיהא איכא דהו"ל דישה כלאחר יד ואפ"ה שרינן אע"ג דאפשר מעי"ט ומ"ש משבות דהפרשת תרומה דאסור משום דאפשר מעי"ט אע"כ דשבות דהפרשת תרומה חמיר טפי וא"כ השתא נמי מאי מקשה א"כ מצינו תרומה שזכאי בהרמתן דמאן יימר דזכאי דלמא שבות דמלילה התירו והיינו היכא שהופרש ממנו תרומה מעי"ט אבל להפריש ממנו תרומה אסור דהאי שבות חמור טפי ויש ליישב דודאי הא דשרינן שבות דמלילה אע"ג דאפשר מעי"ט היינו משום דאוכל נפש גמור הוא ולכמה דיעות אפי' דישה גמורה שרי מדאורייתא כמו שיבואר לקמן פרק אין צדין ואפילו למאן דס"ל דאסור מדאורייתא אפי' באוכל נפש אלא מלישה ואילך וכשיטת התוספות לעיל גבי פירות הנושרין היינו דוקא במלאכות גמורות שדרך לעשותן לימים רבים כמ"ש הראב"ד וכ"כ ביש"ש ר"פ אין צדין אבל במלילה לצורך קדירתו לא שייך כלל איסור דאורייתא וכ"ש דהו"ל כלאחר יד ומש"ה אף מדרבנן שרי באוכל נפש גמור אף בדאפשר לעשות מעי"ט משא"כ בהפרשת תרומה דלא הוי אוכל נפש גמור אלא מכשירי אוכל נפש ובמכשירין ודאי אסור מדאורייתא היכא דאפשר מעי"ט מש"ה גזרו נמי בשבות לענין מכשירין היכא דאפשר מעי"ט דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ולפ"ז מקשה הש"ס שפיר דהשתא דאמרת דשרי למלול א"כ הו"ל מכשירין שא"א לעשות מעי"ט ואמאי החמירו חכמים בשבות כה"ג וק"ל ועיין בסמוך. ולכאורה היה נ"ל לפרש דהא דמקשה א"כ מצינו תרומה שזכאי בהרמתן ארבה בר חנן פריך כיון שהתיר לאושפזיכנא למלול בי"ט מסתמא היה צריך לתרום ג"כ בי"ט שאין דרך לתרום קודם כמ"ש רש"י ומש"ה מקשה שפיר אלא שנמנעתי לאומרה לפי לשון סוגית הש"ס. אמנם עיינתי בלשון תוספות פ"ק דחולין דף ו' ע"ב בד"ה והתיר רבי ונראה מלשונם שמוכרח לפרש סוגית הש"ס בענין זה:

דף יג.

בתוס' בד"ה הא ר' יוסי וכו' משמע לפירושו דלר"י אפי' אכילת קבע וכו' ותימא וכו' עד סוף הדיבור ועיין מ"ש מ"ז בספר מג"ש לתמוה על תוספות דמהיכי תיתי משמע להו דלרש"י מותר אפי' אכילת קבע דהא אפילו בשדה אסור לאכול קבע אע"כ דבמלילות לא שייך קבע דכולהו עראי מיקרי ע"ש באריכות. ואני הקטן בדעת לא זכיתי להבין דבריו ואף לא דברי התוס' דהא לקמן דף הסמוך מייתי להדיא מתניתין דמעשרות דקתני המולל מלילות של חיטים מנפח על יד ואוכל ואם נפח ונתן לתוך חיקו חייב במעשר

אלמא חזינן להדיא דשייך קבע במלילות כשנתן לתוך חיקו דלא כדברי מ"ז וממילא דקשה למאי דס"ד לתוספות בשיטת רש"י דלר"י מותר אפילו קבע ולרבי אסור אפילו עראי וא"כ האי מתניתין דלקמן דמתיר להדיא לאכול על יד על יד דהיינו אכילת עראי ומחייב בקבע אמאן תרמייה לא ר' ולא ר' יוסי. אמנם כן לענ"ד לק"מ לשיטת רש"י מי שמעיין בלשונו שכתב למוללן במלילות הכניסן לאכלן מעט מעט ע"י מלילות נראה מזה שאין דרך לעשות כרי לצורך מלילות אלא מכניס מעט מעט ומש"ה פוטר ר"י דכיון שלא נעשו כרי לא נגמרה מלאכתן ושרי לאכול עראי דהיינו על יד על יד אבל אם מלל ונתן לתוך חיקו הרי עשאן כרי וחייב כדקתני לקמן והכי משמע להדיא בפרק הפועלים דכה"ג מקרי כרי כדכתיב כי קבצם כעמיר גורנה. מיהו לא תקשי א"כ אכתי מצינו בי"ט שזכאי בהרמתן וכגון שמלל ונתן לתוך חיקו דחל עליו החיוב ביום טוב הא ליתא דמעיקר הדין אין אנו מתירין לו למלול ביום טוב אלא על יד על יד ומשום דהוה ליה דישה כלאחר יד משא"כ במלל ונתן לתוך חיקו דאמרינן לקמן וכן לשבת דחייב חטאת ופרש"י לקמן דכה"ג לא מיקרי כלאחר יד אלא דישה גמורה וממילא דלפ"ז אסור לכתחלה בי"ט אף שהוא אוכל נפש כיון דאפשר מאתמול כנראה להדיא מל' רש"י לעיל בשמעתין גבי מאי לאפרוכי ובד"ה מוללין מלילות וכו' ואף דלכאורה יראה לי שדבר זה נוגע במחלוקת הרשב"א וה"ה ז"ל לענין בורר אי שרי בי"ט לברור ולהניח לבו ביום ע"ש ובטור או"ח סי' תק"י מ"מ שיטת רש"י כשיטת הרשב"א ז"ל דאסור ובאמת דבריו נראין עיקר כמ"ש הט"ז שם ובסי' תק"ד וכמו שאבאר לקמן גבי הבורר קטניות ע"ש. נמצא דלפ"ז נתיישבה שיטת רש"י על נכון וקושיא השניה שמקשין התוספת לשיטת רש"י לר' נמי היכן מצינו וכו' שהרי נתחייבו אתמול מעי"ט וכו' קושיא זו איני מבין כל עיקר דמאן יימר דבהכניסן מעי"ט איירי דהא אשכחן שפיר חיוב תרומה כשהכניסן בי"ט דודאי שרי להכניס בי"ט חיטים לצורך מלילה לקדירה ודבריהם צ"ע וממילא דלפ"ז קשה נמי למסקנת התוס' שכתבו להיפך דלר' לא משכחת דזכאי בהרמתן דמעי"ט חל החיוב ואכתי קשה דמשכחת שזכאי בהרמתן כשהכניסן בי"ט. והנראה דאפשר שכוונת תוספות דלענין הכנסה לבית לא מהני לענין תרומה מה שהכניסן בי"ט דמ"מ הו"ל להכניסו מאתמול כיון שנגמרה מלאכתו ומתוך מ"ש מ"ז נראה שסברא זו מוכרח' דאלת"ה תקשי בפשיטות דמצינו תרומה שזכאי בהרמתן כגון פירות שנגמרה מלאכתן מעי"ט ולא ראו פני הבית נמצא שחל עליהם החיוב בי"ט אע"כ דאפ"ה אסור לתרום דהו"ל להכניסן מערב יו"ט והכי נמי לענין מלילות דכוותן אבל לענ"ד נראה דוחק גדול לפרש כן ולענין הקושיא של מ"ז יבואר בסמוך דלק"מ וא"כ דברי תוספות צ"ע ודוק:

בגמ' ולר' יוסי נמי משכחת לה וכו' ונמלך עליהם למוללן וכו' ופרש"י דכה"ג מודה רבי יוסי דטבלן ביומיה דכיון שהכניסן לשם גורן גמור ירדה להם תורת תרומה ומעשרות ובשנמלך למוללן נעשה הכנסתו גורן וכו'. ולכאורה דבריו תמוהין מאד דמה מועיל מה שהכניסן בתחלה לשם גורן סוף סוף לא נגמרה מלאכתן ולא ירדה להם תורת מעשר ומה שנמלך למוללן נמי לא מהני דהא פירש"י דמלילה לא מיקרי גורן. וע"ק דאף אם עשה מהן עיסה גמורה תוך הבית ע"י דישה ומירוח נמי שרי לאכול עראי כיון שלא נגמרה מלאכתן קודם שראו פני הבית כדמוכח בדוכתי טובא והיינו דאמר ר' אושעיא מערים אדם על התבואה ומכניסה במוץ שלה וכ"כ רש"י לקמן בפרק המביא בסוגיא דעומד אדם על מוקצה ע"ש. וא"כ כ"ש דמה שנמלך למוללן לא מהני כיון דבשעת הכנסתן לבית עדיין לא נגמרה מלאכתן ומ"ש מ"ז בספר מג"ש דכשנמלך למוללן הוציאן וחזר והכניסן דרך שער הבית נראה דוחק:

אמנם כן לפמ"ש בסמוך א"ש דמ"ש רש"י לעיל דרבי יוסי סובר דאין דגן אלא קיבוץ בכרי כוונתו משום דאין דרך לעשות כרי לצורך מלילות אלא דרך להכניס מעט מעט וכ"ש בי"ט עצמו לא שייך כלל כרי לענין מלילות שאין דרך להכניס אלא לצורך אכילתו מיד כשהכניסו מעי"ט חל החיוב מאתמול. ועוד דלא שרינן ליה למלול וליתן תוך חיקו דאסור משום דישה ומש"ה לא מצא הש"ס מקום להקשות דמשכחת שזכאי בהרמתן אלא בכה"ג שהכניס הרבה מעי"ט לעשות עיסה ונמלך למוללן דבכה"ג הו"ל כרי גמור כיון שאין סופו לבוא לידי גורן אחר דנגמרה מלאכתן לענין מלילה. וזה שדקדק רש"י לפרש דנמלך להצניע כולן למלילות הו"ל כרי גמור. ונראה לענ"ד ברור דבכה"ג מהני להו ראית פני הבית אף שנעשה קודם גמר מלאכה דכיון שנמלך למוללן איגלי מלתא למפרע דנגמרה מלאכתן קודם שראו פני הבית שהרי הכנסתן בחבילות מיקרי גמר מלאכתן לענין מלילה והא דשרינן לקמן לאכול על יד על יד היינו שאין בדעתו להצניע כולן למלילות דכה"ג לא מיקרי כרי אלא במה שנותן לתוך חיקו. ועוד דבירושלמי דמעשרות איתא להדיא דהא דשרינן לאכול עראי בקציעות תאנים ואשכול ענבים משום דלא נגמרה מלאכתן היינו דוקא לבני ביתו אבל הוא עצמו אינו רשאי לאכול דכיון שנמלך לאוכלן לא מנכרא מלתא שלא נגמרה מלאכתן אלמא דמהני מה שנמלך לאכילה אע"ג שנמלך לאחר שראו פני הבית והיינו ע"כ דמיחזי כמאן דנגמרה מלאכתן קודם ראיית פני הבית והכי נמי כיון שנמלך למוללן והשבלים הם בבית לא מינכרא מלתא שהיה בדעתו לעשות עיסה וא"כ איגלאי מלתא למפרע שנגמרה מלאכתו לענין זה קודם שראו פני הבית וזה נ"ל ברור ואין אנו צריכין למ"ש מ"ז דאיירי דאפקיה והדר עיילה כן נלע"ד

ומ"ש רש"י לקמן פרק המביא דבעינן ראית פני הבית קודם גמר מלאכתן היינו משום דהתם בעומד על המוקצה איירי דהיינו במקום הקצאתן דשם מנכרא מלתא טובא דלא נגמרה מלאכתן וליכא למגזר מידי. ובמ"ש נתיישב לי ג"כ מאי דקשיא לי בפשיטות הול"ל דמצינו תרומה שזכאי בהרמתן אליבא דכ"ע כגון בפירות שאין גמר מלאכתן תלויה במלאכה גמורה כגון בבצלים דאמרינן לקמן משיעמיד ערימה אע"ג דלא הוי מלאכה גמורה וא"כ מצינו שנגמרה מלאכתן בי"ט ולפמ"ש א"ש דלעולם לא מיקרי כרי אלא מה שהוא הדרך להכניס לקיום למחר וליומא אוחרא וא"כ לא משכחת כה"ג בי"ט דנהי דהעמדת ערימה לא מיקרי מלאכה גמורה אפ"ה ודאי אסור בי"ט לצורך מחר משום עובדא דחול. אבל מ"מ קשה דמשכחת בקשואין ודלועין שפקסו בי"ט דחל החיוב בי"ט ולמסקנא דרוב תרומה קאמר א"ש:

ומה שהקשה עוד מ"ז דמשכחת שזכאי בהרמתן בפירות שנגמרה מלאכתן מערב י"ט ולא ראו פני הבית עד י"ט נמצא שחל החיוב בי"ט ולענ"ד הקלושה לק"מ חדא דהא מסקינן בפרק הפועלים לשינויא בתרא דלא קאמר ר' ינאי אלא בזיתים וענבים דלאו בני גורן נינהו דסתמן לסחיטה קיימי אבל בחיטין ושעורים מודה והן הן דברי הראב"ד בפרק ד' מהלכות מעשרות והתמיה על הכ"מ שלא הרגיש שזה מוצא מקום הדין של הראב"ד והרבה יש להאריך בזה בשיטת הרמב"ם והראב"ד ואין כאן מקומו. ואף דרש"י כתב בפרק הפועלים דר' אושעיא דאמר מערים אדם להכניס במוץ לית ליה שינויא בתרא ואנן אמרי' בברכות ר"פ אין עומדין דההיא דר' אושעיא הלכה פסוקה היא ועומדין מתוכה להתפלל אלמא דלא קי"ל כהאי שינויא בתרא כבר כתבתי ליישב בפרק הפועלים בעז"ה. אמנם כן לא באנו למדה זו דבלא"ה אפילו לרבי ינאי דאמר אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית היינו דאין חייבים עליו אבל מודה מיהא דעיקר הפרשת תרומה ומעשרות היינו קודם ראית פני הבית אלא משעה שנגמרה מלאכתן תדע דהא אמרינן להדיא בירושלמי הובא בדוכתי טובא דחזקה שאין הגורן נעקר ממקומו אא"כ הפריש עליו תרומה גדולה וכיון שהופרש תרומה גדולה ממילא דנקבע נמי לענין כל המעשרות דהא תרומה קובעת למעשרות לכו"ע בדבר שנגמרה מלאכתן וא"צ ראית פני הבית כדאיתא לקמן פ' המביא וא"כ א"ש דלא משכחת שזכאי בהרמתן בפירות שנגמרה מלאכתן דעיקר החיוב חל בשעת גמר מלאכה אלא שאין חייבים משום טבל אלא לאחר ראית פני הבית וא"כ הו"ל לאפרושי מאתמול ומה שהקשה מורי זקני עוד דמשכחת שזכאי בהרמתן שאוכל קבע בי"ט והיינו אף בשבולים לעיסה לא זכיתי להבין דבריו כיון דלעולם לא משכחינן שיבולים שיהיו ראוין לאכילה אלא ע"י מלילה או ע"י דישה

ומירוח לעיסה וכיון שהדישה ומירוח אסורין בי"ט לא משכחת אלא ע"י מלילה והיינו דמקשה ונמלך למוללן ודוק. ועיין בתוספות פרק הפועלים ד' פ"ח בד"ה לא משיפקסו שכתבו דהא דבעינן גמר מלאכה קודם ראית פני הבית דוקא היינו דוקא במידי דשייך מירוח ודישה ולא במידי דאתיא ממילא ואם כן יש ליישב בפשיטות דבהא דנמלך למוללן לא בעינן דאפקיה והדר עייליה אבל מ"ש הוא ג"כ נכון אליבא דהלכתא ובפרק הפועלים יבואר באריכות אי"ה:

בפירש"י בד"ה תלתן מין קטניות הוא ומעט נותנין בקדירה ליתן טעם עכ"ל. נראה שכוונתו בזה לפמ"ש לעיל דלרש"י נמי שייך קבע במלילות אלא שאין דרכו בכך להכניס חבילה למלילות אם לא דמלל ונתן לתוך חיקו הוי נמי קבע וא"כ תקשי מאי סייעתא מייתי ללישנא קמא ותיובתא ללישנא בתרא דמשמע מברייתא דתלתן טבלא דלמא התם איירי באכילת קבע לכך פרש"י שאין נותנין ממנו אלא מעט בקדירה ליתן טעם וא"כ לא שייך בהו קבע כלל וק"ל:

בתוס' בד"ה א"ד וכו' והקשה הר"ש מקוצי וכו' ולכל הפחות הו"ל למימר דבקטניות פליגי אבל בשבלים כ"ע מודו עכ"ל. ותמיהא לי טובא האיך מצי למימר דבשבלים כ"ע מודו הא עיקר פלוגתייהו איירי להדיא בשבלים למוללן אם לא שנדחק ולומר דסיפא דמוללין במלילות לא קאי אשבלים דרישא אלא אקטניות וזה דוחק. ועוד דלכאורה ל' מלילה לא שייך אלא בשבלים ויש ליישב בדוחק וצ"ע:

בא"ד ותירץ דה"ק לישנא קמא וכו' והשתא ניחא דלא הוי להיפך לגמרי עכ"ל ואע"ג דהשתא נמי הוי איפכא לגמרי דללישנא קמא שבלים גריעי מקטניות וללישנא בתרא קטניות גריעי משבלים אלא דבזה י"ל דודאי לעולם סברא פשוטה היא דלענין דמפרש שרוצה למלול ודאי קטניות עדיפי שדרך המולל בקטניות לעשות מהם חבילות דהיינו כרי כדמצינו האי לישנא בחבילות של תלתן וכ"ש בשאר קטניות אבל בשבלים דאף כשפירש שמכניס למוללן מ"מ אין דרך לעשות כרי משבלים למלילה וכמ"ש לעיל משא"כ לענין סתמא הוי איפכא דסתם שבלים שכיחי טפי למלילה מקטניות דסתם קטניות סתמן למירוח כדפרש"י וא"כ ללישנא קמא נמי מודה בהא אלא דסובר דנהי דסתם קטניות גריעי מסתם שבלים אפ"ה פליגי בתרווייהו אבל במפרש לא פליגי אלא בשבלים וזה מוכח מדקאמר בלישנא קמא אבל קטניות ד"ה טבלא ולא קאמר נמי להיפך דזימנין ד"ה לא טבלא אע"כ דלענין סתמא פליגי בתרווייהו וללישנא בתרא הוא להיפך דאע"ג דהדעת נותנת דלענין מפרש למלילה קטניות עדיפי משבלים למלילה אפ"ה

במפרש פליגי בתרווייהו ודוקא לענין סתמא יש לחלק ביניהם והיינו דקאמר ד"ה לא טבלא ולא קאמר נמי איפכא וזה נ"ל ברור אף שהוא לגמרי דלא כשיטת מהרש"א ודו"ק:

דף יג:

בגמרא כיצד מולל ופרש"י ותוספות דבי"ט איירי דבשבת אסור למלול כדאמרינן לעיל מע"ש אין בשבת לא אבל הרי"ף והרא"ש בפרק מפנין גבי חבילי פיאה איזוב וקורנית כתבו אהא דקתני התם המולל בראשי אצבעותיו דמשמע מזה דהא דאמרינן הכא כיצד מולל בשבת איירי אבל בי"ט מותר בלא שינוי וכ"כ הרמב"ם והטוא"ח ולפירושם צ"ל דהא דקתני לעיל המולל מע"ש ולא קתני בשבת היינו משום דא"כ הו"א דאפילו כדרכן מותר למלול בלא שינוי וכיון דהתנא לא נחית לפרש דין המלילה אלא דין הניפוח בשבת מש"ה נקט מלתא דפסיקא המולל בע"ש. ועוד יש לי לומר דהא דקתני המולל בע"ש דמשמע בשבת לא לאו משום איסור המלילה דהא משכחת ע"י שינוי אלא משום דלא מצי למיתני מנפח על יד ואוכל דהא מסתמא כיון שלא נמללו מאתמול ודאי לא תרם עלייהו והשתא נקבעו לתרומות ומעשרות ואסור לאכול אפי' עראי דשבת קובעת למעשר ולתרום ולעשר בשבת ודאי א"א מש"ה קתני המולל מע"ש וא"כ תרם מאתמול ואפ"ה מדייק הש"ס שפיר לעיל מעי"ט אין בי"ט לא והוצרך למימר איידי דנקט מע"ש וכו' משום דלענין י"ט לא מצינו לפרש כן דכיון דרשאי למלול בי"ט רשאי נמי לתרום ולעשר כדאמרינן לעיל אם כן מצינו תרומה שזכאי בהרמתה ודו"ק:

דף יד.

במשנה ב"ש אומרים תבלין וכו' וב"ה אומרים תבלין נדוכין כדרכן וקשה למה התירו תבלין לדוך כדרכן והא שחיקה תולדה דטוחן הוא והטחינה אסורה בי"ט לקצת פוסקים מדאורייתא דאסורי' כל המלאכות אוכל נפש שקודם לישה כמ"ש התוספות בריש מכילתין ובר"פ אין צדין ואף הסוברים דמותר מדאורייתא וקרא אסמכתא בעלמא הוא מודה דאסור מדרבנן ומ"ש בגמרא דתבלין מפיגין טעמן אינו מספיק לפ"ז ונהי דלשיטת רש"י בפרק אין צדין משמע דכל המלאכות שא"א מעי"ט שרי וא"כ אי מפיגין טעמן שרי מ"מ קשה לאידך לישנא בשמעתין דאף במוריקא דאינו מפיג טעם נמי מותר משום דלא ידע מאתמול מאי קדירה בעי בשולא ומ"ש מכל המלאכות כגון קצירה וטחינה וצידת דגים דלא שרינן להו מה"ט אע"ג דלא ידע מאתמול אם נצטרך להם למחר ואפ"ה בכל ענין אסור. ובתחלה עלה בלבי לחלק ולומר דשחיקת תבלין לאו מלאכה גמורה

היא אפילו בשבת דלא דמי לטחינה ולשחיקת סממנין במקדש דמעיקרא לא חזיא כלל למלתייהו מה שעומדים אחר הטחינה דא"א לעשות עיסה משבלים כ"א ע"י טחינה וכן שחיקת סמנין לצבע צריכין גבול ולא חזיין כ"א ע"י שחיקה. משא"כ תבלין דעבידי לטעמא ומעיקרא נמי חזיא להכי וכמה בני אדם נותנין לקדירה מחוסרין שחיקה וא"כ אין זה אלא כמי שמחתך האוכל דק דק דלא מיקרי טחינה מזה הטעם. וכן נראה ממה שהביא הרא"ש והב"י בשם ר' חננאל גבי הא דפרים סילקא ובהכי הוי מיושב ג"כ הא דמקשינן לעיל בסוגיא דדקר נעוץ והא קעביד כתישה ולא אמרינן מתוך דהותרה לצורך בשחיקת תבלין הותרה שלא לצורך אע"כ דשחיקת תבלין לאו מלאכה גמורה היא וכן מצאתי בירושלמי לא הותרה שחיקה כדרכה אלא שרוב הפוסקים לא ס"ל הא דר"ח כמ"ש הרמב"ם להדיא דאפילו מחתך הירק דק דק חייב משום טוחן וכ"כ הב"י בשם כמה פוסקים בסי' שכ"א. ועוד מצאתי בירושלמי פ' כלל גדול הדין דחסף פלפלין חייב משום טוחן לכך לא מלאני לבי לפרש כן. ואין לנו בזה אלא כמ"ש הר"ן בפרק א"צ דכל המלאכות שנאסרו באוכל נפש בין למ"ד מדאורייתא בין למ"ד מדרבנן היינו במלאכות שרגילין לעשות לימים הרבה וכ"כ הראב"ד ז"ל דתליא במלאכות שדרך העבדים לעשות לאדוניהם כגון קצירה וטחינה שנעשית לימים הרבה משא"כ שחיקת תבלין אין דרכו לעשות לימים הרבה אלא מה שצריך לקדירה וג"כ אין דרך עבדות בכך מש"ה לא החמירו ע"ש ומכ"ש דא"ש טפי לפי הטעם שאמרו בשמעתין דתבלין מפיגין טעמן ואם כן מה"ט גופא אין דרך העבדים לעשות מלאכה זו לימים הרבה ועיין בלשון הר"ן ז"ל באריכות ועיין בק"א:

סליק פרק ראשון

דף טו:

יום טוב פרק שני

בגמ' מנא הני מילי אמר שמואל דאמר קרא זכור וכו' זכרהו מאחר שבא להשכיחו ופרש"י מחמת שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת לפי כבודו והזהיר הכתוב לזוכרו וכו'. ולפ"ז משמע דשמואל אית ליה טעמא דרבא ולא כרב אשי אלא רב אשי טעמא דנפשיה מפרש. אבל קשיא לי דלפי טעמא דרבא כדי שיברור מנה יפה לשבת א"כ מאי מהני הא דתקנו רבנן שכל גדול הדור מערב על כל בני עירו כדאמרינן לקמן דאבוה דשמואל מערב אכולהו נהרדעי ור' אמי ור' אסי אכולהו טבריא ושמואל גופא אמר להוא סמיא שלא הניח עירוב תבשילין סמוך אדידי ואי ס"ד דעיקר תקנתא

לשמואל לא הוי אלא כדי שיברור א"כ אכתי מאי הועילו בזה שיערב גדול הדור על בני עירו שאין זה ענין כלל לטעמא כדי שיברור מנה יפה דמאי דהוה הוה. והנלע"ד דלשמואל נמי עיקר התקנה שתקנו חכמים עירוב תבשילין היינו כטעמא דרב אשי כדי שיאמרו אין אופין וכו' דאלת"ה אלא משום כדי שיברור לחוד א"כ מה טעם יש לאסור בדיעבד לבשל מי"ט לשבת כשלא הניח ע"ת אע"כ דמשום חשש איסור נגעו בה שלא יבשל מי"ט לחול ומה"ט שייך שפיר לאסור בדיעבד אלא הא דאיצטריך שמואל ורבא לטעמא כדי שיברור היינו ליתן טעם לאסמכתא דאורייתא דטעמא דרב אשי לא שייך כלל מדאורייתא וכיון דאיכא אסמכתא דאורייתא לענין לכתחיל' משום דטעמא כדי שיברור תקנו חכמים ג"כ לאסור אפילו בדיעבד משום טעמא דכדי שיאמרו אין אופין וכו' ומכ"ש דא"ש טפי לפמ"ש הרא"ש ז"ל דלטעמא דרב אשי מהני נמי אפי' אם הניח כמה ימים קודם י"ט וכן מי"ט ראשון של חג לי"ט האחרון של חג משא"כ לטעמא דרבא כדי שיברור בעינן דוקא מעי"ט ממש ואפשר נמי דלמאי דפרישית רבא ורב אשי לא פליגי אהדדי אלא דתרתי טעמי צריכי ואיתא להא ואיתא להא אלא מדמקשה התלמוד בשלמא לרב אשי אלא לרבא וכו' משמע להדיא דרבא לית ליה דרב אשי וא"כ הדרא קושיא לדוכתא לרבא מאי מהני הא דר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריא וכן הא דאמר שמואל להאי סמיא סמוך אדידי וצ"ע ודו"ק:

ולכאורה היה נראה דאיכא עוד נ"מ בין טעמא דרבא לדרב אשי לענין פלוגתא דר"ת ור"י לקמן אי בעינן פת ותבשיל אפילו לב"ה או דסגי בתבשיל לחוד ונראה דלטעמא דכדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה לי"ט מש"ה בעינן פת ותבשיל כדי שיברור ג"כ מנה יפה לאפוי ולמבושל משא"כ לטעמיה דרב אשי כדי שיאמרו אין אופין דהיינו להיכר בעלמא סגי בחד מינייהו כן נ"ל לכאורה אלא דלקמן כתבו התוספות דפלוגתא דתנאי היא בירושלמי וא"כ נראה דוחק לומר דרבא סובר כרבי אליעזר וצ"ע ועיין בסמוך ולקמן בסוף הסוגיא:

שם רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול. ואע"ג דלכאורה קי"ל כרבה דאמר לקמן ובפרק אלו עוברין בפסחים דהאופה מי"ט לחול אינו לוקה דאמרינן הואיל ומשמע נמי דאיסורא ליכא מדאורייתא וכ"כ הרמב"ם להדיא דהלכה כרבה וכ"כ רוב הפוסקים. ולענ"ד נראה שהוא מוכרח מדקי"ל בפ"ק הלכתא כרב דביצה שנולדה בי"ט אסורה בשבת ומוקמינן התם דהיינו משום הכנה דרבה וכיון דאית לן הכנה דרבה אלמא דצורכי שבת אין נעשין בי"ט ודלא כרב חסדא דאית ליה בפרק אלו עוברין דצורכי שבת נעשין בי"ט א"כ ע"כ מדהתירו חכמים לאפות ולבשל מי"ט לשבת

ע"י עירוב תבשילין אלמא משום דמדאורייתא מותר לבשל משום הואיל כדאית ליה לרבה בפרק אלו עוברין וצ"ע בזה בתוספות דפ"ק דף ב' בד"ה והיה ביום הששי דמשמע שם מלשונם דלדידן לית לן הואיל דרבה מ"מ שיטת רוב הפוסקים ומפרשים דאית לן הואיל אפ"ה א"ש מלתא דרב אשי דכיון דמדרבנן מיהא אסור אפי' לרבה מש"ה הוצרכו לתקן עירוב תבשילין דבדרבנן נמי אשכחן בדוכתי טובא שעשו חיזוק לדבריהם והא דאיצטריך רב אשי למימר משום גזירה דמי"ט לחול ולא קאמר משום האי גזירה גופא דמי"ט לשבת דאסור מיהא מדרבנן כיון דמדרבנן לא אמרינן הואיל ומה לי שבת ומה לי חול כיון דקי"ל צורכי שבת אין נעשין בי"ט הא ליתא דכיון דמדאורייתא שרי לגמרי משום הואיל א"כ נהי דגזרו מדרבנן מי"ט לחול אבל מי"ט לשבת לא היה להם לגזור כלל דמפני כבוד שבת הו"ל לאוקמי אדאורייתא ואין כאן מקום לתקן ע"ת אע"כ משום גזירה דמי"ט לחול הוצרכו לתקן ע"ת. אבל אין לפרש דשייך האי תקנה דע"ת לרב אשי משום חשש איסור דאורייתא כגון בענין דלא שייך הואיל דרבה כגון שהוא בי"ט סמוך לשקיעת החמה דתו לא חזיא להאי יומא דא"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי איריא משום יו"ט לחול הא אפי' מי"ט לשבת אסור בכ"ג כיון דמדאורייתא אין צורכי שבת נעשין בי"ט ולא שרינן אפילו ע"י ע"ת אלא משום הואיל אע"כ דלא מסתבר לרב אשי לומר שתקנו ע"ת משום חששא דסמוך לשקיעת החמה דלא שכיחא כנ"ל ועיין בספר יש"ש שהאריך בזה בענין הכנה והרבה יש לי לדקדק על דבריו ואין להאריך כאן ועיין לקמן:

שם אמר מר שמניחין חיי עולם וכו' והא שמחת י"ט נמי מצוה היא וכו' אע"ג דמצוה גופא לגבי תלמוד תורה קרינן להו חיי שעה ות"ת חיי עולם כדאיתא בשבת דף י' גבי רב המנונא הוי מאריך בצלותא וקאמר ליה רבה מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה ואע"ג דרש"י פי' שם דענין התפילה לצורך חיי שעה היא מ"מ אין הדבר יוצא מידי פשוטו דתפילה נמי ודאי מצוה היא ואפ"ה קרי ליה חיי שעה לגבי תורה וה"נ אמרינן בסוטה דמצוה נמשלה לנר שאינו מגין אלא לשעה ותורה לאור שמגינה לעולם אלא דאפ"ה מקשה הכא שפיר למאי דס"ד דשמחת י"ט גלי קרא בהדיא חציו לה' וחציו לכם כר' יהושע. ולפ"ז ע"כ גלי רחמנא דשקולין הם לגמרי ומה"ט אפילו אם התחיל ללמוד צריך להפסיק דבעינן קרא כדכתיב חציו לה' וחציו לכם משא"כ למאי דמשני ר"א לטעמא דדרש או כולו לה' או כולו לכם א"ש דאע"ג דגלי קרא בהדיא שהרשות לכל אדם לעשות איזה מהם שירצה היינו לכתחילה אבל אם כבר התחילו אין להם להפסיק ולהסיר אזנם משמוע תורה דאע"ג דבשאר מצות קי"ל אם התחילו מפסיקין מת"ת לק"ש ואפילו לתפילה אם לא כגון ר"ש ב"י וחביריו כדאיתא התם פ"ק דשבת היינו משום דזמן תורה

לחוד וזמן מצוה לחוד משא"כ בשמחת י"ט שגילה הכתוב דהיכי דבעי עביד כולו לה' מסתברא דאם התחילו אין מפסיקין ובהכי א"ש הא דאמרינן בברייתא התחילו פניהם משתנין ופרש"י שהיו סבורין שכועס עליהם שאיחרו לצאת ולכאורה אין מקום לטעות בזה דמ"ש אינהו מיניה דר"א גופא שנתאחר לצאת ואם היה שום איסור בזה היה לו להפסיק הדרשא ולמאי דפרישית א"ש דאינהו הוי סברי דסעודת י"ט מצוה כמו ת"ת דחציו לה' וחציו לכם ולכך היו סבורין דמש"ה כעס עליהם שאפילו אם התחילו פוסקין כמו בק"ש משא"כ ר"א גופא שלמד עם אחרים לא הו"ל להפסיק כדאשכחן האי חילוקא גופא לענין ק"ש כר"י הנשיא שהיה מעביר ידו על פניו ולא קרא אלא פסוק אחד וכתבו הפוסקים דמשום דלמד עם אחרים אין לו להפסיק ולהתבטל כנ"ל נכון וק"ל:

שם מאי לאין נכון לו א"ר חסדא למי שלא הניח ע"ת ומשמע לכאורה דקרא גופא דכתיב בעזרא דייקינן ומסקינן דאירי לענין ע"ת ומש"ה מקשין העולם בשם גדול א' על מ"ש התוס' בפ"ק דר"ה ד' י"ט ע"ב דהא דאמרי' מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר משמע דבימי עזרא היה עיבור מדכתיב ביום עשרים וארבעה לחדש נאספו בצום ובשקים ומדלא נאספו בכ"ג בחודש אחר הרגל ע"כ שהיה מעובר וקרי ליה כ"ד לחודש אע"ג דבאמת מיום שני מנינן והו"ל כ"ג לחדש ואפ"ה קרי ליה כ"ד למילתיה מיום ראשון כן נראה שם מל' התוספות וא"כ קשה דלמאי דמוכח הכא שהניחו ע"ת אלמא דר"ה היה ביום הששי וא"כ לעולם שלא היה מעובר ומה שלא נאספו ביום כ"ג לחדש היינו משום שהיה בשבת. ובאמת אין כאן מקום לקושיא כלל דעיקר דברי התוספות שם מדכתיב ביום א' לחודש השביעי וכתיב נמי ביום השני נאספו משמע שעשו שני י"ט של ר"ה וממילא אתי להו שפיר ההיא קרא דכ"ד לחודש. אלא דבלא"ה אין צורך בזה משום דבשמעתין לאו אקרא דעזרא דייקינן דהתם בלא"ה א"ש הא דקאמר שלחו מנות לאין נכון לו כיון דר"ה היה והיו רוצין להתענות עד שאמר להם עזרא אכלו מעדנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו וכ"כ הרא"ש ז"ל בסוף מסכת ר"ה אלא הא דדייקינן בשמעתין מאי לאין נכון לו אמאי דקאמר רבי אליעזר לתלמידיו קאי וכן תירץ ג"כ הרב הקדוש חותן אחי מוהר"ר נפתלי הירץ זצוק"ל מק"ק צויזמר וכן נראה מל' מהרש"ל ביש"ש. ולענ"ד יש ליישב עוד דכ"ש אם נאמר דבימי עזרא הניחו ע"ת מההיא דשמעתין אם כן בלא"ה מוכח שהיה מעובר באותו זמן ור"ה היה ביום ה' וביום ו' דאי ס"ד דאלול היה חסר ור"ה חל ביום הששי א"כ מאי קאמר להו עזרא שלחו מנות לאין נכון לו דהא כל גדול הדור יש לו להניח על כל בני עירו כדמייתי לקמן אבוה דשמואל מערב אכולהו נהרדעי ור' אמי ור' אסי בטבריא ומסתמא היה לו להניח על כולם ומאי לאין נכון לו אע"כ

שהיה אלול מעובר ור"ה היה ביום ה' וביום ו' דמעכשיו מצינן למימר דבכה"ג אין צורך להניח על כל בני עירו שהרי אף אם ישכח שום אדם להניח ע"ת יזכור ביום שני ויתנה כמו שאפרש בעובדא דהאי סמיא לקמן ולשמא ישכח שני פעמים לא חיישינן דכה"ג פושע מיקרי ואף למאי שאפרש שם דבר"ה לא שייך הכי שאין יכול להתנות דכיומי אריכתא דמי היינו דוקא מתקנת חכמים שתקנו שלא יקבלו עדות מן המנחה ולמעלה אבל מקמי הכי שהיו מקבלין כל היום אין לחלק בין ר"ה לשאר רגלים וא"כ ממילא מוכח שהיה מעובר. ולפ"ז אם נפרש ג"כ דאדר"א קאי י"ל דהתם נמי איירי בכה"ג שחל י"ט יום ה' ויום ו' אלא דבלא"ה מצינן למימר דר"א לטעמיה דאופין על האפוי ומבשלין על המבושל ומדבעי ר"א שני מינין אלמא דטעמא דר"א משום כדי שיברור מנה יפה לשבת כדפרישית לעיל וא"כ לפום האי טעמא לא מהני כלל הא מלתא שיניח גדול הדור על כל בני עירו כדפרישית לעיל ומש"ה א"ש הא דקאמר שלחו מנות לאין נכון לו למי שלא הניח ע"ת ודוק היטב:

דף טז.

בתוס' בד"ה איזה חג וכו' ורבינו משולם פי' וכו' והקשה ר"ת וכו' כבר פירשתי יפה בפ"ק דר"ה דף ח' ע"ב עיין שם ותמצא נחת גם במה שדרשו כאן חק לישנא דמזוני ובפ' ראוהו ב"ד מפיק לה לענין קידוש החדש עיין במ"ש בפרק ראוהו ב"ד דלאו אליבא דכ"ע איצטריך הך ילפותא דקידוש החדש ביום:

שם אמר אביי לא שנו אלא תבשיל אבל פת לא מ"ש פת דלא וכו' מכאן יש להקשות על מה שפירש ר"ת לקמן דף י"ז ע"ב בד"ה אמר רבא דהא דקאמר אביי הכא אבל פת לא היינו לענין דלא מהני לבשל עליו ואיירי שאינו רוצה לאפות מי"ט לשבת אבל לענין אפייה ודאי צריך פת ולא מהני תבשיל וא"כ קשה מאי מקשה הכא מ"ש פת דלא דמהיכי תיתי ליהני כיון דאמרינן דתבשיל לא מהני לענין אפייה מה"ט גופא לא מהני פת לענין תבשיל והנלע"ד לכאורה דר"ת גופא לא קאמר דבעינן פת ותבשיל אלא לכתחלה והיינו לפמ"ש לעיל דלטעמא דשמואל ורבא דאמרי כדי שיברור מנה יפה לי"ט ולשבת מש"ה בעינן תרתי אלא שכתבתי שם דמה"ט אין נראה לאסור בדיעבד כשלא הניח ע"ת וע"כ הא דאסרינן בדיעבד היינו משום אידך טעמא דכדי שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו לחול ולה"ט סגי בפת או בתבשיל וא"כ מצינו למימר דתרווייהו טעמי איתנהו ומש"ה כתב ר"ת דלכתחלה בעינן תרווייהו משום טעמא דכדי שיברור משא"כ בדיעבד סגי בחד משום טעמא דכדי שיאמרו אין אופין מי"ט ואף ע"ג דליכא טעמא דכדי שיברור

בדיעבד לא אסרינן משום ה"ט. ולפ"ז א"ש הא דקאמר אביי ל"ש אלא תבשיל אבל פת לא והיינו דבדיעבד לא סמכינן אפת לחוד ומש"ה מהדרינן אטעמא משום דפת שכיח או דלא מלפת ולא הוי היכרא בהכי כנ"ל וצ"ע:

דף טז:

בגמרא לא אין לו שיעור למעלה אבל יש לו שיעור למטה. נראה דהא דאיצטריך לאשמעינן דאין לו שיעור למעלה היינו לענין דסגי בכזית בין לא' ובין למאה אע"ג דבתחומין צריך שני סעודות לכל אחד ובחצרות כגרוגרת לכל א' וקמ"ל דהכא בע"ת סגי בכזית אפילו למאה דאלת"ה אין כאן שום חידוש לומר דאין שיעור למעלה דמלתא דפשיטא היא כנ"ל וק"ל:

שם ההוא סמיא דהוה מסדר וכו' לשנה חזייה דהוה עציב וכו' ופרש"י לשנה האחרת ור"ה היה שאין יכול להתנות עכ"ל. וכבר צווחו קמאי דקמאי בכוונת רש"י בזה מי הכריחו לפרש כן דהא שפיר מצינן למימר שהיה בי"ט של גליות אלא שחל י"ט הראשון בע"ש או אפילו שחל י"ט של גליות ביום ה' וביום ו' אלא שהסמי' לא נזכר עד י"ט שני דהיינו בע"ש ותו לא מצי להתנות ומהרש"א נדחק בפירושו ועם כל הדוחק לא יצא ידי חובתינו ליישב הקושיא. והנלע"ד בכוונת רש"י דקשיא ליה הא דאמרינן לשנה חזייה דהוי עציב ואמאי הוי עציב כיון שכבר ידע שכך היה מנהגו של שמואל שהיה מערב תמיד משלו על כל מי שלא הניח וא"כ היה לו להסמי' לסמוך אעירובו של שמואל כמו שא"ל אשתקד וע"כ צ"ל בזה כדפרישית לעיל דמה שגדול הדור צריך להניח על כל בני עירו היינו כשחל י"ט הראשון בע"ש משא"כ אם חל י"ט הראשון בה' בשבת אין צורך לגדול הדור להניח על מי שלא עירב כיון שעדיין יוכל הלה להתנות ולהניח מי"ט הראשון ולשמא ישכח שני פעמים רצופין ודאי ליכא למיחש דאפילו למאי דלא ידע האי סמיא דבשני פעמים בשני שנים מיקרי פושע אבל בשני ימים רצופים ודאי לא שכיח שישכח תדע דהא לר' יעקב בר אידי דהכריז כל מי שלא הניח ודאי לא היה עושה כן כשחל ביום ה' וביום ו' דאז מכריז כל מי שלא הניח יסמוך על שלי יכריז ביום הראשון כל מי שלא הניח אתמול יניח היום ויתנה אע"כ דקושטא דמילתא הכי הוא דבשני י"ט של גליות שחל ביום ה' וביום ו' לא היה מניח דבי"ט הכל פנויין ממלאכתן ולא שכיח שישכח אלא בערב הרגל. ולפ"ז א"ש דהוי עציב האי סמיא דנהי דאשתקד א"ל שמואל סמוך אדידי היינו שחל י"ט הראשון בע"ש משא"כ עכשיו שחל י"ט הראשון ביום ה' קסבר האי סמיא דשמואל לא היה מניח מטעמא דפרישית והאי סמיא לא נזכר עד יום

השני של י"ט ומש"ה הוי עציב. אלא כיון דחזינן דלקושטא דמילתא היה שמואל מניח באותו פעם דהא א"ל פושע את לכ"ע שריא ולדידך אסור אלמא שהיה מניח על כל מי שלא עירב לכך פרש"י דמה שהניח שמואל אפילו כשחל י"ט הראשון בה' היינו משום דר"ה היה שאינו יכול להתנות. אבל הסמיא דהוי עציב הוי טעי בהכי והוי סבר די"ט של ר"ה נמי שרי להתנות והיינו כדסברי נהרדעי לעיל דף ו' אף ביצה מותרת וה"נ הוי טעי רבינא שם לענין ע"ת גופא ומש"ה הוי עציב כנ"ל נכון בכוונת רש"י ואף שלא נזכר דין זה בשום פוסק דכשחל י"ט הראשון של גליות בה' אין צורך לגדול הדור להניח על כל בני עירו מ"מ טעמא דמסתבר הוא ועמ"ש בזה עוד בר"פ ודוק היטב:

בפרש"י בד"ה לא ערובי חצירות לטלטל מחר דנראה כמתקן דבר עכ"ל. נראה דלענין עירובי תחומין לא הוצרך לפרש האי טעמא אלא דבלא"ה יש לאסור משום הכנה כדמסיק הש"ס להדיא בפרק בכל מערבין הובא בתוס' בסמוך משא"כ לענין ערובי חצירות משמע לרש"י דל"ש הכנה כמ"ש התוס' בפרק בכל מערבין אליבא דר' אלא שכתבו דבהכי פליגי ר' ורבנן אי מיקרי הכנה בערובי חצירות ולרש"י ניחא ליה למימר הכי מדקאמר ר' אי אתה אוסרו בדבר המותר לו ואי ס"ד משום הכנה איירי לא שייך לומר אי אתה אוסרו בדבר המותר לו דהא אפייה ובישול גופא נמי מותר בי"ט ואפ"ה הוי שייך בהו הכנה לחד תירוצא שכתבו התוספות בריש מכילתין אי לאו משום דאמרינן הואיל והכא לא שייך הואיל אע"כ דיש לחלק דבלא"ה לא שייך הכנה לענין ערובי חצירות כיון שמותר לגמרי להוציא מחצר לחצר משא"כ באפייה ובישול דאסור מיהא לצורך חול וא"כ ע"כ רבנן נמי מודו דלא שייך הכנה בכה"ג לכך הוצרך לפרש דמאן דאסר בחצירות היינו משום דנראה כמתקן. והתוספות שכתבו בפרק בכל מערבין דטעמא דרבנן בערובי חצירות נמי משום הכנה הוא וכן נראה מתחילת פירושם בסמוך בד"ה מ"ט היינו משום דאזלי לשיטתייהו שכתבו בפרק קמא דף י"ב דכל שאינו לצורך היום כלל אסור להוציא אפילו ביום טוב מחצר לחצר ועיין מ"ש בזה בשיטת רש"י ואכתי יש לי לדקדק במ"ש רש"י כאן דאיסורא דערובי חצירות היינו משום מתקן ואסקינן בסמוך דהלכתא דאסור וא"כ משמע דמיקרי מתקן ובפ' במה מדליקין דל"ג דמחלק הש"ס בין עירובי תחומין לעירובי חצירות פרש"י שם להדיא דעירובי חצירות דליכא שום אסמכתא מקראי לא מיקרי מתקן אלא די"ל דדוקא לענין ספק חשיכה כתב כן שכן נראה מלשונו שם שכתב דלא הוי תיקון מעליא כמו תחומין אבל מ"מ מקרי מתקן לאסור בי"ט כדאמרינן נמי לענין דמאי דהוי כמתקן אע"ג דליכא אסמכתא דמה"ט שרי ביה"ש ואפ"ה אסור בשבת וי"ט ה"נ דכוותיה וכבר הארכתי במקום אחר וק"ל:

בגמ' איבעיא להו הלכה כר' לחומרא או לקולא ויש לתמוה דטפי הו"ל למיבעיא אמילתא דרב אי הלכה כת"ק לחומרא או לקולא דהא מלתא דרב איתמר מקמי הא דשמואל ועוד דקי"ל הלכתא כרב באיסורי והו"ל למיבעיא אליבא דהלכתא. ולכאורה היה נראה דאמילתא דרב לא שייך למיבעיא דכיון דרב אית ליה טעמא דהכנה דמה"ט אמר בפ"ק ביצה שנולדה בי"ט אסורה בשבת וא"כ פשיטא ליה לבעל האיבעיא דלטעמא דהכנה יש לאסור אפילו בחצירות ור' דשרי בחצירות היינו משום דלית ליה הכנה והא דאוסר בתחומין לשיטת התוספות היינו משום דקדושה אחת ולרש"י משום מתקן ומש"ה לא מספקא ליה אליבא דרב אלא אליבא דשמואל והיינו כדמסיק דשלח ר"א לגולה לא כמו שאתם שונין וא"כ איכא למימר דרב ושמואל לא פליגי דתרווייהו סברי דאסור בשניהם אלא דשמואל איפכא תני ר' אוסר אלא דא"א לומר כן דא"כ אכתי תפשוט מהא דקאמר רב עליה דרב תחליפא תחילת הוראה דהאי צורבא מרבנן לקלקולא אלמא דרב פליג מיהא אדשמואל וכיון דפשיטא לן דרב אוסר בשניהם משום הכנה ע"כ דשמואל כרבי לקולא קאמר ועוד דשמואל נמי אית ליה טעמא דהכנה בפרק בכל מערבין דקאמר אין מערבין מי"ט לשבת אלא באותו פת והיינו משום הכנה וע"כ דאפ"ה מיבעיא לן הכא אי שייך טעמא דהכנה בחצירות או לא כשיטת התוספות או דפשיטא דלא שייך הכנה בחצירות אלא דמבעיא לן משום טעמא דמתקן כשיטת רש"י והדרא קושיא לדוכתא אמאי לא קמבעיא אליבא דרב בכה"ג. ולכאורה היה נ"ל עוד דאליבא דרב ליכא למיבעי דנהי דשלח ר"א לגולה לא כמו שאתם שונין אפ"ה כיון דרב ושמואל בבבל הוו משמע דרב כת"ק לחומרא קאמר וכ"ש דמסתבר לומר דמטעם הכנה יש לאסור בשניהם אלא במלתא דשמואל מספקא ליה משום דקשיא ליה במילתא דשמואל אי הלכה כרבי לקולא קאמר תקשי לשמואל מ"ט דשמואל דנהי דאיכא למימר דטעמא דהכנה לא שייך בחצרות אכתי יש לאסור בשניהם מטעמא דמיקניא ביתא בשבתא לא כדמסקינן לקמן לרבא לענין תחומין וא"כ לשמואל ה"ה לענין עירובי חצרות דהא שמעינן לשמואל דאמר בעירובין דף מ"ט דעירוב משום קנין וא"כ אסור לקנות בית בי"ט ונהי דרב ודאי לית ליה לקמן האי טעמא דלמיקני ביתא בשבתא אסור מ"מ אם נאמר דשמואל נמי לית ליה ה"ט הוי מלתא דרבא לקמן דלא כרב ודלא כשמואל. ועוד דאפשר דהא דלית ליה לרב לקמן ה"ט דלמיקני היינו דוקא לענין מי"ט לחבירו דהוי ספק י"ט שכן נראה מל' רש"י משא"כ מי"ט לשבת אפשר דמודה דאסור וכן אפרש בסמוך בל' התוס' כנ"ל לכאורה לולי שהתוספות בסמוך מסקו להדיא דהאי טעמא דהכנה היינו

האי טעמא דלמיקני ומלשון רש"י נראה דהאי טעמא דלמיקני היינו טעמא דמתקן כמו שאפרש שם וא"כ צ"ע אמאי לא קא מיבעיא לרב וצ"ע:

בתוס' בד"ה ר' אומר מערבין וכו' ותימא הא ר' ס"ל בפרק בכל מערבין דשבת וי"ט קדושה אחת הם וכו' ויש לומר דאדרבה ה"ט וכו' עכ"ל. משמע מזה בפשיטות דלענין עירובי תחומין יש לאסור לר' מטעמא דקדושה א' אפי' בלא טעמא דהכנה וא"כ קשה על מ"ש התוספת פרק בכל מערבין טעמא דר' דאין מערבין ערובי תחומין היינו משום הכנה משא"כ בחצירות ליכא הכנה ונדחקו שם דר' ורבנן פליגי בהאי סברא ואמאי לא משמע להו בפשיטות טפי דר' ס"ל דקדושה א' הן ולית ליה טעמא דהכנה כלל אלא דאוסר בעירובי תחומין משום הא מלתא גופא דקדושה א' הן ועל לשון מהרש"א שם יש לתמוה יותר שלא הרגיש בזה ובלא"ה נעלמו ממנו דברי התוס' כאן וצ"ע:

דף יז.

בגמ' אמר רבא א"ר חסדא א"ר הונא הלכה כר' ולאיסור וקשיא לפי שיטת התוספות דשמעתין דמשמע דליכא שום טעם לאסור בחצרות אלא משום הכנה וכ"כ להדיא בפרק בכל מערבין וא"כ האיך פסיק ר"ח כר' לאיסור דהא ר"ח לית ליה כלל טעמא דהכנה בי"ט ואדרבא קאמר להדיא בפ' אלו עוברין (פסחים מ"ו ע"ב) מדאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט ורבנן הוא דגזרו שמא יאפה ויבשל מי"ט לחול וא"כ לענין עירובי תחומין וחצרות דלא שייך האי גזירה דמי"ט לחול ואמאי אסרוהו חכמים מיום טוב לשבת ובשלמא לענין עירובי תחומין איכא למימר דר"ח אוסר משום דקדושה א' הן ורבא קאמר משמיה דר"ח אע"ג דרבא אית ליה לעיל בפ"ק דהלכתא כוותיה דרב בהני תלת ומשמע דשבת וי"ט ב' קדושות הן מיהא רבא סבר כר"ח דהלכה כר' לאיסור ולאו מטעמיה אלא משום טעמא דהכנה משא"כ לר"ח גופא קשה מ"ט אוסר בחצרות דלפי סברת התוספת אין לאסור בחצרות מטעמא דקדושה א'. ובשלמא לשיטת רש"י איכא למימר דהא דפסיק ר"ח כר' ולאיסור היינו משום דנראה כמתקן ואע"ג דצורכי שבת נעשין בי"ט היינו באוכל נפש גופא משא"כ במכשירין היכא דמחזי כמתקן אסור אפי' לצורך י"ט כההיא דאין מגביהין תרומות ומעשרות וכה"ג טובא בטבילת כלים דאוסר רבא משום דמיחזי כמתקן כמו שאפרש שם אבל לשיטת התוספת דלא משמע להו טעמא דמתקן לענין עירובין אלא משום הכנה א"כ קשה ודוחק לומר דר"ח משמיה דר"ה קאמר ולי' לא ס"ל ויש ליישב בדוחק ודוק. מיהו בל' הרא"ש מצאתי דגרסינן א"ר סחורא א"ר הונא וא"כ לק"מ מ"מ עיקר הסברא נכונה דאפי' לר"ח יש לאסור משום

דלא אמרינן צורכי שבת נעשין בי"ט אלא לענין אוכל נפש ולא למכשירין וכ"ש דלפי סברא זו ליתא למ"ש האור זרוע דהיכא שהניח ע"ת מותר לערב אפי' לערובי תחומין מי"ט לשבת ולמאי דפרישית לא יתכן דע"ת נמי לא מהני אלא לענין אוכל נפש גופיה ולא לענין מכשירים וכ"כ הר"ן דליתא לדברי הא"ז וכן מסיק מהרש"ל. אמנם בירושלמי מצאתי להדיא דפלוגתא דאמוראי הוא בשמעתין:

בפרש"י בד"ה מי"ט לחבירו אם נזכר בי"ט ראשון וחלו שני י"ט וכו' ובאותו הפת עצמו דממ"נ הוי עירוב עכ"ל נראה מפירושו מבואר שמפרש מלתא דרב בתחומין נמי לענין י"ט הסמוך לשבת דומיא דע"ת ודלא כמ"ש מהרש"א ומהר"מ ז"ל בשיטת התוספות. אלא דלכאורה יש לתמוה על פרש"י חדא כיון דאליבא דרב קיימינן הכא ואיהו ס"ל דשבת וי"ט שתי קדושות הן וכ"ש שני י"ט של גליות וא"כ העירוב שיניח בי"ט ראשון לא מהני כלל לענין שבת ומה זה שכתב דמ"מ הוי עירוב ועוד דכיון שמניח בי"ט השני באותו הפת שהניח בי"ט ראשון א"כ למה הוצרך לפרש דממ"נ הוי עירוב וכונתו או של י"ט ראשון או של י"ט שני ותיפוק ליה דבלא"ה העירוב של י"ט שני שהוא בע"ש ודאי מהני לשבת ל"ש אם הוא חול ל"ש אם הוא קודש דהכי איתא להדיא הלכה פסוקה בעירובין ד' ל"ט דבאותו פת מותר להניח מי"ט לשבת ולא אשכחן מאן דפליג ולשיטת התוספות שם ברייתא היא ע"ש ומה"טגופא קשה למאי דמסקינן דלרבא דאמר ע"ת אבל תחומין לא משמע דבאותו פת נמי אסור וא"כ תקשי סוגיא דעירובין. אמנם אחר העיון צדקו דברי רש"י דכיון דמשמע ליה דרב אשמעינן חדא דאית ביה תרתי דמותר להניח מי"ט ראשון עירובי תחומין לצורך י"ט שני ואשמעינן נמי דמניח ומתנה לצורך שבת דומיא דע"ת דקאמר רבא וקשיא ליה לרש"י קושית התוס' אמאי לא אסרינן משום הכנה וכ"ש דאליבא דרב קיימינן הכא ורב אית ליה הכנה בפ"ק גבי ביצה וקשיא דרב אדרב לכך הוצרך רש"י לפ' דאיירי באותו פת ואפ"ה הוצרך ג"כ לפ' דהוי עירוב ממ"נ דנהי דבפרק בכל מערבין משמע דבאותו פת מותר להניח מי"ט לשבת ולא מיקרי הכנה התם איירי שהניח מעי"ט שהוא ודאי חול לצורך י"ט ראשון וא"כ כשמניח אח"כ בי"ט ראשון שהוא ע"ש לצורך שבת לא מיקרי הכנה כיון שכבר נקרא שם עירוב ודאי על אותו הפת משא"כ בשמעתין דאיירי שלא הניח מעי"ט ולא נזכר עד י"ט ראשון שהוא יום ה' בשבת ואז מערב לצורך מחר שהוא י"ט שני ואם כן כשמניח אח"כ בע"ש שהוא י"ט שני לצורך שבת אפי' באותו פת לא הוי לן למישרי דשמא אתמול יום ה' קודש והיום ע"ש הוא חול ונמצא דלפ"ז לא נקרא עדיין שם עירוב מאתמול על אותו הפת כיון שי"ט שני חול והו"ל היום תחילת העירוב מי"ט לשבת לכך פרש"י דאפ"ה שרי ממ"נ אי אתמול קודש והיום

חול שפיר מערב מיום חול לשבת ולא מיקרי הכנה ואי אתמול חול והיום קודש הרי נקרא שם עירוב כבר על אותו הפת שהעירוב היה לצורך י"ט שני שהוא קודש וא"כ כיון שמערב באותו פת לצורך שבת תו לא מיקרי הכנה כנ"ל ברור בכוונת רש"י אלא דאכתי קשה לי כאן דעיקר שריותא דאותו פת היינו משום שאינו צריך לקרות שם כמ"ש רש"י שם והכא ע"כ צריך לקרות שם מספק א"כ מאי ממ"נ דאמרינן ויש ליישב כיון דקורא שם על תנאי אכתי ממ"נ לא מיקרי הכנה ועדיין צ"ע ודו"ק:

בד"ה דלמיקני שביתה בשבתא וכו' ואם התירו בע"ת התם משום כבוד שבת עכ"ל. מכאן נראה מבואר שרש"י אינו מפרש טעמא דלמיקני שביתה משום הכנה דא"כ מאי קשיא ליה מע"ת. דלכאורה נראה ברור דבע"ת לא שייך כלל לומר דהוי הכנה מיו"ט לשבת שעיקרו בא להתיר אפייה ובישול בי"ט עצמו לצורך שבת וכיון דאפייה ובישול לא מיקרי הכנה כ"ש דהעירוב לא מיקרי הכנה ותדע מדהוצרך רש"י לפרש לעיל בשמעתין בערובי חצירות משום מתקן ולא ניחא ליה טעמא דהכנה אלמא דפשיטא ליה דאפילו בערובי חצירות לא שייך הכנה כיון שאין איסור טלטול חצירות נוהג בי"ט א"כ כ"ש בע"ת שאין איסור אפייה ובישול נוהג בי"ט לא מיקרי העירוב הכנה ואף אם נדחק לחלק מ"מ נלע"ד מוכרח דלא שייך הכנה בע"ת מדמקשה הש"ס לעיל בפשיטות בר"פ לרבא מאי איריא בעי"ט אפי' בי"ט נמי וע"כ איירי כגון שחל י"ט הראשון בע"ש דאי כשחלו שני י"ט ביום ה' וביום ו' מאי מקשה אין ה"נ דשרי רבא להניח בי"ט ולהתנות אע"כ דבי"ט ראשון שחל בע"ש מיירי ומאי מקשה אפי' בי"ט נמי דלמא בי"ט אסור משום הכנה והא דשרי רבא מי"ט לחבירו ולהתנות היינו משום דמספק הוא אע"כ דלא שייך הכנה בע"ת וממילא דטעמא דלמיקני שביתה בשבתא נמי לרש"י לאו משום הכנה הוא מדהוצרך להתיר בתבשילין משום כבוד י"ט. ומכ"ש דא"א לפרש בשיטת רש"י ההיא דלמקני שביתה כשיטת הרי"ף והרא"ש ז"ל דהיינו משום טעמא דקנין דעירובי תחומין מיחזי כקונה בית והרי"ף ז"ל גריס להדיא למיקני ביתא לא ומה"ט מחלקו הרי"ף והרא"ש בין תחומין לחצירות ע"ש דלרש"י א"א לפרש כן דא"כ מאי קשיא ליה מע"ת דהא בע"ת לא שייך כלל טעמא דקנין. אלא ע"כ דשיטת רש"י דאסור למיקני שביתה בשבתא היינו משום דמיחזי כמתקן דנהי דלא חיישינן לטעמא דהכנה כיון דממ"נ הוי עירוב ולא מיקרי הכנה כדפרישית אפ"ה אסור לרבא משום דמיחזי כמתקן בי"ט שני ואסור ואפילו מספק ומש"ה כתב דהא דלא אסרינן נמי בתבשילין משום דמיחזי כמתקן היינו משום כבוד שבת התירו ולא גרע מאפייה ובישול גופא שהתירו משום כבוד שבת כ"ש דלא חשו לומר דמיחזי כמתקן כיון שהוא לצורך אפייה ובישול דהיינו אוכל

נפש עצמו משא"כ תחומין וחצירות מכשירין נינהו ומיחזי כמתקן והא דשרינן בפרק בכל מערבין לערב תחומין מי"ט לשבת באותו פת שהניח בעי"ט היינו משום דתו לא מיחזי כמתקן כיון שאין צורך לומר כלום משא"כ הכא שלא הניח בעי"ט וצריך לקרות שם מספק על אותו פת כדפרישית א"כ אכתי מיחזי כמתקן. ואי תקשי אם כן תקשי לרש"י קושית התוספות אמאי איצטריך בפרק בכל מערבין לטעמא דהכנה ולא קאמר מטעמא דלמיקני שביתה דהיינו לרש"י משום דמיחזי כמתקן י"ל דטעמא דהכנה עדיפא לתלמודא טפי שיש לו עיקר מן התורה ודוקא הכא דלא שייך טעמא דהכנה כדפרישית הוצרך לטעמא דמתקן:

ועוד נ"ל משום דהתם אליבא דר"א קיימינן ולדידיה לא שייך טעמא דמיחזי כמתקן כלי דלר"א אשכחן דשרי לתקן כלי בי"ט אפילו לצורך מכשירי אוכל נפש דאפשר לעשותו מעי"ט כדאיתא בשבת ר"פ תולין ואע"ג דמל' התוס' בפסחים דף ס"ח משמע דלא התיר ר"א בכל מכשירין אלא במשמרת דוקא מ"מ מוכח דהיינו מדרבנן כדמוכח מל' התוספות ר"פ תולין ובלא"ה דבריהם בפסחים אינם מוכרחים דאיכא למימר דהא דקאמר ר"א לר"י מה ראייה רשות למצוה היינו לדבריו דר"י וכ"כ בתי"ט שם. א"כ ה"נ לא שייך האי גזירה דנהי דלצורך שבת הוא הוי לן למישרי ע"י ע"ת וכדפרישית לעיל בשם הא"ז ונהי דהר"ן חולק עליו היינו לדידן דלא שרינן מכשירי אוכל נפש דאפשר מאתמול אפילו בי"ט עצמו מש"ה לא מהני להתיר ע"י ע"ת משא"כ אליבא דר"א דלא שייך ה"ט הוצרך לטעמא דהכנה כנ"ל ודו"ק:

ומתוך מה שכתבתי מיהו יש לתמוה על רבינו הב"י שכתב בהל' י"ט סימן תקכ"ח בשם רש"י דאין מערבין מי"ט לשבת לא עירובי תחומין ולא עירובי חצירות והיינו דבתחומין משום טעמא דלמיקני ביתא ובחצירות משום דמיחזי כמתקן ולמאי דפרישית א"א לומר כן דע"כ טעמא דלמיקני שביתה לרש"י היינו משום דמיחזי כמתקן או שנדחק לפ' טעמא דלמיקני משום הכנה כדפרישית אבל א"א לפ' כוונת רש"י מטעמא דלמיקני ביתא ממש משום קנין דא"כ מאי הוצרך לפרש שריותא דע"ת משום כבוד שבת ותיפוק ליה דלא שייך טעמא דקנין וצ"ע:

בתוס' בד"ה מ"ט למיקני שביתה וא"ת ל"ל האי טעמא האיכא טעמא דהכנה וכו' י"ל וכו' הואיל ויש שם ספק עכ"ל. אם נפרש כוונת התוספות דלא איירי הכא בעירובי תחומין מי"ט לשבת אלא מי"ט לחבירו א"כ יש לתמוה טובא מעיקרא מאי קשיא להו דמלתא דפשיטא היא דטעמא דהכנה לא שייך כלל כיון דממ"נ חד מיניהו חול הוא כדאשכחן לרב גופא דאית ליה הכנה בריש מכילתין מי"ט לשבת גבי ביצה ואפ"ה

שרי בשני י"ט של גליות משום דממ"נ חד מינייהו חול אע"ג דהוי הכנה דאורייתא ואם כן כ"ש שיש לנו לומר כן לענין עירובי תחומין דלא הוי אלא הכנה מדרבנן דתחומין מדרבנן וכן יש להקשות לפי מאי דמסקו התוספות הכא דטעמא דלמיקני שביתה ה"ט דהכנה ואם כן תקשי מביצה. ועוד דמאי קשיא להו טפי אמסקנא דגמרא אליבא דרבא ויותר הו"מ לאקשויי אדרב גופא דמתיר בתחומין והא אית ליה הכנה. מיהו בהא מצינן למימר דאדרב לא פסיקא להו להקשות דשמא דוקא בביצה אית ליה הכנה מדאורייתא משא"כ ההיא דעירובי תחומין לא חשיב ליה הכנה כיון דתחומין דרבנן מש"ה פסיקא להו לאקשויי אסתמא דתלמודא דמסיק הכא מטעמא דלמיקני שביתה והתם מסיק סתמא דתלמודא אליבא דר"א טעמא דהכנה וקשיא להו סתמי דתלמודא אהדדי מ"מ קושיא קמייתא בדוכתי קאי. לכך היה נראה לפרש שיטת התוספות נמי מיו"ט לשבת וכדפרישית באריכות בשיטת רש"י וכן נראה קצת בשיטת מהר"ם מלובלין בחידושיו. אלא דלפי מה שפירשתי בשיטת רש"י אין מקום להעמיד ענין זה בסתימות לשון תוספות שלא הזכירו כלל מלתא דאותו פת שכתב רש"י לכך שיטת התוס' צ"ע:

בא"ד וא"ת לרבי יוחנן דאמר לעיל וכו' וכי פליג ר"י אכל הנך תנאי ואמוראי דהכא עכ"ל. ועיין במהרש"א ז"ל. מיהו לפמ"ש בשיטת רש"י א"ש דר"י סבר דמאן דאסר בתחומין ובחצירות היינו משום מתקן ומאן דשרי בחצירות היינו משום דערובי חצירות לא מיקרי תיקון מעליא כשיטת רש"י בפרק במה מדליקין שהבאתי לעיל ואין מקום לקושית התוספות וק"ל:

בא"ד וי"ל דהתם מיירי בהכנה שנעשית בידים כגון ערובי תחומין עכ"ל. אע"ג דמאן דאית לה הכנה יליף לה מקרא דוהכינו וא"א לאוקמי קרא לענין עירוב דהוא מדרבנן אלא דאפשר דהתוספות אזלי לפי תירוצם הראשון לעיל בפ"ק דבאפייה ובישול נמי שייך הכנה ואיכא לאוקמי קרא בהכי שעושה בידים ומה"ט אסור מדרבנן בכה"ג בהכנה דעירוב משא"כ לתירוץ הריצב"א בעירובין (דף ו') לא שייך הכנה באפייה ובישול אלא דומיא דביצה לפ"ז צ"ל דלר' יוחנן לית ליה הכנה דאורייתא כלל אלא מדרבנן דוקא היכא דעבד בידים ועיין בסמוך:

בא"ד ומ"מ קשה מההיא דגיטין וכו' עד סוף הדיבור וכתב מהר"מ בחידושיו שדברי התוספות מהופכים דקושיא זו מקומה לעיל דלפי מ"ש דטעמא דלמיקני היינו משום הכנה אין מקום לקושיא זו. ולענ"ד אין צריך להפך ולסרס וסורסי זו למה אלא נראה לפרש דבריהם דמעיקרא לק"מ דאיכא למימר דאיסורא דהכא היינו כיון דע"י הקנין מתיר האיסור הו"ל כמתקן אפילו לפי מאי דמסקו לעיל דע"כ טעמא דלמיקני שביתה

היינו משום הכנה כדמוכח מסוגיא דעירובין ולפי מאי דמסקו דאין איסור הכנה אלא במה שעושה בידים ע"כ היינו בענין שמעשה זה אסור מיו"ט לחול ומש"ה כשעושה הכנה זו מיו"ט לשבת מקרי הכנה אבל כיון דמוכח מההיא דגיטין דקנין שרי אפילו מיו"ט לחול ע"כ דלא מיקרי מעשה כלל ותו לא שייך הכנה בזה ואי משום דמתיר האיסור זהו ממילא ולא גרע מביצה דשרי אע"כ דהאיסור הכנה היינו משום שעושה מעשה בידים כגון אפייה ובישול ומה"ט אסור בעירוב שהוא כמו קנין והו"ל מעשה בידים והיינו דנקט הש"ס ל' למיקני שביתה וא"כ מקשה שפיר מההיא דגיטין דקנין לא מיקרי מעשה דאם כן היה ראוי לאסור מיום טוב לחול משום עובדא דחול כנ"ל ברור ודו"ק:

דף יז:

בגמרא מאי שנא המבשל בשבת וכו' איסורא דשבת שאני ופרש"י בישול שבת מאבות מלאכות הוא ואיסור סקילה הוא הלכך קנסוהו עכ"ל. ונראה שהוצרך לזה משום דקשיא ליה אמאי לא משני ה"נ כדלעיל דאית ליה אחריני אע"כ דקושטא דמלתא משני דבאיסור שבת שיש בו אב מלאכה קנסוהו אפילו בדלית ליה אחריני משא"כ במעשר ומטביל כליו אע"ג דאיסורי שבת נינהו אפ"ה כיון דמדרבנן נינהו לא קנסינן ליה אלא בדלית ליה אחריני כן נראה ברור בשיטת רש"י ז"ל. אבל הרשב"א כתב בתשובה והביאו הב"י ומהרש"ל בחיבוריהם דהשתא דאתינן להכא דאיסורא דשבת שאני ואידחו להו פירוקי דלעיל דמוקי בדאית ליה אחריני אלא דבשבת לעולם אסור וביו"ט לעולם שרי ויש לי לדקדק ע"ז מסוגיא דלקמן דף כ"ד בעכו"ם שהביא דורון ויבואר שם בעז"ה:

בתוס' בד"ה אמר רבא וכו' ואומר ר"ת וכו' ולא נהירא להר"י וכו' ורבי יהושע פליג עליה בירושלמי וכו' ומ"מ אור"י לא מלאני לבי לעבור על דברי דודי וכו' וכן עמא דבר עכ"ל. וצריך לעמוד על תוכן הדבר מה ראו להחמיר כ"כ במלתא דרבנן והלא עיקר ראייתו של ר"ת אינו אלא מההיא דר"א וכיון שמצינו להדיא בירושלמי דר"י פליג פשיטא דהלכתא כוותי' וכ"ש דפשטא דתלמודא דידן משמע בפשיטות דבתבשיל לחוד סגי. ונלע"ד לכאורה ליישב למאי דפרישית לעיל דמאן דמצריך פת ותבשיל לאפייה ולבישול היינו לחוש לטעמא דרבא כדי שיברור מנה יפה לשבת. ולפ"ז מצינן למימר דר"א ור"י בירושלמי נמי בהא פליגי ואזדו לטעמייהו דפליגי בפרק אלו עוברין (פסחים דף מ"ז) אי אמרינן הואיל ומשמע שם דפליגי ממילא בההיא דהואיל ומיקלעי אורחים לענין האופה מי"ט לחול וא"כ לר"א דאית ליה הואיל ומדאורייתא שרי לאפות מי"ט לחול תו

לא מצי למימר דאסמכתא דע"ת בקרא דאת אשר תאפו היינו משום הכירא שיאמרו אין אופין מי"ט לשבת כ"ש לחול כיון דמי"ט לחול גופא שרי אע"כ דאסמכתא דקרא היינו כדי שיברור אלא דרבנן אסרו נמי בדיעבד מטעמא דכדי שיאמרו. לפ"ז מיהו לכתחילה צריך פת ותבשיל לחוש לטעמא דכדי שיברור מנה יפה משא"כ ר"י דלית ליה הואיל סבר דאסמכתא דוקא היינו כדי שיאמרו וליתא לטעמא דכדי שיברור כלל ומש"ה סגי בתבשיל לחוד וכיון דעיקר פלוגתא דהואיל איפסקא הלכתא בפ' אלו עוברין כר"א והכי קי"ל בהדיא כרבה דהאופה מיו"ט לחול שרי מדאורייתא משום הואיל ואם כן נראה דבהא נמי הלכתא כוותי' דאסמכתא דקרא היינו משום דכדי שיברור ויפה נהגו לחוש לכתחלה להצריך פת ותבשיל מה"ט דכדי שיברור כנ"ל ודו"ק:

במשנה חל להיות אחר השבת ב"ש אומרים כו' נראה דנקט בהאי לישנא לאשמעינן בלשון קצרה דב"ש אוסרים אפילו בי"ט וב"ה מתירין באדם אפילו בשבת ויתכן יותר לפי פרש"י דאע"ג דחייב אדם לטהר עצמו ברגל אפ"ה אסרי ב"ש אבל ליכא למימר דדוקא בכה"ג שרו ב"ה לטבול בשבת משום דלא העמידו דבריהם במקום עשה דרגל דמכולה סוגיא דשמעתין לקמן משמע בפשיטות דלב"ה אפי' בשבת דעלמא נמי שרי. אלא דאכתי קשיא לי מאי מקשה הש"ס בפשיטות א"ה אדם נמי ומאי קושיא דלמא הא דשרי באדם היינו משום עשה דרגל דנהי דלא קשיא לי בכה"ג דלמא הא דשרי באדם היינו משום דס"ל לב"ה טבילה בזמנה מצוה כדאיתא בפרק המפלת דבהא מצינן למימר דפשיטא ליה להמקשה דמתני' איירי אפילו מטבילה שלא בזמנה דומיא דכלים דקתני מלפני השבת וא"כ באדם נמי אף שהיה יכול לטבול לפני שבת אפ"ה שרי בשבת ועוד דאי ס"ד דבטבילה בזמנה איירי ב"ש נמי הוי מודו דהא בהאי סוגיא דפרק המפלת דמסקינן לב"ש ולב"ה טבילה בזמנה מצוה וקתני לב"ש מטבילין אותה צ"ה טבילות והיינו ע"כ אפילו בשבת דאל"כ בצרי לה טבילות ע"ש. ואף שיש לחלק קצת דהתם כיון דאכתי אסורה מספק לא מיקרי מתקן מ"מ עיקר הסברא לא נדחה דמתני' מטבילה שלא בזמנה איירי. אבל לפרש"י דטבילה ברגל מצות עשה היא והיינו רבותא דמתני' א"כ מאי מקשה א"ה אדם נמי ולכאורה היה נ"ל ליישב דמשום עשה דרגל לא הוי שרינן לעבור בשבת כדאיתא במנחות דף מ"ח דעמוד וחטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרינן וה"נ דכוותיה. אלא דקשיא לי מסוגיא דפסחים פרק אלו דברים דמקשה ר"ע לר"א הזאה תוכיח ואמרינן התם דהזאה דתרומה אותביה שהיא מצוה ואפ"ה אינה דוחה ומאי קושיא דלמא שאני הזאה דתרומה כיון דבשבת גופא עדיין אסור בתרומה עד לאורתא דהא טבול יום הוא וא"כ עמוד וחטא בשבת כדי שתזכה בחול הוא. אע"כ

דלענין שבות לא שייך לחלק בכך ודוקא לענין מלאכה גמורה מפלגינן במנחות והדרא קושיא לדוכתא וצ"ע:

אח"ז ראיתי בתוספות ס"פ שמונה שרצים דמקשו התם מאי מקשה הש"ס הכא א"ה אפילו אדם נמי דלמא אתיא כמ"ד טבילה בזמנה מצוה ומתרצין שם דפשיטא ליה לתלמודא דמשום מצוה אין להתיר טבילה דמיחזי כמתקן. ולפ"ז מיתרצא נמי קושיא דידי אלא שדבריהם צריכין ביאור בזה ואבאר לקמן בשיטת המקשה א"ה אפילו אדם נמי:

בגמ' דכ"ע כלי בשבת לא מ"ט. הא דלא מקשה הכי בשבת פרק במה מדליקין (שבת דף ל"ד) דקתני התם אין מטבילין את הכלים נראה דהתם שפיר הוי ידע דטעמא משום מתקן תדע דקתני התם בהדי אין מעשרין ואין מערבין דבכולהו טעמא משום מתקן אלא דהכא קשיא ליה לתלמודא בטעמא דב"ה דסברי אדם בשבת א"כ משמע דלית ליה טעמא דמתקן למאי דלא סליק אדעתיה דאדם נראה כמיקר וא"כ מקשה שפיר כלים מ"ט לא. והשתא א"ש נמי הא דמשני רבה ורב יוסף דטעמא דב"ה משום שמא יעבירנו או משום סחיטה ואם נאמר דלית להו טעמא דמתקן א"כ תיקשה לדידהו מ"ט דב"ש דאסרי אפי' באדם הא לא שייכי הנך טעמי. אע"כ דהוו ידעי שפיר טעמא דמתקן לב"ש אבל לב"ה קבעו למימר דלית ליה טעמא דמתקן מדשרי באדם כן נ"ל ועיין בסמוך:

דף יח.

בתוס' בד"ה שמא יעבירנו כו' תימא אמאי לא קאמר שמא יוציאנו מרה"י לר"ה כו' עכ"ל. עיין בסוכה ר"פ לולב וערבה בפרש"י שכתב דלא חיישינן להכי דאפילו יוציאנו אין כאן איסור שלא היה בדעתו משעה ראשונה לכך והקשו שם בתוספות ע"ז דא"כ בר"ה נמי ליכא למיחש ע"ש. ולע"ד נראה דשיטת רש"י נכונה דודאי לאו ברשיעי עסקינן דהכל יודעין שאסור להוציא מרה"י לרה"ר ואין לחוש לכך אלא בע"ה גמור או שמא ישכח שהוא שבת א"כ מה הועילו חכמים בתקנתן שאסרו לטלטל לולב ולטבול כלים סוף סוף ליכא תקנתא בהכי לע"ה גמור שאינו יודע תקנת חכמים וכן למי שישכח שהוא שבת אע"כ דעיקר החששא דלכתחלה יהא בדעתו לטלטל הלולב אצל בקי ברה"י וכן בטבילת כלים לטובלו ברה"י ואח"כ כשלא ימצא שום בקי ברה"י וכן מקוה כשירה וילך דרך מתעסק לרה"ר וא"כ אזלא לה עקירה ראשונה מרה"י להכי קאמר שמא יעבירנו ארבע אמות ברה"ר והו"ל עקירה והנחה בשגגת שבת כן נ"ל בשיט' רש"י והתוספות אפשר דסברי דעיקר החששא שיסבור דטבילת כלים ולולב כיון שהן דבר מצוה דוחה שבת.

וא"כ שייך האי חששא נמי מרה"י לרה"ר. אלא דבזה לא הוו משני מידי דמרה"י לרה"ר אית להו היכרא דסוף סוף הרי סובר שדוחה שבת. ולפ"ז שיטת התוס' צ"ע ודו"ק:

שם א"ל אביי יש לו בור בחצירו מאי איכא למימר. וקשיא לי דבכל דוכתא דמסיק רבה האי טעמא דשמא יעבירנו בשופר ובלולב ובמגילה משום דאין הכל בקיאין וילך אצל בקי ואמאי לא מקשה אביי כהאי גוונא תינח לאינו בקי אבל בבקי או מי שיש לו בקי בחצירו מאי איכא למימר ויש ליישב דודאי פשיטא ליה לאביי דלא פלוג רבנן בתקנתן כדאמרינן בעלמא יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתוס מותרין אלא דהכי משמע ליה לאביי דבור ברה"ר לא שכיח ורוב בני אדם יש להם בורות בחצירם או בחצר שבמבוי ועוד דסתם בור רה"י הוא והו"ל מרה"י לרה"י דרך ר"ה כן נ"ל ועיין בסמוך:

שם התינח שבת י"ט מאי איכא למימר גזירה י"ט אטו שבת. ולכאורה יש לתמוה דכיון דמקשינן התינח שבת י"ט מאי איכא למימר אלמא דפשיטא לן דהוצאה גופא מותר בי"ט ולא גזרינן אטו שבת א"כ מה טעם יש בזה לגזור טבילת כלים בי"ט אטו שבת מחששא דשמא יעבירנו ואטו מי גריעי הנך כלים משאר דברים שמותר לו להוציאן לכתחילה ול"ל דהכא כיון דבכלים שנטמאו באב הטומאה איירי דבעו הערב שמש הו"ל שלא לצורך י"ט כלל ומש"ה אסור בי"ט כסברת התוספות לעיל דף י"ג בד"ה דלמא בעירוב והוצאה קמיפלגי דלא הותרה הוצאה בי"ט אלא כשהוא צורך היום קצת דא"כ לא הוי צריך למימר גזירה י"ט אטו שבת כיון דבי"ט גופא שייך האי חששא דהוצאה שלא לצורך. ועוד דהא אליבא דרבה קיימינן הכא ואיהו סובר לעיל דף י"ב דלב"ה אפילו הוצאה שלא לצורך היום כלל נמי שרי ע"ש בתוספות שלא כתבו כן אלא אליבא דרב יוסף ועוד דהא באב הטומאה נמי הוי צורך היום להשתמש בהם חולין כמ"ש רש"י ותוספות בסמוך:

מיהו למאי דפרישית בסמוך בלשון התוספו' דעיקר החששא שיסבור דטבילת כלים שהיא מצוה דוחה שבת א"כ היה באפשר ליישב דנהי דבעיקר הוצאה לא גזרינן י"ט אטו שבת דהכל יודעין שכמה מלאכות אסורין בשבת ומותרין בי"ט משא"כ לענין טבילת כלים חיישינן שפיר י"ט אטו שבת מה"ט דסבור דמשום מצוה שרינן ליה ועשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה אלא שכבר כתבתי דע"כ ליתא להאי סברא ומכ"ש לפי מה שאפרש לקמן דלקושטא דמילתא טבילת כלים לאו מצוה הוא ודלא כמהרש"א וא"כ הדרא קושיא לדוכתא ויש ליישב בדוחק לפי הסברא שכתבתי לעיל דדוקא בטבילת כלים וכיוצא בזה שייך טפי האי חששא דאגב טירדא שלא ימצא מקוה כשירה יעבור

דרך רה"ר דרך מתעסק ומש"ה אלמוהו להאי חששא וגזרו לגמרי אפילו ביום טוב דאי לא הא לא קיימא הא כן נ"ל ודו"ק:

בתוס' בד"ה גזירה י"ט אטו שבת ולא הוי גזירה לגזירה די"ט ושבת חדא גזירה היא עכ"ל. וצ"ל דהאי דיש לו בור בחצירו פשיטא להו דלא הוי גזירה לגזירה כדפרי' בסמוך דבכ"מ לא פלוג רבנן בתקנתן לאסור לזה ולהתיר לזה. אלא דלפ"ז יש לתמוה טובא א"כ מאי מקשה הש"ס בסמוך ומי גזרינן והא תנן ושוין שמשיקין נגזור השקה אטו הטבלה ומאי קושיא דלמא כולי האי לא גזרינן דהו"ל גזירה לגזירה וכן כל הנך קושיות דמקשה נגזור דלמא אתי לאטבולי בעי"ט ונגזור די"ט אטו דעי"ט ומאי קושיא הא כולהו גזירה לגזירה נינהו ולפרש"י א"ש דאדרבא כל הנך קושיות כיון דגזרינן אפילו ביש לו בור בחצירו וגזרינן נמי שבת אטו י"ט אלמא דאלמוהו להך תקנתא טבילת כלים לגזור אפילו בכמה גזירות מש"ה מקשה ומי גזרינן וכמו שפרש"י להדיא אבל לפירוש התוספות קשה. והנראה בזה דמה שכתבו התוס' דשבת וי"ט חדא היא היינו דוקא להאי מילתא דטבילת כלים לחוד והיינו נמי משום דקשיא להו דלא שייך לגזור הכא כלל שבת אטו י"ט כיון דהוצאה גופא מותר בי"ט ולא גזרינן וע"ז תירצו די"ט ושבת חדא היא להא מילתא דאי לא הא לא קיימא הא כדפרי' דמש"ה הוצרכו לאסור טבילת כלים לגמרי וא"כ מקשה שפיר כיון דאפילו בי"ט דלא שייך כלל האי חששא אפ"ה גזרו כ"ש דיש לגזור בשבת בכל ענין אפילו השקה אטו הטבלה ומוכח עכשיו דההיא דשוין שמשיקין איירי אפילו בשבת כדמוקמינן לקמן בכולהו שמעתין באוקימתא קמא וכן הא דנגזור די"ט אטו דעי"ט היינו נמי כיון דלא מפלגינן כלל בין שבת לי"ט אע"ג דבי"ט היתר גמור הוא דליכא שום חששא וע"כ דעיקר משום לתא דשבת הוא וכי היכי דבשבת אסור בכל ענין אפילו נטמא בשבת ה"נ יש לאסור בי"ט כן נ"ל. ולמאי דפרי' לעיל בלשון הגמרא דאליבא דב"ש ודאי אפילו לרבה הוי טעמא דטבילת כלים משום מתקן דמה"ט אוסר אפי' באדם וא"כ מקשה שפיר מההיא דושוין שמשיקין דאפי' לב"ש דאוסר משום מתקן ואפ"ה לא גזור השקה אטו הטבלה אע"כ היכא דלא שייך האי חששא לא החמירו בטבילת כלים ואם כן מדבית שמאי נשמע לב"ה דאין לגזור יום טוב אטו שבת כיון דלא שייך חששא דשמא יעבירנו כלל ודו"ק:

בד"ה נגזור השקה אטו הטבלה וקשה לפרוך נגזור משום שמא יעבירנו כו' עד סוף הדיבור. ולולי דבריהם היה נ"ל ליישב דמהשקה גופא לא פסיקא ליה לאקשויי דאיכא למימר דושוין שמשיקין איירי בי"ט כאידך אוקימתא דלקמן וכיון דהשקה היא באוכל נפש עצמו לא רצו לגזור כלל דהכל יודעין דאוכל נפש מותר בי"ט במלאכה גמורה

משא"כ בשבת ולא אתי למיטעי. אלא דאכתי נגזור השקה אטו הטבלה וכ"ש למאי דפרי' דאליבא דב"ש פריך דהטבלה אפילו בי"ט אסור משום מתקן ואפ"ה לא גזרו השקה אטו הטבלה ומדב"ש נשמע לבית הלל כדפרישית. כן נראה לי נכון לולי שהתוספות לא כ"כ ודבריהם מוכרחין לחלק בין להוט לאינו להוט משום קושיא דולד הטומאה אלא דקשיא לי בדבריהם אם כן אליבא דרב יוסף דקאמר שמא יסחוט מה חילוק יש בין אב הטומאה לולד הטומאה דבולד הטומאה גופא נגזור שמא יסחוט מיהו למסקנא דכהנים זריזין הן א"ש:

מיהו לשיטת היש מפרשים ודאי קשה אליבא דרב יוסף ממ"נ אי שייך שמא יסחוט בולד הטומאה א"כ נטמא בי"ט נמי ואי לא שייך בולד שמא יסחוט דכהנים זריזין הן א"כ בנטמא מעי"ט אמאי אסור וצ"ע:

בגמרא ותסברא אי אית ליה מים יפין הני ל"ל למיעבד השקה אלא דלית ליה כו' אע"ג דבפרק בתרא דמקואות תנן דב"ש סברי אין משיקין יפים ברעים נראה דהתם ברעים לגמרי שאינן ראוים כלל לשתיה דעכירי וסריחי וכן נראה מהטעם שכתב שם הר"ש בפי' המשניות דטעמא דב"ש דלמא חייס עליה ולא עביד השקה מעליא כדי שלא יתערבו הרעים לתוך היפים אבל הכא מיירי שהרעים ראוים קצת לשתיה אלא דאפ"ה מיזהר זהיר באותן היפים וכן נראה מלשון התוספות שכתב דאינו בהול כ"כ כיון דאפשר במים אחרים כן נ"ל ודו"ק:

בפרש"י בד"ה מדלין מים בדלי טמא כו' וטעמא דטבילה אסורה משום דמחזי כמתקן כו' עכ"ל. ועיין במהרש"ל ומהרש"א ז"ל שכתבו למה כתב רש"י כאן טעמא דמתקן מיהו למאי דפרישית לעיל בלא"ה א"ש דודאי בכל השקלא וטריא דשמעתין הוי סליק אדעתיה טעמא דמתקן כדמשמע מפשטא דמתני' ס"פ במה מדליקין דתני טבילת כלים בהדי מעשרין ומערבין דכולהו טעמא משום מתקן וכדמוכח נמי ממתני' דהכא דע"כ טעמא דב"ש משום מתקן מדאוסר באדם אלא כל השקלא וטריא אטעמא דב"ה מהדר אמאי שרי באדם ואוסר בכלים אלמא לאו משום מתקן ואהא קאמר רבה טעמיה דשמא יעבירנו ואהא מקשה ליה אבייי שפיר כל הני תיובתא דבלאו מימרא דרבה אתי ליה שפיר כל הני ברייתות דודאי טעמא משום מתקן אבל לרבה קשה וממילא נמי דהדרא קושיא לדוכתא מה טעמא דב"ה שרו באדם ואוסרים בכלים או שנאמר דאביי נמי סבירא ליה כרבא ומסיק אדעתיה דטעמא דב"ה באדם משום דנראה כמיקר כן נ"ל בשיטת רש"י ז"ל:

שם בגמרא ואי איתא נגזור די"ט אטו דעי"ט. וכתב מהרש"א ז"ל דהא דלא קשיא ליה דבנטמא בי"ט גופא נגזור שמא יעבירנו משום דאיכא למימר דכיון שלא היה יכול לטבול מעי"ט לא רצו לגזור שמא יעבירנו עכ"ל ע"ש ולכאורה יש לתמוה כיון דאפילו גזירה דשייכא בגופא לא גזרו במאי דלא יכול למיעבד מעי"ט היאך נגזור הני אטו הני דנטמא מעי"ט דהו"ל גזירה לגזירה וכ"ש דאיכא למימר דלא גזרו כיון דלא יכול למיעבד מאתמול דהא בכמה ענייני י"ט מפלגינן בין היכא שיכול לעשות מעי"ט או לא ולא גזרינן הנהו אטו הני ולמאי דפרישית לעיל א"ש דעיקר תיובתא דאביי לרבה כיון דבי"ט לא שייך כלל חששא דשמא יעבירנו דהעברה גופא מותר בי"ט ואפ"ה סבר רבה דגזרינן י"ט אטו שבת וחדא מילתא היא לענין טבילת כלים וא"כ כי היכי דלא מפלגינן בשבת בין נטמאו בשבת לנטמאו בע"ש ה"נ אית לן למימר לענין יום טוב כן נ"ל ודו"ק:

בפרש"י בד"ה אין מטבילין כו' בולד הטומאה אין כאן תקון כו' עכ"ל. וקשיא לי דהא בס"פ במה מדליקין (שבת דף ל"ד ע"א) מבואר דאפילו לעשר הדמאי אסור משום מתקן אפילו בספק חשיכה אע"ג דדמאי דרבנן וכן בעירובי חצירות דהוי נמי טעמא משום מתקן אע"ג דמדרבנן אפילו הכי בודאי חשיכה אסור ואפשר לחלק בין שבת לי"ט כדאשכחן לעיל (דף ט' ע"א) גבי חלת חוץ לארץ ועוד יש לחלק בין מיני מאכל דלא חזו כלל אלא לאכילה ובין כלים טמאים דבלא"ה חזי למי שאין אוכל חולין בטהרה וכה"ג כתב מהרש"ל ז"ל ביש"ש בסוף דבריו ע"ש:

בא"ד אין מטבילין אותו בי"ט כו' יש מפרשים כלי שנטמא באב הטומאה אפילו נטמא בי"ט כו' עכ"ל. והקשה מהרש"א ז"ל דלפ"ז ע"כ דהא דמפלגינן בין נטמא באב הטומאה לנטמא בולד הטומאה לא איירי אלא בנטמא בי"ט א"כ מאי מקשה נגזור הא אטו הא ומאי קושיא הא שנינן בסמוך דטומאה בי"ט מילתא דלא שכיח היא ולא גזרו משא"כ בנטמא באב הטומאה אין מטבילין היינו משום דאין ראוי כלל לבו ביום ותירץ דהא דשנינן לעיל דמילתא דלא שכיח לא גזרו היינו משום דבעי"ט גופא לא גזרו אלא משום חששא דשמא יעבירנו משא"כ הכא כיון דבנטמא באב הטומאה אסור משום דאין בו צורך היום כלל אית לן למיגזר נמי בולד הטומאה אפילו במילתא דלא שכיחא עכ"ל. ונראה מדברי מהרש"א בקושייתו ותירוצו דלשיטת היש מפרשים בנטמא באב הטומאה אין הטעם משום חששא דשמא יעבירנו אלא משום טבילה שלא לצורך וקשיא לי טובא היאך אפשר לומר כן דאכתי מאי משני כהנים זריזין הן דמ"מ קשיא האי ברייתא עליה דרבה דלא מתוקמא כוותיה דכיון דשרינן בנטמא בולד הטומאה ולא אסרינן אלא באב הטומאה א"כ אמאי איצטריך ליה לרבה לעיל למימר דגזרינן י"ט אטו שבת ות"ל דבלא"ה

אסור בי"ט באב הטומאה משום דהו"ל טבילה שלא לצורך ובולד הטומאה אה"נ דשרי ודוחק לומר דרבה מעיקרא לא הוי ידע האי ברייתא והשתא למסקנא אין ה"נ דהדר ביה מטעמא דגזירה יום טוב אלא דנראה בכוונת מהרש"א ז"ל דהא דמחמרינן טפי בחששא דטבילה שלא לצורך היינו משום האי חששא דשמא יעבירנו משא"כ בטבילה לצורך י"ט אין חששא כ"כ לגזור י"ט אטו עי"ט ובעי"ט גופא משום שמא יעבירנו ואין להחמיר כה"ג דאף אם יעבירנו אין איסור כ"כ כיון שהוא צורך י"ט אלא שכבר כתבתי דהכא אליביה דרבה קיימינן ואיהו שרי לעיל ביום טוב אף טלטול שלא לצורך כלל:

מיהו לענ"ד נראה ליישב בענין אחר לפי מאי דפרישית לעיל דמה שפרש"י בתחלה דיש לחלק בין אב הטומאה לולד הטומאה היינו אליבא דאביי דניחא ליה האי ברייתא אליבא דנפשיה אי ליתא לדרבה א"כ מצ"ל דשיטת היש מפרשים לאו אליבא דרבה קאי אלא אליבא דאביי דאותיב עליה דרבה מהאי ברייתא ולא קש"ל ברייתא גופא מיניה וביה אמאי מחלק בין אב הטומאה לולד הטומאה אפילו בלא מימרא דרבה ולכך כתב רש"י מעיקרא טעמא דמתקן והיינו אליבא דאביי גופא וע"ז כתב רש"י דיש מפרשים דאביי מפרש לברייתא גופא משום ה"ט דאב הטומאה בעי הערב שמש והו"ל טבילה שלא לצורך אבל רבה לית ליה האי סברא ומש"ה משני כהנים זריזין הם ולפ"ז נתיישבה ג"כ קושית מהרש"א ז"ל ונתיישב ג"כ הא דלא משנינן לעיל כהנים זריזין הם כיון דברייתא דלעיל נמי איירי בולד הטומאה לשיטת היש מפרשים ולמאי דפרי' א"ש דשיטת הי"מ לא קאי אליבא דרבה אלא אליבא דאביי כן נ"ל נכון ויתכן יותר לפי שיטת הירושלמי רפ"ב דתרומה דפליגי אמוראי נמי בשבת אי מפלגינן בין נטמא באב הטומאה לנטמא בולד הטומאה הובא בתוספות ר"פ חומר בקודש בד"ה האונן ואין להאריך כאן גם לפמ"ש שם התוספות בשם רבינו אלחנן דבריי' דהכא מיירי בי"ט שחל בע"ש נתיישב' קושייתינו ע"ש ודוק היטב:

בתוס' בד"ה כלי שנטמא כו' ולא נהירא ליה לרש"י כו' והר"י פי' דניחא לפי המסקנא כו' ואין נראה להר"ר יצחק דאטו פסיקא ליה כו' עכ"ל. ונראה דהר"י סובר דמסתמא כהנים אוכלין טהרותיהם בחולין על טהרת תרומה או טהרת קודש וא"כ לדידהו הו"ל טבילה שלא לצורך וכן נראה קצת מלשון התוס' פ' חומר בקדש:

בא"ד וי"ל דלפרש"י ניחא דבטבילה דרבנן כגון זו לא בעי הערב שמש כו' עכ"ל עיין בתוספות פרק חומר בקדש שהאריכו בזו הסברא וכתבו שם דמפרש"י בסוגיא דשפופרת שחתכו לחטאת משמע דלית ליה האי סברא אלא טבילה דרבנן נמי בעי הערב שמש אלא דכאן כתבו לשיטת רש"י בסברת היש מפרשים מיהו לרש"י גופא ולתוספות אפשר

דלא איכפת לן כלל בטעמא דטבילה שלא לצורך וכדפרי' דאפילו הי"מ לא כתבו כן אלא לאביי לפי סברת קושייתו ודו"ק:

בגמ' רב יוסף אמר משום סחיטה. נראה דהא דנאדי רב יוסף וכולהו אמוראים מאוקימתא דרבה אע"ג דכ"ע אית להו דרבה לענין שופר ולולב ומגילה והזאה אלא דהכא לענין י"ט לא משמע להו האי טעמא לגזור י"ט אטו שבת כיון דהוצאה גופא מותר בי"ט ולא גזרו בה אטו שבת כדפרישית ולפי מ"ש נתיישב מה שהקשה הרא"ש ז"ל על הרי"ף ז"ל למה הביא הך אוקימתא דרב יוסף דהא הלכה כרבה לגבי ר"י ותמה למה כתבה כלל כיון דדיני טבילת כלים טמאים לא נהוג בזמנינו ולמאי דפרישית א"ש דאגב אורחא אשמעינן דממימרא דר"י מוכח דסחיטת כלים דהו"ל מלבן אסורה בי"ט דקס"ד דשרי דהוי בכלל אוכל נפש כדאיתא בפרק אלו נדרים לענין נדרי עינוי נפש ורבי יוסי אמר התם דכביסתה קודמת לחיי אחרים קמ"ל דאסור ואייתי נמי הא דר' ביבי לאשמעינן דליתא לדרבה ולא לדרבא כיון דתניא כוותיה דרבי ביבי וממילא דמותר לטבול כלים חדשים ביום טוב דלא שייך בהו שמא ישהא כן נראה לי ועיין בישׁ"ש ודו"ק:

שם אי הכי אפילו אדם נמי. כבר כתבתי שהתוספות בשבת דף קי"א הקשו אמאי לא מוקי לה רבא כמ"ד טבילה בזמנה מצוה ותירצו דפשיטא ליה לתלמודא דמשום טבילה בזמנה לא שרינן תקוני מנא וכבר כתבתי בזה מה שיש לדקדק מסוגיא דפרק המפלת דלמאי דסברי ב"ש וב"ה טבילה בזמנה מצוה קאמרי התם דמטבילין צ"ה טבילות לב"ש ול"ה לב"ה וע"כ היינו אפילו בשבת אלא דיש לחלק כדפרישית. מיהו קשיא לי טובא על שיטת רוב הפוסקים שכתבו דנדה אינה טובלת בליל שבת אא"כ הגיע זמנה כדאיתא בי"ד סימן קצ"ו מטעם דעכשיו לא נהגו להקר בשבת ולפ"ז ע"כ הא דשרינן לה לטבול בהגיע זמנה היינו משום דחשיב כטבילה בזמנה אלמא דמשום טבילה בזמנה לא חיישינן לתקוני גברא ואם כן הדרא קושיא לדוכתא מאי מקשה הכא א"ה אפי' אדם נמי ואמאי לא מוקי לה כמ"ד טבילה בזמנה מצוה. והנלע"ד דהנך פוסקים סברי דלא מתוקמי מתניתין משום טבילה בזמנה כדפרישית דא"כ ב"ש נמי מודו כדמוכח מסוגיא דהמפלת ולא משמע להו לחלק וכדפרישית נמי דפשטא דמתניתין איירי מטבילה שלא בזמנה דומיא דכלים דקתני מלפני שבת וב"ש נמי קאמרי מטבילין הכל מלפני השבת אלמא זמנה מע"ש ועלה קאי ב"ה וקאמרי אדם בשבת כנ"ל לסברת הפוסקים אבל התוספות דשבת לא נחתו להכי ומשו"ה תירצו בענין אחר וההיא דהמפלת לא קשיא להו כדפרישית אח"ז עיינתי בתוס' דשבת וראיתי שלא הקשה אמקשה דהכא אלא אאוקימתא דברייתא דיוה"כ וא"כ נראה מדבריהם ג"כ דמתני' דהכא ע"כ בטבילה

שלא בזמנה איירי ומשו"ה לא קשיא להו אלא אאוקימתא דיוה"כ דאיכא לאוקמי בזמנה וע"ז תירצו שפיר דמשום טבילה בזמנה לא הוי שרינן תקוני גברא והא דשרו ב"ש בפרק המפלת בשבת היינו משום דנראה כמיקר ודו"ק. ואגב ראיתי להזכיר מ"ש מהרש"א ז"ל בסוגיא דשבת דכלים נמי טבילה בזמנה מצוה. ולענ"ד במחילה מכבוד תורתו דליתא. דדרשינן בספרי הובא ברש"י בחומש פרק שמיני על פסוק תנור וכירים יותץ טמאים הם וטמאים יהיו לכם ודרשינן מלמד שאם רצה להשהותן בטומאתן רשאי וא"כ משמע לכלים הטעונין טבילה שיכול להשהותן בטומאתן ואף שיש לחלק קצת בדוחק מ"מ אין הכרח לומר כן ולא אשתמיט בכולה תלמודא לומר דטבילה בזמנה מצוה בכלים כנ"ל:

דף יח:

בגמרא אמר רב נחמן בר יצחק פעמים שאדם בא מן השדה מלוכלך בטיט כו' התינח בשבת ביוה"כ מאי איכא למימר ע"כ. ותמוה לי טובא הא איתא להדיא בברייתא פ' יוה"כ דף ע"ז ע"ב דאם היה מלוכלך בטיט ובצואה רוחץ כדרכו ביוה"כ ואינו חושש ויש ליישב בדוחק דודאי משום האי טעמא דאדם בא מלוכלך לא הוי שרינן משום דמלתא דלא שכיח היא אלא דבשבת כיון דבימות החמה מותר דנראה כמיקר משו"ה לא חלקו בין ימות החמה לימות הגשמים כיון דשכיח מיהא רחיצה בשבת ברוב שבתות השנה בימות החמה במיקר ובימות הגשמים במלוכלך משא"כ ביוה"כ דלא שכיח רחיצה אין להתיר משום טעמא דמלוכלך דלא שכיח וכ"ע ידעי דמשום טבילה הוא רוחץ ומיחזי כמתקן כנ"ל:

בתוס' ד"ה ושוין שמשיקין כו' וא"ת אמאי אין מטבילין כו' וכ"ע מודו דמטבילין לכל הפירושים כו'. ונ"ל דדוקא לר' ביבי ורבא מקשו שפיר דאי לרבה ורב יוסף דלעיל הא שנינן אלבייהו דהא דטובלין בולד הטומאה היינו משום דלא משכחת לה אלא בכהנים זריזין הם והקשו בתוס' לעיל הא בישראל נמי משכחת לה דמטמאין משקין להיות תחילה ותירצו דאיירי בכלים מנוקבים שאינן ראויין למשקין ולפ"ז הכא דאיירי בכלי שאינו מנוקב דהא משיק בו מים וא"כ בישראל נמי משכחת לה ומש"ה אין מטבילין אפילו בולד הטומאה אע"כ דעיקר קושייתם לר' ביבי ורבא דלדידהו לא צריכין לשנויי דכהנים זריזין הם כנ"ל. מיהו אכתי איכא למידק לר' ביבי ולרבא לא מצי מיירי בשבת דמה חילוק יש בשבת בין השקה להטבלה דלכאורה לר' ביבי בשבת נמי לא שייך שמא ישהה אלא משום מתקן וא"כ בהשקה נמי הוא מתקן כדאשכחן לענין מעשרות בשלמא בי"ט א"ש דהו"ל אוכל נפש ממש משא"כ בשבת וצ"ע:

דף יט.

בפרש"י בד"ה מידע ידע דבעי הערב שמש כו' הלכך בין השמשות די"ט אסור משום דמטביל בי"ט שלא לצורך עכ"ל. והקשה מהרש"א ז"ל ל"ל האי טעמא ואמאי לא מפרש בפשיטות משום כל הנך טעמי דלעיל ותירץ דרש"י בא לפרש אפילו כמ"ד כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בין השמשות. ולענ"ד נראה דוחק לפרש כן דברי רש"י כיון דסתם מתניתין ס"פ במה מדליקין קתני להדיא דאין מטבילין בין השמשות לכך נלע"ד דרש"י הוצרך לפרש כן משום דלפי האי אוקימתא דמוקמינן ברייתא כגון דרהיט לטובלו א"כ מסתמא איירי שנטמא הכלי עכשיו סמוך לבין השמשות ומש"ה רהיט לטובלו וא"כ קשיא ליה לרש"י אמאי קאמר ת"ק דאין מטבילין הא דנטמא בי"ט אמרינן לעיל דמטבילין ולא גזרו ביה מידי משום שלא היה יכול לטובלו קודם יום טוב וא"כ ה"נ כיון שלא היה יכול לטובלו קודם לכן הו"ל למישרי אי לאו משום דהו"ל טבילה שלא לצורך וא"כ שפיר גזרו בהו משום הנך טעמי דלעיל כנ"ל נכון. אבל מה שהקשה מהרש"א ז"ל אמאי הוי שלא לצורך הא חזי לאשתמושי חולין ותירץ בדוחק ולענ"ד יש ליישב בדרך אחר לפמ"ש לעיל דרש"י ז"ל אליבא דנפשיה סובר דולד הטומאה נמי בעי הערב שמש כמ"ש התוס' ר"פ חומר בקדש בשמו וא"כ מתוקמא ברייתא דהכא בולד הטומאה שא"צ לטבול אלא משום תרומה וא"כ הו"ל טבילה שלא לצורך והא דאמרינן לעיל דנטמא בולד הטומאה מטבילין בי"ט אפשר דמפרש לה רש"י בי"ט שחל בע"ש כמ"ש התוס' בר"פ חומר בקדש בשם רבינו אלחנן כנ"ל ודו"ק:

במשנה בית שמאי אומרים מביאין שלמים ואין סומכין עליהם. ומשמע בגמרא דעיקר מלתא דבית שמאי היינו בשלמי חגיגה וקשיא דלפרש"י במתני' דטעמא דב"ש משום דסמיכה אסורה בי"ט משום שבות והיינו כמימרא דר' יוחנן פרק אין דורשין (חגיגה דף י"ז) ולפ"ז ע"כ סברי ב"ש דסמיכת שלמי חובה דאורייתא וסברי נמי דתיכף לסמיכה שחיטה נמי דאורייתא אלא דאפ"ה העמידו חכמים דבריהם אפילו במקום מצוה כדאמר רבי יוחנן שם להדיא ואכתי אמאי התירו ב"ש לשחוט שלמי חגיגה בי"ט הא מבטל בידים מצות סמיכה ובדוכתי טובא מקשה הש"ס ומסיק דאסור להביא שום קרבן היכא שמבטל מצות סמיכה בידים וכ"ש הכא דאפשר להביא שלמי חגיגה לאחר י"ט ולסמוך דהא אית להו תשלומין. ונראה ליישב לפמ"ש התוספות פ' כל הגט (גיטין דף כ"ח ע"ב) דהא דמקשינן בכמה דוכתי הא בעינן סמיכה אע"ג דסמיכה לא מעכב מ"מ ראויה לסמיכה בעינן דכל הראוי לבילה וא"כ אפשר דהכא כיון דמדאורייתא חזי ראוי לסמיכה קרינן ביה ולפ"ז ניחא לן לבטל עשה דסמיכה הכא כיון דאכתי מקיימה מצות סמיכה

בשאר קרבנות משא"כ אם נאמר שלא יביא שלמי חגיגה כלל בי"ט עקרת מצות עשה דחגיגה לעולם דעיקר מצותו בראשון וכולהו תשלומין דידיה נינהו כן נ"ל. ועיין מה שכתבתי בזה במגילה דף ה' אי שלמי חגיגה קרבין מעי"ט:

בתוס' ד"ה אמר עולא כו' ומ"מ קשיא למה להו למימר כל דלה' כו' עכ"ל והקשה מהרש"א ז"ל הא איצטריך להו לב"ה לה' כי היכי דלא נילף לאיסורא מלכם וכדמקשה ב"ש לב"ה לקמן בברייתא. ולענ"ד דברי התוספות נכונים דהא גופא קשיא להו לתוס' כיון דאית להו לב"ה מתוך בדבר שהיא צורך היום קצת א"כ מהיכי תיתי נוקמי קרא דלכם ולא לגבוה במידי דאיכא צורך היום כיון דאיכא לאוקמי לכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים דבהנהו ליכא צורך היום ומה שכתבו התוספת לעיל דף י"ב ולקמן דנדרים ונדבות לב"ה ממעטינן מלכם היינו נמי דאתירוצם דהכא סמכי כיון דפשטא דוחגותם לב"ה מיעוטא משמע ואם כן גלי קרא דלענין קרבנות לא אמרינן מתוך אלא דאכתי הוי מרבינן מלה' אפילו נדרים ונדבות אלא כיון דכתיב לכם ממעטינן אפילו נדרים ונדבות וכולהו מימעטי מלכם ולא לגבוה ולא לכלבים כיון דלא שייך מתוך בקרבנות כן נ"ל ולקמן אבאר עוד בזה ודו"ק:

בא"ד וי"ל משום דלא תטעה לומר וחגותם חג אין כו' עכ"ל. הקושיא מפורסמת דאם כן לא ניכתוב וחגותם ולא ניכתוב נמי לה' ואפשר דוחגותם לב"ה איצטריך לדרשא אחריתי וכיוצא בו נראה שמוכרח ג"כ לפרש כן בתירוצם אליבא דב"ש דלה' איצטריך לב"ש לדרשא אחריתי. אלא דבכל זה לא הונח לי דאכתי מאי קשיא להו מעיקרא אדעולא ל"ל למימר טעמא מוחגותם הא ודאי איצטריך לגופיה למילף מוחגותם דשלמי חגיגה קרבים בי"ט אע"ג דאית ליה תשלומין לאחר י"ט. ועוד דמצינן למימר דעולא גופיה נמי הכי קאמר דהא דקאמרי ב"ש לב"ה לקמן והרי נאמר לכם ולא לגבוה היינו דוקא לבתר דכתיב וחגותם דעולת ראיה אין קריבה בי"ט אלמא דלכם מיעוט גמור משמע ומשו"ה איצטריך וחגותם אבל בלאו קרא דוחגותם ב"ש גופא הוי קאמרי דלכם ולא לעכו"ם ולא לכלבים אבל לגבוה איכא קל וחומר ואפילו נדרים ונדבות הו"א דאיכא ק"ו אבל לבתר דכתיב וחגותם ע"כ דלכם לגמרי ממעט ולא מרבינן אלא שלמי חגיגה דוקא אבל משלמי חגיגה ליכא למילף לעולת ראיה דאיכא למיפרך מה לשלמי חגיגה דאית ביה שתי אכילות צורך גבוה וצורך הדיוט משא"כ בעולת ראיה וכמו שנבאר בזה לקמן בברייתא דפלוגתא דב"ש וב"ה בהכי. ואף אם נאמר דהתוס' לא משמע להו לפרש כן מילתא דעולא דמדאיצטריך וחגותם ממעט שלמי חגיגה מלכם אלא פשטא דמימרא דעולא משמע להו דוחגותם מיעוטא משמע למעט שלמי חגיגה ומשו"ה הוצרכו לתרץ

דלא נילף מלה' אלא דאכתי תקשה אדעולא גופא דמנ"ל דטעמא דב"ש משום הכי הוא דלמא כדפרישית. נקטינן מיהא דלפ"ז שפיר מצינן למימר דלב"ה נמי איצטריך וחגותם להא מילתא גופא למעט נדרים ונדבות דלא תימא לכם ולא לעכו"ם אבל לגבוה איכא ק"ו משא"כ לבתר דאיצטריך וחגותם ע"כ משמע דמלכם ממעטינן נמי לגבוה דהיינו נדרים ונדבות אלא דלב"ה לא ממעטינן עולת ראייה דאדרבה עולת ראייה עדיפא ליה טפי כיון שהיא צורך גבוה ושייך ביה טפי ק"ו משבת ועדיין צ"ע ויבואר לקמן בשמעתין: **בפירש"י** בד"ה שקריבין דאיכא תרתי להתירא כו' ואם יעבור הרגל בטל קרבנו עכ"ל. נראה דלא קאי אלא אשלמי שמחה אבל שלמי חגיגה לא נתבטל הקרבן אם יעבור הרגל אלא לאחר שיעברו ימי התשלומין וזה ברור:

דף יט:

בגמרא והני תנאי כי הני תנאי ופרש"י והני תנאי דלקמן פליגי כי האי תנאי דלעיל בנדרים ונדבות עכ"ל. ונ"ל כוונתו בזה שהוצרך לפרש כן טפי מבשאר דוכתי כי האי לישנא דאיכא בש"ס טובא משום דהכא בשמעתין לא שייך לומר דהנך תנאי דברייתא דלעיל פליגי בפלוגתא דהנך תנאי דלקמן ממש דהא ודאי ליתא דהך הנך תנאי דלעיל לא פליגי אליבא דנפשייהו אלא אליבא דב"ש וב"ה דלרשב"א פלוגתא דב"ש וב"ה היא נמי בנדרים ונדבות ולאידך תנא דלעיל משמע ליה מדלא פליגי להדיא בנדרים ונדבות לאשמעינן כחן דב"ה דהוי כחא דהיתירא ע"כ דב"ה נמי מודו דאין קריבין משא"כ הנך תנאי דלקמן פליגי מסברא דנפשייהו ולא איירי בפלוגתא דב"ש וב"ה כלל ובלא"ה נמי אשכחן תנאי אחרינא בס"פ אלו קשרים דפלוגתא דרבי ישמעאל ור"ע היא לכך הוצרך רש"י לפרש דאפ"ה א"ש מיהא דהנך תנאי דלקמן פליגי בנדרים ונדבות ומסתמא תליא בפלוגתא דלעיל דלפ"ז כולהו תנאי דלקמן אליבא דב"ה פליגי כנ"ל בכוונת רש"י ז"ל. אמנם בעיקר לשון הגמרא העליתי בישיבה דשפיר איצטריך לאסוקי והני תנאי כהני תנאי אע"ג דלא דמי והיינו משום דבהנך תנאי דלעיל לא סגי לשנויי למילתא דעולא דמדבריו משמע דלד"ה נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט היינו מדאורייתא מוחגותם כדפרישית משא"כ האי תנא דברייתא דמסיק אבל נדרים ונדבות לב"ה אין קריבין בי"ט הוי משמע לכאורה דלא הוי לב"ה אלא מדרבנן והיינו משום סמיכה דאיירי ברישא דלב"ש דחינן עיקר מצוה דתיכף לסמיכה משום איסור שבות ולב"ה לא דחינן כיון דעיקר מצותו בי"ט מקיימינן נמי מצוה דסמיכה תיכף לשחיטה ולא העמידו חכמים דבריהם דאיסור שבות במקום מצות עשה והיינו דוקא בקרבן שהוא חובת היום משא"כ בנדרים

ונדבות מודו ב"ה דלכתחילה אין מביאין משום איסור שבות דסמיכה אבל מדאורייתא איכא למימר דלהאי תנא נמי לב"ה קריבין דמתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך ובהכי הוי שפיר טובא לישנא דהא דלא נחלקו הוי דומיא דנחלקו בענין סמיכה ואם כן אכתי הוי תיובתא דעולא דלדידיה לא שייך הא מילתא דד"ה אין קריבין להא מילתא דפליגי בשלמים אלא אעולת ראיה הו"ל לאתויי הא מילתא דנדרים ונדבות דפליגי בעיקר הקרבה הא בנדרים ונדבות מודו ב"ה. לכך הוצרך לאתויי דהנך תנאי כהנך תנאי והיינו ברייתא דלקמן דהתם ודאי מדאורייתא איירי אף ע"ג דלמסקנא דקרא דבחג המצות לא איירי מאיסור הקרבה אלא לענין בל תאחר אפ"ה פשטא דלישנא דברייתא משמע דפלוגתא דנדרים ונדבות נמי משמע מדאורייתא דומיא דאין מביאין בחג המצות מפני חמץ דהוי דאורייתא ה"ה הא דאין מביאין בחג השבועות היינו נמי מדאורייתא וא"כ מסתמא פלוגתא דלעיל איירי נמי מדאורייתא דלא ליהוי ג' מחלוקות בדבר. ועוד יש לפרש דמהאי ברייתא דלעיל איכא למימר דהיינו מדרבנן משום שמא ישהה קרבנותיו כדלקמן ואכתי הוי תיובתא דעולא משא"כ ברייתא דלקמן ע"כ איירי מדאורייתא והיינו למאי דפרישית בסמוך דהא דשלמים דיוצא משום שלמי שמחה מביאין בי"ט לכ"ע היכא שהביאן לשם שלמי שמחה וא"כ ע"כ מדאורייתא איירי דאיכא לפלוגי שפיר משא"כ אי הוי מדרבנן משום שמא ישהה א"כ כ"ש דיש לאסור טפי להביאן משום שלמי שמחה מה"ט גופא דשמא ישהה ועוד דא"כ בח"ה נמי ליתסר מה"ט גופא אע"כ דליתא לטעמא דשמא ישהה כנ"ל נכון:

שם רבי אליעזר ברבי שמעון אומר מביא אדם תודתו בחג הסוכות ויוצא בה ידי חובתו משום שמחה כו'. לכאורה היה נ"ל דמילי מילי קתני דעיקר מילתא דרשב"א למאי דס"ד השתא דנדרים ונדבות אין קרבין בי"ט היינו היכא שלא הביאן לשם שמחה משא"כ היכא שרוצה לצאת בהן ידי שמחה אף בחג השבועות נמי רשאי להביא כדמשמע בפ"ק דחגיגה דף ז' ע"ב אלא דאחר העיון נ"ל דליתא לא מיבעיא לפירוש ר"י שם בד"ה עולות במועד דהא דאמרינן דיוצא אדם ידי חובתו בנדרים ונדבות לשם שמחה היינו דוקא כשהביאן לשם שמחה משא"כ היכא שהביאן לשם נדרו אין יוצא בהן ידי שמחה וכתב כן שם ליישב לישנא דשמעתין דמשמע דמילתא דפסיקא היא דנדרים ונדבות אין קריבין בי"ט א"כ כ"ש בקרבן תודה דמסתמא שוחטו לשם תודה דהא מביא עמו לחמי תודה ועוד דתודה נאכלת ליום א' ושלמי שמחה לשני ימים א"כ למ"ד נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט אין יכול להביא כלל קרבן תודה בחג השבועות אלא בח"ה דסוכות. אלא דאפילו לפי' רבינו אלחנן שם דלא נחית לסברת ר"י אלא דבכל ענין היכא שלא גמר

עדיין חובת שמחה יכול להביא נדרים ונדבות בי"ט כיון שיוצא בהן ידי שמחה מ"מ נראה כוונתו ג"כ לענין שלמי נדבה שיכול להביאן לכתחילה ולשחטן כיון דאידי ואידי שלמים נינהו משא"כ בתודה נראה דרבינו אלחנן נמי מודה דלכתחילה אין להביאה ביו"ט אע"ג שרוצה לצאת בה ידי שמחה והיינו מהנך טעמי דפרישית. ולפ"ז אתי שפיר טפי הא דקאמר ויוצא בה ידי חובתו משום שמחה דהיינו דוקא בחג הסוכות ובח"ה אבל בחג השבועות הוי מילתא דפסיקא דאין מביא כנ"ל ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה רבי שמעון אומר כו' כך משמע מפ"ה כו'. וזה דוחק דהיכי משמע ממילתיה דנדרים ונדבות כו' עד סוף הדיבור ועיין בספר מג"ש למ"ז ז"ל באריכות. אמנם למאי דפרישית א"ש טובא דודאי עיקר מילתא דנדרים ונדבות אי קריבין בי"ט או בח"ה היינו לענין תודה דהוי מילתא דפסיקא דכיון שא"א להקריבו בחג המצות כלל כמו כן אין יכול להקריבו בשום ענין לשם חובת תודה בחג השבועות משא"כ בשאר נדרים ונדבות דשלמים לא הוי מילתא דפסיקא דזימנין דמקריבין בחג השבועות כגון לשם שלמי שמחה אם לא הקריב כבר כדי צורכו וכ"ש דמילתא דפשיטא היא שיכול להקריבו בכה"ג בח"ה אלא דאפ"ה ממילא ילפינן כיון דאין רשאין להקריב תודה כיון דלא שייך בשלמי שמחה א"כ מה"ט גופא שלמים נמי אין רשאי להקריב היכא שכבר שחט כל מה שצריך לשלמי שמחה וה"ה למאי דס"ד דאיירי לענין ח"ה ולפ"ז נתיישב נמי קושיא השלישית שהקשו על פרש"י דלמסקנא דאיירי לענין בל תאחר שפיר משכחת לה שיכול להקריב בחג השבועות עצמו והיינו בשלמי נדבה שיכול להקריבן לשם שלמי שמחה ושאר קרבנות כגון עולה ותודה יקריב קודם י"ט או אחר י"ט וכמו שאפרש עוד בסמוך בל' הגמרא ומה שהקשו בקושיא השניה ועוד דאם כן אמאי כתיב בחג השבועות כיון דלמאי דס"ד דאף בח"ה סוכות אין מקריב לא יכולתי לעמוד על סוף דבריהם דא"כ לפירושו נמי קשה להיפוך דלמאי דס"ד דאיירי אף בח"ה אם כן אמאי כתב רחמנא בחג המצות לא ליכתוב אלא בחג השבועות ובחג הסוכות לומר דמה שאינו קרב בחג השבועות אינו קרב בחג הסוכות והיינו כל נדרים ונדבות אם כן כ"ש דאין מקריבין תודה בחג הסוכות שהרי אינו קרב בחג השבועות אע"כ דעיקר קרא לא מייתר כלל אלא מהקישא הוא דיליף לה רבי שמעון וכמ"ש גם כן מורי זקיני ז"ל ולדעתי צ"ע ליישב דברי התוספות בזה ודוק היטב:

שם בגמרא מתקיף לה רבי זירא השתא סלותי מסלתינן נדרים ונדבות מיבעיא. וקשיא לי טובא דטפי הו"ל לאקשויי דמקרא מלא הוא אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם ועולותיכם ומנחותיכם ונסכיכם ושלמיכם ואם כן אף לדברי האומר דאין

נדרים ונדבות קריבין בי"ט עכ"פ צריך לאוקמי מיהא פשטא דקרא לענין ח"ה והכי איתא להדיא נמי בריש פ"ב דתמורה דכי אתא ר' דימי אמר ר' יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק אלה תעשו לה' במועדיכם ללמד דאף חובות נדרים ונדבות שאינן מחמת הרגל קריבין בח"ה ע"ש בגמרא דמצריך קראי טובא להכי. ונהי דלא קשיא לי נמי איפכא אסוגיא דהתם דכל הנך קראי ל"ל כיון דאפילו סלותי מסלתינן נדרים ונדבות מיבעיא אלא דבהא איכא למימר דעיקר קרא לקרבן חובה הוא דאתא שמחויב להקריבן דוקא בח"ה שבא ראשון דאע"ג דבלא"ה ילפינן לה במסכת ר"ה מובאת שמה והבאתם שמה מ"מ הו"א דאינו מחויב להביאן אלא מיד אחר הרגל דמיקרי נמי שפיר והבאתם שמה בביאה ראשונה קודם שמשכים והולך לו ועי"ל דעיקר קרא להנך דברים שהן חובה דלא שייך למילפינהו בק"ו מסלותי מסלתינן שהן לצורך המועד וה"ה לענין נדרים ונדבות דעולות אפשר דלא דמי לסלותי מסלתינן אלא דעיקר קושיא דר' זירא היינו דוקא לענין קרבן תודה דלא מיקרי קרבן חובה אלא כמו שלמי נדבה ונאכלין לבעלים א"כ שפיר קשיא ליה השתא סלותי מסלתינן כו'. אלא דקושיא הראשונה אכתי קשה דהו"ל לר' זירא לאקשויי מקרא דאלה תעשו לה' במועדיכם ויש ליישב דקושטא דמלתא קאמר רבי זירא דאפילו קרא דאלה תעשו לה' במועדיכם לא איצטריך לנדרים ונדבות דשלמים ותודה דבלא"ה מסברא ילפינן לה דהשתא סלותי מסלתינן אלא עיקר קרא לשאר קרבנות אתא כדפרי' וכדמשמע שם בפ"ב דתמורה ועי"ל דמהאי קרא דאלה תעשו לה' במועדיכם לא פסיקא ליה לר' זירא לאקשויי אדרבי שמעון דאפשר דכיון דקרא לקבעו חובה הוא דאתא לענין עשה דרגל ראשון א"כ אפשר דהכי קאמר קרא דמלבד נדריכם ונדבותיכם צריך להקריב קודם שיגיע המועד דבכה"ג דרשינן נמי קרא דבחג המצות ובחג השבועות בירושלמי דפ"ק דראש השנה לדברי האומר נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט ע"ש ובחידושינו בפ"ק דר"ה הארכתי ודו"ק:

בפרש"י בד"ה כי פליגי למיקם עלה בבל תאחר כו' והיינו דקא אתא לאשמעינן עצה טובה כל מי שיש עליו תודה יביאנו בחג הסוכות כו' עכ"ל. והקשה הגאון מהר"ץ אשכנזי בתשובתו שאלה י"ג דמאי איריא עצה טובה דהא ודאי בלא"ה כיון שעבר עליו רגל ראשון עובר בעשה כדקאמר רבא בפ"ק דר"ה וליכא מאן דפליג עליה בהא. ובאמת היא קושיא עצומה ואדרבה לדעתי אין קושיא זו על פרש"י לחוד דלכאורה פרש"י בזה מוכרח מלשון הגמרא גופא וכ"ש שכן נראה ג"כ מלשון התוספות שכתבו להדיא פירוש סיפא דאינו בא בחג הסוכות היינו אם לא ירצה שהרי הוא יכול להמתין עד סוכות של שנה הבאה וא"כ קשה יותר הא עובר בעשה. אמנם כן לפענ"ד יש ליישב

ולפרש דהא דקאמר רבא בפ"ק דר"ה כיון שעבר עליו רגל א' עובר בעשה והיינו בעשה דובאת שמה והבאתם שמה א"כ מצינן למימר דהיינו דוקא באפריש ולא אקריב דבהכי מוקמינן לקרא דובאת שמה והבאתם שמה בפ"ק דר"ה אבל אמר ולא אפריש דילפינן לה התם מעשה דמוצא שפתיך תשמור ועשית דהיינו מצות עשה א"כ איכא למימר דלא עבר ברגל ראשון דמהיכי תיתי אדרבה פשטא דקרא משמע דעשה דמוצא שפתיך היינו דומיא דלא תעשה דתשמור והיינו בג' רגלים דוקא וכן נראה להדיא ג"כ מלשון רש"י כאן שכתב כל מי שיש עליו תודה ולא כתב מי שיש לו קרבן תודה ולמאי דפרישית א"ש דביש לו קרבן תודה היינו אפריש ולא אקריב אין כאן עצה טובה אלא לכ"ע עובר בעשה דובאת שמה אלא דעיקר פלוגתייהו הכא היינו לענין מי שיש עליו תודה דהיינו אמר ולא אפריש כן נראה לי נכון ומוכרח ודו"ק:

דף כ.

בגמרא תני תנא כו' לימד על עולת חובה שטעון סמיכה. וקשיא לי אמאי צריך קרא להכי למיגמר עולת חובה מנדבה ות"ל דכולהו קרבנות איתקשו להדדי מקרא דזאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת כדאיתא להדיא בכמה דוכתי בזבחים ובמנחות וא"כ ה"נ נילף מהאי הקישא לענין סמיכה דהא קיי"ל אין היקש למחצה לכאורה היה נ"ל בזה דלענין סמיכה לא שייך האי הקישא כיון דבכור ומעשר ופסח נמי שייכו בהאי הקישא דזאת התורה כדאיתא להדיא בזבחים דף ז' ע"ב דדרשינן ביום צותו וגומר זה בכור ומעשר ופסח וכה"ג משמע להדיא במנחות דף פ"ג לענין דפסח אין בא אלא מן החולין וילפינן לה מהאי הקישא ואפ"ה אמרינן במנחות דף צ"ב דבכור ומעשר ופסח אין טעונין סמיכה אם כן תו לא שייך הך הקישא לענין סמיכה בשאר קרבנות וכה"ג כתבו התוספת בפ"ק דחולין דף כ"א בד"ה כמשפט דלא שייך האי הקישא לענין סמיכה כיון דליתא בבכור ומעשר ופסח ע"ש אלא דקשיא לי בדבריהם דהא במנחות דף צ"ב משמע להדיא דהא דבכור ומעשר ופסח אין טעונים סמיכה לאו ממעוטא דקרבנו ילפינן להו דהא מסקינן התם דקרא דקרבנו איצטריך לדרשא אחריתי אלא דהא דבכור ומעשר ופסח אין טעונין סמיכה היינו משום דלית לן למילפינהו משאר קרבנות בבנין אב משום דאית להו פירכא ע"ש וא"כ אכתי אמאי לא יליף להו בהקישא ובאמת הקשו שם התוספות כן והניחו בתימא ולפ"ז נמי הדרא קושיא לדוכתא בשמעתין אמאי לא יליף עולת חובה מעולת נדבה לענין סמיכה מהאי הקישא כיון דלא שייך הך תירוצא שתירצו התוספות בחולין מסוגיא דמנחות דאדרבא בהך סוגיא דמנחות גופא שייך נמי הך קושיא דהקישא לענין

סמיכה ונלע"ד בזה דהא דסמיכה לא הוי בכלל האי הקישא דזאת התורה היינו משום דבהאי הקישא כתיבי נמי קרבנות ציבור וכיון דמסקינן במנחות דף צ"ב דגמירי דאין סמיכה בציבור אלא בשני מקומות וא"כ מש"ה אתיא הך הלכתא ואפקה מהקישא לענין סמיכה. ולפ"ז ממילא נתיישב' גם כן קושית התוספות שם לענין סמיכת בכור ומעשר ופסח דלא נילפינהו מהקישא ומש"ה נמי איצטריך הכא בשמעתין קרא דכמשפט לענין עולת חובה שטעון סמיכה כיון דלא שייך הקישא לענין סמיכה וכ"ז דלא כדברי התוספות בפ"ק דחולין שהבאתי לעיל ושיטת התוספות שם צ"ע ליישב כנ"ל ודוק היטב ועיין עוד בסמוך:

בפירש"י בד"ה ויקרב את העולה כו' שהטיל הכתוב על אהרן חובה ליום כו' עכ"ל. ובאמת יש לתמוה על פרש"י בזה דהאי קרא דויקרב את העולה לא איירי בקרבנות של אהרן כלל אלא בעולת העם כמו שהקשו בתו' בד"ה ויקרב ומה שתירצו בד"ה למד על עולת חובה דהר"ם מיישב פרש"י דמוקמינן לקרא דויקרב באם אינו ענין לקרבנות של אהרן מלבד שנראה דוחק אלא דיותר קשה דהאי קרא לעיל בקרבנות של אהרן הוי ליה למיכתב דטעון סמיכה בין לענין חטאת בין לענין עולה למאי דפריך בסמוך דלא שייך הקישא דזאת התורה לענין סמיכה וכ"ש לשיטת התוספת דשעה מדורות לא ילפינן להך תירוצא ונלע"ד שיטת רש"י בענין אחר דלית לן לאוקמי הך דרשא דויעשה כמשפט לענין עולת העם לחוד דאיירי ביה קרא דאכתי מאי בא ללמדנו דעולת חובה דטעונה סמיכה דמה דהוי הוי ולדורות נמי לא מצי איירי דהא דורות משעה לא ילפינן כמו שהקשו תוספות ועוד דכיון דעולת העם קרבן צבור הוי א"כ כה"ג לדורות אין טעונין סמיכה כיון דגמירי דאין בצבור אלא שתי סמיכות אע"כ דקרא דויעשה כמשפט שכתוב בסוף ענין בא ללמד על עצמו על כל הקרבנות דלעיל מיניה דהיינו כל קרבנות של אהרן וחטאת העם ושפיר ילפינן להו בק"ו מעולת העם דאע"ג שהיא עולת חובה והיא נמי קרבן צבור אפ"ה טעונין סמיכה אף על גב דאין בצבור אלא ב' סמיכות אפ"ה בקרבנות שעה לא איירי הלכתא כמ"ש התוספת מכ"ש בקרבנות של אהרן שהן קרבן יחיד וה"ה לחטאת העם שדומה לשאר חטאות דכתיב בהו סמיכה וכל חטאת חובה נינהו דלא שייך ביה נדבה א"כ מכ"ש שטעונין סמיכה. ועוד נ"ל דאף לפמ"ש לעיל דלענין סמיכה לא שייך הקישא דזאת התורה היינו בשאר קרבנות משא"כ לענין מלואים דכתיב נמי בהאי הקישא ולמלואים שפיר ילפינן מלואים ממלואים גופייהו בהקישא לענין סמיכה והשתא לפ"ז א"ש דאיצטריך קרא דויעשה כמשפט ללמד על עולת חובה שטעונין סמיכה ולא תקשה מה דהוי הוי למאי דפרישי' דמקרא דויעשה כמשפט למדנו שעולת

אהרן ג"כ טעון סמיכה ממילא ילפינן מיניה לעולת חובה שהוא לדורות שטעונין סמיכה מק"ו וכנ"ל ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה למד על עולת חובה כו' ותימא דאמרינן התם דאין סמיכה בצבור אלא בשתי קרבנות כו' ולפרש"י ניחא ולפי מ"ש התוספת במנחות דף צ"ב ע"ב בד"ה גירסא בעלמא דרש"י פי' הך גירסא בעלמא כלומר דרבי יהודא לית ליה הלכה למשה מסיני אלא בגירסא בעלמא נקט ליה וא"כ אין מקום לכל דברי התוספות כאן דהא שפיר מצינו לאוקמי הך ברייתא הכא דויעשה כמשפט כר"י דלית ליה הלכתא אלא לגירסא בעלמא כדי שלא נטעה בשעיר עבודת כוכבים כדמשמע התם בכל הסוגיא א"כ א"ש הא דרבי קרא לעולת העם לסמיכה והרבה דקדוקים יש לדקדק בסוגיא דהתם ואין להאריך כאן יותר:

בגמרא א"ל דאמר לך מני ב"ש היא. ויל"ד דלמאי דמשמע ליה השתא דב"ש לית ליה סמיכה בשלמי חובה כלל א"כ מאי איריא דאין סומכין עליהם ביום טוב ת"ל דבחול נמי אין סומכין ול"ל דבחול נהי דלית ליה סמיכה בשלמי חובה מדאורייתא אפ"ה מדרבנן טעונין סמיכה משא"כ ביו"ט דאיכא שבות להשתמש בבעלי חיים מש"ה לא אתי סמיכה דרבנן ודחי שבות דרבנן הא ליתא דהא למ"ד סמיכה דרבנן ע"כ א"א לסמוך עליו אפילו בכל כחו דהא עבד עבודה בקדשים דאסור מדאורייתא כדמקשה הש"ס בחגיגה דף ט"ז ע"ב לענין סמיכה דקרבן נשים ע"ש ומסיק התם דלא אשכחן סמיכה דרבנן אלא דאמרינן להו אקפו ידייכו שאינה סמיכה כלל אלא משום נחת רוח כדמסיק התם להדיא וא"כ לפ"ז דבסמיכה דרבנן אינו סומך בכל כחו אלא באקפו ידים בלבד א"כ אמאי אסרו ליה ב"ש בי"ט הכא משום שבות ת"ל דלא שייך שבות בכה"ג כיון שאינו סומך בכל כחו כדאיתא בהך סוגיא דחגיגה גופא דלמאי דקאמר התם דכולהו תנאי דפליגי התם בי"ט משום שבות מדייק מינה רבב"ח דש"מ סמיכה בכל כחו בעינן דאלת"ה מאי קא עביד לסמוך ע"ש. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא בשמעתין ממ"נ אי לית ליה לב"ש סמיכה מדרבנן כלל א"כ מאי איריא י"ט אפילו חול נמי שלמי חובה אין טעונין סמיכה לדידהו ואי אית להו סמיכה מדרבנן בחול ע"כ היינו באקפות ידים לחוד כי היכי דלא ליעביד עבודה בקדשים א"כ מה"ט גופא אין לאסור הסמיכה בי"ט משום דאין משתמש בבעלי חיים כיון דלא שייך שבות בכה"ג כיון שאינו סומך בכל כחו כמו שהבאתי מסוגיא דחגיגה ולדעתי צ"ע גדול ליישב ודוק היטב:

בגמ' אתיא מביניא ופרש"י דהיינו דגמרינן שלמי חובה מעולת חובה ומשלמי נדבה במה הצד הצד השוה שבהן שקרבן יחיד הן וטעונין נסכים וסמיכה כו' עד סוף הדיבור.

נראה דכוונת רש"י מה שכתב וטעונין נסכים ולא סגי ליה לפרש הצד השוה שבהן שקרבן יחיד הן היינו משום דאיכא למימר בכור ומעשר ופסח יוכיחו שהן קרבן יחיד ואין טעונין סמיכה כדאיתא במנחות דף צ"ב מש"ה מייתי מלתא דנסכים דתו ליכא למיפרך מבכור מעשר ופסח דמה להנך שאין טעונין נסכים כדאיתא התם ובהך מילתא דנסכים לחוד נמי לא סגי דאיכא למימר קרבנות צבור יוכיחו דגמירי דשתי סמיכות בצבור ולא יותר אע"ג דכל קרבנות הצבור טעונין נסכים מש"ה הוצרך לפרש תרווייהו דהצד השוה שבהן שהן קרבן יחיד וטעונין נסכים דהשתא תו ליכא למיפרך מידי כן היה נ"ל לכאורה אלא דאכתי לא הוי צריך לפרש כן דהא אמרינן בחולין דף קט"ו דכל מה הצד מגופיה פרכינן מעלמא לא פרכינן והיינו דלא שייך למיפרך דבר פלוני יוכיח. לכך נ"ל לפרש לאידך גיסא שהוכרח רש"י לפרש כן דלא תקשי אהא דמסקינן במנחות שם דהא דבכור ומעשר ופסח אין טעונין סמיכה לאו ממיעוטא דקרבנו ממעטינן להו אלא משום דלית לן למילפינהו משאר קרבנות משום הנך פירכי דפרכינן התם וא"כ מ"ש משלמי חובה דשמעתין דמסקינן הכא דלב"ה אתיא מבינייהו ולא פרכינן ע"ז מפרש רש"י שפיר דשלמי חובה ודאי מצינן למילף מבינייהו משלמי נדבה ועולת חובה שחזר הדין במה הצד והצד השוה שבהן שהן קרבן יחיד וטעונין נסכים וה"ה לעולת חובה משא"כ בבכור ומעשר ופסח שאין טעונין נסכים דבהדיא ממעטינן להו התם במנחות מדכתיב לפלא נדר או נדבה והנך אינן באין מנדר ונדבה כנ"ל נכון בכוונת רש"י ודו"ק:

שם וסברי ב"ש שלמי חובה לא בעו סמיכה והתניא אמר רבי יוסי לא נחלקו ב"ש וב"ה על הסמיכה עצמה שצריך וכו'. ויש לדקדק דאכתי מאי קושיא דילמא הא דאמר ר"י דלא נחלקו על הסמיכה עצמה שצריך היינו מדרבנן דלמ"ד לא בעינן סמיכה בכל כחו עביד סמיכה גמורה ולמ"ד סמיכה בכל כחו בעינן אמרינן להו אקפו ידייכו כדאמרינן בחגיגה פרק אין דורשין וא"כ שפיר קאמר ר' יצחק בר אבא דהך ברייתא דלעיל ב"ש היא ופשיטא ליה דע"כ לב"ש הך סמיכה דשלמי חובה לאו דאורייתא היא דאי דאורייתא לא היתה נידחת משום שבות בעלמא להשתמש בבעלי חיים דהא קי"ל אין שבות במקדש וכ"ש הכא דאיכא עשה דסמיכה (ודלא כר' יוחנן בחגיגה דאמר בשבות פליגי) ובכך היה מיושב ג"כ מה שהקשיתי לעיל והנחתי בצ"ע דשפיר מצ"ל דבשלמי חובה כגון בחג השבועות מודו ב"ש דבעינן מיהו סמיכה מדרבנן משא"כ בי"ט אע"ג דאינן אלא שבות בעלמא וכ"ש באקפו ידייכו דאפילו שבות ליכא אלא גזירה בעלמא שמא יסמוך בכל כחו מ"מ כיון דלר' יוסי אליבא דב"ש לא בעינן תיכף לסמיכה שחיטה א"כ מצי למיעבד מאתמול בהיתר גמור. והנלע"ד בזה דהש"ס סובר בפשיטות דהא דקאמר ר"י לא נחלקו

על הסמיכה עצמה שצריך היינו מדאורייתא דאי מדרבנן א"כ לא א"ש הא דאמר ר"י על מה נחלקו על תיכף לסמיכה שחיטה משום דלענין סמיכה דרבנן דהיינו באקפו ידייכו כדמסיק הש"ס בחגיגה דאין שם סמיכה עליה כלל אלא משום נחת רוח בעלמא א"כ לכ"ע לא בעינן תיכף לסמיכה שחיטה כמ"ש בחידושי ברכות דף מ"ב ליישב שיטת התוספות בסוטה פרק אלו נאמרין דשיעור סמיכה כ"ב אמה ע"ש באריכות שהעליתי כן מסוגיא דזבחים דף ל"ג וכאן הואיל ואתא לידן אוסיף בהן דברים בתוספת ביאור ואביא לשון הסוגיא דזבחים בקצרה דאמרינן התם לימא מסייע ליה דביאה במקצת שמה ביאה דתניא כל הסמיכות שהיה שם קורא אני עליהם תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזו שהיה בשער נקנור (והיינו אשם מצורע) כו' ואי אמרת ביאה במקצת לא שמה ביאה לעייל ידיה ולסמוך ומשני אמר רב יוסף הא מני ר"י בר"י היא דאמר מרחק צפון וכו' איכא דאמרי אמר ר"י כל הסומך ראשו ורובו מכניס מ"ט כל כחו בעינן הלכך לא אפשר ומקשה הש"ס מאי קסבר אי סמיכת אשם מצורע דאורייתא ליעול ולסמוך להדיא דרחמנא אמר כו' אמר ר"א בר מתנא גזירה שמא ירבה בפסיעות איכא דאמרי אמר ר"א ב"מ וכו' אלא איפוך סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא תיכף לסמיכה שחיטה דאורייתא עכ"ל הגמרא וכתבו התוספות שם דלמאי דמסקינן סמיכת אשם מצורע לאו דאורייתא אמרינן להו אקפו ידייכו דלא תיהוי עבודה בקדשים עכ"ל התוספות וכבר דקדקתי שם דע"כ הא דמספקא ליה להש"ס אי סמיכת אשם דאורייתא אי לאו דאורייתא היינו אי אשכחן שום דרשה באשם מצורע גופיה להטעינו סמיכה אבל כל כמה דלית לן דרשה מיוחדת ע"כ ממילא תליא בסברא דודאי כל קרבנות יחיד טעונין סמיכה חוץ מבכור ומעשר ופסח כדאיתא במנחות וכדפרישית אי משום היקישא דזאת התורה או משום דאתיין מבינייהו והיינו כפירש"י בשמעתין דכל דבר שהוא קרבן יחיד וטעונין נסכים טעונין סמיכה א"כ לפ"ז אשם מצורע נמי טעונין סמיכה דהא אתיא בהיקישא ואיתא נמי בנסכים דילפינן לה התם במנחות מקרא אלא משום דמצורע אסור ליכנס לעזרה מש"ה מסקינן דלא הוי דאורייתא דאין דנין אפשר משאי אפשר דבכל סמיכה דאורייתא בעינן תיכף לסמיכה שחיטה והכא לא אפשר. נמצא דלפ"ז לסברת המקשה דהתם בזבחים דלא בעינן סמיכה בכל כחו מדייק שפיר אי אמרת ביאה במקצת לא שמה ביאה לעייל ידיה ולסמוך דא"כ מקיים מצות סמיכה דאורייתא ממש כמו בכל הקרבנות ויוכל לקיים תיכף לסמיכה שחיטה אע"כ דשמה ביאה וע"ז מסיק רב יוסף שפיר בלישנא קמא הא מני ר"י בר"י היא דאמר דמרחק צפון וא"כ אי אפשר לקיים תיכף לסמיכה שחיטה דהוי דאורייתא ומש"ה לא עביד אלא סמיכה דרבנן והיינו באקפו

ידייכו וא"כ אין שם סמיכה עליה כל עיקר כדאמרינן בחגיגה ומש"ה לא איכפת לן בהא שתהא תיכף לסמיכה שחיטה א"כ שפיר קתני בברייתא דהתם דכל הסמיכות תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזו דניחא לן טפי לשחוט סמוך למזבח וסמיכה הוי בשער ניקנור ובכה"ג גופא קאמר רב יוסף לישנא דאיכא דאמרי דכל הסומך ראשו ורובו מכניס הלכך אי אפשר לקיים סמיכה דאורייתא ומש"ה לא היה תיכף לסמיכה שחיטה מה"ט גופא דבסמיכה דרבנן לא איכפת לן כלל לקיים תיכף לסמיכה שחיטה אפילו לכתחילה:

ותדע שכן הוא דאלת"ה תיקשי להך לישנא בתרא דרב יוסף דמשום דבעינן סמיכה בכל כחו מש"ה לא אפשר לקיים תיכף לסמיכה באשם מצורע ובעי ליישב הא דקתני בברייתא חוץ מזו ואכתי כיון דמסקינן דהך סמיכה לא הוי סמיכה דאורייתא כלל כיון דאי אפשר לעשותה תיכף לשחיטה ומש"ה לא עביד אלא סמיכה דרבנן והיינו דאמרינן אקפו ידייכו כמ"ש התוס' שם ואם כן הדרא קושיא לדוכתא אמאי קתני חוץ מזו הרי אפילו בסמיכה זו יוכל לעשותה תיכף לשחיטה למ"ד ביאה במקצת לא שמה ביאה שהרי המצורע עומד בשער ניקנור ויוכל להכניס ידו ולא יסמוך בכל כחו כיון דבלא"ה אמרינן אקפו ידייכו אע"כ כדפרישית דכל היכא שאינו עושה אלא סמיכה דרבנן באקפו ידייכו לא שייך כלל לומר תיכף לסמיכה שחיטה אפילו לכתחילה ואם כן שפיר קתני חוץ מזו מה"ט גופא. נמצא דלפ"ז היינו נמי סברת הש"ס דהכא ואם כן מקשה שפיר דע"כ הא דקאמר לא נחלקו על הסמיכה עצמה שצריך היינו דאורייתא דאל"כ לא שייך לומר דפליגי בתיכף לסמיכה שחיטה דב"ה אומרים צריך דודאי ב"ה מודו דבשאר סמיכות דרבנן אין צריך וטפי הו"ל למימר לר"י בהדיא לא נחלקו על הסמיכה עצמה שצריך מדרבנן על מה נחלקו בסמיכה מן התורה ומדלא קאמר הכי אלמא דהא דקאמר לא נחלקו על הסמיכה עצמה שצריך היינו דאפי' לב"ש צריך סמיכה מדאורייתא כמו לב"ה כנ"ל נכון. ואף דלפמ"ש בפרק כיצד מברכין יש לחלק בין שחיטת אשם מצורע שתחילת מצותו על יסוד המזבח ומש"ה לא איכפת לן בתיכף לסמיכה שחיטה כלל בסמיכה שאינה אלא מדרבנן משא"כ בשלמי חובה דהכא שכל העזרה כשירה לכך אפ"ה אין לחלק דאדרבה הכא שייך טפי לומר דלא בעינן תכף לסמיכה לב"ש כיון דאיכא שבות וגזירה שמא יסמוך בכל כחו ומש"ה יותר טוב לעשותו מעי"ט ודוק היטיב:

דף כ:

בגמרא תניא אמרו להם ב"ה לב"ש ומה במקום שאסור להדיוט מותר לגבוה וכו' ויש לדקדק דמאי ק"ו איכא הכא נימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה בשבת לא הותרה

אלא קרבנות ציבור כגון תמידין ומוספין ה"ה בי"ט אע"ג דבכה"ג מיפרך ק"ו דהא תמידין ומוספין בהדיא כתיבא בהו מ"מ הא קי"ל בס"פ כיצד הרגל דאפילו היכא דמיפרך ק"ו אמרינן דיו ויש ליישב דאכתי איכא למילף מפסח ופרו של כ"ג ביה"כ וחביתין דכה"ג דאע"ג דקרבן יחיד הם אפ"ה דוחין שבת כיון דקבוע להם זמן כדאיתא ביומא ד' נו"ן ע"ש אם כן לפ"ז מה שפירש"י כאן כגון תמידין ומוספין לאו דוקא אלא עיקר מילתא נקיט ועוד נ"ל דהאי ק"ו בלא"ה לא נקטו לב"ה אלא לרווחא דמילתא לדבריהם דב"ש דלב"ה גופייהו לא איצטריך ליה למילף בק"ו דהא שמעינן להו בפ"ק דף י"ב מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך ועוד דהא בסמוך דרשי ב"ה לה' כל דלה' אע"כ דלדבריהם דב"ש קאמרי דלית להו מתוך ולית להו נמי דרשא דלה' ומש"ה ממעטו לעולת ראיה ממיעוטא דוחגותם כדעולא לעיל או ממיעוטא דלכם ולא לגבוה כדאיתא בסמוך וא"כ בהא שפיר קאמרי להו ב"ה דלא שייך למעט עולת ראייה טפי משלמים כיון דאשכחן מיהו בשבת שהותרה לגבי גבוה אע"ג דאסור להדיוט כנ"ל ודוק:

שם אמרו להם ב"ש הלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה. נראה דסברי ב"ש כלבים לא איצטריך למעט מלכם אע"כ דלכם ולא לגבוה וסברי נמי דלנדרים ונדבות לא איצטריך דבלא"ה ממעטינן להו מקרא דעולת שבת בשבתו כדאיתא בס"פ אלו דברים וא"כ ע"כ לא איצטריך אלא למעט עולת ראייה אבל לב"ה כלבים צריכין מיעוטי כיון דמיקרו נפש כדאיתא לקמן מדר"י הגלילי ונדרים ונדבות לב"ה נמי איכא למימר דממעט להו מעולת שבת בשבתו ועיין מה שכתבתי בזה לעיל במימרא דעולא ובפ"ק דף י"ב. ומה שכתבו התוספות כאן בד"ה לכם דב"ה נמי דרשי לכם ולא לגבוה לא ידעתי מאי פסיקא להו דטפי אית לן למימר דנדרים ונדבות מימעט הוא מעולת שבת בשבתו כדמשמע בכמה דוכתי וצ"ע ודו"ק:

בתוס' בד"ה נדרים ונדבות וכו' וה"ר שמואל היה מפרש פי' אחר וכו' וקשה להאי פירושא דבפרק אלו עוברין אמר להדיא וסבר לה כאבא שאול וכו' עס"ה. ולענ"ד אדרבא לפירוש ראשון שהוא פירש"י קשה טפי מאי קאמר התם וסבר לה כאבא שאול דהא ת"ק דאבא שאול הוא דאמר בברייתא דהכא דלכם ולא לעכו"ם וכו' אע"כ צ"ל דודאי אבא שאול גופא דאמר לשון הק"ו בלשון אחרת אפ"ה מודה נמי לת"ק בהא דאמרו להם ב"ש והלא כבר נאמר לכם וכולה מילתא דמהדרי להו ב"ה לכם ולא לעכו"ם וכיון שכן ניחא ליה לתלמודא בפרק אלו עוברין דס"ל כאבא שאול להזכיר שם התנא בפירוש משא"כ במילתא דת"ק לא נזכר שם אומרו וכה"ג אשכחן בפסחים דף כ"ו במילתא דרבי יוסי ורבנן בעצי אשירה לענין זה וז"ג דאמרינן דר"א היא אע"ג דרבנן מודו ליה וכמו

שפירש"י שם וכה"ג אשכחן טובא בש"ס. ומ"ש התוספות בסוף דבריהם אלמא דס"ל לאבא שאול דנדרים ונדבות קריבין בי"ט ולמאי דפרישית לק"מ דשפיר מצינן למימר דלאבא שאול נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט ולאו ממיעוטא דלכם דהא ב"ה גופייהו קאמרי דלכם ולא לכלבים אלא דנדרים ונדבות בלא"ה מימעט י"ט מעולת שבת בשבתו כדפרישית כנ"ל נכון ליישב שיטת רבינו שמואל ודו"ק:

אמר רב הונא לדברי האומר נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט לא תימא מדאורייתא מיחזי חזי ורבנן הוא דגזרו וכו'. לכאורה נראה דר"ה לאו אברייתא ואשקלא וטריא דלעיל בסמוך קאי דהכא ודאי לא שייך למימר מדאורייתא מיחזי חזי דהא פלוגתייהו דב"ש וב"ה ודאי מדאורייתא איירי אי מק"ו או מדרשא דקראי דלה' ולכם א"כ מדמהדר ליה ב"ש לב"ה נדרים ונדבות יוכיחו ע"כ נדרים ונדבות מדאורייתא אסירי אע"כ דר"ה אברייתא דמייתי רב יוסף לעיל דף י"ט קאי דמסיק התם אבל נדרים ונדבות ד"ה אין קריבין בי"ט וכן אמימרא דעולא לעיל והא דס"ד למימר דמדאורייתא מיחזי חזי היינו משום דאמרינן מתוך שהותרה לצורך וע"ז מסיק ר"ה דאפ"ה אסירי מדאורייתא והיינו ממיעוטא דלכם או ממיעוטא דוחגותם כדפרישית לעיל וע"ז מייתי שפיר ראיה משתי הלחם דממעטינן נמי בפרק אלו עוברין ממיעוטא דלכם וע"ש בתוס' כך נראה לי לכאורה. מיהו לפי' רבינו שמואל שהביאו התוס' יש לפרש בענין אחר בפשיטות דכיון דעיקר פלוגתייהו דב"ש וב"ה היינו בעולת ראייה ובהא מהדרי להו ב"ש נדרים ונדבות יוכיחו שאסור לגבוה והיינו עולת נדבה דאסור מדאורייתא משא"כ שלמים קאמר דמותר להדיוט והיינו נמי מדאורייתא מיהו מדחזינן סוגיא דעלמא בכולה דוכתי בש"ס דנקיט סתמא נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט ואפי' שלמים משמע א"כ סד"א דנהי דשלמי נדבה שרי מדאורייתא משום דאמרינן הואיל דחזי ליה לשלמי שמחה אלא דאפ"ה אסור מדרבנן משום שמא ישהה ובהא מסיק ר"ה לאפוקי מהאי פירושא דליתא דאפילו מדאורייתא אסורין ומייתי ראיה משתי הלחם דאע"ג דאיכא למימר נמי הואיל אי בעי מיתשיל עליה כדמקשה הש"ס התם בפרק אלו עוברין וכמ"ש שם רש"י והתוס' ואפ"ה לא דחי י"ט והיינו ע"כ משום דבכה"ג לכ"ע לא אמרינן הואיל כיון דלא חזיין עד שיזרק דמן עליהן וא"כ ממילא שמעינן דבקדשים לא אמרינן הואיל וא"כ ממילא דבנדרים ונדבות נמי לא אמרינן הואיל ואסורין מדאורייתא או ממיעוטא דלכם כדפרישית כנ"ל ודוק:

שם איבעיא להו לדברי האומר נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט עבר ושחט מאי ופירש"י מהו שיזרוק את הדם עכ"ל. ויש לדקדק דמאי קמיבעיא להו כיון דזריקת הדם אינו אלא

משום שבות א"כ הא קי"ל דאין שבות במקדש וזריקת הדם הוי שבות דמקדש במקדש עצמו כדאשכחן בכמה דוכתי ובפרק אלו עוברין (פסחים דף מ"ז) בפירש"י שם בד"ה צרכי שבת ע"ש וליכא למימר דבעל איבעיא אסיק אדעתיה הך ברייתא דכבשי עצרת דמייתי בסמוך דמשמע מינה דאע"ג דזריקת דם הוי שבות אפ"ה לא דחי שבת אלא דאכתי מספקא ליה לבעל איבעיא אי יש לחלק בין שבות שבת לשבות י"ט כדמסיק הש"ס בסמוך דא"כ דהוי קים ליה הך ברייתא א"כ ודאי איכא למיפשט מרישא דהך ברייתא דקתני להדיא הדם יזרק והבשר יאכל אלמא דמותר ליזרוק מיהו היכא שהבשר קיים וא"כ לא שייך שפיר מימרא דרבא דאמר זורק את הדם על מנת להתיר הבשר באכילה ומאי קמ"ל הא מעיקרא לא מיבעיא ליה בכה"ג דהוי פשיטא ליה מהך ברייתא שזורק הדם בשביל הבשר:

ולולי פירש"י היה נראה לי לפרש דהא דקאמר בעל האיבעיא עבר ושחט מאי ולא קאמר מהו שיזרוק הדם היינו משום דלענין הקטרת אימורין נמי הוי מספקא ליה דאפשר דאע"ג דנדרים ונדבות אין קריבין בי"ט מדאורייתא היינו לכתחילה משום דאין להם זמן קבוע שיכול להקריבן קודם י"ט או לאחר י"ט משא"כ כשעבר ושחט דהשתא יש להם זמן קבוע להקטרתן א"כ איכא למימר דיוכל להקטירן בי"ט דאתי עשה דהקטרה ועשה דאכילת קדשים ודחי לא תעשה די"ט אע"ג שיכול להקטירן בלילה אפ"ה הא קי"ל חביבה מצוה בשעת' דמן התורה הקטרת אימורין דוחה שבת כדאיתא בפסחים בפרק אלו דברים (פסחים דף ס"ח ע"ב) ועוד דאיכא נמי עשה דהשלמה דלכתחילה אינו יכול להקטירן בלילה אלא כשנתותרו כדאיתא בפסחים דף נ"ט ע"ב ע"ש בפירש"י ועוד דבמנחות דף מ"ח לענין כבשי עצרת דבסמוך דשקיל וטרי הש"ס התם טובא ומסיק דאמרינן חטא בשבת כדי שתזכה בשבת באותו קרבן עצמו אבל עמוד וחטא בשבת כדי שתזכה בי"ט או בחול לא אמרינן וא"כ ה"נ אית לן למימר חטא בי"ט כדי שתזכה בי"ט ויש לי להאריך בזה אלא שאין כאן מקומו נמצא דלפ"ז כמה טעמי רבה איכא למימר דבעבר ושחט מותר להקטיר אלא דאיכא למימר נמי לאידך גיסא דכל הנך ראיות שהבאתי היינו כדי לקיים מצות הקרבן כמצותו בהכשר או היכא דאיתנס משא"כ היכא שעבר ושחט במזיד שלא כדין איכא למימר דאפילו שבות דזריקה לא דחי וכ"ש הקטרה כדאשכחן בכמה דוכתי דהיכא דאיכא פשיעותא דכהנים לא עבדינן להו תקנתא וכמו שאבאר עוד בזה בסמוך נמצא דכולה מילתא מספקא ליה בין בזריקה ובין בהקטרה ובהא פשטו ליה רבא ורבה בר ר"ה דהקטרה גופא ודאי אסור אבל בזריקה פליגי מר כדאית ליה וכו' כנ"ל נכון לולי רש"י לא פירש כן. מיהו אף לפירש"י יש ליישב קצת

מה שהקשיתי מהא דאין שבות במקדש דאפשר לומר דבעל האיבעיא ידע הך ברייתא דכבשי עצרת ואפ"ה מיבעיא ליה משום דיש לחלק ולומר דדוקא בכבשי עצרת דקרבן ציבור דחינן שבות דזריקה משא"כ נדרים ונדבות קרבן יחיד נינהו מיבעיא ליה כן נראה לי ודוק היטיב:

בתוס' בד"ה מאי בינייהו וכו' וא"ת נימא דאיכא בינייהו כגון שנטמאו האימורין וכו'. ויש לדקדק דטפי הו"ל לאקשויי דמצי למימר דאיכא בינייהו עולת נדבה דלרבא לא זריק ולרבה בר ר"ה זריק ויש ליישב דמלישנא דרבא ורבה בר"ה דאמר ע"מ להקטיר אימורין לערב משמע דשייך פלוגתייהו נמי בשלמי נדבה דאי בעולת נדבה לא שייך לישנא דלהקטיר אימורין דבעולה אין חילוק בין בשר לאימורין מש"ה הוצרך הש"ס לומר דאיכא בינייהו בשלמים גופייהו והיינו בנטמא הבשר וע"ז מקשו התוס' שפיר דאכתי מצי למימר איפכא כגון שנטמאו האימורין כן נ"ל וק"ל:

בגמ' מיתיבי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן וכו' הדם יזרק והבשר יאכל. משמע דהנך כבשי עצרת כשרים ולא עלו לבעלים לשם חובה כמו שפירש"י והוא מוכרח דאי עלו לשם חובה אמאי לא יזרוק בשבת אפילו לזרוק ולהקטיר שרי אפילו בשבת כדין כל כבשי עצרת (ומהרש"א ז"ל לא דק בזה ואגב שיטפיה כתב כן ע"ש) אלא דבמנחות דף מ"ח מייתי הש"ס ברייתא אחריתי דפסולין לגמרי משום דכבשי עצרת איתקשו לחטאת דפסול שלא לשמו והיינו ללשון ראשון שפירש"י שם דלענין שלא לשמו איירי ע"ש והך ברייתא דהכא פליגא אהך ברייתא דהתם אלא דיש לדקדק אהך ברייתא דהכא מאי קסבר אי אית ליה הך היקישא דחטאת ליפסלו לגמרי אי לית ליה היקישא אמאי אינו עולה לשם חובה שהרי כתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות ברפ"ק דזבחים דהא דקתני דלא עלו לבעלים לשם חובה היינו דוקא קרבן יחיד דשייך בהו לשון בעלים אבל בקרבנות ציבור עלו לשם חובה והיינו כמימרא דשמואל דאמר בפ"ק דשבועות ובפ"ק דזבחים דקרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהן. אלא דיש ליישב דהך מימרא דשמואל גופא תליא בפלוגתא דר"ש ורבנן כדמשמע התם בפ"ק דשבועות וע"ש בתוס'. ועוד י"ל כיון דטעמא דשמואל היינו משום דלב ב"ד מתנה עליהם וא"כ נראה דלא שייך הך מילתא אלא בתמידין ומוספין או חטאת הציבור שמותריהן לנדבות ציבור אזלי לקייץ המזבח שהן עולות משא"כ כבשי עצרת דשלמי ציבור נינהו ומותר שלמים לשלמים כדאיתא בפ"ב דשקלים ולא אשכחן שלמי נדבה בציבור אלא בכבשי עצרת בלבד מש"ה לא שייך בהו האי תנאי ב"ד מש"ה קסבר האי תנא דברייתא דהכא דכשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה כן נ"ל נכון:

דף כא.

בגמ' וטעמא מאי בהמה חציה של עכו"ם וכו' ופירש"י וטעמא מאי סוגיא דגמרא הוא. עכ"ל. כוונתו מבואר שפירש כן לפי שיטתו בסמוך בהאי דר"ה דבני באגי דקאמר אי יהבי ריפתא לינוקא ולא קפיד שרי שפירש"י שם דר"ה פליג אדר"ח דלקושטא דמילתא סובר ר"ה דאפילו היכא דאפשר למיפלגה בלישה נמי שרי ולפ"ז תו לא מצינן לפרש דרבה בריה דר"ה מקשי לאבוה טעמא מאי ואבוה מהדר ליה מאי טעמא דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה דהא ודאי ליתא דהא אפי' בעיסה באפשר למיפלגה נמי שרי אע"כ דסתמא דגמרא הוא דמסיק הכי וכן כתב מהרש"א ז"ל אלא דלפ"ז ממילא דהוי הלכה כר"ח דפליג אדר"ה בהאי דבני באגי דהא סתמא דתלמודא דהכא דקאמר טעמא מאי משום דאי אפשר לכזית בשר היינו משום דקי"ל כר"ח וא"כ לפ"ז קשה על מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות י"ט כר"ה בהאי דבני באגי דאף לשיטת הרב המגיד והב"י שכתבו דלפי שיטת הרמב"ם לא הוי גריס ופליגא דריב"ל דמסקינן לקמן או גריס ליה ומפרשו בענין אחר כמו שכתבו שם באריכות אלא שעדיין אין זה מספיק לקיים פסק הרמב"ם דמ"מ הוי דלא כסתמא דתלמודא דהכא דמשמע דליתא לדר"ה בהאי דבני באגי בסמוך והנראה בזה דהרמב"ם סובר דלא כפירש"י כאן אלא כשיטת התוס' דר"ה דבני באגי לא פליג אדרב חסדא וכמו שכתבו התוס' מילתא בטעמא וא"כ לפ"ז שפיר מצינן למימר דהאי טעמא מאי משום דאי אפשר לכזית בשר רב הונא גופא מהדר ליה לבריה ומה"ט דאי אפשר לכזית בשר הוי שפיר דומיא דיהבי ריפתא לינוקא בסמוך. דלפי' התוספות אי אפשר ליתן ריפתא לינוקא עד שיאפה כל הצריך לאנשי חיל וכן נראה מלשון הר"ן ז"ל בשיטת הרמב"ם ז"ל ע"ש ודוק ועיין עוד לקמן בסמוך:

שם אמר ר"ח בהמה חציה של עכו"ם וכו' עיסה חציה של עכו"ם וחציה של ישראל אסור לאפותה בי"ט משמע מהכא דדוקא לאפותה קאמר ר"ח דאסור כיון דצריך טירחא לכל חד באפיה נפשיה להדביקה לתנור ולרדותה כמו שהיו עושים בימיהם וכמו שכתבו הפוסקים אבל לענין לישה עצמו אע"ג דהוי נמי אב מלאכה אפ"ה מותר לר"ח כיון דכולהו חד לישה היא כדאשכחן לקמן להדיא דשרי ב"ה לאפות פת מרובה בי"ט אע"ג דנפישא בלישה כמו שיבואר שם. ואע"ג דלאחר הלישה מחלק העיסה לכמה ככרות ואיכא נמי טירחא לכל חד בעריכתן וקטיפתן מ"מ הנך לאו מלאכות גמורות נינהו כך נראה לפי שיטת הגמרא שלנו דגרסי' בסמוך במתני' דעיסת כלבים נאפת בי"ט ולפ"ז ה"ה בסיפא דאין הרועים אוכלין ממנה נמי קתני אין נאפית כמ"ש התו' בד"ה לכם ולא לכלבים דלפ"ז משמע דכולה מילתא באפייה לחוד איירי:

מיהו לכל המשניות שלנו בין בבבלי ובין בירושלמי גרסינן בהא דעיסת כלבים נעשית בי"ט ובסיפא נמי אין נעשית א"כ האי לישנא משמע דאפילו לישה נמי אסורה כיון שהיא אב מלאכה אע"ג דחד טירחא הוי מ"מ כיון דאב מלאכה היא איכא למימר דאסור להרבות במלאכה כיון שאין שבח בלישה בין מרובה למועט כמו באפייה ולא דמי נמי למלאות אשה קדרה דמודה ת"ק לרשב"א לעיל דף י"ז דשרי דהתם נמי אדרבה השבח ניכר הרבה בתבשיל מרובה יותר מבמועט כמ"ש הפוסקים והא דשרי נמי ת"ק בנחתום למלאות חבית של מים אע"ג דליכא שבח במרובה מבמועט מ"מ איכא למימר דהתם במילוי מים ליכא מלאכה גמורה אלא טירחא לחוד:

ומה שהוצרכתי להאריך בזה היינו משום דבסוגיא דמנחות דף ס"ד משמע להדיא לענין תולש לחולה בשבת שאם יש שתי גרוגרות בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחד אסור לתלוש של שלש כיון דסגיא לחולה בעוקץ של שנים ואם תלש של שלש חיב (אח"כ ראיתי בל' הר"ן בברייתא דרשב"א לעיל שהרגיש בזה שיש קצת סתירה מסוגיא דמנחות להך ברייתא דרשב"א וכתב בשם תוס' לתרץ ולחלק בין שבת לי"ט בענין זה אפילו לדינא דאורייתא ומה שיש לי לדקדק על זה יבואר בקונטרס אחרון) א"כ משמע מה"ט דלענין לישה נמי אסור ללוש יותר מכשיעור בי"ט לצורך חול או לצורך עכו"ם אפי' בעיסה אחת כיון דאין שבח בריבוי וכמשמעות לשון הפוסקים בסי' תק"ג לענין ממלאת קדירה של בשר ע"ש וא"כ לפ"ז א"ש לשון המשניות דפ"ק דחלה בהאי דעיסת כלבים נעשית בי"ט ובסיפא אין נעשית בי"ט ואפילו לישה בכלל. ולפ"ז איכא למימר דהא דקאמר ר"ח אסור לאפותה ה"ה וכ"ש דאסור ללוש ונקט אפייה לרבותא דאע"ג דיש שבח אפייה בריבוי פת למאי דקי"ל כרשב"א אפ"ה אסור והיינו מהטעם שכתבו התוספות וכמו שאבאר ואיירי מילתא דר"ח כגון שנילוש בהיתר כגון מעי"ט או ע"י עכו"ם דאפ"ה אסור לאפותה כן נראה לי ולדעתי צ"ע לדינא ותמיה על הפוסקים והמפרשים קדמאי ובתראי שקיצרו בענין זה בדין הלישה מי"ט לחבירו ויבואר בק"א ודוק היטב:

בתוס' בד"ה עיסה וא"ת האמר לעיל רשב"א וכו' וי"ל דשאני התם שהרשות בידו לאכול כל אחד או זה או זה וכו' אבל הכא אסור לאפותה בי"ט עכ"ל. ע"כ נראה דכוונתם בזה דמהאי טעמא דפת נאפה יפה דרשב"א לא שייך להתיר איסור דאורייתא אלא דבכולהו של ישראל בלא"ה ליכא איסורא דאורייתא מהאי טעמא שיוכל לאכול זה כמו זה דהוי כמו הואיל (כדאיתא בפ' אלו עוברין (פסחים דף מ"ח) במסקנא דרבי ירמיה ור' זירא ע"ש) או משום הואיל דמיקלעי ליה אורחים וכיון דליכא אלא איסורא דרבנן מהני לרשב"א האי טעמא דפת נאפה יפה להתיר אף לכתחילה כנ"ל בכוונת התוספות. מיהו

בירושלמי דפ"ק דחלה מוקי להך מתני' דעיסת כלבים כרשב"א וא"כ היינו דלא כסברת התוספות דהא בסמוך מדמה עיסת כלבים לעיסה חציה של ישראל וחציה של עכו"ם ואין להקשות דלקושטא דמילתא למאי דקי"ל דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה שלא לצורך עכ"פ היכא דאיכא צורך היום קצת דמותר אפילו לכתחילה א"כ מהך סברא דרשב"א דפת נאפה יפה דהוי צורך היום קצת יש לנו להתיר אפילו לכתחילה בלא טעמא דהואיל אלא דנראה לי דשאני הכא דכיון דמיעט קרא בהדיא לכם ולא לעכו"ם והאי מיעוטא ע"כ משמע דאתי למעט דבכה"ג לא אמרינן מתוך ותדע דהא למאן דממעט נדרים ונדבות נמי מלכם אלמא דבכה"ג לא אמרינן מתוך כמ"ש התוס' לעיל דף י"ב וע"ש בחידושינו אבל בטעמא דהואיל לא שייך לומר כן דהא בנדרים ונדבות לא שייך לומר הואיל ומיקלעי אורחים ובעיסת עכו"ם נמי משכחת ליה בעגל טריפה וכיוצא בו באוכלים אסורים לישראל וכ"ש לענין לכם ולא לכלבים משכחת ליה באוכלין דלא חזיא לאדם כנ"ל ודוק היטיב:

בד"ה חזינא אי יהבי ליה ריפתא לינוקא וכו' ופירש"י ופליגא אההיא דלעיל דר"ח וכו' ואומר ר"י דלא פליגי דשאני עיסה וכו' עס"ה. הקושיא מפורסמת דלפי פירושם לא א"ש הא דמסיק הש"ס בסמוך אהא דר"ה דפליגא אדריב"ל דהא מה"ט גופא שכתבו התוספות דר"ה לא פליג אדר"ח כ"ש דלא פליג אדריב"ל דכל המאכל של ישראל ופשיטא דאיכא איסורא להרבות בשביל הנכרים. וכבר הרגיש מהרש"א ז"ל בקושיא זו וכתב דנראה דלשיטת התו' לא גרסינן לקמן ופליגא דריב"ל או דגרסינן לה ומפרשינן לה בענין אחר לגמרי דלא קאי כלל אדר"ה והיינו כמ"ש הרב המגיד ז"ל בשיטת הרמב"ם ז"ל באחד משני דרכים הללו ע"ש אלא דלענ"ד נראה דוחק גדול לפרש כן בשיטת התוספות כיון דרש"י גרס לקמן ופליגא דריב"ל ומפרש נמי להדיא דקאי אדר"ה אם כן מדשתקו בעלי התוס' משמע דאודויי אודי ליה. והנלע"ד ליישב בזה דשפיר גרסינן ופליגא אף לשיטת התוס' דקאי נמי אדר"ה והיינו משום דאף לשיטת התוס' שהיו מקפידין בני חילא מליתן פורתא לינוקא אם לא לאחר כל המעשים וגמר כל אפייה מ"מ נראה הדבר ברור שאין זה אלא הערמה בעלמא דודאי היו יכולין בני באגי ליתן פורתא ריפתא לינוקא משלהם וא"כ לפ"ז סבר ר"ה דלא שייך הכא חשש איסור דאורייתא כלל משום דאמרינן מתוך שהותרה לצורך וכו' כ"ש הכא דאיכא צורך היום קצת כיון שבע"כ היו צריכין לאפות לבני חיל ואם לא היו אופין אפשר שהיו צריכין ליתן משלהם ולמימנע משמחת יום טוב אלא דאפ"ה לא התיר להם ר"ה אלא על ידי הערמה לינוקא והיינו דקאמר להו ואם לאו אסור כיון דאפשר לעשות ע"י שכירות פועלים או לפייס בני חיל בממון ליתנום

שכר אפייה נמצא דלפ"ז שפיר מסיק הש"ס ופליגא דריב"ל דכיון דריב"ל אוסר לזמן אדם בי"ט אע"ג דאינו עושה מלאכה כלל בשבילו שהרי הכל משלו ואפ"ה אוסר משום גזירה בעלמא דשמא ירבה בשבילו וכמו שיבואר א"כ ע"כ סבר ריב"ל דאפילו בריבוי המלאכה איכא איסור דאורייתא א"כ ממילא דפליג אדר"ה דבאיסור דאורייתא ודאי לא שרי ע"י הערמה כן נ"ל נכון לפי שיטת התוס':

אלא דאכתי קשיא לי למה הוצרכו התוס' לכל זה למשכוני נפשייהו אדר"ה לחלק בסברא בעלמא כי היכי דלא ליפלוג אדר"ח תיפוק ליה דסוף סוף בלא"ה לא קיימי ר"ה אליבא דהלכתא כיון דריב"ל פליג עליה ויש ליישב ודו"ק היטב:

בגמ' והא חזי לכלבים והקשה מהרש"א ז"ל דאטו מי לא ידע המקשה משנה מפורשת דעיסת כלבים דמייתי הש"ס לעיל דקתני להדיא אם אין הרועין אוכלין ממנה אין נאפית בי"ט והיינו ע"כ משום לכם ולא לכלבים א"כ פשיטא אית לן למימר דיהודא בן בבא ס"ל כהך מתניתין וכתב לתרץ לפי שיטת בעל המאור דמהאי דעיסת כלבים לא מוכח מידי דאפילו בלאו דרשא דלכם מילתא דפשיטא היא שאין לטרוח בריבוי מלאכות בשביל כלבים דאפשר לעשות ע"י מיעוט מלאכות אלא דלפ"ז כ"ש דלא מקשה הש"ס מידי דמאי קאמר והא חזי לכלבים דמילתא דפשיטא היא דאפילו בלאו דרשא דלכם דאין לטרוח בשביל הכלבים כל אותן המלאכות שצריכין לעשות לאנשי הבלשת כל זה מתמצית דברי מהרש"א ז"ל. אמנם לעד"נ ליישב דנהי דמעיקרא ע"כ הוי סבר המקשה דלאו בשחיטה לחוד איירי הך ברייתא דשמעון התימני ור"י ב"ב אלא כל המלאכות נעשה ע"י ישראל דאי בשחיטה לחוד בלאו הך דר"ה דהכא פשיטא דשרי כיון דאפשר לישראל לאכול כזית מאותו עגל ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה כר"ה דלעיל אלא דע"כ שהמלאכות הבישול הכל נעשים ע"י ישראל מש"ה קשיא ליה שפיר אדר"ה שהתיר לבני באגי מלאכת אפייה משא"כ לבתר דשני ליה רב יוסף דעגל טריפה הוי א"כ ממילא ודאי שהישראלים לא היו מבשלין הבשר דבכך לא היה טועה שמעון התימני להתיר כיון שאי אפשר לישראל לאכול ממנו כלל אלא שלא היו עושין אלא השחיטה או נחירה מש"ה התיר להם שמעון התימני וע"כ היינו משום דחזי לכלבים שא"א להאכיל לכלבים מבשר עגל חי וכר"ע וא"כ מקשה הש"ס שפיר מאי טעמא דיהודא בן בבא דהא ודאי חזי לכלבים וע"ז מסיק שפיר דתנאי היא ויהודא ב"ב ס"ל כר"י הגלילי כן נ"ל נכון ועיין עוד בסמוך:

שם שומע אני אפילו נפש בהמה במשמע כענין שנאמר ומכה נפש בהמה ישלמנה. ולכאורה כ"ש דשייך נמי לומר דאפילו נפש אדם במשמע כדאשכחן במלחמת מדין

דכתיב ונפש אדם ששה עשר אלף אלא דאפילו הכי ממיעוטא דלכם למעט נמי כלבים אע"ג דמזונתן עליו היינו משום דמיעוטא דלכם לגמרי משמע אלא דיותר נראה דר"י הגלילי סבר דבנכרים לא צריכי מיעוטא דלא שייך לרבינהו כלל מרבויא דכל נפש כיון דאין מזונתן עליו פשיטא דאסור דגרע טובא מעושה לצורך חול אע"כ דמיעוט דלכם היינו למעט כלבים אע"ג דמזונותן עליו ואפשר לומר ג"כ דר"י הגלילי סבר דכלבים נמי לא מיקרי מזונותן עליו לענין יו"ט כיון דאפשר לפייסן בדבר שאין בו צורך מלאכה כלל או בדבר שנעשה מעיו"ט וכ"ש לשיטת רש"י דלקמן בר"פ אין צדין דבאוכל נפש דאדם עצמו נמי אסור מדאורייתא היכא דאפשר לעשותו מעי"ט כן נראה לי ודו"ק:

דף כא:

בתוספות בד"ה לכם ולא לכלבים וכו' אומר הר"ש מאייבר"א בשם אחיו הר"מ דהלכה כר"י הגלילי וכו' דהא אשכחן סתמא מתני' כוותיה וכו' עס"ה. כבר כתבתי לעיל בשם בעל המאור דמשום הא לא איריא דהך מתני' א"ש נמי אפילו אליבא דר"ע ומש"ה פסק הלכה כר"ע מחבירו ומה שיש לדקדק על דבריו עיין בלשון הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות ובל' הרא"ש והר"ן ז"ל. מיהו לענ"ד בלא"ה מסוגיא דשמעתין גופא מוכח דהלכה כר"י הגלילי והיינו מדמקשה אביי לרב יוסף ולר"י הגלילי וכו' הנהו סופלי לחיותא היכא שדינן בי"ט ומאי קושיא דילמא אה"נ דלר"י הגלילי אסור ואנן עבדינן כר"ע וליכא למימר דמילתא דפשיטא היא דלכ"ע שרי הא ודאי ליתא דהא בפ' במה מדליקין (שבת ד' כ"ט א)"ר להדיא דר"י ור"ש פליגי בה ומשמע התם דלר"י אסור למשדינהו לחיותא וכמו שאבאר בסמוך אע"כ דהלכה כר"י הגלילי וא"כ מקשה שפיר אביי לרב יוסף ממעשים בכל יום דשדינן להו. אחר זה ראיתי שהרמב"ן ז"ל בס' המלחמות הרגיש בזה והאריך מאד ולפירושו לאו ממעשים בכל יום מקשה והנלע"ד כתבתי:

בגמ' אמר אביי לרב יוסף וכו' הני סופלי לחיותא היכא שדינן להו ביו"ט. ופירש"י הנך סופלי גרעיני תמרים ולפ"ז צ"ל דהני גרעיני דתמרים היינו מתמרי פרסייאתא דאי בארמייתא הא אמרינן להדיא בפרק במה מדליקין דאפילו לר"י שרי בין בשבת ובין ביו"ט הואיל וחזי אגב אימייהו וא"כ לא בעינן ככר או תינוק וכדאמרינן נמי להדיא בשבת בפ' נוטל ע"ש אע"כ דבפרסייאתא איירי ומש"ה בעינן בשבת ככר או תינוק וא"כ אתיא מסקנא דהכא כמסקנא דפרק נוטל. אלא דלפ"ז קשיא טובא הא בפרק במה מדליקין אמר רב להדיא דתמרי דפרסייאתא פלוגתא דר"י ור"ש הוא לענין הסקה ומשמע התם דמה"ט אמר ר' חייא לרב דבי"ט אסור למשדינהו לחיותא ואע"ג דדחי הש"ס התם

דאפשר דרב לא קיבלה מיניה מ"מ משמע דדיחוי' בעלמא הוא אדרבה דהא בשילהי שבת מסיק הש"ס להדיא דרב אית ליה מוקצה וכדאיתא נמי להדיא בפ' כירה (שבת ד' מ"ה א)"כ לפ"ז לאביי ורב יוסף דהכא דאית להו נמי במוקצה כר"י כמ"ש התוס' בפרק כירה (שבת ד' מ"ו) בד"ה דנפטא וע"ש בחדושינו וא"כ משמע דלדידהו אסור בפרסייאתא בין בשבת ובין בי"ט וא"כ קשיא טובא מהא דקשיא להו לאביי ורב יוסף הני סופלי לחיותא היכי שדינן דהא לדידהו לקושטא דמילתא אסור (גם את זה מצאתי בלשון הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות ע"ש באריכות ות"ל יתברך שכוונתי לדעת הגדול):

והנלע"ד ליישב בענין זה הוא לפי מה שמצאתי בלשון הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות י"ט הלכה י"ב שכתב דאין מסיקין בשברי כלים ביו"ט שהיא מימרא קמייתא לרב בפרק במה מדליקין כר"י וכתב שם ג"כ דאין מסיקין בקליפי אגוזים ושקדים ביו"ט והיינו מימרא בתרייתא דרב התם בפרק במה מדליקין וקשיא לי טובא למה השמיט הך דינא דאין מסיקין בגרעינין שהיא מימרא מציעתא דרב התם והתמיה שלא הרגיש בזה שום א' ממפרשי הרמב"ם ז"ל. אמנם כשזכיתי לסוגיא דכאן צדקו מאד דברי הרמב"ם ז"ל שמשה אמת ותורתו אמת שמסוגיא דהכא יצא לו כן דמדמקשה אביי לרב יוסף מהנך סופלי שהן גרעיני תמרי דפרסייאתא לר"י הגלילי היכי שדינן להו בי"ט והיינו ע"כ דממעשי' בכל יום קשיא להו וא"כ הרי לפנינו דאפילו לאביי ורב יוסף דסברי כר"י במוקצה ונולד אפ"ה פשיטא להו דמעשים בכל יום דשרי והיינו מטעמא דמסקינן הכא דחזי להסקה שעומדין להסקה ולמאכל בהמה א"כ לפ"ז אפילו ר"י מודה דשרי דלא מיקרי נולד כלל דלא דמי לשברי כלים דאין מסיקין דהתם מאתמול הוי כלי והשתא הוי שבר כלי משא"כ בהנך גרעינין שמאתמול היו עומדין ומוכנין לכך ולא הוי נולד מש"ה שרי לפ"ז משמע דרב לא קיבלה מיניה דר' חייא לענין גרעינין כיון דאביי ורב יוסף מסקי הכי בשמעתין ולא דמי לקליפי אגוזים דכיון דאין עומד להסקה א"כ הוי נולד דמאתמול הוי שומר למאכל אדם השתא לא חזי כ"א להסקה ובהיסק גדול ואין לך נולד גדול מזה. ואע"ג דבפ' במה מדליקין משמע דגרעינין חמירי מקליפי אגוזים מ"מ לפי המסקנא דאביי ורב יוסף דהכא ודאי משמע דקליפין גריעי מגרעינין מטעמא דפרישית והיינו נמי לפי המסקנא דהתם דהא דרב בגרעינין לאו בפירוש איתמר אלא מכללא (וע"ש בתוס' ובחידושינו שסותר קצת למה שהעליתי כאן) ולמאי דפרישית הכא קושטא דמילתא הכי הוא דרב מודה בגרעינין דשרי כן נ"ל נכון בעזה"י ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל לנכון בלי שום גמגום וממילא רווחא שמעתא. ובזה נתיישב ג"כ מה שהקשה בעל לחם משנה בפ"ג מהלכות י"ט גבי בני חיל נותנין קמח דלמאי דס"ל להרמב"ם ז"ל כר"י הגלילי דלכם ולא לכלבים

א"כ למה פסק בפכ"ו מהלכות שבת דמותר לטלטל בשבת כל הקליפין וגרעינין למאכל בהמה הא בשמעתין משמע להדיא דלר"י הגלילי אסור לטלטל אלא אגב ריפתא ובאמת דאין מקום לקושיא זו כלל דהרמב"ם ז"ל כ"כ לשיטתו דמוקצה ונולד מותר בשבת אלא דבי"ט דס"ל דמוקצה ונולד אסור מש"ה פסק בשברי כלים וקליפין לאיסורא והיינו משום דהו"ל נולד דאסור בי"ט ומש"ה בכוונה גדולה השמיט לדין דגרעינין דאפילו בי"ט שרי כיון דלא הוי נולד מטעמא דפרישית וזה ברור ודוק היטיב ועיין עוד בסמוך:

בתוס' בד"ה הני סופלי וא"ת מאי מספקא ליה וכו' ואי בעי לאוסרו משום מוקצה וכו' דא"כ תיקשי היאך אנו נותנין תבן לבהמה וכו' עכ"ה. ולכאורה תירוצם ופירושם נראה דוחק דלפ"ז העיקר חסר מל' המקשה. ולולי דבריהם היה נראה לפרש בפשיטות דודאי עיקר הקושיא היינו משום נולד כדמשמע להדיא מכל השקלא וטריא דאביי ורב יוסף בהך מילתא דסופלי בי"ט ובשבת היכי עבדינן להו וא"כ משמע דהיינו משום נולד כדאשכחן להדיא בפרק במה מדליקין ובפרק נוטל וכדפרישית ומעתה לפ"ז אין מקום למה שהקשו התוס' ממאי דמשמע מכמה משניות ובריייתות ומימרות דמותר לטלטל ולהאכיל הבהמות דבר הראוי להם דודאי פשיטא דשרי כיון דלא שייך בהו נולד דמאתמול היה מוכן ועומד לכך (ובשר תפוח ע"כ נמי לא מיקרי נולד דאי מיקרי נולד פשיטא דאסור למאי דאית ליה נולד והא דשרי ר"ה בפרק מפנין היינו משום דבמוקצה לטילטול ס"ל כר"ש אלא דלקושטא דמילתא אפילו לר"י שרי כמ"ש התוס' שם ע"ב ד"ה בשר תפוח ע"ש) משא"כ בהנך סופלי שהן גרעיני תמרים שפיר הוי נולד דמאתמול לא היו מוכנים לכך כדאמרינן בפרק במה מדליקין דהא מעיקרא מיכסי (היינו לפי שהן טפילין ושומר למאכל אדם) והשתא מיגלי וכמו שכתבתי בסמוך באריכות ולע"ד התמיה קיימת על התוס' וסייעתם שלא פירשו כן כיון דסוגיא דבמה מדליקין בהכי רהטא. אלא דנראה לי דמשמע להו דהנך סופלי ע"כ לא דמי להנך גרעיני דתמרי פרסייתא דאל"כ קשיא סוגיא דהכא אסוגיא דפרק במה מדליקין דמשמע דרב קיבלה מיניה דר' חייא דבי"ט אסור ולא נחתו לפרש הסוגיא כמו שפירשתי בסמוך:

מיהו באמת ראיתי בל' הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות שכתב להדיא דהא דמקשה מהנך סופלי היינו משום נולד וכדפרישית ועדי בשחק שבהשקפה ראשונה זכיתי לכוין מסברא דנפשאי לכל אותן הדברים שיצאו מפי קדוש של הרמב"ן ז"ל מה שכתב בענין זה באריכות:

אלא דבמ"ש שם דהא דמקשה אביי לרב יוסף מהנך סופלי לר"י הגלילי ולא לר"ע היינו משום דלר"ע כיון דדריש דנפש אפילו נפש בהמה במשמע א"כ כיון שכלל הכתוב אדם

ובהמה בתיבה אחת דנפש א"כ שוב אין לחלק בין מאכל אדם למאכל בהמה ומש"ה לא מיקרי נולד ומתוך כך העלה בסוף דבריו דמותר להרבות במלאכות בשביל כלבים אע"ג דהוי אפשר לפייסינהו במאכלים אחרים שאין צריכין כל הנך מלאכות והיינו כיון דאשכחן הכי באוכל נפש דאדם והשיג בזה על בעל המאור שכתב להיפך ע"ש באריכות והר"ן ז"ל תופס עיקר בזה שיטת הרמב"ן ז"ל דמותר להרבות במלאכות בשביל אכילת כלבים מאותו הטעם עצמו שכתב הרמב"ן ז"ל דאין לחלק בין מאכל אדם למאכל בהמה בזה כיון שבתיבה אחת הוציאם הכתוב ע"ש בל' הר"ן שכתב כן בפשיטות. אמנם אף שאיני כדאי להשיג על מה דפשיטא להו להרמב"ן והר"ן ז"ל מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך דמאי דפשיטא להו להך גיסא מיבעיא לי טובא לאידך גיסא דלע"ד נראה לי עיקר בזה כשיטת בעל המאור דאסור להרבות במלאכה באכילת כלבים לא מיבעיא לשיטת רש"י ז"ל שכתב בר"פ אין צדין דאפילו אוכל נפש דאדם אסור מדאורייתא היכא דאפשר לעשותו מאתמול שלא התירה התורה אלא בשחיטה ובישול ואפיי' שמפיגין טעמן א"כ פשיטא דלא שייך הך מילתא באכילת כלבים כלל דאפשר להאכילן מה שנאפה מאתמול אלא דאפילו לשיטת החולקים על רש"י נמי נראה דאין לדמות כלל מאכל אדם ומאכל בהמה בזה דאע"ג שכללן הכתוב בריבוי דכל נפש אפ"ה היינו לענין עיקר שריותא דמותר לעשות מלאכה בשבילן והיינו היכא דלא סגי בלא"ה אבל היכא דאפשר ודאי אסור להרבות במלאכה שלא לצורך דדוקא באדם התירה התורה להרבות במלאכות משום שמחת י"ט שיש מצוה באכילת משמנים וריבוי מעדנים ודוקא בדברים שהן שוה לכל נפש משא"כ בדברים שאין צריכין אלא למפונקים כגון מוגמר וכיוצא בו אסורין מדאורייתא ואם כן הדעת נותנת דלא שייך הך מילתא כלל באכילת כלבים כיון שלא ריבן הכתוב אפילו לר"ע אלא משום דמזונתן עליו וא"כ מילתא דפשיטא דבכה"ג לא מיקרי מזונתן עליו שאינו מחויב להאכילן מעדנים ומאכלין חמין שאין מפיגין טעמן ועוד אפילו אם לו יהא כדבריהם דמדאוריתא שרי אפ"ה מדרבנן ודאי אסור דהא אפילו באוכל נפש דאדם אסור בכל מידי דהוי מצי למיעבד מאתמול בדברים שאין מפיגין טעמן כדאשכחן להדיא בפ"ק דף י"ד בדיכת תבלין ומלח כן נראה לי ולע"ד הדבר צריך תלמוד אלא דאף לפי מה שכתבתי אפילו הכי א"ש האי דסופלי דשמעתין דדוקא לר"י הגלילי דאוסר לעשות מלאכה בשביל כלבים והיינו משום דאין מזונתן עליו דבאכילה כל דהוא שאין צריך מלאכה סגי להו (דע"כ דהכי הוא דאל"כ לישתרו מטעם מתוך דהוי צורך היום קצת) מש"ה הוי שפיר נולד דמאתמול לא הוי מוכנים לכך משא"כ לר"ע לא שייך הך קושיא כיון דלדידיה שרי לעשות מלאכה בשביל כלבים והיינו משום

דמזונתן עליו אם כן לא הוי נולד דהנך גרעינין מאתמול לא היו מוכנים עומדין לכך ואע"ג דמעיקרא מיכסי והשתא מיגלי אפ"ה לית לן בה דכאוכל' דאפרת הוא כן נראה לי נכון בעזה"י וכבר אפשר ליישב ולפרש כן בכוונת סוף דברי התוס' אלא שקיצרו במובן וכתבו ג"כ מוקצה במקום נולד ודו"ק היטב:

בגמרא ופליגא דריב"ל דאמר ריב"ל מזמנין וכו' כבר כתבתי בשם מפרשי הרמב"ם ז"ל דאיכא דלא גרסי בגמרא הך ופליגא ומש"ה פסק הרמב"ם כר"ה בעובדא דבני באגי ופסק ג"כ כריב"ל בהך דאין מזמנין נכרי ביו"ט לפי שסובר דלא סתרן אהדדי אלא כיון דבגירסת הרי"ף משמע דגריס ופליגא כגירסת רש"י שהרי כתב דליתא לדר"ה מדריב"ל וא"כ מסתמא דגריס לה נמי הרמב"ם ז"ל שהוא תלמידו ומה"ט גופא נמי הקשו על מ"ש הרב המגיד ז"ל דהרמב"ם נמי גריס הך ופליגא אלא דלאו אדר"ה קאי אלא אשקלא וטריא דמוקצה קאי והיינו מדמתיר ריב"ל לזמן הנכרי בשבת ממילא דשרי לטלטל בשבילו ע"ש שזה תמצית דבריו נמצא לפ"ז סוף סוף חולק הרמב"ם על הרי"ף רביה בעיקר הדין דבני באגי מלבד כמה קושיות שהקשו על פי' הרב המגיד ז"ל. ואני אוסיף להפליא על פירושו דמשום מוקצה לא הוצרך הש"ס לומר דאביי ורב יוסף פליגי אדריב"ל דהא בלא"ה פליגי דאביי ורב יוסף ס"ל במוקצה כר' יהודה כמ"ש התוס' והרשב"א בפ' כירה בכמה דוכתי ואילו ריב"ל אמר בהדיא שם בפרק כירה דכר"ש ס"ל במוקצה. לכך נלע"ד ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל בפשיטות דהא דאמרינן בשמעתין דהך דריב"ל פליגא אהך פיסקא דבני באגי היינו דוקא לפי השקלא וטריא דשמעתין דלעיל דמשמע דפשיטא לתלמודא דר"ה לא ס"ל דהלכה כרשב"א דאל"כ אין מקום לכל השקלא וטריא דלעיל דפשיטא דמותר לאפות לבני באגי היכא דיהבי ריפתא לינוקא מהך טעמא דרשב"א וכמו שהקשו בתוס' למילתא דר"ח והוצרכו לדחוק ולחלק וכבר כתבתי דיותר נראה דהנך אמוראי דאיירי בשמעתין דהכא לא ס"ל הך דרבא דאמר הלכה כרשב"א ומש"ה מקשינן מהך ברייתא דר"י בן בבא ושמעון התימני ואיצטריך רב יוסף לאוקמי בעגל טריפה ולאהדורי אתנאי דפליגי בלכם ולא לכלבים ועל זה סובב והולך כל השקלא טריא דאביי ורב יוסף בהנך סופלי שאם היה מקום לומר דהלכה כרשב"א ולהתיר לגמרי לאפות בשביל פת אחד א"כ פשיטא דמותר לאפות לבני חילא בשביל פת שנותנין לתינוק וממילא דאין מקום לכל השקלא וטריא דלעיל אע"כ סברי הנך אמוראי דהכא דהלכה כת"ק דרשב"א ולפ"ז ע"כ הא דשרי לאפות לבני חילא היינו משום דאמרינן הואיל כל חדא וחדא חזיא לינוקא ואע"ג דמדרבנן אסור אפ"ה בכה"ג מותר כיון דמדרבנן שפיר סמכינן אדרשב"א בשעת הדחק שהוכרחו לאפות לבני חילא וא"כ

מקשה שפיר מהך ברייתא דר"י בן בבא ושמעון התימני דאיירי בכה"ג גופא שהיתה שעת הדחק אפ"ה אמר ר"י ב"ב יצא שכרכם בהפסדכם ולא התיר להם מטעם הואיל ושמעון התימני מדשתיק אודויי אודי ליה ומש"ה הוצרך רב יוסף לאוקמי בעגל טריפה ומקשה לה אביי שפיר מהנך סופלי לחיותא נמצא דכל זה למאי דמשמע לן השתא דלא אמרינן הואיל וכדמשמע נמי בפרק אלו עוברין דאביי אקשי ליה לרבה אהא דאמר התם דאמרינן הואיל ומשמע להו נמי השתא דלא סמכינן מדאורייתא אדרשב"א אם כן לפי זה מסיק הש"ס שפיר ופליגא דריב"ל שאוסר לזמן אדם משום גזירה שמא ירבה בשבילו אלמא דהיכא שמרבה בשבילו יש איסור גמור בריבוי המלאכה אע"ג שהתבשיל משביח בשביל ריבוי המאכל כמ"ש כל הפוסקים וכ"ש הכא דכל חד וחד חזיא לישראל וא"כ שפיר קאמר ופליגא משא"כ לדידן דקי"ל כרבא דאמר לעיל הלכה כרשב"א וקי"ל נמי כרבה בפרק אלו עוברין דאמרינן הואיל וקי"ל נמי דאמרינן מתוך שהותרה לצורך היכא דאיכא צורך היום קצת א"כ פשיטא דמכל הנך טעמי יש היתר גמור לאפות לבני חיל וא"כ דינו של הרמב"ם ז"ל דין אמת שמותר לאפות לבני חיל מכל הנך טעמי וא"כ לפ"ז כי היכי דלא תיקשי הך דרבא דבתראה הוא דקאמר הלכה כרשב"א אדריב"ל דקי"ל הלכה כמותו כמ"ש התוס' במגילה ובכמה דוכתי ע"כ אית לן למימר דהא דקאמר ריב"ל גזירה שמא ירבה בשבילו היינו שיעשה איזה מלאכה שאין חלקו משביח בשביל ריבוי חלק האחרים כגון לישה וכיוצא בו ומש"ה אסור לזמן דלא שייך נמי הואיל ולא שייך נמי טעמא דמתוך שהרי אין בו צורך היום כלל נמצא דלפ"ז צדקו משפטיו ודיניו של הרמב"ם ז"ל יחדיו דאיתא להא ואיתא להא כן נ"ל נכון בעזה"י ישוב שיטת הרמב"ם ז"ל שדינו דין אמת ודוק היטב ותו לא מידי:

בגמ' ולטלטלינהו אגב כסא מי לא אמר רבא מטלטלין כנונא וכו' והקשו בתוס' אכתי מי דמי התם נעשה בסיס לדבר היתר ולדבר איסור מה שאין כן הכא וכו' עס"ה. ולולי דבריהם היה נראה לי דבלא"ה אין סברא לומר דהא דאמר ר' אחא בר יעקב משום שיורי כוסות היינו משום טילטול הכוס עצמו שנעשה בסיס לדבר איסור דמה"ת לומר כן שיהא בסיס על שהנכרי שורה בהן פתו ביום טוב עצמו כיון שהישראל עצמו לא נתכוין לכך ואף לפי מה שכתבתי בפ' כירה (שבת דף מ"ה) גבי קינה של תרנגולין דמסקינן דאית בה ביצת אפרוח דמשמע לכאורה דהקינה נעשה בסיס עי"כ כיון שדרך הקינה להמצא בה דברים כאלה הוי כמניח לכתחילה ע"מ כן וא"כ ה"נ כיון שהישראל הזמין את הנכרים לשרות בהן פתו הו"ל כמניח על מנת כן מ"מ כבר כתבתי שם דשאני התם שהקינה עצמו לכתחילה נעשה לכך כדמשמע לשון כלום עשוי אלא לתרנגולין כדפרישית התם

ע"ש א"כ שפיר אית לן למימר דהוי כמניח ומש"ה הוי בסיס כיון שהכלי מיוחד לכך משא"כ הכא שהכוס כלי גמור הוא ומלאכתו להיתר ומיוחד לישראל כל ימות החול ובעיו"ט בה"ש אם כן אין סברא להחמיר שיהא כמניח ע"י כך במה שהזמין את הנכרים בי"ט דהא לקצת פוסקים לא מיקרי מניח אלא כשמניח קודם שבת דבר האסור משא"כ הכא ועוד דמאן יימר שעכו"ם ישרה בהן פתו ואת"ל שישרה בהן פתו שמא ינערן או ידיח הכלי וא"כ לא גרע מאילו שכחו הישראל עצמו דכל היכא שאין יכול לנער לא מיקרי בסיס ומותר לטלטל כדאמרינן במעות שעל הכר שמותר לטלטל לצורך מקומה ובכלכלה מליאה פירות המיטנפין בר"פ נוטל והכא נמי ע"כ אי אפשר לנער השיורין וכמ"ש הרשב"א ז"ל בחידושיו בפרק כירה וא"כ לא שייך כאן דין בסיס כלל מכל זה נראה דר' אחא ב"י גופא לאו משום דכלי הוא בסיס חייש לה אלא משום טילטול השיורין עצמן דמשמע ליה דבכה"ג הוי טילטול ולא בטלו אגב כסא וע"ז מקשה הש"ס שפיר דליבטיל אגב כסא כדאשכחן בכנונא דאע"ג דשברי עצים אסורין בטילטול אפ"ה מותר לטלטלינהו כה"ג משום דבטלו לגבי כנונא ולגבי קיטמא דאלת"ה נהי דכנונא לא מיקרי בסיס כיון שג"כ לדבר המותר מ"מ ליתסר מצד הטילטול שברי עצים עצמו אע"כ דבטילי לגמרי לגבי כנונא וא"כ ה"נ דכוותיה כן נ"ל נכון לולי שהתוס' לא פירשו כן. מיהו כבר אפשר דפירוש ר"ת שכתבו התוס' בסוף הדיבור יש לפרשו ג"כ על הדרך שכתבתי ודו"ק:

במשנה ב"ש אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו וכו' משמע דדוקא בחמין לרגליו פליגי אבל ברחיצת כל גופו אפילו ב"ה מודו דאסור ואע"ג דבשמעתין משמע איפכא דבהנאת כל גופו אפילו ב"ש מודו ורחיצת כל גופו ודאי הנאת כל גופו היא כדמשמע בנדרים אלא דאפ"ה אסור אפילו לב"ה ולשיטת התוס' היינו מדאורייתא משום דדבר שאינו שוה לכל נפש הוא ומש"ה מפליגו התם בין רחיצה לזיעה דמשמע לקמן בפרק המביא דמותר מדאורייתא והיינו משום ששוה לכל נפש ולפ"ז צריך לומר דרחיצת רגליו שוה לכל נפש כמ"ש בהגהת אשר"י בשמעתין ואפ"ה אסרו ב"ש כיון שאינו אלא הנאת אבר אחד אבל לשיטת הרי"ף אפי' רחיצת כל גופו בי"ט נמי אינו אלא מדרבנן וסובר דהוי דבר ששוה לכל נפש ובחידושי שבת פרק כירה בסוגיא דאנשי טבריא וגזירות בלנין כתבתי ליישב שיטת הרי"ף והגאונים בזה ע"ש:

דף כב.

בתוס' בד"ה וב"ה סברי וכו' ולא החמירו חכמים הואיל ואין בנין בכלים וכו' עכ"ל ולכאורה לשון לא החמירו חכמים אינו מדוקדק דבפשיטות הו"ל לפרש שהקילו ב"ה בזה משום שמחת י"ט כדמשמע לעיל דף ט' ע"ב גבי מוחלפת השיטה דלפי שיטת התוס' דמוחלפת היינו האי דהשוחט אבל טעמא דתריסין הוי משום שמחת י"ט וליכא למימר דהתוספות כתבו כאן לפי שיטת רש"י דלעיל דמוחלפת היינו האי דתריסין דא"כ בלא"ה קשה הך סוגיא דהכא מדב"ה אדב"ה בי"ט גופא דבתריסין מחמרי לענין בנין בכלים ובחליות מקילין טפי מדב"ש וע"כ דלשיטת רש"י צריך לפרש כתירוץ השני שכתבו התוס' כאן דב"ה סברי דבחליות דהכא לא שייך בנין כלל:

אלא דנראה דודאי התוס' דהכא בשיטתייהו דלעיל קיימי דהאי דתריסין ודאי לא מיחלפא אלא דאפ"ה לא פסיקא להו לפרש משום שמחת י"ט משום דאפשר דאע"ג דבתריסי חנויות משמע דהתירו משום שמחת י"ט מ"מ אפשר דבזקיפת חליות של מנורה לא שייך שמחת י"ט כ"כ ומש"ה הוצרכו לפרש דאפ"ה לא החמירו באיסור בנין כלי בי"ט אע"ג שהחמירו בשבת כן נ"ל:

בגמ' עולא איקלע לבי רבי יהודא קם שמעי' זקף ליה לשרגא ופירש"י שהיה רוצה שיסתלק השמן לאחוריו ולא ימשוך אחר הפתילה ותכבה עכ"ל. ויש לדקדק דא"כ מאי מקשה ליה ר' יהודא מהא דמסתפק חייב משום מכבה ומאי קושיא דלמא הך ברייתא אתיא כר' יהודא דדבר שאינו מתכוין אסור משא"כ בהאי דזקיפת שרגא שפיר מצי עולא סבר כר"ש דדבר שא"מ מותר ואיהו ודאי הרי עיקר זקיפתו שלא תכבה ומכ"ש דקשה טפי למאי דמשמע בשיטת רש"י ותוס' דאנן נמי כר"ש קי"ל בדשא"מ. מיהו לפי' התוס' יש ליישב קצת דלפי פירושם דהאי משום מכבה היינו משום שמכה' אורו א"כ מצינן למימר דבזקיפה זו הוי כפסיק רישא משא"כ לשיטת הרא"ש דשמעתין וסייעתו שכתבו דהאי משום מכבה היינו שממהר כיבוי א"כ הדרא קושיא לדוכתיה. ואף לפי' התוס' נמי קשה לפי שיטת בעל הערוך שהביאו התוס' והפוסקים בכמה דוכתי דכל פסיק רישא דלא ניחא ליה מותר לר"ש א"כ לא הוי מקשה הכא מידי:

ונהי דלא קשיא לי כה"ג טובא מאי מקשה ליה רבי יהודא לעולא מהך ברייתא דלמא ברייתא כר"י דמחייב בכל כיבוי אע"פ שאינו צריך לגופה ועולא כר"ש דכל כיבוי שאינו צריך לגופה פטור אלא דאפ"ה מקשה שפיר דאף דאע"ג דפטור אפ"ה איסורא דרבנן מיהו איכא. ועוד דבפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ט ע"ב) משמע דעולא סבר כר"י לענין כיבוי שאין צריך לגופה אבל מהאי דדבר שא"מ ודאי קשה ויש ליישב וצ"ע ודו"ק.

בתוס' בד"ה המסתפק ממנו וכו' אינו רוצה לומר מפני שממהר כיבוי וכו' עס"ה. עיין בכל זה בל' הרא"ש ז"ל באריכות ועיין ג"כ מה שכתבתי בזה שם בפרק במה מדליקין במשנה דלא יקוב ובס"פ כירה דמלשון התוס' כאן שכתבו לכך נראה ככיבוי משמע דהאי חייב לאו דוקא וכן דקדקתי שם קצת מל' רש"י אלא שהרמב"ם ז"ל כתב דחייב חטאת מדאורייתא ונראה לי שמפרש ג"כ כפי' התוס' דמאי שמכהה אורו הוי כיבוי גמור דאי לפי' הרא"ש שכתב דממהר כיבוי לא מסתבר שיהא בזה חיוב חטאת גמור כיון שלא נעשה כיבוי השתא כלל אלא לאחר זמן וממילא וכבר כתבתי כיוצא בזה בלשון התוספות בפ"ק דשבת דף י"ז ע"ב גבי אין פורסין מצודות דכל שאינו ניצוד עכשיו אלא לאחר זמן ליכא איסורא דאורייתא ושם באותה סוגיא כתבתי ג"כ בענין רחיים של מים שיש בזה מקום עיון על בעל מג"א בא"ח סי' רנ"ג ע"ש:

שם בגמרא אמר ליה האי רבי יהודא היא ופירש"י דאמר לקמן וכו' לכם לכל צרכיכם והאי נמי צרכיכם הוא וכן תשמיש וכו' עכ"ל. לכאורה נראה בכוונתו דתשמיש גופא לא מתרבי לר"י אלא מדדרש לכם לכל צרכיכם והא ודאי ליתא דתשמיש גופא משמע דהוי כאוכל נפש ממש אפילו אליבא דרבנן אלא דכיבוי הנר לענין תשמיש דמי למכשירי אוכל נפש והכי משמע להדיא בפ"ק דכתובות דף ז' גבי הא דשרי ר' יהודא למיבעל לכתחילה בי"ט ע"ש ומשמע משקלא וטריא דהתם דלענין מתוך אייריי. ואפשר שיש לפרש בזה ג"כ בכוונת רש"י ועיין מה שכתב הרא"ש ז"ל בזה ועיין עוד בסמוך:

בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדליקה בי"ט וכו' משום איבוד ממון מהו ויש לדקדק מאי קמיבעיא ליה ומאי ס"ד אטו משום איבוד ממון נתיר איסור דאורייתא וליכא למימר דמספקא ליה לאביי אי הלכה כרבי יהודה דמתיר במכשירין או הלכה כרבנן והאי כיבוי דליקה נמי כמכשירין דמי כדמשמע במסקנא דשמעתין דהך מילתא שייך בפלוגתא דר"י ורבנן במכשירין דא"כ הו"ל למיבעי בהדיא מרבה אי הלכה כר"י או כרבנן ועוד דבמאי דקאמר משום איבוד ממון אלמא דעיקר טעמא להיתירא היינו משום איבוד ממון ולא משום מכשירין וליכא למימר נמי דאביי סובר כר"ש דמלאכה שאצ"ל פטור א"כ לפ"ז כל כיבוי כי האי כגון לכבות הדליקה דמיקרי מלאכה שאצ"ל לא מיתסר אלא מדרבנן וא"כ אפשר דיש להתיר איסורא דרבנן משום איבוד ממון ואע"ג דבשבת פשיטא דאסור אפ"ה אפשר דשני ליה בין שבות שבת לשבות יום טוב כדאשכחן לקמן בפרק משילין דהא ודאי ליתא חדא דהא רבה תלמידו דרב הוי וכל מילי עבד כרב לבר מהני תלת דקחשיב בפרק במה מדליקין ובכמה דוכתי וא"כ ממילא דבמלאכה שאצ"ל סבר רבה כר"י ועוד דא"כ מאי אותביה אביי מברייתא דבקעת דקתני מותר ומאי קושיא

דילמא הך ברייתא כר"ש ורבה כר"י ס"ל מש"ה פשיטא ליה דאסור ורבה גופא דמשני ליה ההיא ר"י היא כי קאמינא אנא לרבנן דלאו שינויא מעליא היא כמו שהקשו בתוס' דהא אנן קי"ל דהלכה כר"י ותירצו בדוחק וא"כ טפי הו"ל לרבה לשנויי לאביי איפכא דהך ברייתא ר"ש היא כי קאמינא אנא לר"י דמלאכה שאצ"ל אסור מדאורייתא ועוד דלפ"ז הוי קשה טובא על שיטת הפוסקים שכתבו דאנן קי"ל כר"ש במלאכה שאצ"ל כמ"ש הטור והש"ע בסי' של"ד ואפ"ה פסקו כאן בפשיטות כרבה דאסר לכבות הדליקה בי"ט אע"כ דלכ"ע לא שייך להתיר איסורא דרבנן כי האי משום הפסד ממון וא"כ הדרא קושיא לדוכתי' והנראה בזה לפי משמעות כל הסוגיא דשמעתין דהכא היינו משום דנהי דפלוגתא דר"י ורבנן גופא לא אירי אלא במכשירי אוכל נפש ממש מ"מ כיון דטעמא דר"י דמתיר במכשירין היינו משום דדריש לכם לכל צרכיכם א"כ סבר הש"ס דהיכא דאיכא איבוד ממון או חולה שאין בו סכנה נמי מיקרי לכל צרכיכם אע"ג שאינם מענין המכשירין מ"מ שקולים הם דהי מינייהו מפקת ובהא פשיט ליה רבה שפיר דאסור דאע"ג דבמכשירין גופא קי"ל כר"י היינו משום שמחת י"ט סמכינן אדר"י משא"כ היכא דליכא שמחת י"ט אפשר דהלכה כרבנן כן נ"ל נכון ועיין בס' יש"ש מ"ש בזה בשם רבינו אלחנן והמרדכי והנלע"ד כתבתי ובכלל דברי דבריהם אלא שהוספתי בהן נופך. והא דלא שרינן הכא לכבות הדליקה בי"ט מטעם מתוך שהותרה כיבוי לצורך יבואר לקמן בדף הסמוך גבי בישרא אגומרי:

דף כב:

בגמרא ואמאי קרי ליה פת עבה משום דנפישא בלישה עיין מה שכתבתי בזה לעיל בדף כ"א דלענין לישה גופא שייך יותר לאסור מבאפיי' אלא דאפ"ה כיון דמותר לאפות מטעמא דרשב"א שפת נאפה יפה כמו שפירש"י כאן בטעמא דב"ה מש"ה מותר נמי ללוש פת מרובה מה"ט גופא דפת נאפה יפה שהרי אין אפייה בלא לישה אלא דאכתי משכחת ליה לישה דאסורה טפי מאפייה בלישה שאינה לאפייה אלא לבשל וכמו שכתבתי בק"א:

בתוס' בד"ה דנפישא בלישה פירש"י וכו' משום דאמר רשב"א וכו' ולא נהירא חדא דא"כ וכו' עס"ה מיהו לפי מה שכתבתי לעיל דף כ"א דטעמא דהפת נאפה יפה לחוד דאמר רשב"א אין להתיר לכתחילה איסור לישה ואפייה דאורייתא אי לאו משום דבלא"ה ליכא איסורא דאורייתא משום דאמרינן הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה אם כן ממילא נתיישב מה שהקשו התוס' על פירש"י דלפירושו הוי פלוגתא דב"ש וב"ה בדרשב"א

ולמאי דפרישית שפיר מצינן למימר דב"ש נמי אית ליה דרשב"א אלא דאפ"ה אוסר משום דס"ל דלא אמרינן הואיל. לפ"ז יש ליישב ג"כ הך דפיתין גריצין דעיקר פלוגתייהו בהואיל ואדרבה כיון דבפיתין גריצין ליכא איסור דאורייתא מצד הלישה עצמה כיון שלש אותן כאחת ואדרבה עדיף טפי מרקיקין ועיקר איסורא אינו אלא משום טירחא דלא צריך מש"ה שרי לב"ה מטעמא דהואיל ולב"ש אסור כן נ"ל ליישב שיטת רש"י:

במשנה אף הוא אמר ג' דברים להקל מכבדין בית המטות וכו' וחכמים אוסרין לכאורה משמע דפלוגתא דר"ג וחכמים בענין כיבוד תליא בפלוגתא דר"י ור"ש בדבר שאינו מתכוין כדמשמע בפרק המצניע (שבת דף צ"ה) וכן נראה מלשון רש"י כאן שכתב דטעמא דחכמים דכיבוד משום אשוויי גומות אלא שהרא"ש ז"ל כתב דר"ג גופא לא שרי אלא בית המטות דוקא אבל בבית אסור לכבד והא דאמרינן בפ' המצניע והאידנא דקי"ל כר"ש שרי על מרבץ לחודא קאי ע"ש בלשון הרא"ש שהביא מחלוקת הקדמונים בזה ועיין בס' יש"ש באריכות:

דף כג.

בגמרא על גבי חרס מותר ופירש"י דכיבוי ליכא והבערה נמי ע"י שינוי הוא כלאחר יד וכו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה למה הוצרך רש"י לכך ותיפוק ליה דבלא"ה שרי דהא בהבערה אמרינן להדיא לעיל ובכמה דוכתי מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך וכמ"ש התו' בשם הר' יצחק וא"כ לפ"ז אדרבה לפי שיטת רש"י לעיל דף י"ב דאמרינן מתוך שהותרה אפילו היכא דליכא צורך היום קצת (ודלא כמ"ש התוס' שם) א"כ כ"ש דיש להתיר הכא אפילו בהבערה כדרכה כיון דצורך יום קצת ונראה דאפ"ה הוצרך רש"י לפרש משום דהבערה ע"י שינוי הוא משום דבלא"ה הוי אסור ולא שרינן לה מטעם מתוך משום דאין זה דבר השוה לכל נפש ומה"ט לכ"ע אסור גבי גחלת ואפ"ה הוצרך רש"י לפרש דכיבוי ליכא ולא סגי לה בהאי טעמא גופא דהוי ע"י שינוי דאפשר דלענין כיבוי לא מיקרי שינוי דדרך חרס שהוסק אי אפשר אלא ע"י כיבוי כי האי דאין דרכו לכבות במים שלא יצטנן לגמרי ויותר נראה משום דלקושטא דמילתא פשיטא ליה לרש"י דאין כאן כיבוי כלל מש"ה ניחא ליה לפרש מילתא דפסיקא כן נ"ל ועיין מה שאכתוב בסמוך בלשון התוספות:

בתוס' בד"ה על גבי חרס וכו' וה"ר יצחק פירש דהבערה שלא לצורך שרי וכו' וכן משמע בירושלמי וכו' וטעמא מאן דאוסר סבר הבערה לחלק יצאה וכו' עכ"ה. לכאורה דברי התוס' בזה מגומגמים או שיש קיצור והשמטה בדבריהם דהא להך מילתא גופא

דהבערה שלא לצורך מותר לא הוי צריכא לאתויי מהירושלמי דפליגי בה אמוראי דהא אדרבה בתלמודא דידן משמע להדיא דבהבערה וכל המלאכות אמרינן מתוך שהותרה וכו' כדאמרינן לעיל דף י"ב בהא דב"ה מתירין להוציא קטן ולולב לר"ה ומסקינן התם דטעמא דב"ה משום דאמרי' מתוך ומשמע בפשיטות דאפילו לכתחילה שרי כדמשמע בפ"ק דכתובות דף ו' ובכמה דוכתי בש"ס ואי משום דהשתא נמי מסקו התוס' אדעתייהו הך סברא דהנך אמוראי דשמעתין דאיירי בלעשן הוי דבר שאינו שוה לכל נפש ומש"ה הוצרך להביא ראיה מירושלמי דאפ"ה איכא למ"ד דשרי אפילו בנר של בטלה והיינו משום דסובר דהבערה ללאו יצאת א"כ כ"ש דשרי לעשן הפירות על גבי חרס דלפ"ז קשה יותר בהא דבעי לאתויי ראיה מירושלמי דהא ודאי מילתא דפשיטא היא במס' שבת ובכולה תלמודא דקי"ל כמ"ד הבערה לחלק יצאת וכסתמא דמתני' דמני ליה בהדי אבות מלאכות וקתני חייב חטאת ולפ"ז ממילא דכל מה שכתבו עוד בדבור זה ומיהו התם קאמר לא תיאסר ולא תישרי ומכאן יש ליזהר מלעשות הבערה שלא לצורך וכו' כל הדברים הללו כמשנה שאינה צריכה הם דהא מילתא דפשיטא היא:

מיהו הב"י בסי' תקי"ד שהביא דין זה דנר של בטלה והעתיק סוף לשון הירושלמי דפ' משילין וז"ל ר' נחום בעא קומי ר' יוחנן אמר ליה לא תיסר ולא תישרי ועיינתי שם בלשון הירושלמי וראיתי דמילתא דר' יוחנן מייתי לה התם אהך פלוגתא דפליגי ב"ש וב"ה לענין הוצאה שלא לצורך אלמא דטעמא דר' יוחנן בנר של בטלה נמי תליא בפלוגתא דמתוך והיינו ע"כ משום דס"ל לר"י דבכה"ג הוי דבר השוה לכל נפש דאל"כ פשיטא דלא שייך מתוך מדאסרינן במוגמר וכן נראה להדיא מלשון הב"י שם וזה שלא כדברי התוס' כאן דתליא בפלוגתא דהבערה ללאו יצאת או לחלק דנהי דהתם בירושלמי מעיקרא מייתי הך טעמא דללאו או לחלק בענין נר של בטלה מ"מ מילתא דר' יוחנן דאמר לא תיסר ולא תישרי לאו מהאי טעמא קאמר אלא משום מתוך ומספקא ליה אי הוי דבר השוה לכל נפש או לא לכן דברי התוספות בזה צריכין עיון ליישבם על מכונם ודו"ק:

שם בגמרא מידי דהוי אבישרא אגומרי. והכי איתא נמי בפרק ר"א דמילה (שבת ד' קל"ד) ויש להקשות מהא דמשמע הכא דבבישרא אגומרי איכא כיבוי גמור ומה"ט אמר רבא דאפילו על גבי גחלת מותר דהוי נמי אוכל נפש כמו שפירש"י א"כ אמאי אסרינן לעיל לכבות נר מפני הדליקה או משום דבר אחר ואמאי נימא מתוך שהותרה כיבוי לצורך כגון בישרא אגומרי או לעשן הפירות הותר נמי שלא לצורך דהא בהנך דלעיל ודאי משמע דהוי צורך היום קצת וכ"ש למאי דמשמע לעיל בפ"ק ד' י"ב דאפילו שלא לצורך היום כלל שרי משום מתוך. מיהו ראיתי בל' הרי"ף ז"ל בשמעתין שיש להם גירס' אחרת

בהאי דפ' ר"א דמילה בהא דאמר אביי לרב יוסף מאי שנא מבישרא אגומרי ומשני ליה התם ליכא כיבוי וא"כ לפ"ז משמע דבישרא אגומרי ליכא כיבוי גמור ולשיטתם צריך לומר דבהאי דלעשן אפילו לגבי גחלת נמי לא הוי כיבוי גמור וא"כ לפ"ז א"ש דלא שייך מתוך לענין כיבוי ומש"ה אפילו לענין איסור כיבוי מדרבנן נמי לא אמרינן מתוך אבל לשיטת רש"י ותוס כאן דמשמע דעל גבי גחלת הוי כיבוי גמור ואם כן ע"כ דבבישרא אגומרי נמי הוי כיבוי גמור ואפ"ה שרי באוכל נפש וא"כ הדרא קושיא לדוכתא אמאי לא אמרינן מתוך וכבר היה נראה לי בזה ליישב לפי מה דפרישית בפ"ק דהא דאמרינן מתוך היינו משום דפשטא דקרא הכי משמע דאותן מלאכות דשייכי באוכל נפש התירה התורה לגמרי לכל צרכיכם וכ"כ ג"כ מ"ז ז"ל בס' מג"ש שבזה נתיישבו כמה קושיות וא"כ משמע דלא אמרינן מתוך אלא באותן מלאכות שעיקרן לצורך אוכל נפש ורוב הדברים שהן אוכל נפש אי אפשר להעשות בלעדן כגון שחיטה ואפייה ובישול והוצאה והבערה כיוצא בהן דלפ"ז לא שייך הך מילתא לענין כיבוי דעיקר מלאכת כיבוי לאו אוכל נפש הן ועיקר אוכל נפש נמי לא שכיח בהו כיבוי אלא במיעוטא דמיעוטא כגון בישרא אגומרי וכיוצא בו וא"כ מש"ה אינן בכלל מה שאמרה התורה אך אשר יעשה לכל נפש וכן משמע קצת מלשון התוס' כאן בסוף ד"ה על גבי חרס ובזה נתיישב לי ג"כ מאי דהוי קשיא לי למאי דקי"ל כר"י דמכשירי אוכל נפש מותרין בי"ט וא"כ היאך אשכחן בשום מלאכה דאסור מן התורה הא רובן ככולן שייך בהו מכשירין אבל למאי דפרישית א"ש דלא אמרינן מתוך אלא באותן מלאכות שעיקרן לצורך אוכל נפש וכל זה לא שייך במכשירין לבר מהוצאה והבערה וכמו שנראה ג"כ מל' הרב המגיד כל זה היה נ"ל דברים ברורים ופשוטים אלא דמל' התוס' דפ' המצניע (שבת ד' צ"ה) לא משמע כן דשם כתבו התוס' דתימא לר"י כיון דמגבן חייב משום בונה ואפ"ה שרי בי"ט משום דלא איפשר מעי"ט ואם כן מי שנפל ביתו בי"ט יהא מותר לבנותו דנימא מתוך שהותרה לצורך ומתוך תירוצו שם משמע דאה"נ דמותר מדאורייתא היכא דאיכא צורך היום קצת וכו' ע"ש וא"כ לפ"ז ע"כ דלא נחית לאותה סברא שכתבתי דלמאי דפרישית אין מקום לעיקר קושייתו ותירוצו של ר"י דהא עיקר מלאכת בונה לא שכיח כלל באוכל נפש כי אם במגבן לחוד והנלע"ד כתבתי וצ"ע ודו"ק:

דף כג:

בתוספות בד"ה אין צדין פרש"י אע"ג דאוכל נפש מותר וכו' ולא נהירא וכו' עד סוף הדיבור. עיין מ"ש מורי זקיני ז"ל בזה בס' מג"ש דעיקר כוונת רש"י בזה לענין איסורא

דרבנן וכתב ג"כ לדקדק בל' הרא"ש ז"ל בזה אמנם לענ"ד היה נראה לכאורה לדקדק מלשון רש"י ז"ל דמדאורייתא איירי והיינו לפי מה שמצאתי דרש"י ז"ל מפרש בשבת ס"פ האורג בטעמא דאין נותנין לפניהם מזונות דהיינו משום דמוקצין נינהו וכמו שאבאר בסמוך בע"ה דלא תקשה מדידיה אדידיה לענין טעמא דמזונות וא"כ אי ס"ד דרש"י סבר דאיסור צידה נמי לא הוי אלא מדרבנן לא הוי צריך לאהדורי אטעמא דאפשר לצודן מבעוד יום אלא בפשיטות הו"ל לפרש דאסור לצודן בי"ט כיון דאינו צורך יו"ט דהא אסורין באכילה משום דמוקצין נינהו וכמו שמפרש באמת הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות ובחיבורו בהל' י"ט דאיסור צידה היינו משום מוקצה אע"כ דרש"י ז"ל סובר דבאמת יש בצידה איסור דאורייתא ומשו"ה פי' טעם היותר חמור כן נראה לכאורה ואפשר דמה"ט הוי פשיטא ליה להרא"ש ז"ל דרש"י מדאורייתא איירי אמנם לפי מה שאבאר בסמוך אין זה מוכרח מיהו בפ' בכל מערבין (עירובין דף ל"ט ע"ב) גבי האי בר טביא דאיתצד בי"ט כתב רש"י להדיא דצידת צבי בי"ט אסור מדאורייתא וזה שלא כדברי מורי זקיני זצ"ל:

בד"ה ואין נותנין לפניהם מזונות פרש"י דאין מזונותן עליו וכו' ותימא דבגמ' פריך וכו' אלא מזונות מאי תרצת וכו' עכ"ל. גם בזה כתב מ"ז ז"ל בס' מג"ש דלענין מוקצה פלוגתא דתנאי היא אי דרשינן נפש אפילו נפש בהמה במשמע או לא דפליגי בה לעיל ר"י הגלילי ור"ע ולענ"ד גם בזה אין דבריו מוכרחין דהא דפליגי ר"י הגלילי ור"ע לענין בהמה היינו אי שרי בהו מלאכה גמורה משא"כ לענין נתינת מזונות לפניהם ליכא מאן דאסר מדאורייתא וכדמקשינן נמי להדיא בפרק מי שהחשיך אטו מישדי קמייהו נמי לא ומסיק דאין ה"נ היכא דאין מזונותן עליו אסור ולפ"ז נהי דרש"י הוכרח לפרש כאן אפילו למ"ד נפש בהמה במשמע היינו משום דמסברא הוי לן למימר בפשיטות כיון דאף מלאכה גמורה מותר כ"ש למישדי קמייהו ומש"ה הוכרח לפרש דליכא צורך י"ט בכך דבלא"ה יש להן מזונות אבל מ"מ לא שייך בכך פלוגתא דתנאי דאי מזונתן עלי' לכ"ע שרי והדרא קושיית התוס' לדוכתיה על פירש"י דאכתי מזונות קשיא:

אמנם כן בעיקר קושית התוספות על פירש"י לא ידענא מאי קשיא להו דהא נראה שרש"י ז"ל נזהר מזה וכתב בס"פ האורג דטעמא דאין נותנים לפניהם מזונות היינו משום דמוקצין נינהו והתוס' גופייהו שקלו וטרו התם בזה והקשו דלא שייך כאן איסור מוקצה לענין נתינת מזונות דהא אף בשבת מותר ליתן מזונות לפני אווזין ותרנגולין אע"ג דמוקצין לאכילה מחמת איסור שבת וכו' ע"ש אלא דאכתי יש להקשות על לשון התוספות דטפי הו"ל להקשות לפרש"י מדידיה אדידיה דכאן מפרש טעם מזונות בענין

אחר ולענ"ד צדקו יחדיו דברי רש"י ז"ל דבדקדוק גדול מפרש כן דודאי לענין איסור מזונות לפני חיה ועופות הוכרח לפרש מטעם מוקצה משום קושית התוס' והא דשייך איסור מוקצה לענין מזונות נ"ל דלאו משום מוקצה מחמת איסור אתינן עלה דאין טעם לדבר ועוד דאפילו בשבת שרי כקושית התוספות אלא עיקר כוונת רש"י בענין מוקצה היינו דכיון דמחוסרין צידה אין דעתו עליהם כלל והיינו בחיה ועופות בביבר גדול או שאינו מקורה שהקצה דעתו מהם לגמרי ותו לא מיקרי מזונותן עליך וכן לענין דגים לפי סברת המקשה דהוו מחוסרין צידה משא"כ כאן במשנתינו מפרש רש"י לפי האמת דהא דשרי במזונותן בחיה ועופות היינו דוקא בביבר קטן דמטי להו בחד שחייה וכ"ש אם נאמר דרשב"ג לא פליג אדת"ק וא"כ איירי מתניתין דוקא באין מחוסרין צידה וא"כ משמע דדגים אסור לצוד אף באין מחוסרין צידה והיינו ע"כ כמו שמפרש רש"ל ז"ל בספר ים של שלמה בשם הירושלמי דהו"ל כעוקר דבר מגידולו (לפ"ז נראה דרש"י סובר דטעמא דעוקר דבר מגידולו גופא דהיינו תולש וקוצר נמי לא מיתסר מדאורייתא אלא משום שאפשר לעשותו מעי"ט) וא"כ תו לא מצי רש"י ז"ל לפרש טעם איסור מזונות דדגים משום מוקצה דמהיכי תיתי כיון דאין מחוסרין צידה הו"ל מזונתן עליך ומ"ש מאווזין ותרנגולים דאע"ג דאסורין בשבת אפ"ה לא חשיבי מוקצה לענין נתינת מזונות כיון דראוין לו מיהת לאחר שבת וה"ה לענין דגים דמתניתין לכך הוכרח רש"י לפרש דבדגים הוי איסור נתינת מזונות לפי שאין צריכין למזונות כן נראה לי נכון בשיטת רש"י ז"ל ודוק היטיב ובסוגיא דשבת הארכתי יותר:

דף כד.

בגמרא בשלמא חיה אחיה לא קשיא הא ר"י הא רבנן אלא עופות אעופות קשיא וכו' לכאורה יש להקשות דהשתא מאי קסבר אי סבר דרשב"ג פליג את"ק א"כ בפשיטות מצי לאוקמי נמי עופות אעופות כתנאי והא רשב"ג והא רבנן ואי סבר דרשב"ג לא פליג את"ק אלא פרושי קמפרש כדמסקינן בסמוך לאביי א"כ האיכא לאוקמי כאן במחוסר צידה וכאן בשאין מחוסר צידה אלא דבאמת לא קשה מידי דכיון דעיקר קושיא דעופות היינו ממתניתין דשבת דכ"ע למגדל אין לבית לא א"כ הוי סבר דרשב"ג לא קאי כלל אעופות אלא אחיה לחוד אלא דאכתי היא גופא קשיא כיון דעיקר קושיא השתא אינו אלא מעופות אעופות וממשנה דשבת אם כן אמאי איצטריך לאתויי מברייתא אהדדי דבפשיטות הו"מ לאקשויי מתניתין דשבת אמתני' דהכא מעופות אעופות וכ"ש דקשיא טפי בכה"ג אסוגית הגמרא דשבת דמייתי נמי הקושיא דברייתא ולא מקשה בפשיטות

מתניתין אמתניתין ויש ליישב לפי מה שפירשתי במשנתינו בסמוך דלפ"ז ודאי לא מצי לאקשויי מתניתין דשבת אמתני' דהכא דאפשר דביום טוב לא שייך איסור צידה כלל והוי אוכל נפש אלא הא דאסרינן צידת דגים היינו משום איסור מוקצה כדפרישית בשיטת הרמב"ם ז"ל משו"ה פריך ברייתא אברייתא חיה אחיה בי"ט גופא וע"כ איצטריך לאוקמא הא ר"י הא רבנן א"כ ממילא ע"כ שייך איסור צידה בי"ט דאל"כ מ"ט דמאן דאסר הא לא שייך בחיה ועופות איסור מוקצה כדשמעינן לתנא דמתני' ובהא מילתא לא אשכחן מאן דפליג אע"כ דיש איסור צידה בי"ט אם כן מקשה שפיר עופות אעופות דהא לענין צידה לכ"ע למגדל אין לבית לא ועוד נ"ל ליישב בדרך אחר דלא פסיקא ליה למקשה הך סברא דכל מידי דלא הוי צידה גמורה לחייב חטאת בצד לתוכו כגון ציפור לבית דמה"ט נאמר דמחייב בכה"ג בצד מתוך אותו מקום גופא והיינו ציפור מבית או מביברין משום דאפשר לומר דלאו כללא הוא אלא דלעולם לא מחייב משום צידה דאורייתא אלא דומיא דצידה גמורה דהוי במשכן דמסתמא היו צדין מתוך מקום המופנה לגמרי כגון חלזון מהמים ממש ולא מביברין והיו מכניסין אותו למקום המשומר לגמרי דלא ליהוי מחוסר צידה כלל ומשו"ה פטרינן בשבת ציפור לבית דאכתי לא מיקרי צידה גמורה ואפ"ה פטרינן נמי ושרינן בי"ט לצוד מהביברין מה"ט גופא דלא הוי דרך צידה גמורה והא דאסרינן בדגים היינו כמ"ש מהרש"ל ז"ל בשם הירושלמי דהו"ל עוקר דבר מגידולו אלא לבתר דמקשי ברייתא אהדדי ע"כ צריך לאוקמי כתנאי דר"י ורבנן וא"כ ע"כ דצד לתוכו וצד מתוכו הא בהא תליא א"כ מקשה שפיר עופות אעופות ממתניתין דשבת דלכ"ע ציפור לבית לא וא"כ ממילא יש לאסור בצד מתוכו כנ"ל ודוק מיהו זה לא יתכן לפי פירוש שני שכתבו תוספות בד"ה ותניא הצד אווזין דמשמע דלמסקנא נמי פשיטא ליה לתלמודא דצד לתוכו וצד מתוכו הא בהא תליא ודוק. אמנם בר מן דין יש ליישב עוד דלא מצי לשנויי בין אברייתא דחיה אחיה ובין בעופות אעופות דהא רשב"ג והא רבנן לפי מה שמצאתי בתוספתא דבהך ברייתא גופא דמייתי הש"ס דקתני דבחיה ועופות נמי אין צדין מייתי שם נמי בסיפא מלתא דרשב"ג גופא דלא כל הביברין שוין ואע"ג דבהך ברייתא בתוספתא קתני נמי ביברי דגים וחיה ועופות וא"כ משמע לכאורה דברייתא אחריתא הוא אלא דבס"פ האורג מייתי הש"ס נמי הך ברייתא דהכא גופא וקחשבה נמי ביברי דגים ע"ש ואין להאריך יותר:

שם וכ"ת הא נמי לא קשיא כאן בביבר מקורה וכאן בשאינו מקורה. ואין להקשות אי בשאינו מקורה מאי קמ"ל דודאי טובא קמ"ל דמסתמא הנך עופות שדרכן להניחן בביבר שאינו מקורה היינו משום דבאין לכלובן לערב וקמ"ל דאפ"ה לא מיקרי ניצודין ועומדין

כדמסקינן בשמעתין מברייתא דיוני שובך ויוני עלייה והיינו משום הנך טעמי דמסיק בגמרא בסמוך דאין מזונותן עליך או דעבידא לרבויי וכ"ש בשאינו מקורה פשיטא דשייכי הנך טעמי טפי:

שם והא בית דכביבר מקורה דמי ובין לר"י בין לרבנן ציפור למגדל אין לבית לא. לכאורה לפי מה שפירש"י כאן בד"ה חייב דהא דציפור לבית לא מיקרי צידה היינו משום דיוצא לו דרך חלונות וכן פירש"י בשבת ס"פ האורג א"כ לא הוי מקשה הש"ס הכא מידי דהא איכא לאוקמי שפיר בביבר מקורה שאין בו חלונות ולכאורה היה נ"ל דחלונות לאו דוקא אלא דבביבר מקורה נמי כיון דודאי יש בו פתחים לצורך כניסת ויציאת בני אדם אם כן אפשר דבשעה שיפתחו הפתח יצא ויפרח דרך פתח הביבר אלא דא"א לפרש כן בכוונת רש"י ממה שכתב ציפור שהכניסו לבית ונעל בפניו פטור שיוצא לו דרך חלונות ומדשבק דרך פתח דאיירי ביה שנעל בפניו ונקיט דרך חלונות אלמא דחלונות דוקא לכך נ"ל ליישב ולפרש בדרך אחר דודאי האי טעמא דיוצא לו דרך חלונות לאו מילתא דפסיקא היא דמה"ט לא הוי צידה כלל דודאי מהני הך צידה לבית טובא שבקל יכול לסתום החלונות דא"ג דאם סתם החלונות בשבת כדי לצודו יתחייב ממה נפשך מ"מ כיון דבחוץ כה"ג הוי צידה שהוא בנקל יכול לתפסו הו"ל כניצוד ועומד אף בשבת אע"כ דאפ"ה פטור בצד ציפור לבית כיון דאכתי מחוסר צידה מחמת סתימת חלונות וא"כ סבר המקשה דכ"ש דאף בביבר מקורה לא מיקרי צידה דודאי מחוסר צידה טפי דהשתא ס"ד דאיירי מסתמא בביבר גדולים דמחוסרין צידה אף בחיה כ"ש בעופות שפורחין ונשמטין אנה ואנה נמצא דלפ"ז פרש"י אינו אלא לפי סברת המקשה אבל לבתר דמשני הש"ס דהא ציפור לבית לא היינו בציפור דרור דוקא ע"כ דאין הטעם משום שיוצא דרך חלונות דא"כ בשאר עופות נמי אלא דלסברת התרצן סברי דרשב"ג דאף במחוסר צידה נמי מיקרי צידה דהו"ל ניצוד ועומד ואפ"ה פטרי בציפור דרור דאפשר שלא יבא לידי צידה גמורה כיון שדר בבית כבשדה כן נ"ל נכון ומוכרח בכוונת שיטת רש"י ז"ל ובזה נתיישב היטב שיטת הרמב"ם ז"ל דהשמיט בהל' שבת הך אוקימתא דאיירי בציפור דרור וכתב סתם דכל ציפור למגדל אין לבית לא וכבר תמה עליו בעל לחם משנה שם ולמאי דפרישית אתי שפיר דהא אוקימתא דרבה בר רב הונא בציפור דרור היינו למאי דקאי השתא בסברת המקשה דלא שני ליה בין ביבר גדול לביבר קטן והיינו משום דמשמע ליה דת"ק ורשב"ג פליגי דלת"ק במחוסר צידה נמי הוי צידה גמורה ומיקרי ניצוד ועומד ומשמע ליה הכי מרומי' דחיה אחיה הא רבי יהודה הא רבנן משא"כ למסקנא דמסיק השתא דאתית להכי חיה אחיה נמי לא קשיא הא בביבר גדול הא בביבר קטן והיינו

משום דבמחוסר צידה לא הוי ניצוד ועומד וכדמסקינן נמי דרשב"ג ורבנן לא פליגי ומפרשינן נמי דכל היכא דלא מטא בחד שחייה לא מיקרי ניצוד ועומד אף לענין חיה אם כן כ"ש בעופות דלא מיקרי ניצוד ועומד אלא במגדל דוקא דמטי ליה בחד שחייה ואפ"ה לא קשיא ליה עופות אעופות דהא רשב"ג דמפרש טעם דרבנן מחלק להדיא בין ביברין לביברין והיינו בהנך עופות דבאין לכלובן לערב ומזונתן עליו או באינך שינויא דבהך ודאי תליא מלתא בכל שאומר הבא מצודה ונצודנו כנ"ל נכון וברור בעז"ה ודוק היטיב:

בפרש"י בד"ה השתא דאתית להכי וכו' ולא דחיקת לאוקמי מתני' בפלוגתא דתנאי וכו' עכ"ל. ולשון רש"י ז"ל בזה תמוה דהא ברומיא דעופות א"א כלל לדחוק ולאוקמי בפלוגתא דתנאי דהא ממתניתין דשבת מוכח להדיא דלכ"ע ציפור למגדל אין לבית לא כ"ש ביברין וצ"ע ליישב:

בתוס' בד"ה ותניא הצד אווזין ותרנגולים פטור וכו' א"כ סמיך אההיא דתנן פרק האורג וכו' עד סוף הדיבור. כבר כתבתי בסמוך שאין זה מוכרח דכבר אפשר דלמסקנא דלעיל בשמעתין הצד מתוכו וצד לתוכו לאו הא בהא תליא וא"כ צריך לפרש כתירוץ הראשון דהתוספת ועיין בס' ים של שלמה שכתב לפרש בענין אחר דאע"ג דלענין שבת פטור אבל אסור אפ"ה מקשה שפיר דיש להתיר בי"ט לכתחלה כיון שהוא צורך אוכל נפש אמנם לענ"ד גם זה אינו מוכרח דע"כ לאו מילתא דפסיקא היא להתיר כל איסורי דרבנן ביש בו צורך אוכל נפש כדמוכח בריש מכילתין דאסור לשחוט חיה ועוף בי"ט ואף כשדקר נעוץ וליכא אלא חפירת גומא או כתישה דרבנן אפ"ה אסור אע"ג דצורך אוכל נפש הוא ונהי דבהא אפשר לומר דשאני התם דלא הוי אלא מכשירי אוכל נפש משא"כ באוכל נפש עצמו אפשר דשרי אלא דאפ"ה א"א לומר כן דא"כ לפי דברי מהרש"ל ז"ל יהא מותר לקצור ולתלוש בי"ט ע"י שינוי שלא כדרך קצירה גמורה והא ודאי ליתא אם כן אמאי פשיטא ליה להקשות לענין צידה טפי משאר מלאכות האסורין מדרבנן:

אמנם לענ"ד היה נראה לפרש דמקשה הכא בפשיטות מצידת אווזין ותרנגולים היינו משום דממעשים בכל יום מצי לאקשויי דצדין אווזין ותרנגולין בי"ט ולא מייתי ברייתא אלא לרווחא דמלתא דבכה"ג לא מיקרי מחוסר צידה ומש"ה פטור בשבת והא דקתני פטור ולא קתני מותר היינו משום דסתם צידת אווזין ותרנגולים אינו על ידי כלי מצודה אלא שצדין אותן בידים ואם כן פשיטא דאסור לכתחלה בשבת לטלטלן דהא מוקצה מחמת איסור שבת נינהו ובפשיטות קי"ל דאסור לטלטל בעלי חיים בשבת ומהרש"ל ז"ל לשיטתו בתשובותיו סי' י' שהתיר לצודן בשבת ובאמת דגם שם יש תימה בדבריו ויבואר בקונטרס אחרון. ועוד נ"ל דאף אם אין צדין אותו בידים אלא ע"י כלי מצודה

נראה לי דאסור לכתחלה בשבת דהוי עובדא דחול משא"כ ביום טוב דמותר לכתחלה כנ"ל ברור ונכון:

לעיל פיסקא רשב"ג אומר וכו' אמר רב יוסף אמר ר"י אמר שמואל הלכה כרשב"ג אמר ליה אביי הלכה מכלל דפליגי וכו'. משמע לכאורה דפשיטא ליה לאביי דהא דקאמר רשב"ג לא כל הביברין שוין אחיה ועוף לחודה קאי ולא איירי כלל בדגים דבדגים בכל הביברין אין צדין דאלת"ה לא א"ש הא דקאמר אביי הלכה מכלל דפליגי דהא ודאי פליגי בדגים דהא לת"ק ודאי בכל ענין אין צדין אפילו בביבר קטן דאל"כ מאי שנא רישא בדגים דקתני אין צדין ובסיפא בחיה ובעופות קתני צדין אע"כ דבדגים לת"ק אין צדין כלל ואי ס"ד דלרשב"ג בדגים נמי קאמר דלא כל הביברין שוין וא"כ שפיר קאמר שמואל דהלכה כרשב"ג לענין דגים אע"כ דרשב"ג נמי לא איירי בדגים וא"כ לפ"ז יש לתמוה על הרמב"ם ז"ל דבדגים נמי מחלק בין ביבר קטן לגדול וכתב הרב המגיד שטעמו משום דסובר דרשב"ג קאי נמי אדגים וא"כ הוי דלא כסברת אביי דהכא וכבר ראיתי שבעל לחם משנה הרגיש קצת בזה ורוצה לפרש דאביי ורב יוסף בהא גופא פליגי דאביי סבר דרשב"ג לא קאי אדגים ורב יוסף סבר דפליגי והא דקאמר לאביי מאי נפקא לך מיניה היינו שלפי שיטתו השיבו וזה דוחק גדול דנהי דמהרש"א ומהר"ם ז"ל בחידושיהם כתבו כיוצא בזה לשיטת רש"י דאביי ורב יוסף פליגי לענין שיעור דביבר קטן וביבר גדול ע"ש היינו משום דשיעורין הללו איירי בהו בשמעתין אביי ורב יוסף גופא בסמוך לענין מחוסר צידה משא"כ לענין דגים דלא איירי בהו בשמעתין כלל לחלק בין ביבר קטן לביבר גדול ומכ"ש דלא איירי בשיעורא דידהו א"כ אין סברא כלל לומר דאביי ורב יוסף פליגי בהא במה שלא הזכירו בדבריהם כלל ולא בכולה שמעתין וכל כה"ג לא הוה ליה להש"ס לסתום:

מיהו מלשון התוספתא שהבאתי לעיל משמע להדיא דרשב"ג אדגים נמי קאי דהא ת"ק דהתם איירי בהדיא בדגים וחיה ועופות דבשלשתן קאמר דאין צדין וא"כ ע"כ איירי בביבר גדול כדאמרינן הכא בשמעתין דלא תיקשי מתניתין דהכא אברייתא וא"כ ע"כ דרשב"ג אדגים נמי קאי והיינו כשיטת הרמב"ם ולפ"ז צריך לומר דהא דקאמר אביי הלכה מכלל דפליגי היינו משום דמשמע ליה דהא דקאמר שמואל הלכה כרשב"ג עיקר מילתא אחיה ועוף קאי דהא ע"כ הא דאמר שמואל הלכה כרשב"ג דמחלק בין מחוסר צידה היינו משום דשמואל סמיך אאידך מימרא דידיה דקאמר בסמוך היכי דמי מחוסר צידה היינו כל שאומר הבא מצודה ונצודנו דלת"ק בחיה ועופות אפילו בכה"ג אין צדין אי הוי אמרינן דרשב"ג פליג את"ק וא"כ שפיר קאמר שמואל דהלכה כרשב"ג דאי

אמר הבא מצודה ונצודנו אין צדין משא"כ אי הוי אמרינן דשמואל קאי אדגים ולקולא פליג א"כ איפכא הוה ליה לשמואל למימר ה"ד אין מחוסר צידה דשרי בדגים אע"כ סבר אביי דשמואל אחיה ועופות קאי א"כ מקשה שפיר לרב יוסף הלכה מכלל דפליגי דהא לקושטא דמילתא בחיה ועופות לא פליגי כדמסקינן לעיל בשמעתין דת"ק נמי ע"כ מחלק בין ביבר קטן לביבר גדול מכח רומיא דמתני' ובריייתא כנ"ל נכון ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל ודו"ק:

במשנה מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מעי"ט לא יטול מהן בי"ט וכו' משמע מסוגיא דשמעתין דעיקר טעם האיסור הוא משום מוקצה מדמייתי עלה הך פלוגתא דספק מוכן וכדמשמע להדיא מפירש"י בד"ה וספק מוכן אלא דעיקר ענין המוקצה דאיירי בה בשמעתין משמע לכאורה מל' רש"י לקמן גבי עכו"ם שהביא דורון דהיינו מוקצה מחמת איסור ומשו"ה הוצרך לפרש דהא דמודה בה ר"ש היינו משום דכיון דלא לקטן מאתמול אקצינהו מדעתיה וכוונתו בזה דהו"ל כדחינהו בידים וכמו שאבאר בזה לקמן בעיקר פירש"י. אלא דאכתי נראה לע"ד ברור דהכא במשנתינו לא איירי במוקצה כי האי גוונא דהוי מחמת איסור מלאכה שהרי כיון שהמצודות פרוסות מעי"ט א"כ אפילו ניצודו בי"ט עצמו אפ"ה ליכא איסורא כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן כדאיתא להדיא בפ"ק דשבת דף י"ז ע"ב דפליגי ב"ש וב"ה בהך מילתא דב"ש סברי אין פורסין מצודות בע"ש אלא כדי שיצודו מבע"י וב"ה מתירין וכתבו שם התוס' דאפילו לב"ש לא שייך חיוב חטאת כלל אלא משום דחיישינן שמא בשעת פריסת המצודה ילכוד מיד מיהו לב"ה ודאי מותר לגמרי א"כ לא שייך כאן איסור צידה כלל ועוד דלא שייך הכא לומר דהו"ל כדחינהו בידים כיון שפרס המצודה מעי"ט לכך נראה דעיקר מוקצה דשייך במצודות היינו משום שלא היה דעתיה עליה כלל מאתמול כיון דלא ידע אם יעלה במצודתו כלום והו"ל כנולד גמור דמודה בה ר"ש וכדאיתא בעירובין דף מ"ו גבי מיא בעבים מיבלע בליעי וכמ"ש שם בתוס' ע"ש כנ"ל לפי סוגית הגמרא שלנו וכמו שאבאר עוד בשמעתין. מיהו מל' הירושלמי בשמעתין לא משמע כן דהכי גרסינן התם אמתניתין דהכא דקתני אלא א"כ ידוע שניצודו מבע"י מפרש התם בגמרא מי מודיע וקאמר אם נתקלקל המצודה דבר ברי שניצודו מבע"י והדר מקשה וחש לומר שמא לא ניצודו מבע"י ומשני רבי יוסי בר בון בפורש בחורשין תדע לך שהוא כן דתנינן דגים ודגים לא במקום שהן מצויין (פי' בל' בתמיה) והכא במקום שחיה ועוף מצויין עכ"ל הירוש' נראה מבואר מכוונת לשון הירושלמי דלא שייך כאן הך מוקצה שכתבתי דכיון דאיירי במקום שהן מצויין הרי לפנינו דהוי דעתיה עלייהו מאתמול כיון שהדבר ברור שיצודו מבע"י וא"כ כ"ש

דיושב ומצפה שיצודו בליל י"ט או למחר ועוד דהא מפרש התם להדיא דדגים ודאי איירי במקום שהן מצויין א"כ משמע מל' הירושלמי דאפ"ה הוי מוקצה משום איסור צידה עצמו וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה מאי איסור צידה שייך כאן אפילו אם ניצודו בי"ט כיון שהמצודות פרוסות מעי"ט. ויש ליישב מתוך מה שאבאר בשמעתין. מיהו לפי לשון הירושלמי שהבאתי נראה לי לפרש דקדוק לשון המשנה דקתני מצודות חיה ועוף ודגים ומ"ש דבחיה ועוף נקיט לשון יחיד ובדגים לשון רבים והיינו משום דבחיה ועוף לא שייך להתיר אלא כשלא ניצוד יותר מאחד דאל"כ מה ראיה יש ע"י שמצא המצודות מקולקלים מעי"ט דאכתי יש לחוש שמעי"ט ניצוד חיה או עוף א' ועי"כ נתקלקלו המצודות ואח"כ בי"ט עצמו ניצודו אחרים בקצה אחר (דבכה"ג כתבו התוס' בפ"ק דשבת שם בפלוגתא דב"ש וב"ה במצודות ע"ש) משא"כ בדגים שפיר קתני לשון רבים כיון דאיירי במקום שדגים מצויין שם א"כ בודאי בשעת פריסת המצודה ניצודו לאלתר דלפ"ז ודאי לא קתני במתניתין הך מילתא דדגים לענין היתירא אלא לאיסורא שאם לא פרס המצודה אלא משחשיכה או אפילו בפרס מבע"י אלא שיודע בודאי שלא היו דגים מצויין באותו שעה ולא באו אלא לאחר מכאן כגון ע"י לחי וקוקרי כדאיתא בפ"ק דשבת ודוק. ודע שכל מה שהוצרכתי להאריך בזה דהאי מוקצה דמצודות היינו משום דהוה נולד גמור וגריעי אפילו משאר נולד היינו דוקא לפי פירש"י לקמן במימרא דר"פ דבעי לאוקמי אפי' לר"ש והיינו לפי שיטתו ושיטת התוס' וסייעתם דקי"ל כר"ש במוקצה ונולד אפי' בי"ט כמ"ש הרא"ש ז"ל בשמם משא"כ לשיטת הרי"ף והרמב"ם וסייעתם שפסקו דקי"ל בי"ט כר' יהודה דאוסר במוקצה ונולד א"כ לפ"ז שפיר מיתוקמא כולה מתני' דהכא ושקלא וטריא דבסמוך ומימרא דר"פ הכל אליבא דר' יהודה דוקא וא"כ המוקצה דהכא היינו כשאר מוקצות דפליגי ר"י ור"ש ולפ"ז אין אנו צריכין לאותה סברא דמצודות דמו למים בעבים מיבלע בליעי דס"פ בכל מערבין ועיין עוד בסמוך:

שם ומעשה בעכו"ם א' שהביא דגים לר"ג ואמר מותרים הם וכו' וכתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דר"ג סובר דעכו"ם שהביא בי"ט דגים או פירות אע"פ שצדן בי"ט מותרים וכו' ע"ש ופשטא דלישניה דאפילו היכי שודאי צדן בי"ט מותרים ולכאורה דבריו תמוהים דאע"פ שיש ליתן טעם לדבריו בזה אליבא דר"ג מ"מ מסוגיא דשמעתין לא משמע הכי אלא דהך מעשה נמי לא איירי אלא בספק מוכן והנראה לע"ד בשיטתו יבואר בסמוך:

בגמרא מעשה לסתור חסורי מחסרא וכו' ולכאורה יש לתמוה טובא מאי מקשה בפשיטות מעשה לסתור הא קיימא לן דכל של עכו"ם אין צריך הכן וכמבואר להדיא בירושלמי דשמעתין אהאי מתניתין גופא דפליגי רבי חייא ור"שברבי דחד אמר של

עכו"ם אין צריך הכן וחד אמר צריך הכן ומייתי התם עובדא דרב ורבי חייא וריב"ל דסברי ועבדי עובדא דשל עכו"ם אין צריך הכן א"כ לפ"ז אין כאן מעשה לסתור כללדהא רישא דמתניתין ודאי בישראל איירי כדקתני שעשאן מעי"ט וסיפא איירי בשל עכו"ם ובשלמא לפי מה שכתבתי בסמוך לשיטת רש"י דמצודות חיה ועוף הוי נולד גמור וגרע משאר נולד דמש"ה אפילו ר"ש מודה ואם כן הוי אתי שפיר דהא לענין נולד כתבו הפוסקים דאפילו ביצה שנולדה בי"ט אין לחלק בין של ישראל לשל עכו"ם כדאיתא בש"ע בהלכות י"ט (סי' תקי"ג סע' ו') (ועיין מ"ש בעל מג"א בזה בסי' תק"ו)) אלא שכבר כתבתי דסברא זו נראה דוחק. ועוד שכבר כתבתי ג"כ דבדגים לא שייך הך סברא לומר דהוי נולד גמור כמו בחיה ועוף וא"כ אכתי לפ"ז אין כאן מעשה לסתור וכ"ש דאיכא למימר נמי דאותן דגים שאמר ר"ג מותרים הם היו ידועים שהעכו"ם היה צד אותן מהביבר שלו אלא שלא היה יודע אם צדן מעי"ט או בי"ט עצמו ואם כן לפ"ז פשיטא דאין כאן נולד גמור אלא חשש מוקצה מחמת איסור (מיהו אפשר דלענין מוקצה מחמת איסור נמי לא שייך לחלק בין של עכו"ם לשל ישראל כדמשמע מל' רש"י לקמן במימרא דר"פ אלא דמלשון הירושלמי לא משמע כן) וכ"ש דקשה טפי לפי מה שכתבתי בסמוך לשיטת הרי"ף והרמב"ם וסייעתם דלדידהו מיתוקמא מתניתין וכולה שמעתא אליבא דר"י ומדין מוקצה גרידא איירי וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה הא קי"ל דעכו"ם אין צריך הכן ואין כאן מעשה לסתור. ובאמת שלא מצאתי דין זה לחלק במוקצה בין של ישראל לשל עכו"ם לא בל' הרי"ף והרא"ש ז"ל ולא בל' הרמב"ם והטור אלא בל' הב"י והש"ע נמצא חילוק זה והוא מדקדוק לשון תשובת הרשב"א והר"ן ז"ל א"כ לפ"ז אפשר דמה שהשמיטו הקדמונים דין זה היינו משום דאע"ג דבירושלמי משמע דשל עכו"ם אין צריך הכן מ"מ מסוגיא דשמעתין דמקשה מעשה לסתור ומשני חסורי מחסרא ומכל השקלא וטריא וממימרא דר"פ משמע דתלמודא דידן סובר בפשיטות דאין לחלק בין מוקצה של ישראל לשל עכו"ם כנ"ל ויש ליישב עוד ע"פ מ"ש הר"ן ז"ל בסוף מכילתין דבעכו"ם שהביא בשביל ישראל יש לחוש להצריך הכן אלא דמלשון הירושלמי דבשמעתין לא משמע כן ועדיין צ"ע ויבואר בק"א כנ"ל:

בפירש"י אין רצוני לקבל ממנו שאני שונאו עכ"ל. דאין לפרש מה שאמר אין רצוני לקבל ממנו היינו שהיה רוצה להחמיר על עצמו כיון דרבים פליגי עליה כדאשכחן בר"ג גופא ברפ"ק דברכות אלא דא"כ אכתי היה לו לקבלן וליהנות בהן אחר יו"ט אע"כ משום שהיה שונאו כן נ"ל:

שם אר"י אמר שמואל אין הלכה כר"ג נראה דמה שהוצרך שמואל לפסוק כן אע"ג דבלא"ה קי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים מ"מ הו"א כיון דר"ג הלכה למעשה אמר מותרים הם אפשר דהלכה כמותו דמעשה רב קמ"ל דלא:

דף כד:

בגמרא הא גופא קשיא אמרת בא ומצאן מקולקלין וכו' וכתב מהרש"א ז"ל בחידושיו דהך קושיא היינו דוקא אליבא דלוי דאי לרב לא קשיא דיוקי אהדדי דבספק אם ניצודו ביום טוב או מעי"ט אפשר דרשב"א סובר כר"ג דאסורין באכילה מדיוקא דרישא ומותרין בטילטול מדיוקא דסיפא אמנם לע"ד אין סברא לומר כן ומתחילה ראוי לבאר בעיקר טעמא דרב אליבא דר"ג דאמר מותרים לטילטול ואסורין באכילה מאי קסבר אי אית ליה ר"ג מוקצה כר"י או משום דבכה"ג אפילו ר"ש מודה כפירש"י וכדפרישית במשנתינו א"כ אפילו בטילטול ליתסר ואי לית ליה מוקצה כלל או עכ"פ בכה"ג ס"ל דליכא מוקצה א"כ אפילו באכילה לשתרו וליכא למימר דבמוקצה לאכילה ס"ל כר"י ובמוקצה לטילטול ס"ל כר"ש כדאשכחן לר"ה בפרק מפנין א"כ ליפלוג בכל מוקצה דעלמא ועוד מאי איריא ספק אפילו ודאי נמי דהא אידי ואידי בין לאכילה ובין לטילטול הוי ספק דדבריהם וע"כ דמאן דאסר ספק מוכן לאכילה היינו משום דהוי דבר שיש לו מתירין כאוקימתא דרב אשי לעיל בפ"ק דף ד' א"כ אפי' טילטול נמי ליתסר מה"ט גופא וכבר עלה בלבי לומר דלענין טילטול לא שייך הך מילתא דדבר שיל"מ שיש קצת סברא לומר כן אלא דאי איפשר דהא רב אשי גופא דאיירי בספק ביצה שנולדה משמע דלענין טילטול איירי דבהך בריייתא גופא דעלה קאי קתני אין מטלטלין אותה וכו' ע"ש. אע"כ נראה לי דעיקר פלוגתא דרב ולוי אליבא דר"ג היינו משום דבאמת לא הוי מוקצה גמור בדגים שניצודו שהרי אפילו אם ניצודו בי"ט לא הוי מוקצה גמור אי משום דשל עכו"ם אין צריך הכנה או משום דלמאי דקי"ל כר"ש לא שייך מוקצה בכה"ג דליכא למימר דדחינהו בידים וכמו שאבאר בסמוך אלא דעיקר מוקצה האמור כאן היינו משום כיון דבלא"ה אסורין באכילה ביו"ט אי משום שלא יהנה ממלאכת יו"ט כפירש"י או משום גזירה שמא יאמר כפי' התוס' א"כ כיון דלא חזיא ביומיה למידי מש"ה הו"ל כצרורות בעלמא דאפילו ר"ש מודה כדפרישית בריש מכילתין בלשון התוס' במ"ש בפשיטות דביצה אסור בטילטול אפילו אי הוי טעמא משום משקין שזבו או משום פירות הנושרין עיין בחידושינו באריכות וכ"כ ביש"ש ובס' מג"א ולפ"ז ממילא דה"נ דכוותיה ובהך סברא גופא פליגי רב ולוי דלוי סבר דע"כ ר"ג מותרין באכילה קאמר דאי היו אסורין

באכילה ממילא מילתא דפשיטא דהוו אסורין נמי בטילטול מטעמא דפרישית ורב לא משמע ליה שיתיר ר"ג באכילה דפשיטא דאסור משום שלא יהנה או שמא יאמר אע"כ דר"ג נמי לא שרי אלא בטילטול דלית ליה הך סברא דמאי דאסור באכילה ליומיה דינו כמוקצה כיון דאכתי שם אוכל עליה וכמ"ש התוס' בפ' כירה (שבת דף מ"ה ע"ב) גבי קינה של תרנגולין דאית בה ביצה ע"ש ובחידושינו. נמצא דלפ"ז כ"ש הכא במילתא דרשב"א דאירי במצודות פרוסות מעי"ט וא"כ אפילו אם ניצודו בי"ט אין איסור צידה בכך שהרי ניצודו מאליהן אע"כ כדפרישית במשנתינו במצודות חיה ועופות דאסורין משום נולד בשיטת רש"י או משום מוקצה לשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל וא"כ הדרינן לסברא קמייתא דאי סבר רשב"א דבודאי ניצודו אסורין אפילו בטילטול אם כן ספיקן נמי כמו ספק נולד וכדפרישית דהוי דבר שיל"מ ואי סובר דשרי בספיקן אפילו ודאי נמי ואם כן מקשה שפיר הא גופא קשיא כן נ"ל נכון ודו"ק. אלא אי קשיא לי הא קשיא לי דלמאי דפרישית דבמילתא דרשב"א הכא שהמצודות פרוסות מעי"ט לא שייך האי טעמא שיהנה ממלאכת י"ט ואין כאן איסור אלא משום מוקצה או נולד וא"כ אכתי מאי מקשה הש"ס היא גופא קשיא הא שפיר מצינן למימר דבניצודו ודאי מעי"ט מותר ואפילו בי"ט ראשון ואם בודאי ניצודו בי"ט אסור אפילו אם ניצודו בי"ט שני משא"כ בספק מוכן לא פסיקא לן דהא לא מיתסר אלא בי"ט ראשון אבל ספק אם ניצודו בי"ט שני או לא מותר דהא קי"ל כל ספק מוכן כה"ג מותר בי"ט שני משום דהוי ספק ספיקא כמ"ש הב"י והש"ע סימן תצ"ז והטעם מבואר בלשון הר"ן ז"ל וצ"ע:

שם אר"י אמר שמואל הלכה כרשב"א. הרי"ף והרמב"ם ז"ל השמיטו דין זה דמצא מצודות מקולקלין מעי"ט וכתב המ"מ דמה שהשמיטו היינו משום דסברי דמילתא דפשיטא היא דבא ומצאן מקולקלין מעי"ט דמותרים ורשב"א גופא לא קתני לה אלא אגב גררא דסיפא לאשמעינן דספק מוכן אסור וזה לא הוצרכו הרי"ף והרמב"ם ליכתוב כיון שהרי"ף ז"ל כבר כתב הנך תרי לישני קמאי דאמר שמואל הלכה ספק מוכן אסור אלו תמצית דברי המ"מ ולכאורה יש לתמוה דאדרבה משמע דעיקר מילתא דרשב"א היינו לרבותא דרישא דבמצאן מקולקלין מעי"ט מותרין דאי לרבותא דסיפא דספק מוכן אסור לת"ק נמי הכי הוא מדאסר מן הרשתות ומן המכמורות. וכבר הרגיש בזה מהרש"ל בס' יש"ש ותירץ דבודאי בסיפא נמי איכא רבותא דאפילו בספק מוכן כי האי דאיכא חזקה להיתירא דלאלתר ניצודו כיון שהמצודות פרושות מעי"ט והך מילתא לא הוי שמעינן ליה שפיר מדת"ק דרשב"א דהא דאסור מן הרשתות ומן המכמורות אפשר דהיינו משום דאיכא חזקה לאיסורא דמסתמא עכשיו שמצא החיה ברשת זו מסתמא לאלתר ניפרס

הרשת וניצודו דאמרינן כאן נמצא וכאן היה וכו' ע"ש באריכות אלא דלע"ד לפ"ז א"כ אכתי הדרא קושיא לדוכתיה למה השמיטו הרי"ף והרמב"ם ז"ל דין זה לאשמעינן הך מילתא גופא כיון שהוא חידוש הדין ויש ליישב בדוחק מיהו לולי דבריהם לא ידענא מעיקרא מאי קשיא להו על הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו הא דהלכה כרשב"א דבפשיטות מצינן למימר כיון דהנך תרי לישני קמאי דמתני למימרא דשמואל אספק מוכן גרידא ולא מתני לה אדרשב"א וליתא להך מימרא א"כ סמי חדא מקמי תרתי דלא אמר שמואל הלכה כרשב"א וא"כ הדרינן לכללן דהלכה כת"ק דרשב"א דיחיד ורבים הלכה כרבים ומכ"ש לחומרא ולדעתי לדינא צ"ע על הש"ע שפסק בפשיטות הלכה כרשב"א ויבואר בק"א:

שם פיסקא ואמר מותרים הם מותרין למאי רב אמר מותרין לקבל ולוי אמר מותרין באכילה. כבר כתבתי לעיל בשמעתין דרב ולוי פליגי בהך סברא שנסתפקו התוס' בפ' כירה (שבת ד' מ"ה) גבי קינה של תרנגולין דאית בה ביצה אי אסרינן מטעמא דמוקצה אפילו במידי דלא הוי מוקצה אלא כיון שאסור באכילה מאיזה טעם שיהיה ממילא הוי מוקצה לטילטול וכמו שהארכתי בריש מכילתין אלא דמלשון רש"י כאן בד"ה לקבל שכתב דכולי האי לא אחמרי רבנן בספק מוכן בטילטול אבל באכילה וכו' א"כ משמע דלא נחית להך סברא לאוקמי נמי פלוגתייהו אפילו היכא דודאי אסור באכילה אלא דוקא בספק מוכן לחוד ע' מה שכתבתי בזה לעיל בשמעתין. וכן נראה ג"כ מלשון רש"י בסמוך במימרא דר"פ וכמו שאבאר ומש"ה הוצרך רש"י ג"כ לפרש דרב ולוי דפליגי בהכי לאו משום דס"ל כר"ג אלא מילתיה הוא דמפרשי עכ"ל. ואף שאיני כדאי מ"מ נראה לי שזה דוחק גדול לאוקמי פלוגתא דרב ולוי וכל השקלא וטריא לא אליבא דהלכתא ואף שיש לדחוק ולומר דמדר"ג נשמע לרבנן דלרב אסרו אף בטילטול וללוי אפשר דמותר אלא דאי אפשר לומר כן דא"כ אדמיפלגי אליבא דר"ג ליפלגו אליבא דת"ק אע"כ משום דלת"ק לוי נמי מודה דאסור בטילטול מדקתני לא יטול וכמ"ש מהרש"א ז"ל וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה. תו קשיא לי אמילתא דרב דקאמר מותרין לקבל אבל באכילה אסור ולכאורה לישנא דמותרין לגמרי משמע ובשלמא בעיקר מימרא דרב אמתניתין שפיר מצינן למימר כיון דקתני רישא במילתא דת"ק לא יטול מהן דמשמע לשון טילטול א"כ אית לן למימר דלישנא דמותרין נמי אטילטול לחוד קאי אלא דאכתי בהך ברייתא דלעיל דפליגי ר"ג ור"י דקתני ספק מוכן ר"ג מתיר ור"י אוסר א"כ סתמא דלישנא ודאי משמע דאיירי בין בספק מוכן דאכילה ובין בספק מוכן דטילטול ואף שהתוס' כתבו בריש מכילתין דלשון מתירין אפשר דהיינו טילטול לחוד והביאו ראיה מסוגיא דהכא ולמאי

דפרישית אין זה ראיה גמורה דודאי הכא דקאי אמתניתין דקתני ברישא לא יטול שפיר דמותרין דסיפא נמי היינו טילטול לחוד דארישא קאי משא"כ בביצה דריש מכילתין לא שייך לומר כן (ועיין בזה בחידושינו בריש מכילתין) ועוד דאף דבביצה בריש מכילתין שכתבו התוס' דיש לחלק בין אכילה לטילטול היינו מאותו הטעם והסברא עצמה שכתבתי כאן ובריש מכילתין דאפשר דמידי דלא מיתסר באכילה משום מוקצה אלא מטעמא אחרינא לא שייך ביה איסור טילטול כמ"ש התוס' בפרק כירה (שבת דף מ"ה) משא"כ בהך ברייתא דלעיל בשמעתין דקתני סתמא ספק מוכן אסור דמשמע להדיא דבדין מוקצה איירי א"כ אין טעם לומר דלשון מותרין היינו טילטול לחוד וא"כ מברייתא נשמע למתניתין דר"ג מתיר אפילו באכילה:

ונראה לע"ד ברור דמש"ה כתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות דר"ג במתניתין באותו מעשה דעכו"ם שהביא דגים לפניו סבר דמותרין הם אפילו בודאי שניצודו בי"ט מהטעמים שכתבתי לעיל אי הוי מוקצה בכה"ג אפי' אליבא דר"ש או אליבא דר"י לחוד א"כ שפיר אית לן למימר דלא שייך פלוגתא דרב ולוי אלא בהך מילתא לחוד באותו מעשה דר"ג משא"כ בספק מוכן דברייתא דלעיל דאיירי בסתם ענינא דספק מוכן שודאין הוי מוקצה גמור לכל חד כדאית ליה לא משמע לחלק בין מוקצה לאכילה למוקצה לטילטול לענין ספק כדפרישית לעיל דמאן דמתיר ספק מוקצה אפילו בדבר שיל"מ לא שני לן בין אכילה לטילטול כן נ"ל ודו"ק:

בתוס' בד"ה אלא בכוורי דאדימי וכו' ולא נהירא וכו' משמע דלא אתיא אלא כר"ג וכו' עכ"ל. ולא ידענא מהיכא משמע להו הכי דנהי דלסברת המקשה ע"כ לא מיתוקמא הך ברייתא אלא כר"ג מ"מ לסברת התרצן דלאו מבני יומן ממש איירי אלא כשניצודו מעי"ט א"כ אה"נ דאתיא ככ"ע דאית לן לאוקמי סתמא דברייתא אליבא דהלכתא וכ"כ מ"ז ז"ל בס' מג"ש ע"ש ולשון התוס' יש ליישב:

בגמ' בשלמא למ"ד וכו' אלא למ"ד באכילה פירות בני יומן מי שרי באכילה. נראה דהא דשביק דגים ונקיט פירות היינו משום דאפשר דבני יומן לא קאי אלא אפירות לחוד ולא זו אף זו קתני לא מיבעיא דגים המפולמין דשרי דהוי ספק מוכן דשמא סמוך לחשיכה ניצודו ועודן לחין אלא אפילו פירות דודאי בני יומן נמי שרי. מיהו לשיטת הרמב"ם בפי' המשניות א"ש טפי דמדגים לא פסיקא ליה לאקשויי דאפשר דאה"נ דר"ג סבר דאפילו ניצודו היום מותרין באכילה דאפשר דהמצודות פרושות מאתמול מש"ה שרי או מטעמים אחרים שכתבתי דאפשר דר"ג סובר דצידת דגים לא הוי מוקצה כלל אליבא דר"ש משא"כ מפירות מקשה שפיר וכמו שפירש"י בסמוך דבפירות מחוברין

אפי' ר"ש מודה דאסור דהוי כגרוגרות וצמוקין כן נ"ל ויש ליישב עוד בדרך אחר מתוך מה שאבאר בסמוך:

בגמ' אמר ר"פ הלכתא עכו"ם שהביא דורון לישראל וכו' נראה דהא דנקיט לשון הלכתא דמשמע מכלל דפליגי ולכאורה לא אשכחן מאן דפליג ואי לאפוקי מדר"ג אמר הא שמואל נמי אמרה ורב ולוי נמי לא פליגי עלי' דשמואל כמו שפירש"י לעיל אפ"ה שייך שפיר לשון הלכתא והיינו למאי דפרישית לעיל דבעכו"ם שהביא דורון יש להקל טפי מבספק מוכן דישראל או משום דשל עכו"ם אין צריך הכן כלל כדפרישית לעיל מהאי ירושלמי או אפשר דאפילו למ"ד צריך הכן היינו דוקא בודאי מוקצה משא"כ הכא דאיכא ספק ספיקא ספק שמא מעי"ט נלקטו ואת"ל היום שמא עכו"ם בשביל עצמו לקטן או בשביל עכו"ם אחר וכ"ש בעיר שרובה עכו"ם ואח"כ נמלך ליתן לישראל כדאיתא בפוסקים דבכה"ג לכ"ע שרי אפי' למה שכתבתי לעיל בשם הר"ן דאף למאי דקי"ל דשל עכו"ם אין צריך הכנה אפ"ה יש לחוש כשעושה בשביל ישראל וא"כ מה"ט גופא אית לן למימר דשמואל נמי מודה וכ"ש במימרא דרב ולוי משמיה דרבי שפיר משמע דס"ל כהאי מעשה דר"ג דמש"ה קאמר רב דמותרין היינו לקבל כדאמר רבי בתר דהדר ביה דנהי דבאכילה סובר ר"ג דאסור משום דליכא אלא חד ספיקא שהרי אפילו אם נלקטו בי"ט בשביל עצמו אפילו הכי אסור לישראל באכילה כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט משא"כ בטילטול איכא תרי ספיקי סובר ר"ג דמותר ואם כן מסתמא רבי כוותיה ס"ל כיון דהביא הך מעשה דר"ג במשנה וקי"ל מעשה רב מש"ה הוצרך ר"פ למימר דאפ"ה לית הלכתא כר"ג אפילו בטילטול והשתא א"ש מה שהוצרך רש"י לפרש טעמא דמוקצה והקשו עליו הרמב"ן והר"ן ז"ל אמאי לא מפרש בפשיטות משום שלא יהנה ממלאכת י"ט ולמאי דפרישית א"ש דעיקר הלכתא דקאמר ר"פ אפלוגתא דרב ולוי דלעיל מיניה קאי דאיירי לענין טילטול ומש"ה נקיט אסורין סתם דממילא שמעינן שפיר דהיינו אפילו בטילטול כן נראה לי ובעיקר הטעם דמחמרינן הכא אפילו בספק ספיקא נראה דהיינו משום דהוי דשיל"מ ועיין בזה בס' מג"א סי' תצ"ז ס"ד ועיין ג"כ בס' יש"ש בשמעתין ובק"א אבאר יותר:

בפרש"י בד"ה אם יש מאותו המין במחובר אסורין משום מוקצה אפילו לר"ש וכו' עכ"ל. כבר כתבתי בסמוך מה שהכריחו לרש"י ז"ל לפ' כן ולא מפרש בפשיטות משום טעמא שלא יהנה ממלאכת י"ט אלא שראיתי להרמב"ן והר"ן ז"ל שתירצו בענין אחר דהא דמפרש רש"י טעמא דמוקצה ושביק לעיקר טעמא דשלא יהנה ממלאכת איסור היינו משום דנפקא מיניה להיכא שידוע בודאי שהעכו"ם לקטן בשביל עצמו ובכה"ג ליכא

מלאכת איסור משא"כ לטעמא דמוקצה אסור אפילו בכה"ג. אלא דלע"ד יש לתמוה על לשון הר"ן ז"ל דקשיא מדידיה אדידיה שהרי כתב בסוף מכילתין דכשעושה העכו"ם בשביל עצמו ליכא משום מוקצה משום דקי"ל דשל עכו"ם אין צריך הכן ומה שיש ליישב בזה יבואר בק"א. ועוד כתב הר"ן ז"ל דנפקא מיניה נמי לענין מצודות חיה ועופות שנפרסו מעי"ט דככה"ג לא שייך טעמא דשלא יהנה ממלאכת איסור דמה שניצודו מאליהן בי"ט ליכא איסורא כדמשמע ספ"ק דשבת אבל משום מוקצה איכא ועיין מה שכתבתי בזה בלשון המשנה. ועוד היה נראה לי לפרש בדרך אחר דהא דלא מפרש רש"י טעמא דשלא יהנה ממלאכת י"ט היינו משום הנך קושיות שהקשו התוס' על רש"י ז"ל מהאי דמבשל בשבת דבשוגג יאכל וכ"ש הכא כשהעכו"ם עושה המלאכה מעצמו ע"ש בלשון הרא"ש. ועוד כיון דהכא בי"ט איירי א"כ אפילו באמירה לעכו"ם דליכא אלא שבות בעלמא לא פסיקא ליה לרש"י דליתסר בי"ט כיון דשבות הוא באוכל נפש עצמו וכמה שבותין אשכחן שהתירו בי"ט אפילו במכשירי אוכל נפש כגון הפרשת חלה וכיוצא בה וכ"ש הכא דאפילו אמירה לעכו"ם ליכא מש"ה לא מסתבר להחמיר באיסור קל כי האי באוכל נפש ממש דאית ביה שמחת י"ט לכך הוצרך לפרש כאן טעמא דמוקצה לאכילה שעיקר האיסור הוא באוכל נפש עצמו אלמא דלא חיישי' באיסור זה להקל משום שמחת י"ט כמו שאבאר לקמן במכילתין אלא מ"ש רש"י בסמוך טעמא דשלא יהנה ממלאכת י"ט היינו במאי דמסיק ר"פ דלערב אסורין בכדי שיעשו דבהא לא שייך טעמא דמוקצה מש"ה הוצרך לפרש טעמא דשלא יהנה ממלאכת י"ט בחול דתו ליכא שמחת י"ט ואפילו טירחא בעלמא אסור לעשות בי"ט לצורך חול כן נ"ל לולי שהקדמונים לא פירשו כן ועיין מה שאכתוב בזה בל' התוספת בסמוך ודו"ק היטב:

בא"ד ואפילו לר"ש יש מוקצה בגרוגרות וצמוקים ומחובר כגרוגרות וצמוקים דמי מדלא לקטן מאתמול וכו' עס"ה. כבר כתבתי לעיל דמה שהוצרך רש"י לפרש כן היינו משום שסובר דקי"ל הלכה כר"ש בין בשבת ובין בי"ט ודלא כרב נחמן דריש מכילתין וא"כ ע"כ אית לן לאוקמי מילתא דר"פ אליבא דהלכתא אלא דאיכא למידק דהא רש"י גופא מפרש בפרק כירה (שבת דף מ"ה ע"ב) בהא דאמר רבי אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקים בלבד דהיינו משום דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזי וא"כ לפ"ז היאך כתב רש"י כאן דמחוברין כגרוגרות וצמוקים דמי דאפילו את"ל דפשיטא ליה כיון דלא לקטן מאתמול כדחינהו בידים דמי מ"מ ליכא אלא חדא לריעותא דהא סתם פירות שנלקטין בה"ש בשבת או בי"ט מאתמול בה"ש נמי הוי חזו לאכילה אלא דאיסור תלישה רכוב עליהן וא"כ בכה"ג לר"ש שרי תדע דהא ר"ש מתיר בנר שהדליקו בו באותו שבת

אע"ג דדחינהו בידים ממש אע"כ דר"ש תרתי בעי ולכאורה היה נראה בזה דהא דמתיר ר"ש בנר שהדליקו היינו משום דאדם יושב ומצפה כדאיתא התם ומה"ט מודה ר"ש בכוס וקערה ועששית דאסור כיון דאינו יושב ומצפה ונראה שלזה נתכוין בעל המאור שכתב טפי הו"ל לרש"י לאתויי מכוס וקערה ועששית אלא דנראה לי דאפשר דניחא ליה לרש"י לאתויי מפירות אפירות ועוד דתרווייהו במוקצה לאכילה איירי אלא דאכתי קשה דהכא בעכו"ם שהביא דורון נמי שייך יושב ומצפה כמ"ש בפ"ק דחולין דף י"ד גבי השוחט בשבת ונסבין חברייא למימר ר"י היא וע"ש בתוס' שכתבו דלר"ש שרי משום דיושב ומצפה שמא ישחטנה חש"ו וכה"ג כתבו התוס' בפרק כירה גבי מטה שיש עליה מעות ע"ש ובחידושינו וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה ואף שיש לחלק ביושב ומצפה בין שלו לשל אחרים א"כ בהא דדחינהו בידים נמי איכא לאפלוגי בין שלו לשל אחרים. ועוד דבלא"ה לא צריך רש"י לפרש כן דאפילו אם נאמר דר"ש מתיר בכה"ג כיון דליכא תרתי לריעותא כדפרישית מהאי דנר שהדליקו אפ"ה הוי א"ש כיון דאנן מיהא לא קי"ל בנר שהדליקו כר"ש אלא כר"י והטעם משום דדחינהו בידים כדאיפסק הלכתא בשילהי שבת ד' קנ"ז כמ"ש התוס' שם להדיא ע"ש. והנלע"ד בזה דודאי ניחא ליה לרש"י לאתויי מפירות אפירות כדפרישית ומשמע ליה נמי דלקושטא דמילתא מחובר דמי לגמרי לגרוגרות וצמוקים דמודה בהו ר"ש דנהי דגרוגרות וצמוקים מאתמול לא הוו חזי לאכילה והנך מחוברין מאתמול הוו חזו מ"מ כל פירות במחוברין אין שם אוכל עליהן כדאשכחן דאין מקבלין טומאת אוכלין ולא הכשר מה"ט גופא דלא מיקרי אוכל וכי היכי דלענין טומאה לא הוי אוכל לענין שבת נמי לא הוי אוכל כדאשכחן האי לישנא גופא בכמה דוכתי במסכת שבת דכי היכי דלענין טומאה לא הוי מנא לענין שבת נמי לא הוי מנא כדאיתא להדיא בר"פ כל הכלים לענין מוקצה דטילטול כלים ע"ש וא"כ ה"ה לענין אוכל. ומאי דהוי קשיא ליה נמי דהכא בשל עכו"ם לא שייך לומר מדלא לקטינהו מאתמול הוי כדחינהו בידים נראה שרש"י ז"ל בעצמו הרגיש בזה והיינו דמסיים ולא תחלוק במחובר בין שלו לשל עכו"ם משום דלא פלוג רבנן כיון שליקטן לשם ישראל ולגבי ישראל בפירות שלו הוי מוקצה מחמת איסור דדחינהו בידים מש"ה החמירו אפילו בשל עכו"ם ואף למאי דפרישית לעיל בשם הירושלמי דשל עכו"ם אין צריך הכנה היינו בשאר מוקצה אבל במוקצה מחמת איסור אין לחלק וכן נראה באמת מל' הפוסקים כן נראה לי נכון וברור בעזה"י בכוונת לשון רש"י ז"ל:

מיהו כל זה היינו למאי דפרישית לעיל דרש"י לא נחית להך סברא דכל מידי דאסור באכילה בי"ט הוי מוקצה נמי לענין טילטול משא"כ לפי מה שכתבתי בריש מכילתין

בלשון התוס' ובכמה דוכתי בפרק כירה דכל מידי דלא חזי ביומיה בשבת וי"ט כלל הוי מוקצה גמור כעצים ואבנים דמודה בהו ר"ש דמה"ט אסרינן לטלטל אפילו ביצה מתרנגולת עומדת לאכילה דהוי כאוכלא דאפרת אפ"ה אסור בטילטול כיון דאסור לאוכלו משום פירות הנושרין או משום משקין שזבו ואע"ג דלא שייך התם לומר דחינהו בידים א"כ לפ"ז לא הוי צריך רש"י לאתויי דדמיא לגרוגרות וצמוקים אלא בפשיטות הו"ל לפרש כיון דאסור באכילה כדי שלא יהנה ממלאכת י"ט לפי שיטתו בדיבור הסמוך או לפי' התוס' משום גזירה שמא יאמר לעכו"ם א"כ ממילא הוי מוקצה גמור לענין טילטול כעצים ואבנים. ובאמת מצאתי בלשון הרב אלפס ז"ל בשמעתין במימרא דר"פ גופא וכ"כ הרא"ש ז"ל דלא מבעיא באכילה הוא דאסור אלא אפי' לטלטל נמי אסור דלא חזי לאכילה וכמוקצה דמי ונתתי שמחה בלבי שכוונתי לדעת הגדולים תלי"ת במה שכתבתי בריש מכילתין מסברא דנפשאי (אלא דבל' הרא"ש ז"ל יש לי לתמוה דבתחילת מימרא דר"פ העתיק לשון רש"י דכיון דלא לקטינהו מאתמול כגרוגרות וצמוקים דמי ובסוף דבריו העתיק לשון הר' אלפס והוי כמאן דארכבי' אתרי רכשי וצ"ע ליישב) מיהו לפמ"ש בסמוך דלשיטת רש"י אפי' לענין אכילה בי"ט גופא לא אסר ר"פ משום שלא יהנה ממלאכת י"ט אלא משום מוקצה גרידא א"כ עולה שיטת רש"י ז"ל כהוגן וכהלכה ובזה יש ליישב ג"כ לשון הרא"ש ז"ל דלפי שבתחלת דבריו כתב לשון רש"י לענין איסורא דכדי שיעשו היינו משום שלא יהנה מש"ה העתיק ג"כ לשון רש"י דהא דאוסר ר"פ באכילה בי"ט היינו משום מוקצה דדמי לגרוגרות וצמוקים משא"כ בסוף דבריו שכתב דמסתברא כשיטת התוס' ובה"ג דהא דאוסר ר"פ באכילה היינו משום גזירה שמא יאמר אם כן מה"ט גופא כ"ש דאסור בי"ט עצמו ולא משום מוקצה דגרוגרות וצמוקים דאפשר דלא דמי וכמו שכתבתי שכן משמע מלשון התוס' בפ"ק דחולין גבי השוחט בשבת ע"ש וכדפרישית לעיל א"כ מש"ה הוצרך לפרש דאפ"ה אוסר ר"פ בטילטול כיון דלא חזי לאכילה וכמוקצה דמי כשיטת הר' אלפס כן נ"ל נכון בס"ד ודו"ק היטב:

בתוס' בד"ה לערב אסורין בכדי שיעשו פרש"י וכו' שלא יהנה ממלאכת י"ט וכו' והקשה ר"י לפירש"י וכו' א"כ המבשל בשבת וכו' עכ"ל. עיין בתוספות בפ"ק דחולין דף ט"ו ובלשון הרא"ש בשמעתין שתירצו קושיא זו לשיטת רש"י ועיין מ"ש מ"ז ז"ל בס' מג"ש. מיהו למאי דפרישית בלשון רש"י דהאי טעמא שלא יהנה לא כתב רש"י אלא לענין שלא יהנה ממלאכת י"ט בחול דמש"ה בעינן בכדי שיעשו אבל בי"ט עצמו לא שייך טעמא דשלא יהנה אלא דאסור משום מוקצה א"כ אין מקום לקושית התוס' כלל כדפרישית מילתא בטעמא ובמה שלא כתב רש"י האי טעמא דשמא יאמר לעכו"ם שכתבו התוס'

ובה"ג היה נראה לי דנהי דרש"י נמי אית ליה האי טעמא כדמשמע מלשונו בד"ה חוץ לתחום שכתב טעם אחר נ"ל וכו' לפי גירסת הספרים שלנו אלא שסובר דמשום האי טעמא היו מותרין לישראל אחר שלא הובא בשבילו כמ"ש רש"י להדיא לענין חוץ לתחום ולפ"ז בחנם מחק מהרש"ל האי טעם אחר מלשון רש"י. ועוד נראה לי דאפילו לפי האי טעמא דגזירה שמא יאמר סובר רש"י דמכ"ש דלא שייך לאסור מטעם זה בי"ט שני דמכיון שאנו אוסרין לו לאכול בי"ט עצמו מה שהביא ישראל בשבילו ולא שרינן ליה משום שמחת י"ט א"כ מידע ידעי דיותר יש איסור לומר לעכו"ם שיביא לו בי"ט ראשון לצורך י"ט שני דהוי חול לגבי י"ט ראשון. דבכה"ג גופא אמר רבי יוחנן לעיל בפ"ק דף ד' ע"ב לענין עצים שנשרו דקאמר ואל תשיבני ביצה ע"ש ואמרינן נמי לעיל בר"פ י"ט לענין עירוב תבשילין שתיקנו חכמים כדי שלא יאמרו אין אופין מי"ט לשבת ק"ו מי"ט לחול כן נראה לי נכון בשיטת רש"י. מיהו לשיטת התוס' ובה"ג אפשר דיש לחלק וצ"ע ומה שיש לדקדק עוד בלשון התוס' עס"ה אין כאן מקומו ויבואר בק"א אי"ה:

דף כה.

בפירש"י בד"ה חוץ לתחום אסורין לא שמעתי טעם מקובל בדבר דאי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר. ולכאורה יש לדקדק בתחלה מאי קסבר רש"י דאסור משום מוקצה והא כתב רש"י לקמן בפרק המביא דף ל"א ע"ב במשנה בבית שמלא פירות דכל דבר שאין בו אלא איסור דרבנן לא מיתסר משום מוקצה ואם כן ה"נ כיון דתחומין דרבנן הוא אין כאן מוקצה ונראה דהשתא לא פסיקא ליה לרש"י הך מילתא שכתב לקמן בפרק המביא שהרי הקשו שם התוס' עליו וגם הרמב"ן ז"ל השיג עליו שם כמו שאבאר לקמן במקומו אי"ה וא"כ אי הוי מפרשינן הכא טעמא דר"פ ע"כ משום מוקצה א"כ ממילא הוי אמרינן דליתא לסברא זו לחלק באיסור מוקצה בין דאורייתא לדרבנן וע"כ היינו מפרשין מתניתין דלקמן בעניין אחר משא"כ לבתר דמסיק רש"י הכא דע"כ טעמא דר"פ הכא בחוץ לתחום לאו משום איסור מוקצה דא"כ אמאי מותר לישראל אחר אע"כ ר"פ מטעמא אחרינא קאסר להו כדמסיק רש"י וא"כ אדרבה מוכח להדיא מהך מילתא גופא מדלא אסר ר"פ אפי' לישראל אחר משום מוקצה ע"כ שמעינן כסברת רש"י לקמן דיש לחלק באיסור מוקצה בין איסור דאורייתא לדרבנן כן נ"ל בשיטת רש"י:

בא"ד וי"ל לגבי איסור תחומין דרבנן לא אחמירו כולי האי ודיין אם אסרוהו על זה עכ"ל. ואע"ג דלפמ"ש רש"י דהא דאוסר ר"פ ביש מאותו המין במחובר היינו משום מוקצה אלמא אע"ג דאיסור מוקצה אינו אלא מדרבנן אפ"ה אסרוהו לישראל אחר מ"מ איכא

למימר דבאיסור מוקצה החמירו חכמים טפי כדאשכחן שהחמירו בספק מוכן טפי משאר ספיקא דרבנן אף לסברת המקשה לעיל בפ"ק דף ג' ע"ב גבי וספיקה אסורה ע"ש בתוספות ישנים ובחידושי מהרש"א ובחידושינו וא"כ לא דמי לאיסור תחומין דקילא טפי ואפשר דהיינו מהטעם שכתבו הר"ן והרמב"ן ז"ל דכיון דאיסור תחומין לא דמי לשאר איסורין שאסורין לכל אדם משא"כ תחומין אסור לזה ומותר לזה עד שמפני טעם זה משמע להו להתיר אפילו למ"ד דתחומין י"ב מיל הוי דאורייתא א"כ אף אנו נאמר דרש"י לא משמע ליה האי טעמא אלא משום דאיסור תחומין מדרבנן כן נראה לי:

בא"ד טעם אחר נראה לי וכו' גזירה שמא ישלח וכו' עס"ה. ומהרש"ל ז"ל מחק זה מלשון רש"י וכבר כתבתי לעיל שבחנם מחקו וכ"כ מהרש"א ז"ל דלרש"י נמי אפשר דאית ליה הך גזירה אלא משום דבשביל כך הוי מותר לישראל אחר במחובר כמו בחוץ לתחום מש"ה הוצרך לפרש כדי שלא יהנה אלא דאכתי אפשר דקשיא ליה למהרש"ל אי ס"ד דרש"י אית ליה הך גזירה א"כ למה כתב רש"י לעיל דבשני י"ט של גליות מותר בי"ט שני והא התם נמי שייך הך גזירה כמ"ש התוס' בשם הגאונים אלא שגם בזה כבר כתבתי לעיל בלשון התוס' ליישב שיטת רש"י דאפילו להאי טעמא דגזירה נמי לא שייך לאסור בי"ט שני ומה שיש לדקדק עוד בזה יבואר בק"א:

בגמ' אמר רבה בר"ה אמר רב הסוכר אמת המים מעי"ט וכו' מותרין. ופירש"י דכיון שסוכר אמת המים הו"ל כהזמנה. ולכאורה נראה מלשונו דרב סבר דהא דאמרינן לעיל הלכה כרשב"ג היינו דאפילו בדגים נמי שרי בביבר קטן כל שאין צריך לומר הבא מצודה ונצודנו וכמ"ש הרב המגיד בשיטת הרמב"ם ז"ל שמכאן הוציא דין זה אבל אי אפשר לפרש בשיטת רש"י כמ"ש הב"י בשיטת הראב"ד והרשב"א ז"ל לחלק בין אמת המים שהיא קצרה ובין ביבר קטן שהוא רחב דהא מלשון רש"י שכתב לעיל בריש פירקין דאיסור צידה אסור מדאורייתא היינו משום דאפשר לצודו מבע"י ויניחנו במצודתו אם כן לא משמע לחלק בין ביבר קטן לאמת המים דשייך נמי האי טעמא גופא ועיין בישועות יעקב ובט"ז סי' תצ"ז:

שם אמר רב חסדא מדברי רבינו נלמד חיה שקננה וכו' אמר ר"נ וכו' התם לא קעביד מעשה וכו'. ולכאורה יש לתמוה דמעיקרא מאי קס"ד דרב חסדא או רבה בר ר"ה לומר מדברי רבינו נלמד דאין צריך זימון כיון דהכא קעביד מעשה ואין לן זימון גדול מזה כמו שפירש"י להדיא תו יש לתמוה בזו הסוגיא דאמאי מסיק הש"ס לדר"ח ורבה בר"ה לתיובתא דמשמע דחיה שקננה לעולם צריכה זימון ובתר הכי מיד מקשה הש"ס ברייתות אהדדי ומסיק ר"נ ב"י לחלק בין גינה הסמוכה לגינה שאינה סמוכה וא"כ לפ"ז

תו לא הוי תיובתא דהא איכא לאוקמי שפיר מילתא דר"ח ורבה בר"ה בסמוכה. והנלע"ד בזה ליישב חדא מגו חדא דהא דקאמר ר"ח ורבה בר"ה מדברי רבינו נלמד דחיה אין צריך זמון היינו משום דע"כ שמעינן ממילתא דרב דדגים שבאמת המים לא בעו זמון דאי ס"ד דבעו זמון לא הוי מהני בהו הך מעשה שסוכר האמה מעי"ט לשם זמון דהא בעיקר דין הזמון אמרינן בפ"ק דף יו"ד דאפילו לב"ה צריך לומר מעי"ט זה וזה אני נוטל ולא מהני מה שאומר מכאן אני נוטל למחר וקסברי ר"ח ורבה בר"ה דהא דלא מהני היינו משום דאין ברירה כדמשמע להדיא משינויא קמא דמשני הש"ס בפ"ק דטעמא דב"ה משום דאין ברירה דמש"ה מוקי הש"ס למתני' דהמת בבית דלא מטהר ב"ה אלא מכאן ולהבא ע"ש. נמצא דלפ"ז ע"כ הא דאמר רב דדגים מותרים היינו משום דלא בעי זמון אלא הא דקאמר הסוכר אמת המים מעי"ט היינו משום שעי"כ הם ניצודים ועומדים לפי שאין יכולין להשתמט וממילא דה"ה לחיה שקננה בפרדס כיון שאין יכולה לברוח כמו שפירש"י נמצא דכל זה לסברת ר"ח או רבה בר"ה משא"כ רב נחמן דאמר התם לא קעביד מעשה הכא קעביד מעשה היינו משום דסבר דהסוכר אמת המים הוי שפיר מעשה זימון גדול הוא כמו שפירש"י והיינו משום דלא גרע הך מעשה מאומר מכאן אני נוטל למחר דהוי שפיר זמון דהא קי"ל יש ברירה בדרבנן (ועיין מה שכתבתי בזה בפ"ק שם בחידושינו) והא דלא מהני מכאן אני נוטל למחר ביוני שובך ויוני עלייה אלא צריך לומר זו"ז אני נוטל סבר רב נחמן כאוקימתא דרבא בפ"ק דטעמא משום זימנין דמישתכחי כחושים ושמינים וכו' או כולהו כחושים וכו' והך מילתא לא שייך כלל לענין דגים דאף אם שבק זוטרי ושקיל רברבי לא איכפת לן בה כיון דכולהון ראויין ולא שייך בהו איסור טילטול מוקצה כלל כמ"ש להדיא בס' יש"ש בריש פירקין ובשמעתין וכ"כ הט"ז סי' תצ"ז ע"ש:

נמצא דלפ"ז לבתר דמקשה הש"ס מברייתא דחיה שקננה דצריכה זמון שפיר מסיק ליה לדר"ח או לרבה בר"ה בתיובתא ואף על גב דבתר הכי מייתי ברייתא אחריתי דלא בעו זמון מ"מ הא מסיק ר"נ בר יצחק דאידי ואידי בולד ומחלק בין גינה הסמוכה לגינה שאינה סמוכה סוף סוף משמע מיהו דבדעתי' עילויה תליא מילתא כמו שפירש"י א"כ לפ"ז מה שסוכר אמת המים ודאי מיקרי מעשה לענין זמון דהא ע"י מעשה זה ניכר דדעתיה עלויה והוי כאומר מכאן אני נוטל למחר ועדיף מינה כדפרישית משא"כ בסברת ר"ח או רבה בר"ה דטעמא דרב לאו משום זמון דאדרבה לא בעו זמון אלא דהא דמותרין היינו משום דהו"ל ניצודין ועומדין לפי שאין יכולין להשמט ומשמע להו ה"ה לחיה שקננה דהולד לא בעי זמון לפי שאין יכול לברוח דא"כ לפ"ז תו לא שייך לחלק בין

גינה הסמוכה לגינה שאינה סמוכה מש"ה מסיק להו שפיר בתיובתא כן נ"ל נכון וברור בעזה"י ובחנם נדחקו התוספות בד"ה כאן בשדה דלמאי דפרישית אין כאן מקום תימא כלל ודוק היטיב:

בגמ' אמר רמי בר אבא הפשט ונתוח בעולה וכו' מאי קמ"ל אילימא לאפוקי מדר"ה וכו' ופירש"י מאי קמ"ל דרך ארץ או איסור וכתב מהר"ם ז"ל בחידושיו דלא ידע למה נקיט רש"י דרך ארץ דהא השתא הוי ס"ד דאשמעינן איסורא לאפוקי מדר"ה אלא דלפי המסקנא דרך ארץ קמ"ל וכו' ע"ש. ולענ"ד דברי מהר"ם בזה תמוהים דאדרבה טפי הו"ל לאקשויי אלישנא דגמרא גופא דבעי למימר לאפוקי מדר"ה והיינו איסורא והאיך אפשר לומר כן דהא רמי בר אבא גופא קאמר מכאן למדה תורה דרך ארץ והנלע"ד בזה ליישב לשון הגמרא לפי שיטת פירש"י אבאר בסמוך:

בתוס' בד"ה בחזקת איסור עומדת פירש"י בחזקת איסור אמ"ה ולא נהירא וכו' איסור אמ"ה לא שייך אלא מחיים וכו' עכ"ה. ונראה דהתוס' בזה לשיטתייהו שכתבו ביבמות פ' ד' אחים (יבמות דף ל' ע"ב) בד"ה אשה זו בחזקת היתר שדקדקו מזה דלא מהני חזקת איסור אמ"ה לשאר ריעותא דאיתילד בבהמה מחיים כגון ספק דרוסה ומסקו התם דהא דחיישינן לספק דרוסה לאו משום חזקת איסור הוא אלא משום דשכיחי ע"ש וכבר הארכתי בדבריהם בדיני כללי חזקה בתכלית אריכות ולפמ"ש שם אפשר ליישב שיטת רש"י דהכא בשמעתין ואין כאן מקומו להאריך אלא דבלא"ה יש לי לדקדק על פי' התוספות דהכא שכתבו דחזקת איסור היינו בחזקת שלא נשחטה ומשום איסור שאינו זבוחה וכו' עכ"ל ולא ידענא אמאי פשיטא להו דאיסור שאינה זבוחה מיקרי חזקה כיון דאמר רחמנא שחוט ואכול דהא לפירושם כאן דבתחילת שחיטה נסתלק איסור אמ"ה א"כ מאי חזקת איסור שייך בספק שנולד בשחיטה ומאי חזקה יש בזה אלא הא דאסרינן כל ספק בשחיטה היינו כיון דרחמנא אמר שחוט ואכול א"כ כל כמה דלא ידעינן שנשחטה כראוי הוי ספק השקול דאין כאן לא חזקת איסור ולא חזקת היתר והרי התוספות כתבו בכמה דוכתא דכל ספק מדאורייתא היכא דליכא חזקה אמרינן לחומרא והוי מן התורה וכן שיטת רש"י והרשב"א והרבה מקדמונים לבד הרמב"ם וסייעתו שכתבו דלא הוי אלא מדרבנן כמ"ש בעל פרי חדש והאריך בזה בסי' ק"י ע"ש בכללים שלו וגם אני הארכתי בקונטרס כללי דיני חזקה ובכמה דוכתי בחיבורי על סוגיות הש"ס. ומקור הדין נובע מסוגיא דר"פ האשה רבה מברייתא דדריש וקדשתו בע"כ ע"ש:

נמצא דלפ"ז צדקו דברי רש"י כאן דמדאמר ר"ה בהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אפי' לענין ספק בשחיטה ע"כ לא מיקרי חזקת איסור אלא לפי שעדיין לא יצאה מחזקתה ראשונה שהיתה בחזקת איסור אמ"ה ודלא כסברת התוספות דפרק ד' אחים אלא כמו שהעליתי בקונטרסי. ויש לחלק בין חזקת איסור אשת איש לענין היתר לשוק ובין חזקת איסור אמ"ה לענין שחיטה ואין להאריך יותר ודו"ק:

דף כה:

בגמ' אורח ארעא קמ"ל כדתניא וכו' ופירש"י ולא משום איסור טרפה והקשו תוס' על פירושו מהא דאמרינן בסמוך נטיעה מקטע רגליהון דקצבים וכו'. ולע"ד יש לתמוה יותר דרש"י גופא מפרש בסמוך בד"ה נטיעה מקטע רגליהון דקצבים משום דפעמים שנמצאת טרפה וא"כ לפ"ז נראין דברי רש"י כסותרים זא"ז ולישנא דגמרא גופא נמי קשיין אהדדי דהכא משמע דאורח ארעא דרמי ב"א היינו משום דנראה כגרגרן ומאידך מימריה משמע דהטעם משום דפעמים נמצאת טרפה ואפי' פי' התוס' אינו מספיק בזה אם לא בדוחק גדול:

והנלע"ד ליישב בזה לפי מה שמצאנו בלשון רש"י בפ"ק דחולין דף י"ב במסקנת הסוגיא דאזלינן בתר רובא וכתב שם דאהא מילתא סמכינן ולא בדקינן כל י"ח טריפות חוץ מנקובת הריאה משום דשכיחי בה ריעותא בדקינן והיכא דאיתרמי דאירכסא הריאה ולא בדק מיתאכלי דסמכינן אהא ואדר"ה דאמר נשחטה בחזקת היתר עומדת ואין מפרסמין הדבר עכ"ל ובטי"ד ריש סי' ט' ובב"י שם הביאו עוד שכל רבותיו של רש"י היו אוסרין אפי' בדיעבד כיון דשכיח בה כמה מיני טריפות ורש"י השיב להם אתמול אכלנו בחלבה ועכשיו נחזיקנה בטרפה נמצא דלפ"ז קשיא הך דשמעתין דמסקינן הכא דאורח ארעא קמ"ל דהוי כרעבתן משמע דמדינא מותר לאכול קודם הפשט ואמאי דהא אכתי איכא למיחש לטרפות שבריאה וכמדומה לי שראיתי קושיא זו בלשון הש"ך בס' בכתיבת יד בחיבורו על הטי"ד שהקשה כן על שיטת האוסרין בדיעבד אלא דלמאי דפרישית אפילו לשיטת רש"י דמתיר בדיעבד נמי קשה נהי דבדיעבד היכא שנאבדה מתיר רש"י אפ"ה לכתחילה מיהא אסור לאכול מבהמה קודם הפשט כיון שצריך לבדוק הריאה ויש ליישב בדוחק:

אמנם לע"ד יש ליישב לפי שיטת רש"י משום דהך מילתא בחומרא דריאה כתבו הפוסקים דלא שייך בגדיים וטלאים דלא שכיח בהו הנך טרפות דריאה וא"כ אפשר דלרש"י אפילו לכתחלה מותר לאכול מהם בלא בדיקה וכיון דהך טעמא לא פסיקא

ליה ניחא ליה לגמרא למימר אורח ארעא קמ"ל משום שנראה כרעבתן דהאי טעמא שייך אפילו בגדיים וטלאים וא"כ לפ"ז א"ש נמי אידך מימרא דרמי ב"א דנטיעה מקטע רגליהון דקצבים ופירש"י דלפעמי' שנמצאת טרפה והיינו בבהמה גסה דשכיחא טרפות הריאה כן נ"ל ודו"ק:

שם תנא משמיה דר"מ מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שהן עזין ואע"פ דאמרינן בעלמא שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומות ולא קבלוהו מ"מ כיון שלא כפה עליהם הר כגיגית כמו על ישראל שפיר קאמר ר"מ מפני מה ניתנה תורה לישראל וכ"כ מהרש"א ומהר"י פינטו ז"ל אלא דלע"ד נראה דלהך מילתא גופא מסיק ר"מ טעמא דמפני שהן עזין דלאו לשון גנאי הוא ח"ו וחלילה להטיל דופי בישראל שהם זרע קודש שבטי ישורון בני אי"ו ולא יתכן לומר שהן עזין אלא לשבח כמה דתנינן באבות יהודא בן תימא אומר הוי עז כנמר לעשות רצון אביך שבשמים ומכ"ש בלימוד התורה שלא הביישן למד מפני כך כפה עליהם הקב"ה הר כגיגית לפי שצפה הקב"ה שאף שתחילת קבלתה יהא באונס אעפ"כ יהא סופה ברצון כשיעמדו על עומק התורה והמצות וכל זה מפני שהן עזין כנמר משא"כ באומות שאינן עזין לעמוד על אמיתות התורה והמצות אלא מקלי הדעת שאין מכירין ברצון ומש"ה לא כפה עליהם הר כגיגית דמה יועיל ומה יוסיף כיון שהכל יהיה באונס ואין בזה לא שכר ולא עונש כדאמרינן בפרק ר"ע מכאן מודעא רבא לאורייתא ובכה"ג גופא יש לפרש ברייתא דתנא דבי ר"י בדרשא קמא דקרא דמימינו אש דת למו. מיהו ללישנא דאיכא דאמרי לא שייך לפרש כן מ"מ נראה לי לפרש בלשון אחר דאירי נמי בשבחא של ישראל במה שהן עזין היינו לענין כיבוש מלחמה שזכו לכך ע"י ברכת אביהם אברהם ויצחק ומכ"ש יעקב שהמשיל כל השבטים לחיות השדה וא"כ א"ש אלמלא לא ניתנה תורה לישראל שיעסקו בה ומתשת כחם אילו היה עוסקים תמיד בכיבוש מלחמה אין כל אומה ולשון יכולין לעמוד בהם כן נ"ל:

שם ת"ר אין הסומא יוצא וכו' ואין יוצאין בכסא. לכאורה פשטא דלישנא יוצא ואין יוצאין משמע דאירי דוקא בר"ה כי הנך דמסכת שבת או אפשר דאפילו בכרמלית ומשום איסור הוצאה נגעו בה דאפילו בי"ט דאמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה שלא לצורך מ"מ בעינן צורך היום קצת לשיטת התו' דלעיל בפ"ק והיינו דאמרינן הכא אם רבים צריכין לו מותר אלא דמלשון רש"י בשמעתין שכתב בד"ה אין הסומא ובד"ה על אונקי דטעמא משום דהוי דרך חול אם כן אפשר דאפילו בחצר מעורבת אסור מה"ט גופא ואפשר דרש"י לשיטתו דלא ניחא ליה לפרש משום חשש איסור הוצאה

משום דמשמע מפירושו בפ"ק דמאן דאית ליה מתוך שרי לגמרי ולא בעינן צורך היום קצת כן נ"ל ועיין בק"א:

במשנה בכור שנפל לבור וכו' רש"א כו' אין זה מן המוכן עכ"ל. ופירש"י דר"ש לאו משום מוקצה קאסר ליה דהא לית ליה מוקצה אלא משום דאין רואין מומין בי"ט דהוה ליה כדן את הדין וכו' עכ"ל. והקשו בתוס' על פירושו דהא בפרק כירה משמע להדיא דטעמא דר"ש משום מוקצה ולכאורה היה נ"ל ליישב שיטת רש"י משום דמשמע ליה לרש"י דנהי דמסקינן בפרק כירה דר"ש אית ליה מוקצה היינו דוקא דנפיל ביה מום בי"ט משום דאיכא תלתא מי יימר משא"כ בנפל ביה מום בעי"ט דליכא אלא חד מי יימר ודאי לית ליה לר"ש מוקצה כדמשמע לכאורה בכולה תלמודא ודלא כמ"ש התוס' דתלתא מי יימר לאו דוקא אלא בחד נמי סגיא ומה שדקדקו התוס' כן מהא דמקשה התם ממתניתין דמפירין נדרים כבר כתבתי שם ליישב ובלא"ה מצאתי כמה תירוצים ועיין ג"כ בס' מג"ש למ"ז ז"ל שם בפרק כירה ואין כאן מקום להאריך נמצא לפ"ז הוכרח רש"י לפרש כן דהא דאוסר ר"ש אפילו בנפל ביה מומא בעי"ט ודאי לאו משום מוקצה קאסר ליה דהא לית ליה מוקצה והיינו כדפרישית דבחד מי יימר לית ליה אע"כ דהא דאוסר ר"ש היינו ע"כ משום דהו"ל כמתקן ומשמע ליה לרש"י דמהאי טעמא יש לאסור בדיעבד כמו שאפרש בלשון הגמרא. והא דמשמע בפ' כירה דטעמא דר"ש משום מוקצה ולא סגיא ליה בהאי טעמא דמפרש רש"י משום דהו"ל כמתקן היה נ"ל לפרש לאידך גיסא דהאי טעמא דהו"ל כמתקן לא שייך אלא בנפל ביה מום מעי"ט משום דהו"ל להראות לחכם מאתמול משא"כ בנפל ביה מום בי"ט דלא שייך לאסור משום טעמא דמתקן כדאשכחן להדיא לענין חלה דבעיסה שגילגלה בי"ט מותר להפריש חלה ולא חיישינן לטעמא דמתקן כיון דלא היה אפשר להפרישה מאתמול משא"כ בתרומה שאסרו חכמים משום מתקן היינו משום דלעולם לא משכחת לה אלא באפשר לעשותה מעי"ט וכדמשמע להדיא מהא דמקשה הש"ס לעיל בפ"ק ד' י"ב ע"ב א"כ מצינו תרומ' שזכינו בהרמתה ע"ש ותמצא כדברי היכא דלא אפשר לעשות מעי"ט שרי ולא חיישינן לטעמא דמתקן וה"נ אשכחן לעיל בסוגיא דטבילת כלים דאע"ג דמסיק רבא דאסור משום דמיחזי כמתקן כלי אפילו הכי לא אסרינן אלא בכלי שנטמא מעי"ט אבל בכלי שנטמא בי"ט שרי והיינו נמי מה"ט כדפרישית שם באריכות ע"ש כל זה היה נ"ל לפרש שיטת רש"י שיהא שני השיטות עולה בקנה אחד כפתור ופרח לפי שיטת רש"י אלא שמצאתי לקמן לשון רש"י בפירוש הברייתא דבנפל ביה מום בי"ט שייך להחמיר טפי בטעמא דמתקן לכך צריך אני ליישב פירושו בדרך אחר כמו שאבאר לקמן בסמוך:

בפרש"י בד"ה אם יש בו מום ע"כ ר"י מוקצה אית ליה וכו' עכ"ל. כבר כתבתי בפרק כירה דלכאורה אין זה מוכרח כ"כ דר"י אית ליה מוקצה בכה"ג דאדרבה בפ"ק דחולין דף י"ד גבי השוחט בשבת משמע דלא אשכחן דאית ליה לר"י מוקצה אלא היכא דדחי בידים וא"כ הכא הא לא דחי בידים כיון שלא היה בו מום מעי"ט מאי הו"ל למיעבד וממאי דאוסר ר"י לחתוך הנבילה שנתנבלה בשבת נמי הא מסקינן התם בפ"ק דחולין דהיינו משום דמעיקר' הוי קאי לאדם והשתא לבהמה וא"כ לפ"ז אפשר דהכא בבכור במשנתינו סובר ר"י דשרי כיון דלא שייך האי טעמא וכ"ש למה שהעליתי שם בפ' כירה (שבת דף מ"ו ע"ב) דבבכור נמי שייך לומר אדם יושב ומצפה מתי תפול בו מום כיון דמנגחי אהדדי כדאיתא בבכורות דף כ"ה אלא שכבר העליתי שם בפרק כירה דנהי דמשקלא וטריא בפ"ק דחולין מעיקרא משמע הכי מ"מ לבתר דמסיק הש"ס התם אליבא דר"מ דהשוחט בשבת אסור משום מוקצה אע"ג דלא דחי בידים א"כ כ"ש דר"י נמי אית ליה הכי דהא מחמיר לענין מוקצה טפי מר"מ נמצא דלפ"ז יפה כתב רש"י כאן דר"י אית ליה מוקצה והיינו אפילו בכה"ג כן נ"ל ועיין מה שאכתוב בסמוך בל' רש"י ד"ה קמ"ל דמשמע קצת דהך מילתא רפויא מרפיא בידו של רש"י:

ועוד נראה לי דכאן לא הוצרכו לכך דעיקר כוונת רש"י היינו משום דפשטא דלישנא דמתניתין הוי משמע דהא דקתני בכור שנפל לבור היינו ע"י נפילה נולד לו המום והיינו בי"ט עצמו וא"כ לפ"ז תו לא שייך לחלק בין היכא דדחי בידים או לא דחי בידים כיון דאין לך מוקצה גדול מזה דמיום שנולד הוקצה למצותו והוקצה לאיסורו מחמת קדושת בכור שעליו ולא חזי למידי וכ"ש דאין שם אוכל עליו כיון שהשוחטו בחוץ ענוש כרת ונראה שלזה נתכוין רש"י בדיבור הקודם וא"כ נראה דאפי' ר"ש מודה במוקצה כה"ג א"כ לפ"ז יפה כתב רש"י דעכ"פ כ"ש דר"י אית ליה מוקצה בכה"ג דהא אשכחן בכולה תלמודא דר"י מחמיר טפי לענין מוקצה מר"ש כן נ"ל ודו"ק:

בתוס' בד"ה בכור שנפל וכו' וקשה דאין זה מן המוכן משמע דאפילו בקרו חכם וכו' ולפ"ה משמע וכו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דבכל הספרים שלנו רש"י גופא כתב כאן דלר"ש אין התרתו התרה ואינו מוכן להכשר וא"כ משמע להדיא אפילו בדיעבד אסור וכ"כ רש"י עוד לקמן בסמוך בבריית' במימרא דר"ש וכבר הרגיש מהרש"א ז"ל בזה ע"ש:

מיהו נראה לי היא גופא קשיא להו להתוספות על פירש"י דלפי האי טעמא דמתקן לחוד משמע להו להתוס' בפשיטות דלא שייך לאסור בדיעבד כדאמרינן בפרק כירה (שבת דף מ"ג) גבי טבל שאם עבר ותיקנו מתוקן וכמו שהקשו שם בתוספות בשם הרשב"א מהא דהתם אמתניתין דהכא והיינו לפי פירש"י כדפרישית התם ועיין מה שכתבתי שם

ליישב לחלק בין תיקון דטבל לתיקון דבכור דהוי מתקן טפי ע"ש וכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית בסמוך בלשון רש"י כן נ"ל. אלא דמלשון התוספות נראה קצת שלא נתכוונו לזה כמ"ש ג"כ בחידושי מהר"ם שי"ף ז"ל בקצרה לכך נראה לפרש עוד דכיון דאפשר דרש"י גופא נתכוין ג"כ במ"ש דאין התרתו התרה היינו משום מוקצה מחמת איסור ראיית מומין והיינו כפי' התוס' עצמו אלא משום דמסתימת לשונו לא משמע כן והיינו דקשיא להו דלא הו"ל לסתום אלא לפרש ודו"ק:

בא"ד לכן נ"ל דמטעם מוקצה קאמר וכו' ופליגי ברואין מומין וכו' עס"ה. וקשיא לי אהא דפשיטא להו הכא דר"ש אוסר במוקצה אפילו בנפל בו מעי"ט דלית ביה אלא איסור מוקצה מחמת איסור ראיית מומין לחוד כמו שהאריכו בזה בפרק כירה דבחד מי יימר סגי (וע"ש בחידושינו) וקשיא מדידהו אדידהו דהא לקמן בפרק המביא דף ל"א ע"ב גבי בית מלא פירות הסכימו התו' לשיטת רש"י דלא אמרינן מוקצה מחמת איסור היכא שהאיסור אינו אלא מדרבנן אלא שהוסיפו על פירש"י שם היינו היכא שהמוקצה אינו בעולם ונסתלק כגון טבל וכיוצא בו ואם כן בכור דהכא היינו לגמרי דומיא דטבל כיון דאיסור ראיית מומין אינו אלא משום שבות ולאחר שראה החכם נסתלק המוקצה מן העולם ואמאי קאסר ר"ש וצ"ע ועיין מה שאכתוב בזה שם בפרק המביא אי"ה:

דף כו.

בגמ' במאי קמיפלגי אילימא ברואין מומין וכו' וליפלגו ברואין מומין דעלמא. ולכאורה לשון אי נימא אינו מדוקדק דהא בלא"ה לקושטא דמילתא אשכחן דפליגי ר"י ור"ש ברואין מומין דהא ר"י דמתניתין בהדיא קאמר רואין מומין ולר"ש אין רואין מומין כדאיתא בסמוך בברייתא וא"כ לפ"ז הא דקאמר וליפלגו ברואין מומין דעלמא נמי אינו מדוקדק דהא לקושטא דמילתא פליגי ברואין מומין דעלמא בברייתא אלא דאפילו הכי מקשה שפיר כיון דקס"ד השתא דר"י ור"ש לא פליגי כי אם ברואין מומין בלבד דבנפל ביה מום מעי"ט איירי דליכא משום מוקצה א"כ מ"ש בכור שנפל לבור דנקט כיון דקודם נפילה כבר היה בו מום משא"כ אי הוי פליגי במוקצה הוי א"ש הא דנקיט בכור שנפל לבור שע"י נפילה זו איתרע חזקת תמות שלו וצריך לבקרו אם נעשה בו מום כדאמרי' בב"ק דסתם בור אפילו יש בו ט' נזקין מיהו עבדא כן נ"ל:

אלא דאכתי קשיא לי מאי מקשה בפשיטות וליפלגו ברואין מומין דעלמא דילמא אה"נ דבעלמא ר"י מודה דאין רואין מומין אלא הא דקאמר ירד מומחה ויראה היינו דוקא בבכור שנפל לבור כיון דאיכא צער ב"ח סבר ר"י דרואין מומין כיון דליכא אלא שבות

בעלמא ור"ש סבר דאפ"ה אין רואין מיהו יש ליישב קצת דלא ניחא ליה לתלמודא לאוקמי פלוגתייהו דרואין מומין אי איכא למישרי משום צער ב"ח דא"כ אמאי קאמר ר"ש דאין רואין הא אדרבה שמעינן ליה לר"ש בפרק אלו מציאות (בבא מציעא דף ל"ב) גבי פריקה וטעינה דסבר צער ב"ח דאורייתא כדאמר רבא התם מדברי שניהם נלמד (וע"ש בחידושינו דאפשר דלמסקנא לא קיימי הכי) אע"כ סבר הש"ס בפשיטות דלא שייך להתיר שבות דראיית מומין משום ספק צער ב"ח שהרי אם לא ימצא בו מום קבוע נמצא שעבר על שבות בכדי דאכתי הו"ל כדן דין. ולפ"ז א"ש נמי הא דקאמר ר"י הנשיא בברייתא בסמוך ירד מומחה ויראה ואמר ליה ר"ש בן מנסיא הרי אמרו אין רואין כיצד נולד וכו' ואכתי מאי מהדר ליה דילמא ר"י הנשיא נמי אית ליה בעלמא אין רואין אלא דשאני הכא כיון דנפל לבור הוי צער ב"ח מש"ה שרי אע"כ כדפרישית ועיין בפי' המשניות להרמב"ם ז"ל דפירושו תמוה ולדידיה קשיא נמי טפי הך קושיא שהקשיתי וצ"ע ואין להאריך יותר:

בפירש"י בד"ה קמ"ל דאי לא הוי קבוע מעי"ט וכו' משום דמוקצה וכו' א"נ משום דעבר ואסקיה עכ"ל. עיין במהרש"ל ומהרש"א שתמה בזה על פירש"י דאמאי שבק רש"י לטעמא דמוקצה דאיירי ביה בשמעתין ולישנא דדעתיה עליה נמי הכי משמע ומהדר אטעמא אחרינא דקנסינן משום דעבר ואסקיה. מיהו למאי דפרישית לעיל יש ליישב דכיון דבסוגיא דחולין דף י"ד גבי השוחט בשבת דשקלי וטרי בה אמוראי טובי ומהדרי לאוקמי כר"י דאסורא ליומיה משום מוקצה ודחה הש"ס דלא הוי טעמא משום מוקצה משום דלית ליה לר"י מוקצה אלא היכא דדחי בידים ומש"ה מוקי לה רב אשי כר"י דמבשל דאסור ליומיה משום קנסא וא"כ לפום הך אוקימתא דמשמע דהיכא דלא דחי בידים לית ליה לר"י מוקצה ע"כ מפרש דהא דאוסר ר"י בבכור היינו משום דלא עבר ואסקיה ואפ"ה כתב נמי טעמא דמוקצה משום דבמסקנא דחולין דבתר הכי משמע דלקושטא דמילתא אית ליה לר"י מוקצה אפילו היכא דלא דחי בידים ואפילו היכא דיושב ומצפה ע"ש ועיין מה שאכתוב עוד בזה לקמן בסוף הסוגיא. ועוד דבלא"ה נמי משמע דאיתא להך טעמא דקנסינן משום דעבר ואסקיה והיינו לפי גירסת הספרים בברייתא בסמוך דגרסינן בכור תם:

בד"ה בכור תם שנפל לבור גרסינן בברייתא דלית להו מוקצה להנך תנאי בבכור דכל שעתיה דעתיה עלויה וכו' עכ"ל. וכתב מהרש"א ז"ל ואע"ג דלית ליה מוקצה מ"מ אי לאו משום דדעתיה עלויה כיון דתם הוא הו"ל כמוקצה דגרוגרות ואסור אפילו לר"ש עכ"ל. ולא ידעתי מי הכריחו לפרש כן אי משום דפשיטא ליה דרבי כר"ש ס"ל כדמשמע בפרק

כירה הא ודאי ליתא דהא לאידך גירסא שכתב רש"י דגרסינן בכור סתם מפרש רש"י להדיא דאית ליה לרבי מוקצה. והנראה דלישנא דרש"י גופא הכריחו למהרש"א ז"ל לפרש כן מדכתב בבכור אלא דלפ"ז אכתי לרש"י גופא קשה אמאי לא מפרש בפשיטות דלהך גירסא דבכור תם היינו משום דרבי כר"ש ס"ל ולאידך גירסא דלא גרסינן תם סובר רבי כר"י. והנלע"ד בזה דרש"י בא ליישב קושית התוס' מהא דשילהי מכילתין ועוד כי היכי דלא תיקשי מהך גירסא דבכור תם עליה דרב נחמן דאמר להדיא בריש מכילתין דגבי י"ט סתם לן רבי כר"י וא"כ תיקשי עליה מברייתא דהכא דהא רב נחמן גופא איירי בשמעתין בסמוך בהך ברייתא וקאמר אבא תנא אם עבר וביקרו מבוקר ועל זה כתב רש"י שפיר דמהך ברייתא ליכא לאותובי דאיכא למימר דשאני בכור דאפילו ר"ש מודה כיון דכל שעתיה דעתיה עלויה והיינו כדפרישית לעיל מסוגיא דבכורות. מיהו לאידך גירסא שכתב רש"י דר' אית ליה מוקצה נמי ליכא לאוכוחי דבעלמא כר"י ס"ל דאפשר דשאני הכא דמוקצה דבכור חמיר טפי דהוי כגרוגרות וצמוקים והיינו כדפרישית לעיל כיון דבעודן קדשים לא חזו למידי נמצא דלפ"ז ממילא נתיישב קושית התוס' מהאי דשילהי מכילתין לנכון כנ"ל בכוונת דקדוק לשון רש"י:

אלא דאכתי איכא למידק דלפום הך סברא דכל שעה דעתיה עלויה לא א"ש הא דמקשה סתמא דתלמודא לעיל בגמרא אליבא דר"י והא מוקצה הוא ומאי קמ"ל דלא ישחוט ומאי קושיא הא איצטריך לאשמעינן לאפוקי מהך סברא דכל שעה דעתיה עלויה ויש ליישב דלא ניחא ליה לתלמודא לאוקמי בהכי דאי הך רבותא אתי ר"י לאשמעינן א"כ הול"ל בהדיא בכור תם כדקאמר ר"י הנשיא משו"ה ניחא ליה לתלמודא טפי לאוקמי במום עובר כיון דהכי קושטא דמילתא דאפילו בכה"ג אית ליה לר"י מוקצה לפי' ראשון של רש"י לעיל בסמוך בד"ה קמ"ל וכדפרישית או משום קנסא דעבר ואסקיה כלשון שני של רש"י כן נראה לי ודו"ק:

ומה שכתב רש"י כאן דלית להו מוקצה להנך תנאי נראה דכוונתו אהנך תנאי דברייתא ר"י הנשיא ור"ש בן מנסיא משמיה דר"ש וכמו שאבאר בסמוך:

בד"ה אמר לו ר"ש ב"מ הרי אמרו רבותינו דורות שלפנינו וכו' דרשב"י מדורות שלפניהם היה ורבי תלמידו היה וכו' עס"ה. נראה דכוונתו דאע"ג דר"י בר אילעאי דמתניתין נמי מדורות שלפניהם היה שהרי חבירו של ר"ש ב"י היה ובר פלוגתיה ואיהו סבר במתניתין דרואין מומין אפ"ה שפיר אמר לו ר"ש ב"מ הרי אמרו כיון דרבי תלמידו דר"ש הוי מהנך ראיות דשבת ועירובין דמייתי רש"י ואני מוסיף על דבריו דבמנחות דף ע"ב מקשה סתמא דתלמודא בפשיטות ורבי לאו תלמידו דר"ש הוא ומייתי הך ברייתא גופא דשבת

ועירובין שהביא רש"י כאן אלמא דמסתמא אית לן למימר דר' כר"ש ס"ל אלא דאפ"ה הוצרך רש"י לפרש בסוף הדיבור דקאמר ליה רשב"מ לרבי הרי נחלקו בה דורות שלפנינו וניזול לחומרא עכ"ל היינו משום דלשון הרי אמרו בל' רבים הכי דייק מדלא קאמר הרי אמר ר"ש רבך ע"כ היינו משום דכיון דרבי גופא לא הביא במשנתינו אלא דברי ר"י ור"ש ולא נקיט דברי ר"ש בלשון חכמים אלמא דכל חכמי דורם של ר"י ור"ש לא אמרו בה לא איסור ולא היתר אם כן ממילא אזלינן לחומרא:

אלא דאכתי קשיא לי הך מילתא גופא שכ' רש"י וניזול לחומרא ואמאי הא איסור ראיית מומין שבות בעלמא הוא וקי"ל ספק דבריהם לקולא אלא דאיכא למימר דאפ"ה כיון דדבר שיל"מ הוא לאחר י"ט הוי ספיקא לחומרא כדאיתא לעיל בריש מכילתין דף ד' ולעיל בפירקין גבי ספק מוכן כן נ"ל בכוונת רש"י ודוק:

דף כו:

בפירש"י בד"ה בי"ט אם נולד בו מום בי"ט וכו' אפילו עבר ובקרו שהוא כמתקנו לגמרי עכ"ל. כבר כתבתי במשנתינו דלכאורה לשון רש"י בזה תמוה דהא בפ' כירה משמע להדיא דטעמא דר"ש בנולד בו מום בי"ט היינו משום מוקצה. ועוד דאדרבה משום טעמא דמתקן יש לאסור טפי בנולד בו מום מעי"ט מבנולד בי"ט דהוי מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעי"ט דקי"ל לקמן כר"י דאפילו מלאכה גמורה דוחה כ"ש הכא שקרוב לאוכל נפש עצמו. מיהו כבר כתבתי בפרק כירה ליישב כל זה לשיטת רש"י דהתם דוקא אליבא דרבה איירי כל הסוגיא דלית ליה טעמא דמתקן כדמשמע לעיל גבי טבילת כלים וכ"ש בבכור דמתניתין דאיכא צער ב"ח ומש"ה ע"כ מוקי ליה רבה לטעמא דר"ש דמתניתין משום מוקצה משום דרבה לטעמיה דאלים ליה טעמא דמוקצה בפסחים דף מ"ז ע"ב דס"ל מוקצה דאורייתא ומשו"ה משמע ליה דר"ש נמי אית ליה מוקצה היכא דאיכא כל הנך מי יימר (ולפ"ז נראה דרבה לא הוי שמיע ליה הך ברייתא דהכא או דשמיע ליה ולא ס"ל כיון דמסקינן הכא דאדא בר אוכמי משבש ותני לה) משא"כ הכא בברייתא ובכל השקלא וטריא דהכא ע"כ הוכרח רש"י לפרש דטעמא דר"ש לאו משום מוקצה הוא מכמה טעמים וקושיות שיש בה חדא דא"כ תיקשי להך גירסא דגרסינן בברייתא בכור תם והיינו שנפל ביה מום בי"ט א"כ אדמהדר ליה רשב"מ הרי אמרו אין רואין מומין דמשמע דליכא איסור אלא לכתחילה משום איסור ראיית מומין בעלמא וטפי הול"ל הרי אמרו אינו מן המוכן משום מוקצה דאסור בדיעבד ועוד דאטו בלא"ה לא הוי ידע רבי תלמידו של ר"ש אי אית ליה לר"ש מוקצה בשבת וי"ט או לא הא רבי גופא

הוא דאמר בפרק כירה (שבת דף מ"ה) לר"ש בריה גבי פצעילי תמרה דאין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצמוקים בלבד וכל שכן לפירש"י שם דטעמא דגרוגרות וצמוקים היינו דוקא משום דאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזו משא"כ פצעילי תמרה דלא דחינהו בידים משו"ה שרי אע"ג דלא חזי מאתמול וא"כ ודאי לרבי לית ליה לר"ש מוקצה בבכור דהכא בנפל בו מום בי"ט דהא לא דחינהו בידים וליכא למימר דאכתי מוקצה דבכור חמיר טפי משאר מוקצה כמו שכתבתי בסמוך בשם מהרש"א ז"ל וכ"ש למאי שהוספתי נופך משלי דמשום איסור קדשים לא חזי למידי וא"כ חמיר טפי מפצעילי תמרה דהא ודאי ליתא דא"כ אמאי מתיר ר"י בר אילעי במשנתינו אע"ג דבכל מוקצה מחמיר ר"י טפי מר"ש ומש"ה מכל הנך קושיות הוכרח רש"י לפרש טעמא דברייתא דטעמא דר"ש לאו משום מוקצה הוא מהטעם דמפרש רש"י לעיל דשאני בכור דכל שעתא דעתא עלויה אלא כולהו מילתא דר"ש במתניתין ובברייתא דהכא היינו משום מתקן לחוד ומשו"ה בנולד בו מום מעי"ט אין אסור אלא לכתחילה אבל בדיעבד שרי כיון דאינו מתקן גמור דכבר איתרע חזקת איסורו מעי"ט משא"כ בנפל ביה מום בי"ט דאכתי הוי בחזקת איסור גמור משו"ה אסור בדיעבד דהוי כמתקן לגמרי כנ"ל נכון בעזה"י בכוונת לשון רש"י ועי' עוד בסמוך:

בד"ה ושוין וכו' אבל בזו היו מודים חולקים שלפנינו ר"י ור"ש וכו' עכ"ל. נראה דפירש"י בזה היינו לפי מאי דמשמע מלישנא דברייתא השתא כדתנא לה אדא בר אוכמי בתלתא בבי משא"כ למסקנא דתלמודא בסמוך מסתבר טפי לפרש האי ושוין אדר"ש ב"מ וחכמים דברייתא דרבי אושעיא וכמו שאבאר בסמוך בל' הגמרא:

בגמ' אמר ליה רב נחמן אבא תני אם עבר ובקרו מבוקר.וקשיא לי לפי' התוס' במשנתינו דמטעמא דאין רואין מומין דהוי כמתקן לא שייך לאסור בדיעבד אלא הא דאוסר ר"ש היינו משום מוקצה איסור ראיית מומין כדמשמע בפ' כירה ואם כן היכי משכחת לה לר"ש דנולד הוא ומומו עמו דוקא אם עבר ובקרו מבוקר אבל לכתחילה לא דממ"נ אי רואין מומין בי"ט בכה"ג דנולד הוא ומומו עמו דלא הוי כמתקן א"כ לכתחילה אמאי לא ואי אין רואין דכה"ג נמי הוי כמתקן א"כ בדיעבד אמאי מבוקר הא מוקצה לר"ש מחמת איסור ראיית מומין וכ"ש דמטעם מוקצה גרידא לא שייך לחלק בין לכתחילה לדיעבד וצ"ע ליישב לשיטת התוס'. אבל לפירש"י א"ש דבדיעבד מבוקר כיון דלא הוי מתקן גמור שהרי לא היה לו חזקת איסור אבל מ"מ לכתחילה דאכתי מיחזי כמתקן כדמסקינן לקמן דלא דמי לטריפה דראיית בכור מחיים וטריפה לאחר שחיטה ולפ"ז א"ש נמי הא דקאמר אביי כוותיה דרבה בר"ה מסתברא והיינו משום דאזיל לשיטתו לקמן דלית ליה

הך סברא דראיית בכור מחיים כדקאמר דהתם בקנסא פליגי וכמו שאבאר לקמן במקומו וכ"ש הכא דמוקי לה אביי בסמוך כגון דיתבי דייני התם מש"ה רואין לכתחילה דלא מיחזי כמתקן שלא יצא מחזקת היתר כלל כן נראה לי ודו"ק:

שם ואלא קשיא הך ההיא אדא בר אוכמי היא דמשבש ותני. לכאורה משמע דהך ברייתא דאייתי רבי אושעיא בידיה ברייתא אחריתי היא ולאו היינו ברייתא דלעיל דאיירי ביה ר"י הנשיא ור"ש ב"מ אלא הני חכמים דברייתא דרבי אושעיא היינו דפליגי אדר"י דמתניתין והיינו דמוקי לה ר"נ ב"י דהני חכמים כר"ש דמתניתין וא"כ ע"כ הך ברייתא דלעיל משבשתא היא ואדא בר אוכמי הוא דמשבש ותני לה דלא ניחא לתלמודא למימר דהך ברייתא דרבי אושעיא פליגי אהך ברייתא דלעיל דא"כ הוי ג' מחלוקות אליבא דר"ש גופא ר"י הנשיא תלמידו של ר"ש ורשב"מ וחכמים דברייתא דרבי אושעיא אע"כ דכל הך בבא דרשב"מ משבשתא היא בין במאי דאמר כיצד ונקט תרי בבי ובין במאי דאמר הרי אמרו אין רואין מומין והיה צריך לומר הרי אמרו אין זה מן המוכן כברייתא דרבי אושעיא וכ"ש לספרים דגרסי בכור תם דאיירי שנפל בי' מום בי"ט הו"ל לר"ש ב"מ למימר הרי אמרו אפי' נפל ביה מום מעי"ט אין זה מן המוכן כדאיתא בברייתא בירושלמי דשמעתין ובתוספתא שלפנינו כל זה נראה לכאורה אלא דתמיה לי טובא א"כ דכולה ברייתא דלעיל משבשתא היא ועכ"פ כולה מילתא דרשב"מ ולא גרסינן אלא מילתא דר"י הנשיא לחוד והאיך אפשר לומר כן הא לקמן בשמעתין קאמר רב יוסף דתליא באשלי רברבי משמע להדיא דר"ש ב"מ וחביריו אמרו הרי אמרו ומפרשי לה קהלא קדישא משמיה דרבי דבשיטת ר"מ אמרו א"כ משמע דאדר"ש ב"מ דברייתא דלעיל קאי וכמו שפירש רש"י להדיא לקמן. ועוד דאי לא גרסינן בברייתא מילתא דרשב"מ כלל א"כ ממילא נמי דלא גרסינן הך ושוין כיון דלא איירי ת"ק באיסור ראיית מומין כלל והא ודאי ליתא דהא לקמן בשמעתין מקשה הש"ס עלה דרבה דאמר יש מוקצה לחצי שבת מהך ברייתא דושוין ובפ' אלו טרפות מייתי נמי הש"ס הך ברייתא דושוין. לכך נלע"ד הא דאמרינן אדא בר אוכמי היא דמשבש ותני לאו אכולה ברייתא בעי למימר דמשבשתא היא אלא דשפיר גרסינן לכולה ברייתא בין מימרא דר"י הנשיא ובין מימרא דרשב"מ בהנך תרי בבי דקאמר כיצד אלא הא דמשבש ותני היינו כמו חסורי מחסרא דבתר הנך תרי בבי דרשב"מ גרסינן נמי הנך חכמים אומרים דברייתא דרבי אושעיא דלפ"ז פליגי רשב"מ וחכמים אליבא דר"ש דלרשב"מ שני ליה לר"ש בין נולד בו מום מעיו"ט לנולד ביו"ט ולחכמים אליבא דר"ש בתרווייהו סובר דאין זה מן המוכן אפי' בדיעבד. נמצא דלפ"ז הא דקתני ושוין אר"ש ב"מ וחכמים קאי וא"כ שפיר אית לן למימר דהא דקתני

ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שזה מן המוכן היינו לענין דיעבד אם עבר ובקרו מבוקר כדאמר רב נחמן דהכי תני לה רב הונא אם עבר ובקרו מבוקר כן נראה לע"ד נכון ועיין מה שאכתוב לקמן גבי רשב"מ וחביריו ודו"ק:

שם בעי מיניה הלל מרבה יש מוקצה לחצי שבת וכו' איתיביה ושוין שאם נולד וכו'. נראה דלפירש"י לעיל דטעמא דר"ש בין בנולד מום מעי"ט ובין בנולד מום בי"ט אין הטעם משום מוקצה אלא משום מתקן א"כ ע"כ דעיקר הקושיא דהכא מהאי דושוין היינו אליבא דר"י דמתניתין דאיהו ודאי אית ליה מוקצה בנולד מום ביו"ט משום הכי מקשה שפיר אי ס"ד דיש מוקצה לחצי שבת ליתסר אפילו בנולד הוא ומומו עמו ואף לפמ"ש לעיל בל' שני של רש"י דאפשר דלר"י דמתני' נמי לית ליה מוקצה בבכור והיינו מהטעם שכתבו רש"י והתוס' דכל שעה דעתיה עלויה אלא הא דאוסר ר"י דמתניתין היכא שנפל בו מום קבוע בי"ט לאחר העלאה היינו משום דעבר ואסקיה אפ"ה מקשה הכא שפיר מהאי דושוין והיינו לפמ"ש לעיל דהא דמקילינן בבכור טפי מבשאר מוקצה משום דכל שעה דעתיה עלויה היינו משום דמילתא דשכיחא היא דזכרים מנגחי אהדדי כדאיתא בבכורות א"כ לפ"ז לא שייך האי טעמא בנולד הוא ומומו עמו ואם כן מקשה שפיר אי ס"ד דיש מוקצה לחצי שבת ליתסר לר"י. ומכ"ש דא"ש טפי לפי מה שהעליתי בפ' כירה דלרבה לית ליה טעמא דמתקן אלא אפילו אליבא דר"ש לא הוי טעמא אלא משום מוקצה כדמשמע מסוגיא דהתם וא"כ לפי מה שנראה דגרסינן הכא בעי מיניה הלל מרבה כמ"ש מ"ז ז"ל בס' מג"ש והכי משמע נמי מדמשני אביי אהך תיובתא וא"כ רבה הוא דאמר יש מוקצה לחצי שבת אם כן מקשה שפיר אליבא דכ"ע ומכ"ש לפי פי' התוס' בפ' כירה ובשמעתין במשנתינו דטעמא דר"ש משום מוקצה איסור ראיית מומין. ובכה"ג גופא יש לפרש אף לפמ"ש לעיל בסמוך מסברא דנפשאי דמברייתא דרבי אושעיא משמע דהאי ושוין אהנך תנאי דברייתא קאי וכתבתי ג"כ דלשיטת רש"י הוי טעמא משום מתקן ולא משום מוקצה אפ"ה א"ש דהא לפמ"ש מילתא בטעמא דהא דלא מיתסר משום מוקצה היינו מה"ט גופא דכל שעה דעתיה עלויה אם כן מקשה שפיר דבנולד הוא ומומו עמו לא שייך האי טעמא כדפרישית. כל זה לסברת המקשה מיהו למאי דמשני כגון דיתבי דייני התם א"ש בין מטעמא דמוקצה ובין מטעמא דמתקן כמ"ש רש"י לעיל בד"ה ושוין כנ"ל ודוק היטיב:

דף כז.

בפירש"י הו"ל ההוא בוכרא והיה לו בביתו כהנים סמוכין על שלחנו ואוכלין בכורות עכ"ל. אע"ג דבכור בעל מום מותר לזרים מ"מ עיקר מצותו ליתן לכהנים מדין מתנות כהונה מיהו מה שהוכרח רש"י לפרש כן כאן טפי מבכל הסוגיא דלעיל נראה דהיינו משום דקשיא ליה לרש"י אטו ר"י נשיאה לא הוי ידע דאסור לראות מומין לכתחלה בי"ט במום שנולד בי"ט אי משום מוקצה או משום מתקן ועוד דהא ר"י נשיאה בן בנו של ר' הוי וא"כ ללשון שני של רש"י משמע דבנפל ביה מום בי"ט רבי נמי מודה דאסור ואי בנפל ביה מום מעי"ט איירי כ"ש דקשה טפי למה לא הראה מומו מאתמול לכך הוכרח רש"י לפרש דלפי שהיו כהנים סמוכין על שלחנו וא"כ מצינן למימר שפיר דמעי"ט לא מצא כהנים ליתן להם מיד מש"ה לא היה רוצה להראות מומו כדי להתירו דא"כ לא היה רשאי להשהותו מלשוחטו עד שימצא כהנים ליתן להם דא"כ אתי לידי תקלה לידי גיזה ועבודה וכיון שבי"ט נזדמן לו כהנים סמוכין על שלחנו מש"ה שדריה לקמיה דר' אמי לפי שהיה סבר דמותר לראות מומין בכה"ג והיינו כרבי אבי אביו וכמו שאבאר כנ"ל ודו"ק:

בגמרא מאי הוי עלה. נראה דהא דמספקא להו היינו משום דהא דאמר רבי זירא אנא מסתברא אמרי מדקתני להא דר"ש בל' חכמים אכתי ליכא ראיה גמורה דהלכה כר"ש דהא קי"ל דאין למידין הלכה מברייתא וקי"ל נמי דמחלוקת במתניתין וסתם בברייתא לא מיקרי סתמא ואם כן אפשר דהדרינן לכללן ר"י ור"ש הלכה כר"י וכ"ש דא"ש טפי למאי דפרישית לעיל דאפשר דהני חכמים דברייתא היינו חבירו של ר"ש בן מנסיא ואליבא דר"ש אמרו וכתבתי ג"כ דהא דאמרינן לעיל דהך ברייתא דת"ר אדא בר אוכמי הוא דמשבש ותני לה לאו מילתא דפסיקא היא דהא לאביי ודאי לאו משבשתא היא ולכאורה מריהטא דסוגיא דמייתי סתמא דתלמודא מהך דושוין שאם נולד בשמעתין ובכמה דוכתי משמע דלאו משבשתא היא וא"כ לפ"ז ליתא להך ברייתא דוחכמים אומרים כיון דקשיא ברייתות אהדדי וא"כ לפ"ז היינו דמספקא ליה לתלמודא הכא וקאמר מאי הוי עלה כן נ"ל ועיין עוד בסמוך:

שם אלמא קסבר ר"מ וכו' ומינה ראיית טרפה אפילו בי"ט וכו' ופירש"י בד"ה ומינה דכיון דחשיבא כולי האי הוי כמתקן עכ"ל. ונראה לי להוסיף על דבריו דלאו בחשיבות לחוד תליא מילתא אלא שמעיקר הדין כן הוא דכיון דראיית טרפה לאחר שחיטה א"כ הא קי"ל דבהמה שנשחטה בחזקת היתר עומדת ומש"ה לא מיחזי כמתקן משא"כ בבכור דאין מתירין אלא מחיים דוקא אם כן מעיקרא הוי בחזקת קדשים ובחזקת איסור משו"ה

אסור לראותו בי"ט ולהתירו דהוי כמתקן גמור כמ"ש רש"י לעיל בד"ה ושוין כדפרישית התם כנ"ל:

שם אמר ליה אביי אטו התם ברואין מומין פליגי בקנסא פליגי. ולכאורה יש לתמוה טובא בהא דקאמר ליה אביי לרב יוסף הכי הא רב יוסף לאו משמיה דנפשיה קאמר אלא מפומיה דאשלי רברבי דאמוראי קדמאי ותנאי גופא איירי בה ורבי גופא משמיה דקהלא קדישא אמר דרשב"מ וחביריו בשיטת ר"מ אמרוה וא"כ אטו מי פליג אביי אכל הנך תנאי ואמוראי. והנלע"ד בזה דעיקר שקלא וטריא דאביי ורב יוסף היינו דרב יוסף סבר דכיון דרבי גופא אמר משום קהלא קדישא דרשב"מ וחביריו בשיטת ר"מ אמרו א"כ מסתמא דאע"ג דר' גופא שהוא ר"י הנשיא אומר לעיל בברייתא דת"ר דרואין מומין אפ"ה בתר דאמר ליה ר"ש ב"מ הרי אמרו אין רואין ודאי קיבלה מיניה מדיהיב רבי דעתיה לאהדורי אטעמיה דרשב"מ ולבתר דשמע מקהלא קדישא דרשב"מ וחביריו בשיטת ר"מ אמרוה א"כ ודאי קיבלה מיניה וכמו שפירש"י דר"ש ור"מ הוי תרי לגבי רבי יהודה. נמצא דכל זה לפי מאי דס"ד דרב יוסף דקושטא דמילתא הכי הוא דר"ש בשיטת ר"מ אמרוה ובהא מהדר ליה אביי שפיר דקושטא דמילתא לאו הכי הוא כיון דר' יוחנן אמר דר"מ ור"י בקנסא פליגי ומתניתין נמי דייקא הכי כדאמר ר"נ ב"י א"כ לפ"ז אית לן למימר איפכא דאדרבה רבי מה"ט גופא לא קיבלה מדרשב"מ מה שאמר הרי אמרו אלא דרשב"מ וחביריו מיטעא קא טעו דאינהו סברי דטעמא דר"מ דראיית בכור מחיים דוקא דין גמור הוא וא"כ לפ"ז ודאי ר"מ ור"ש חדא מילתא היא כדפרישית ור' גופא סבר דלקושטא דמילתא טעמא דר"מ אינה אלא משום קנסא דהא רבי שסידר המשניות קתני בהדיא במילתא דר"מ הואיל ונשחט דהיינו לשון קנס ולא קתני סתמא ר"מ אוסר אלמא דמדינא שרי אפילו לאחר שחיטה והיינו נמי מטעמא דפרישית לעיל דחזקת איסור דבכור נמי לאו חזקה אלימתא היא דאדרבה כיון דשכיחי דמנגחי אהדדי שכיח דנפל ביה מומא כדאיתא בבכורות ומש"ה בכל שעתא דעתיה עלויה כמו שפירש"י לעיל בלישנא קמא אליבא דר"י הנשיא דמה"ט לא מיקרי מוקצה ומה"ט גופא נמי מותר לראות דלא מיחזי כמתקן כן נ"ל נכון בעזה"י ותו לא מידי ודו"ק היטיב ועיין בק"א:

דף כז:

במשנה בהמה שמתה וכו' ומעשה ושאלו את ר' טרפון עליה ועל החלה שנטמאה ופירש"י אפילו לתתה לכלבו אסור בי"ט וכו' דרחמנא אחשבה וכו' עכ"ל. וכ"כ רש"י בפסחים בפרק אלו עוברין (פסחים ד' מ"ו) ע"ש ואע"ג דלכאורה משמע מל' רש"י בפ"ק

דפסחים דף ה' ע"ב להיפך במה שפירש שם גבי ש"מ מדר"ע תלת אלא שכבר כתבתי שם בפ"ק ליישב בזה שיטת רש"י לנכון. מיהו נראה דמ"ש רש"י דרחמנא אחשבה לאו אחלה שנטמאת קאי דעיקר קרא לא איירי אלא ביום דשריפתן מן התורה משא"כ בחלה דעיקר שריפתה לא הוי אלא מדרבנן משום דדמיא לקדש אי נמי משום תקלה כמו שפירש"י להדיא בפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ה) וא"כ לפ"ז מה שכתב כאן דאין מבערין חלה בי"ט משום דרחמנא אחשבה היינו משום דגזרינן תרומה וחלה אטו קדשים אלא שהתוס' כתבו שם בפרק במה מדליקין דאפשר דעיקר דין שריפת תרומה וחלה נמי מדאורייתא וע"ש בחידושינו:

בתוס' בד"ה ועל החלה שנטמאת וכו' וקשה דהא דאין שורפין וכו' היינו טעמא וכו' לעשות אש ולעסוק בשריפתו וכו' עכ"ל. גם בזה הארכתי בפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ג ע"ב) ודף כ"ד ע"ב בל' התוס' דרש"י נזהר בזה במ"ש דרחמנא אחשבה וכוונתו דרחמנא לאו משום מלאכת הבערה אסרה אלא מגזירת הכתוב דהא ודאי אפילו אם אש מוכן לפניו אפ"ה אסור ואי משום הבערת הקדשים עצמו נמי ליכא לא מיבעיא למאי דקי"ל מלאכה שאצ"ל שרי מדאורייתא אפילו בשבת א"כ הא נמי מלאכה שאצ"ל היא אלא אפילו לר"י דאמר מלאכה שאצ"ל חייב אפ"ה נראה דמודה בכה"ג דפטור משום דמקלקל גמור הוא אי הוי רשאי ליתן לפני כלבו כן נראה לי ליישב שיטת רש"י וע"ש בחידושינו באריכות:

בפרש"י בד"ה בבהמת קדשים וכו' אפילו למ"ד פודין בי"ט לא פרקי לה עכ"ל. ולא ידעתי למה הוצרך לכך דהא ודאי הך בהמת קדשים בבכור איירי דהא ר' טרפון לאחר חורבן טובא הוי דלא אשכחן בהמת קדשים אלא בבכור לחוד (והכי איתא להדיא בירושלמי) א"כ בבכור ודאי לא שייך פדיון כיון דקדושתו מרחם וצ"ע:

בגמ' הב"ע במסוכנת וד"ה. פי' דלפ"ז הא דנקיט בהמה דומיא דחלה דקדושה היינו משום דבקדשים מילתא דפסיקא הוא דאפילו במסוכנת אסור משא"כ בבהמת חולין הוי שרי אליבא דר"ש ועיין בזה בס' יש"ש באריכות וגם בס' בעל המאור האריך בזה והקשה על שיטת הרי"ף דפסק כהך אוקימתא דאיירי בבהמת קדשים ובמסוכנת אע"ג דפסק במוקצה בי"ט כר"י והוי כתרתי דסתרן אהדדי ותירץ בזה בעל המאור לפי שיטתו דהא דקי"ל בי"ט כר"י היינו דוקא במוקצה דלא שייך בשבת כגון בקוע עצים או מוקצה מחמת איסור שחיטה או צידה דלא שייך בשבת משא"כ הכא בבהמה שמתה דאיסור מוקצה הוא היינו משום דאתמול לא קיימי לכלבים ודבר זה נוהג בין בשבת ובין בי"ט א"כ לפ"ז לא שייך להחמיר בי"ט יותר מבשבת:

מיהו באמת שאין זה מספיק לשיטת הרי"ף דלית ליה האי כללא של בעל המאור כמ"ש הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות בריש מכילתין ע"ש וא"כ הדרא קושיא לדוכתא לפי' הרי"ף ולפי גירסתו דלא גרס וד"ה וכדמשמע נמי מל' רש"י בשמעתין דלא גריס לה משום דמוקי לה כר"ש דוקא דאי לר"י אפילו מסוכנת דחולין שרי. אמנם לע"ד יש ליישב שיטת הרי"ף בענין אחר דכיון דעיקר דינא דמתניתין אינו אלא לענין טילטול לחוד דהא בהמת קדשים לא חזי לכלבים אע"כ דלענין טילטול איירי כדקתני לא יזיזנה ממקומה מיהו כיון דעיקר איסור טילטול בזה אינה מחמת איסור אלא משום מיגו דאיתקצאי בה"ש א"כ אפשר דהרי"ף נמי מודה לסברת בעל המאור דאין להחמיר בי"ט יותר מבשבת וכמו שאבאר בק"א בכללי דיני מוקצה די"ט ודו"ק:

דף כח.

במשנה אין משחיזין את הסכין בי"ט אבל משיאה על גבי חבירתה ופירש"י בד"ה אבל משיאה היינו משום דמשנה מדרך חול. ולפ"ז נראה דאסור ברישא להשחיזו היינו משום דהוי כעובדא דחול דומיא דמתניתין דלעיל אלא דלפ"ז קשה הא דאמר רב חסדא בסמוך דמתניתין דלא כר"י והא אפילו כר"י נמי מיתוקמא כיון דהוי טעמא משום עובדא דחול ואפשר דרבי יהודה נמי מודה דאסור. והנראה בזה דאה"נ דרב חסדא לאו אפשטא דמתניתין קאי אלא אהך לישנא בתרא דאיכא דמתני להא דר"י אמר שמואל אסיפא אהא דאמרינן אבל משיאה על גבי חבירתה להעביר שמנוניתה דוקא אבל לחדדה אסור וא"כ לפ"ז ע"כ לא הוי טעמא משום עובדא דחול דהא בכה"ג דמשיאה ע"כ ליכא עובדא דחול מדשרי להעביר שמנוניתה אע"כ דטעמא דאסור לחדדה היינו משום דמיחזי כמתקן כלי וכן נראה ג"כ מהא דמסיים אהאי לישנא מכלל דבמשחזת אפילו להעביר שמנוניתה אסור והיינו ע"כ משום דבמשחזת לעולם מיחזי כמתקן. ואף לפמ"ש הר"ן ז"ל דבמתקן כלים אפילו ר"י מודה דאסור כמו שאבאר מ"מ היינו דוקא במשחזת של אבן ולא במשחזת של עץ וכיון דלהאי לישנא בתרא משמע דאפילו במשחזת של עץ אסור ואפילו להעביר שמנוניתה אע"ג דבכה"ג לאו מתקן גמור הוא אע"כ דאפ"ה אסור משום דמיחזי כמתקן מש"ה קאמר ר"ח שפיר דהוי דלא כר"י ונמצא דלפ"ז יפה עולין דברי רש"י לפי דרכו לפרש המשנה כפשטה ומדלא מפליג מתניתין בין של עץ לשל אבן ולא מפליג נמי בין להעביר שמנוניתה ובין לחדדה אלא בין השחזה למשיאה א"כ ממילא משמע דטעמא משום דעובדא דחול היא כן נ"ל בשיטת רש"י וכן מצאתי בל' הר"ן ז"ל לפרש

כן אוקימתא דרב חסדא אלא שקיצר במובן פי' המשנה שכתב ג"כ לשון רש"י דמשמע דטעמא משום עובדא דחול וצ"ע:

מיהו בעיקר שיטת הר"ן שנתן טעם לדבריו דהא דאוסר ר"י לתקן כלי לצורך אכילה במשחזת של אבן היינו משום דאין להתיר במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמה דאסרינן בדבר שהוא מלאכת עבודה ממש ודרכה לעשותה לימים רבים וכו' ע"ש ולע"ד אין נראה כן משיטת התוס' שהקשו בפ' המצניע דכיון דמותר לגבן בי"ט אע"ג דבשבת חייב משום בונה דאם כן יהא מותר לבנות בית ביום טוב למאי דקי"ל מתוך ולפי סברת הר"ן לא הוי קשה מידי דהא לבנות בית הוי מלאכת עבודה גמורה אע"כ דלית להו הך סברא דהר"ן ז"ל ועיין מ"ש בזה בפ"ק דף י"ב ובכמה דוכתי ודו"ק:

דף כח:

בגמרא איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם בי"ט גם בזה פירש"י דהיינו משום דהוי כעובדא דחול כיון דאוושא מילתא אבל הרמב"ם ז"ל כתב טעם אחר דאסור להראות סכין לחכם שמא ימצא בו פגימה וילך וישחיזנה במשחזת וע"ש במ"מ שכתב שהרשב"א ז"ל הסכים לפירש"י אלא שהרב אלפס כתב עוד טעם אחר בשם בה"ג דהא דאסור להראות סכין לחכם היינו שמא לא ימצא חכם וילך חוץ לתחום ולכאורה יש לתמוה דאם כן יהא אסור להראות טרפה מטעם זה. ויש ליישב כיון דראיית טרפה גופא מילתא דלא שכיח היא דרוב בהמות כשירות הן מש"ה לא גזרו שמא ילך חוץ לתחום דהוי נמי מילתא דלא שכיחא משא"כ להראות סכין לחכם דלא סגיא בלא"ה שייך שפיר הך גזירה כן נראה לי:

בתוס' בד"ה רבינא אמר מידי דהוי אקוץ בר"ה וכו' אע"ג דהוי מלאכה. נראה שכוונתם בזה היינו ממאי דמסיק רבינא התם בפ' כירה (שבת דף מ"ב) דקוץ בר"ה שרי בכרמלית אפילו טובא היינו יותר מד' אמות מש"ה כתבו שפיר דהוי מלאכה אע"ג דד' אמות דכרמלית לא הוי מלאכה דאורייתא מ"מ איקרי שפיר מלאכה שהיא משום שבות דמשמע להו דחמיר טפי מאיסור טילטול דמוקצה אבל אין לפרש דבריהם מהא דשרי רבינא לטלטל פחות פחות מד"א בר"ה דאיסורא כי האי נראה דקיל טפי מאיסור מוקצה דהא אפילו משום פסידא דממונא שרינן לה ולא מיקרי מלאכה כלל כן נראה לי:

בא"ד וקשה דמשמע הכא דרבינא וכו' אבל קשה מדשמואל אדשמואל וכו' עס"ה ועיין בישׁ"ש שהוסיף ביאור דשפוד שצלו בו הוי כמו נולד ע"ש באריכות. ולענ"ד לא ידעתי למה נצרך לכל זה דהא ודאי הא דשרי ר"ש במוקצה היינו דוקא לצורך גופו או מקומו אבל מחמה לצל מודה דאסור כמ"ש התוס' בס"פ כירה וכ"ש שלא לצורך כלל א"כ שפיר

איצטריך מילתא דשמואל ורבינא לאשמעינן דשפוד שצלו בו מותר לטלטלו אפילו שלא לצורך כלל אלא כדי שלא יזוקו בו כן נ"ל ועדיין צ"ע:

דף כט.

במשנה אומר אדם לחבירו מלא לי כלי זה וכו' ולכאורה כולה מתני' דהכא ובסוף פירקין דהולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו שייך בשבת כמו בי"ט כדמשמע מלשון הטור והש"ע ועיין בספר יש"ש דשמעתין אלא הא דנקיט לה בי"ט היינו משום גררא דמתניתין דלעיל דאין נימנין על הבהמה ופלוגתא דר"י ורבנן בשוקל בשר דלא שייך כלל בשבת כ"א בי"ט מש"ה נקיט להנך נמי בי"ט וה"ה לשבת ועוד נראה לי משום דעיקר רבותא דמתניתין משמע דלאיסורא נקיט לה משום פלוגתא דר"י ורבנן לענין מדה אבל בהא דאומר לחבירו מלא לי כלי זה ליכא שום רבותא בכחה דהיתירא ואפילו למאן דמפרש בסמוך דבכלי העומד למדה הוי פלוגתא דר"י ורבנן וא"כ ע"כ איכא לרבותא להיתירא בעומד למדה דלרבנן שרי אפ"ה כיון דהך שריותא לא נזכר בפירוש במתניתין אלא מדיוקא א"כ ע"כ דעיקר מתני' לאיסורא אתי לר"י אמר שמואל בכלי המיוחד למדה ולאוקימתא דרבא שלא יזכיר לו שם מדה מש"ה נקיט לרבותא דאפילו בי"ט אסור אע"ג שהוא באוכל נפש עצמו וכ"ש בשבת:

אלא דמל' הרמב"ם ז"ל בחיבורו בהלכות שבת והלכות י"ט משמע קצת לחלק בין שבת לי"ט וכמו שדקדקו מהר"י אבוהב והב"י בטוא"ח סי' שכ"ג אלא שדחו הך פירושא והעלו שאין לחלק בין שבת לי"ט ונדחקו לפרש פירוש אחר בכוונת הרמב"ם ז"ל אלא דלפ"ז קשיא ליה משקלא וטריא דשמעתין בסמוך דבעי למימר מעיקרא דפלוגתא דר"י ורבנן היינו משום שמחת י"ט א"כ משמע דבשבת כ"ע מודו ויש להחמיר כדר"י ואפשר ליישב בדוחק דלענין שבת נמי שייך הך פלוגתא לענין עונג שבת כדמשמע לעיל בפרק י"ט דף י"ז ע"ב ע"ש ועדיין צ"ע ודו"ק:

בגמ' אמר ר"י אמר שמואל וכו' אבל כלי העומד למדה ימלאנה ופירש"י דהעומד למדה היינו שכשישבר זה בא זה תחתיו אבל עדיין לא מדד בו עכ"ל. אבל הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות כתב דעומד למדה היינו שעדיין לא נעשה בדיוק וכו' ע"ש:

דף כט:

במשנה הולך אדם אצל חנוני הרגיל אצלו וכו' כבר כתבתי במשנה דלעיל דהך מתניתין דהכא שפיר שייך בשבת כמו בי"ט אלא אגב גררא דמתני' דלעיל נקיט לה בי"ט. מיהו

לפי' השני שכתבתי במתני' דלעיל דמשום דעיקר מילתא לאיסורא קתני לה דלהיתירא ליכא רבותא משו"ה קתני לה בי"ט לרבותא וא"כ כאן במשנתינו לא שייך לפרש כן דהא כולה להיתירא קתני לה אלא דאפשר דכיון דמסיים בה שכן דרך ב"ה להיות מונה בתוך ביתו ממילא שמעינן דבדברים שאין דרך ב"ה למנותן בתוך ביתו הוי שפיר רבותא לאיסורא דאפי' בי"ט אסור כנ"ל וק"ל:

בתוס' בד"ה שלא יזכיר לו סכום מדה וכו' וסכום מקח וכו' וקשה דפשיטא דאסור וכו' עס"ה. עיין במהרש"א ובס' מג"ש למ"ז ז"ל שהאריכו בזה בכוונת התוספת. ולע"ד נראה דודאי אסכום מקח דרשב"א קאי אלא דמעיקרא הוי משמע להו דאמנין בצים ואגוזים דלעיל מיניה קאי ובכה"ג אומר רשב"א שלא יאמר תן לי קב בצים ואגוזים ואני אתן לך כך וכך דינרין ע"ז מקשה שפיר פשיטא דאסור דהוי דרך מקח וממכר גמור לכך כתבו פי' אחר בשם ר"ח דגריס סכום מנין וסכום מקח לפ"ז שפיר איירי ששער מקח הבצים ואגוזים ידועים לכל ואינו רוצה להזכיר עתה סכום המקח בדרך מקח וממכר אלא בדרך חשבון זכרון בעלמא שידע כמה חייב לו בין הכל וס"ד דבכה"ג שרי קמ"ל ר"א דאפ"ה אסור כנ"ל:

סליק פרק שלישי

המביא פרק רביעי

המביא כדי יין ממקום וכו' לפי' התוס' איירי הך מתניתין דוקא בי"ט אבל בשבת אדרבה להביאן על כתיפו גרע טפי דלמעוטי בהלוכא עדיף ומהטעם שכתבו לחלק אלא דמל' הפוסקים הטור והש"ע משמע דאין לחלק בין שבת לי"ט אלא מה שהקשו בתוס' דהכא משמע דלמעוטי במשוי עדיף והתם משמע דלמעוטי בהילוכא עדיף כתב הר"ן דשאני הכא דכיון דעיקר הטעם משום דהוי כעובדא דחול משום הכי ודאי למעוטי במשוי עדיף משא"כ האי דפרק מפנין הוי טעמא משום טירחא וכ"כ הב"י בא"ח סי' שכ"ג. ובלא"ה יש לי לדקדק על מ"ש התוס' לחלק בין שבת לי"ט משום דבשבת אינו יכול להוציא לחוץ ואין רואין אותו משא"כ בי"ט דרואין אותו וכו' דאם כן תיקשי לרב דאמר כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית עין אפילו בחדרי חדרים אסור וי"ל וק"ל:

דף ל.

בגמ' דהא תוספת יה"כ דאורייתא הוא ואכלו ושתו עד שחשיכה וכו' בל' הש"ע משמע דבנשים איירי וכן נראה מל' הרא"ש ז"ל שכתב וחזינן להו משמע דאהני נשי דלעיל קאי אלא שיש לי לדקדק דאם כן אמאי אמרינן הכא דתוספ' יה"כ דאורייתא ופירש"י דנפקא

לן מועניתם את נפשותיכם בתשעה וא"כ לפ"ז לא הוי אלא מצות עשה והא ק"ל מ"ע שהז"ג נשים פטורות ונהי דבעיקר עינוי דיה"כ עצמו ודאי הושוו נשים לאנשים לכל עונשין שבתורה משא"כ תוספת יה"כ דליכא עונש וא"כ מנ"ל דאסורות.)עיין בסוכה כ"ח ע"ב סותר לדבריו אלה(. ויש ליישב דאע"ג דבל' עשה כתיב מ"מ כיון דהוי שב ואל תעשה דלא תאכל ולא תשתה לא הוי בכלל מ"ע שהז"ג והיינו דוקא בעשה גמור שהיא בקום עשה וכיוצא בזה כתבתי גבי שריפת קדשים לענין דנשים אסורות להדליק בשמן שריפה. ועוד דכיון דאיצטריך קרא ביומא בפרק יה"כ למעוטי תוספת מאיסור עונש כרת אם כן ממילא משמע דלאו מיהו איכא אלא משום דבעינוי לא שייך לשון לאו משו"ה כתבו בלשון עשה כדאיתא התם דף פ"א ע"ש:

דף ל:

בגמרא אין מביאין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה ומקשה בגמרא מ"ש מן הסוכה דלא דקא סתר אהלא מן הסמוך לה נמי קסתר אהלא נ"ל דלא מצי לאקשויי בפשיטות הא קסתר אהלא משום דלכאורה אין כאן איסור סתירה מדאורייתא דהא כל סותר מקלקל הוא ולא מחייב אלא בסותר על מנת לבנות כדאיתא בפרק במה מדליקין (שבת דף ל' ע"ב) והכא סותר על מנת שלא לבנות הוא אלא דאפ"ה איסורא דרבנן מיהא איכא ופשיטא לתלמודא דאפ"ה אין להתיר משום שמחת י"ט והכי נמי מוכח לקמן בדף הסמוך דאפילו לרבי מאיר דאמר פוחת לכתחלה ונוטל מקשה בגמרא והא קסתר אהלא ומוקמינן לה באוירא דליבני דוקא דלא שייך בכה"ג שום סתירה דאורייתא והו"ל תרתי דרבנן דהא הוי נמי סותר על מנת שלא לבנות ואפ"ה פליגי ר"מ ורבנן משא"כ הכא דהוי אהל גמור ושייך איסורא דאורייתא היכא דהוא על מנת לבנות אפילו רבי מאיר מודה. אלא דאכתי קשה לי דה"נ הוי תרתי מדרבנן למאן דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה ואם כן דמי לגמרי לחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דאמרינן לעיל דף ח' דמשום שמחת י"ט מותר לכתחלה כמ"ש התוס' שם בד"ה ואינו צריך וע"ש ובחדושינו וא"כ ה"נ דכוותיה וא"כ איכא למימר דאפילו רבנן דאסרי לכתחלה גבי בית מלא פירות משום דהתם צריך מיהא לגופיה לסתירה זו כדי ליטול הפירות משא"כ הכא אין צריך אלא לעצים והו"ל לגמרי כההיא דעפר תיחוח לכיסוי דפשיטא לן לעיל דשרי ואולי יש לחלק והיינו דהוצרך הש"ס להקשות מכח מאי שנא מן הסוכה דלא דקסתר אהלא וא"כ ע"כ מתוקמי כרבי יהודה דמחייב במלאכה שא"צ לגופה ואי משום מקלקל הו"ל חדא מדרבנן ואסור אפילו גבי שמחת י"ט א"כ מן הסמוך לה נמי. אלא דלפ"ז אכתי קשה

הא דמקשה הש"ס בסמוך בברייתא אהא דר"י מתיר והא קא סתר אהלא ומאי קושיא דלמא לר"ש מותר לכתחילה משום שמחת י"ט דהו"ל תרי מדרבנן מיהו שם בתוספתא פרק במה מדליקין משמע מל' התוספתא דלא ברירא מלתא דבעינן סותר על מנת לבנות בשבת אליבא דר"ש דפוטר במלאכה שאינו צריך לגופה ולא אשכחן במשכן שהיה סותרין על מנת לבנות במקומו ואם כן אפשר דלר"ש מחייב בסותר אפילו במקלקל כמו בחובל ומבעיר לפרש"י בשבת דף ק' וא"כ לכ"ע לא הוי אלא חדא מדרבנן וא"ש טפי דלא דמי לבית מלא פירות דלקמן ושם אבאר יותר בעזה"י:

שם א"ר יהודה אמר שמואל מאי סמוך סמוך לדפנות ורבי מנשה מוקי לה באסורייתא ולכאורה לפ"ז שנה התנא משנה שאינה צריכה דפשיטא דסותר אסור בי"ט ובסמוך לדפנות אי באסורייתא דלא שייך סותר פשיטא דשרי ולמאי דפרישית בסמוך א"ש דקמ"ל דאע"ג דבסוכה גופא ליכא סתירת אהל אלא מדרבנן מהני טעמי דפרישית אפ"ה לא שרינן משום שמחת יום טוב לכתחלה וכדפרישית:

ועי"ל דעיקר רבותא דמתניתין דאפילו בסוכה נופלת העצים אסורים משום מוקצה אי בסוכה בריאה ולאשמעינן דאפילו ר"ש מודה היכא שאין עומד ומצפה או בסוכה רעועה ואליבא דרבי יהודה למאן דפסיק כוותיה אפילו בי"ט והיינו דלא מכרעא מתני' דהכא כלום לענין מוקצה דדייק הש"ס בריש מכילתין ולפ"ז קשיא לי להיפך למאי דפרישית בסמוך דאפשר דלא שייך בכה"ג סתירת אהלא אלא מדרבנן אלא דמכח מ"ש דמקשה א"כ בפשיטות הו"מ לשנויי דלעולם בתרווייהו לאו משום סתירת אהל אירי אלא דעצי סוכה גופא אסורה משום מוקצה שעומדת לבנין והו"ל כמו הני ליבני דשרגינהו ואקצינהו לבנין דאסירי לקמן וה"נ דכוותיה כיון דבסוכה דעלמא אירי הרי הן לגמרי מוקצה שעשאן בנין ובדיל מינייהו אבל בעצים הסמוכין לה שלא הקצום מדעתו לבנין שריין דלא גרע מיושב ומצפה או שהתנה עליהם שיבואר דינן בסמוך:

מיהו מל' רש"י בסמוך נראה להדיא דלא שייך בעצי סוכה שום מוקצה אלא מחמת סתירת אהל וצריך לומר דלא שייך כאן מוקצין לבנין שאין כאן בנין גמור אלא אהל עראי ואפ"ה לענין איסור סתירת אהל הו"ל לגמרי כאהל גמור ולא דמי לכילת חתנים ושאר אהל עראי דיש מהן מותרין לכתחלה ויש מהן פטור אבל אסור מדרבנן ולדעתי עדיין צ"ע:

שם אמר רב נחמן ב"י הכא בסוכה נופלת עסקינן ור"ש לטעמיה וכו' דתנן מותר השמן וכו' ור"ש מתיר הא דמייתי מברייתא דמותר השמן ולא ממתני' דקאמר ר"ש כל הנרות מטלטלין ומתיר בנר שכבה היינו משום דלענין טלטול הנר שהוא בסיס לאיסור אירי

ואין זה ענין למוקצה דהכא דאיירי אי מותר להנות בעצי מוקצה להסיק בהן והיינו דמדמי להו למותר השמן אבל קשיא דלמא הא דמתיר רבי שמעון התם מותר השמן ולא קחשיב לה מוקצה מחמת איסור כיבוי היינו משום דאזיל לטעמיה דמלאכה שא"צ לגופה פטור והוה ליה מוקצה מחמת איסור דרבנן דלדידיה לא הוי איסור כיבוי מדאורייתא אלא כשמכבה לעשות פחמין דוקא ורבי יהודה דאוסר היינו נמי לטעמיה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב והו"ל מוקצה מחמת איסור דאורייתא מיהו לפמ"ש לעיל בסמוך דההיא סותר אהלא דהכא לא הוי נמי אלא איסורא דרבנן אתי שפיר סוגיא דהכא. אבל מ"מ קשיא הא דאמרינן בעלמא דרבי שמעון לית ליה מוקצה ואפילו מחמת איסור דאורייתא ומייתי מההיא דמותר השמן ואכתי מי דמי דלמא שאני הכא דלר"ש הו"ל מוקצה מחמת איסור דרבנן משא"כ בדאורייתא אפשר דמודה לא מיבעיא לשיטת רש"י לקמן גבי בית מלא פירות דמחלק בהדיא בין מוקצה מחמת איסור דאורייתא לדרבנן אלא אפילו לשיטת התוספות לקמן דמייתי מסוגית הש"ס דלרבי יהודה דאוסר במוקצה אין לחלק אכתי קשה אסוגית הש"ס גופא מנ"ל דר"ש פליג כולי האי אדר"י דלמא דוקא במותר השמן פליג דלדידיה הוי מדרבנן משא"כ בדאורייתא מודה אם לא שנאמר דלמסקנת התוספת אין לחלק בשום ענין באיסור מוקצה בין מחמת איסור דאורייתא לרבנן דסוף סוף ודאי הקצה מדעתו בין השמשות וע"כ הא דמתיר ר"ש משום דלית ליה מיגו דאתקצאי בין השמשות ועוד אפרש בזה בסמוך ושיטת רש"י יבואר לקמן בעזה"י בסוגיא דבית מלא פירות שנפחת:

שם מי דמי התם אדם יושב ומצפה כו' הכא אדם יושב ומצפה מתי תפול סוכתו פירוש וכיון דאין יושב ומצפה פשיטא לתלמודא דר"ש נמי אית ליה מוקצה כדאמרינן פרק כירה דמודה ר"ש בכוס וקערה ועששית דלא יזיזם ממקומם וכ"כ הר"ן ז"ל אלא דלע"ד מהתם אין ראיה דשאני התם דדחיה בידים וכמ"ש שם התוספות משא"כ הכא בסוכה דעלמא דלא דחייה בידים איכא למימר דשרי ר"ש אפילו באין יושב ומצפה מיהו יש להביא ראיה מהא דקאמר ר"ש לעיל גבי בכור שנפל לבור כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן ומסקינן בפרק כירה דה"נ משום דאין יושב ומצפה ע"ש:

שם ומי מהני בה תנאי והא אמר רב ששת משום ר"ע מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה וכו' ופשיטא ליה לתלמודא כיון דמדאורייתא אסורין לא מהני שום תנאי וכ"ש למאי דילפינן בהקישא מחגיגה ונהי דלפירוש התוספת בנפלה מותרין מדאורייתא היינו משום דבחגיגה גופא אשכחן כה"ג דקדשים שמתו יוצאין מידי מעילה דבר תורה כדאיתא במעילה וכן אם נפל מום קבוע מותר ע"י פדייה והכא לא שייך קדושין קדושת

הגוף משא"כ לענין תנאי מדמה שפיר לחגיגה ועוד נ"ל דעיקר קרא להכי הוא דאתא דאי לאשמעינן איסור גרידא בלא"ה אסורין משום ביזוי מצוה דלכאורה הוי מדאורייתא כדאמרינן בפ' במה מדליקין אבוהון דכולהו דם וע"ש בתוספות דלכאורה משמע שסברות חלוקות הן אי ביזוי מצוה דאורייתא או מדרבנן וע"ש ואכתי קשיא לי דמאן דיליף מחגיגה משמע דלא מיתסר אלא סכך גופיה אבל דפנות ודאי לא איתקשו לחגיגה כדמשמע בסוכה פ"ק למאן דיליף דאין מסככין בדבר המקבל טומאה מחגיגה ואפ"ה בדפנות מודו כ"ע דשרי ולא איתקש לחגיגה וא"כ מאי מקשה הכא ומי מהני תנאה דלמא אדפנות קאי וכ"ש לאוקימתא דר' יהודא דמפרש האי מן הסמוך לה דמתני' סמוך לדפנות משא"כ בסכך אפילו בסמוך לה אסור אלא דפשטא דמתני' אדפנות קאי וא"כ בברייתא נמי דקתני בהאי לישנא משמע דאדפנות קאי:

מיהו בשבת פרק כירה כתבו התוספת דאיכא דגרסי בברייתא ולא מן הסמוך לה ואם כן משמע להדיא דקאי אסכך אפילו לאוקימתא דר' יהודא משא"כ להני דגרסי אלא מן הסמוך לה כמו במתני' ודאי קשה מיהו על המקשה דהכא לק"מ דאפשר דאיהו נמי ס"ד דאפילו במוקצה מחמת מצוה דרבנן כדפנות וכיוצא בהן ואפ"ה אסירי לגמרי כמו מוקצה מחמת מצוה דאורייתא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכמו שצריך לומר בע"כ דכן סברת המקשה בסמוך לענין נוי סוכה אבל על המסקנא דמחלק הש"ס בין נוי סוכה לעצי סוכה ואפ"ה מוקי לברייתא דהכא בסוכה דעלמא לפרש"י ואם כן הדרא קושיא לדוכתא מאי דוחקא לאוקמי בסוכה דלמא הו"ל לאוקמי בסוכה דמצוה ואדפנות קאי דנהי דדפנות נמי בתחילה הוקצו מחמת איסור דסתירת אהל אפ"ה האי מוקצה לא מהני בה כלל אלא לענין י"ט ראשון משא"כ בח"ה לא שייך בהו מוקצה מחמת איסור אלא מוקצה מחמת מצוה דרבנן בדפנות אם כן י"ל דמהני תנאי וכ"ש דלשיטת הקונטרס לקמן גבי בית מלא פירות אפילו במוקצה מחמת איסור מחלקינן בין איסור דאורייתא לרבנן מיהו לפירש"י י"ל דכיון דלמסקנא מוקצה מחמת איסור לא חמיר כמו מוקצה מחמת מצוה דהא בסוכה דעלמא מהני תנאי שאם תיפול ולענין מוקצה מחמת מצוה לא מהני אלא תנאי דאינו בודל היכא דשייכא אם כן י"ל דאפשר למסקנא נמי בהאי סברא קאי דלענין מוקצה מחמת מצוה אין לחלק בין דאורייתא לרבנן אע"ג דבמוקצה מחמת איסור מפלגינן ועי"ל דפשיטא לתלמודא דהאי אם התנה דקתני בברייתא דושוין אין לפרשו כלל לענין ח"ה דפשטא דלישנא דושוין בסוכת החג משמע דאי"ט גופא קאי ועלה קתני ואם התנה כנ"ל ודוק היטב ועיין בסמוך אח"ז מצאתי בלשון הרא"ש בפ"א דסוכה שהביא שיטת הרמב"ם שאוסר בדפנות והשיג עליו מכח סברא שכתבתי

דהקישא דחגיגה לא שייך בדפנות ודבריו צ"ע דהא אכתי אסירי הדפנות מדרבנן דלא גריעי מנוי סוכה דאסורין:

ועוד נ"ל ליישב שיטת הרמב"ם ז"ל דאפילו את"ל דהיקישא לא קאי אלא אסכך ולא אדפנות אפ"ה ילפינן דפנות במה מצינו מסכך כי היכי דילפינן בפ' במה מדליקין לענין ביזוי מצוה ואמרינן התם אבוהון דכולהו דם וכתבו שם התוספות דהא דלא ילפינן כולהו מעצי סוכה דשאני סוכה דבמסתפק מהם איכא ביטול מצוה וא"כ בדפנות דאיכא ביטול מצוה כמו בסכך שפיר ילפינן במה מצינו כנ"ל נכון:

בתוספות בד"ה א"ר מנשיא וכו' מצי נמי למפרך וכו' מוקצה מחמת איסור לא אשכחן דמהני ביה תנאי עכ"ל. נראה מדבריהם דפשיטא להו דלא מהני תנאי במוקצה מחמת איסור מדלא אשכחן בשום דוכתא בגמרא דלהני תנאי כגון במותר השמן שבנר אלא דקשיא לי דבפרק כירה (שבת דף מ"ד ע"א ד"ה שבנר) הקשו התוספות קושיא זו ותירצו דשאני התם דדחיה בידים וחילוק נכון הוא שכן הוא בגמרא בהדיא בכמה דוכתי ולכאורה הכי הוא אליבא דהלכתא ואף אם נאמר דהתוס' דהכא לא נחתו להאי סברא וסברי דאע"ג דלענין איסור מוקצה אשכחן מאן דמחלק בין היכא דדחיה בידים או לא מ"מ למאן דאית ליה מוקצה אפילו היכא דלא דחיה כגון סוכה דעלמא דהכא תו לא שייך לחלק בין מוקצה למוקצה לענין דמהני תנאי וכיון דאשכחן דלא מהני תנאה במותר השמן מדקתני סתמא א"כ ה"ה לענין סוכה דעלמא אלא דאכתי קשיא לי דלמא שאני התם במותר השמן דהוקצה למצותו כדאיתא להדיא פרק כירה (שבת דף מ"ו) וע"ש בחידושינו וא"כ התוספות פרק כירה דמ"ד הו"מ לשנויי הכי אלא דמשמע שם מפרש"י דף מ"ו דלא שייך בשמן שבנר מוקצה למצותו אלא בשעה שהוא דולק ולכאורה שזה מוכרח מדאמרינן התם דר"ש לית ליה מוקצה אלא בשמן שבנר בשעה שהוא דולק אבל לאחר שכבה מותר ומ"ש מסוכת מצוה דהכא דקתני ושוין בסוכת החג בחג שאסורה וע"כ בנפלה איירי דומיא דרישא דקתני ור"ש מתיר ומוקמינן לה בנפלה ואפ"ה בסוכת החג אוסר אע"כ דיש לחלק בין מצות סוכה ובין מצות שמן שבנר דלא שייך כלל היכא שכבה וטעמא דמלתא לא ידענא ומדר"ש נשמע לר' יהודא ולזה כיוונו התוס' דהכא לא מהני תנאי במוקצה מחמת איסור מדלא מהני לר' יהודא במותר השמן דאע"ג דלא שייך ביה מוקצה מחמת מצוה אלא מחמת איסור אפ"ה לא מהני ולפ"ז הו"מ למיפרך הכא מ"ש סוכה דעלמא דמהני תנאי מיהא אכתי י"ל דהא דלא מהני לרב יהודא תנאי במותר השמן היינו משום דהו"ל מוקצה מחמת איסור דאורייתא משא"כ הכא בסוכה דהו"ל מוקצה מחמת איסור דרבנן דהו"ל מקלקל מש"ה מהני תנאי וצ"ע:

ועי"ל דהתוס' פרק כירה נמי לא נקטו בקושייתם משמן שבנר אלא לדוגמא אבל בלא"ה פשיטא להו דלא אישתמיט שום תנא בדוכתא בתלמודא שיסבור דליהני תנאי במוקצה מחמת איסור ולתירוצם שם לחלק בין דחיה בידים ניחא להו:

בא"ד אלא דאינו חושש למיפרך משום דאינו נשאר במסקנא אלא נקט האמת עכ"ל כל המפרשים האריכו בזה ומהרש"א ז"ל כתב דהתוספות נחתו להכא לסברת הרי"ף והרמב"ם דהא דמסקינן דלא מהני תנאי בסוכה דמצוה היינו תנאי שאם תיפול אבל תנאי דאיני בודל מהני אפילו בעצי סוכה וע"ז כתבו התוס' שאינו נשאר במסקנא אלא בסוכה דמצוה מוקמינן לה אלא דלענ"ד קשה הדבר לאמרו דנהי דלהרי"ף ולהרמב"ם משמע להו הכי היינו משום דלדידהו במוקצה מחמת איסור מהני תנאי כמו שהביא הרמב"ן בשם הירושלמי משא"כ להתוס' כאן דעיקר קושייתם דבמוקצה מחמת איסור לא אשכחן דמהני תנאי א"כ למסקנא נמי דמוקמינן לה בסוכת החג אכתי קשה נהי דמהני תנאי דאיני בודל לענין מוקצה מחמת מצוה אכתי היכי שרי בחג גופא דהיינו בי"ט הא הו"ל מוקצה מחמת איסור דלא מהני שום תנאי וע"כ בודל מהם ותנאי דשאם תפול נמי הא לא מהני לסברת התוס' במוקצה מחמת איסור וליכא למימר דהא דמסקינן במסקנא בסוכת החג לאו למשתרי בי"ט מהני תנאי אלא לאשתרי בח"ה הא ליתא למאי דפרישית דמוכח מסוגיא דשמעתא דושוין בסוכת החג דקאמר היינו לענין י"ט גופא מדלא מוקי לה מעיקרא בדפנות ויותר קשה דבשבת פרק במה מדליקין דכ"ב כתבו התוספת דבנפלה מותר בח"ה אף בלא תנאי כמ"ש מהרש"א ז"ל עיין עליו ואם כן ע"כ הכא בי"ט גופא איירי:

מיהו בהא מצינן למימר דמ"ש שם דבנפלה מותר בח"ה היינו במה שהוא יותר מכדי הכשר סוכה דוקא אבל כדי הכשר סוכה דאסור מדאורייי' אסור אפילו בח"ה אפילו בנפלה ולפ"ז א"ש דמהני תנאי לענין ח"ה דמשמע שם דר"ת ור"י תרווייהו אית להו דהדדי כדמוכח התם והא דלא משני הכא מעיקרא לחלק בין שיעור הכשר סוכה ליתר מכאן כבר ישבו שם התוס' ואין להאריך בדבריהם כאן אלא דלענ"ד אדרבא מסוגיא דהכא משמע כן ובהכי אתי לי שפיר כל הסוגיא דשמעתין דהא דמקשה הכא מעיקרא ומי מהני תנאי היינו משום דמעיקרא הוי משמע ליה דאם התנה קאי דוקא אסיפא דסוכת החג דסמיך ליה ומדלא נקיט ואם התנה ברישא משמע לתלמודא דע"כ דבסוכה דעלמא לא מהני שום תנאי במוקצה מחמת איסור וא"כ אף למאי דמוקי לואם התנה אסיפא נמי לאו לאשתרויי בי"ט קאי דאכתי הו"ל מוקצה מחמת איסור אע"כ לאשתרויי בח"ה איירי וממילא דבלא תנאי אסור אף בח"ה אפי' בנפלה דהא בנופלת איירי דומיא

דרישא ומדאסרי' בח"ה אפי' בנפל' בלא תנאי אלמא דע"כ בשיעור הכשר סוכה איירי כמו שהוכחתי מל' התוס' דשבת וא"כ מקשה הש"ס שפיר דבשיעור הכשר סוכה לא מהני תנאי אפי' בח"ה דהא מקרא ילפינן דאסורין כל שבעה כמו חגיגה וממילא דתו לא מהני תנאי כדפרישית. אבל לבתר דמשני ר' מנשיא דאיירי בסוכה דעלמא וע"כ סובר דמהני תנאי במוקצה מחמת איסור וא"כ בכה"ג גופא הו"מ לאוקמי אפי' בסוכת החג נמי ובין ארישא ובין אסיפא קאי שפיר ואפילו בי"ט מהני תנאי וביותר משיעור הכשר סוכה אע"כ מדמסיק ר' מנשיא אבל בסוכה דמצוה לא מהני תנאי פשיטא ליה דבסוכת החג לא מתוקמא כלל דלא מהני שום תנאי במוקצה מחמת מצוה ולא שני ליה בין שיעור הכשר סוכה ליותר מכשיעור וע"ז מקשה הש"ס שפיר ולא מהני תנאי והתניא סיככה כהלכתה דמהני ונהי דמפשטא דברייתא לא קשיא ליה לתלמודא מי מהני תנאי כדפשיטא ליה מעיקרא מדאיתקיש לחגיגה דשפיר הוי ידע לחלק בין עצי סוכה דאסורין מדאורייתא ובין נויי סוכה דלא מיתסר אלא מדרבנן משא"כ לשינוי' דר' מנשיא דאפי' ביותר משיעור הכשר סוכה פשיטא ליה דלא מהני תנאי ע"ז מקשה שפיר ולא מהני תנאי דהא יותר מהכשר סוכה דמי לגמרי לנוי סוכה דכולהו שרי מדאורייתא ואסירי מדרבנן והא דלא מסיק הש"ס באמת לחלק בכה"ג היינו משום דסתמא דתלמודא סובר דלעניין מוקצה מחמת איסור לא מהני וסוף סוף האי ואם התנה לא מצי לאוקמי לאשתרויי בי"ט אלא בח"ה וע"כ בשיעור הכשר סוכה איירי ואפ"ה מהני תנאי דאיני בודל והיינו דמשני לחלק בין תנאי לתנאי כנ"ל לשיטת התוספת כאן וכפירוש מהרש"א אלא דמל' התוספת פרק כירה לא משמע כן ועוד יבואר בסמוך בלשון התוס':

בד"ה אבל עצי סוכה וכו' ותירץ ר"ת וכו' ור"י פי' דכל זמן שהסוכה וכו' עכ"ל. כבר כתבתי דמל' התוספת פרק במה מדליקין מוכח דר"ת ור"י תרווייהו אית להו דהדדי דתרתי שינויי איצטריכו ובחדא לא סגי לחלק בין האי דנפיק מקרא ובין האי דלא מיתסר מקרא דחג הסוכות דאכתי קשה אמאי איצטריכו תרי טעמי דטעמא דביזוי מצוה וטעמא דאיתקצאי למצוה דהו"ל מדרבנן והו"ל תלתא טעמא אע"כ דמקרא לא ילפינן אלא בהכשר סוכה ובעומדת דוקא ואסור כל שבעה משא"כ בנפלה אפי' בשיעור הכשר סוכה שרי מדאורייתא ואסור מדרבנן משום דאיתקצאי ואכתי ביותר מכשיעור אפי' בעומדת לית לן למיתסר אלא משום ביזוי מצוה דנהי דבי"ט גופיה בלא"ה אסור משום מוקצה מחמת איסור סתירה אכתי בח"ה הוי שרי ואיצטריך טעמא דביזוי מצוה לאסור ביותר מכשיעור בח"ה ולפ"ז קשה להתוספות דהכא במאי קמיפלגי ר"ת ור"י מ"ט מר לא אמר כמר נהי דר"י לא רצה לפרש כפי' ר"ת דהכא איירי ביותר מכשיעור ובעומדת

דא"כ אמאי מפיק ליה בלשון איתקצאי אדרבה הו"ל למימר טעמא דביזוי מצוה דהא ל' איתקצאי לא שייך כלל בח"ה למאי דלית ליה שיטת רש"י ומש"ה מפרש לה בנפלו דשייך לשון איתקצאי אפי' בחול המועד משום מוקצה מחמת מצוה אבל לר"ת ודאי קשה מאי דוחקיה לאוקמי בעומדת דהא בלא"ה הכא בנופלת איירי האי ברייתא דלא מהני תנאי ועוד קשיא לפירושו לשון איתקצאי הו"ל למימר משום ביזוי מצוה ולכאורה היה נ"ל לפרש דלא רצה לפרש כפירוש ר"י משום דקשיא ליה א"כ מעיקרא אמאי לא משני בפשיטות כה"ג ומאי מקשה מי מהני תנאי ות"ל דהכא איירי בנופלת מש"ה איצטריך לחלק בין כשיעור הכשר ליתר מכשיעור דלפ"ז היינו האי דמשני הש"ס במסקנא לחלק בין נוי סוכה ובין עצי סוכה וממילא שזה החילוק ביותר מכשיעור דדמי לנוי סוכה כמו שפי' ר"ת להדיא בפ' במה מדליקין ומעיקרא דמקשה הש"ס היינו משום דמשמע ליה ואם התנה אפי' בכשיעור הכשר כמבואר שם להמעיין היטב ואין להאריך כאן בדקדוק לשון ר"ת להשוות הפירושים אבל אכתי היא גופא קשיא כיון דר"ת נמי מודה דבנפלה לא אסור אלא מדרבנן א"כ מאי מקשה מעיקרא ומי מהני תנאה ותיפוק ליה דהכא בנפלה איירי ושפיר יש לחלק:

והנראה מזה דר"ת ור"י לדינא פליגי דר"ת סובר דבנפלה מותר בח"ה אפי' בעצי סוכה ממש ומשום הכי א"א לפרש איתקצאי לשבעה לענין נפילה דאם כן בח"ה מותרין אלא ע"כ דבעומדת איירי ואפ"ה לא מיתסרי אלא מדרבנן משום דביותר מכשיעור איירי ומדרבנן מיהא איירי אפי' בח"ה כמו נוי סוכה אע"ג דברייתא דואם התנה בנפלה איירי היינו לענין י"ט גופיה והא דנקט הכא איתקצאי לשבעה לאו אברייתא קאי אלא בעלמא אתי לאשמעי' דאפי' ביותר מכשיעור דלא מיתסר אלא מדרבנן אפ"ה איתקצאי לשבעה בעומדת ולא מהני ביה תנאה. ומתוך מה שכתבתי נ"ל ליישב ג"כ אגב גררא סוגיא דפרק כירה דמ"ה בהא דדייקינן התם ולית ליה לר"ש הוקצה למצותו והתניא סיככה כהלכתה וכו' וממאי דר"ש היא דתני רבי חייא בר"י אין נוטלין עצים מן הסוכה וכו' והסוגיא תמוה' דמעיקרא הו"ל לאתויי ברייתא דר"ח בר"י כמו שדקדקתי שם בחידושינו וכתבתי ליישב ע"ש אמנם מתוך מה שכתבתי כאן יש ליישב עוד בדרך אחר משום דבלאו הכי יש לדקדק בהא דקאמר וממאי דר"ש היא ומהיכי תיתי נאמר דר"ש פליג במוקצה מחמת מצוה כיון דלא אשכחן דפליג אלא במוקצה מחמת איסור וקי"ל אפושי פלוגתא לא מפשינן אע"כ דהוי סבר דכיון דפליג במוקצה מחמת איסור שבת דחמיר כ"ש דפליג במוקצה מחמת מצוה דקיל וליכא למימר דמחמת מצוה חמיר טפי הא ליתא דע"כ מוקצה מחמת מצוה קיל טפי דהא מהני ביה תנאי משא"כ מחמת איסור לא מהני כמ"ש

התוס' כאן ולפ"ז לא מצי לאתויי מעיקרא מברייתא דושוין בסוכת החג דאיכא למימר דשאני התם דהוקצה למצותה והוקצה נמי לאיסורא משום סתירת אהל ונהי דבברייתא קמא מוכח דאיירי אפי' בח"ה כמו שדקדק רש"י שם מ"מ האי דושוין איכא למימר דלא איירי אלא בי"ט לחוד ולא בח"ה ואי תיקשי אי בי"ט איירי היאך קתני עלה ואם התנה איכא למימר דמהני תנאי לענין איסור אבל מדמייתי מעיקרא דבמחמת מצוה מהני תנאי ומסיק עלה וממאי דר"ש היא משום דקיל טפי ולפי סברא זו ע"כ משום דמחמת איסור לא מהני תנאי וא"כ ע"כ האי דושוין איירי בח"ה מדמהני תנאי א"כ מייתי שפיר. ומה שיש לדקדק בבעל הלכות גדולות ומפרשים שהביא מהרש"ל ז"ל בס' יש"ש בשמעתין שכתב לחלק באיסור טלטול דנוי סוכה שנפלו דבשבת אסורין באכילה ובטלטול ובי"ט אסורין באכילה ושרי בטלטול וגם מה שהקשה מהרש"ל על הב"י יבואר בק"א:

דף לא.

במשנה מביאין עצים מן השדה מן המכונס וכו' ופרש"י דבמכונס כיון דגלי דעתיה דעלייהו סמיך אינן מוקצה אבל מפוזרין מוקצה וכתב יש"ש על זה דלפ"ז ע"כ מתוקמא מתניתין כר"י בי"ט ומש"ה רוצה לפרש טעמא דמתניתין משום מגבב כמ"ש הר"ן ז"ל בשם מפרשים אחרים דמיחזי כמגבב מיהו כיון דמל' רש"י והתוס' לא משמע כן וסוגיא דשמעתין נמי משמע דטעמא דמתניתין משום מוקצה מדאמר רבא ואי אתנח מנא מאתמול עלייהו שפיר דמי ע"כ היינו כפירש"י משום דדעתיה עלויה דאי מטעמא דמגבב לא הוי מהני שפיר הא דאתנח מנא עלייהו מעי"ט א"כ לפ"ז צריך ליישב מה שדקדק מהרש"ל דלהאי פירושא הוי משמע דמתוקמא מתני' כר"י בי"ט וזה דוחק גדול אלא דלע"ד לא ידענא מי הכריחו למהרש"ל לומר כן דאדרבא הוי קשיא לי איפכא על פרש"י והתוס' דאפי' לר"י מה צד איסור מוקצה שייך כאן לאסור עצים מן המכונס דהא לא הוי מוקצה מחמת איסור לפי שיטתם ולבהמה שנתנבלה דאוסר ר"י נמי לא דמי כיון דבנבילה ודאי מאתמול לא הוי קיימי לכלבים וטעמא דר"י דאין מסיקין בשברי כלים היינו משום נולד ולא משום מוקצה משא"כ הכא לא שייך נולד ומוקצה דהא סתם עצים להסקה עומדין אע"כ דלרש"י והתוס' כיון שאין דרך להסיק בעצים אם לא שכנסן מתחילה לשם כך והכא כיון דלא אספן מאתמול הוי דמיא למדבריות דסוף מכילתין דדמיא לגרוגרות וצמוקין דאפילו ר"ש מודה בהו או אפשר דכל עצים מפוזרין על פני השדה ולא הניחם ליבשם לא אמרי' בהו סתם עצים להסקה הן עומדין אלא לבנין או

לעשות מהם כלים סוף סוף יהיה מאיזה טעם שיהיה לא תליא הך מילתא בפלוגתא דר"י ור"ש כלל כן נ"ל בשיטת רש"י והתוס' ומה שיש לדקדק עוד בזה יבואר בסמוך:

בתוס' בד"ה מן הקרפף אפי' מן המפוזר תימא דהא הוי מעמר דהוי אב מלאכה וכו' עכ"ל. כ' הר"ן ז"ל על זה אפי' אי הוי אב מלאכה אפ"ה שרי מדאורייתא כיון שהוא באוכל נפש אלא דאפ"ה כתב ליישב שיטת המפרשים דמיחזי כמעמר לצורך מחר אלא דמלשון התוס' כאן שכתבו תימא הא הוי מעמר משמע דלא נחתו להך סברא והיינו משום דמשמע להו בפשיטות דמעמר בעצים לא מיקרי אוכל נפש בעצמו אלא מכשירי אוכל נפש ואם כן הוי מכשירין שאפשר לעשותם מאתמול דאפילו ר"י מודה דאסור וכמו שאבאר לקמן במשנה דאין מבקעין. ועוד נ"ל דסברת התוס' דאי הוי אב מלאכה ודאי הוי אסור אפי' באוכל נפש עצמו כמו כל המלאכות שקודם לישה דהא אפי' טחינה אסורה וקי"ל האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן וכ"ש מעמר דמקמי טחינה הוא כדמשמע מל' רש"י בפ' כלל גדול (שבת דף ע"ד ע"ב) גבי האי מאן דעביד חלתא ע"ש ודו"ק:

שם פיסקא איבעיא להו היכי קאמר כל שסמוך לעיר וכו' ופרש"י דלא גרסינן רבי יוסי לקולא קאמר או לחומרא וכ"כ התוס' והאריכו מאד בזה. מיהו בספרי הרב אלפס נמצא מבואר דגריס ר"י לקולא קאמר או לחומרא ובסוף הסוגיא נמי לא גריס ש"מ ר"י תרתי לקולא קאמר כדמשמע מגירסת רש"י והתוספות אלא ש"מ ר"י לקולא קאמר ע"ש וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות ובחיבורו בהלכות יום טוב. ובאמת נלע"ד דהנך חילופי גירסאות ופי' הסוגיא דשמעתין הא בהא תליא דלכאורה מ"ש התוס' דלא גרסינן ר"י לקולא או לחומרא כיון דבמילתא דרבי יהודה נמי מספקא ליה נלע"ד שאין זו ראיה מוכרעת למחוק גירסת הרב אלפס דבפשיטות מצינן למימר דלא איכפת ליה לבעל האיבעיא למיבעיא אליבא דרבי יהודה כיון דקי"ל ר"י ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי משו"ה לא מיבעיא ליה אלא אליבא דרבי יוסי ותדע דהא אפילו לגירסת רש"י והתוס' נמי לא נזכר שמו של רבי יהודה בל' האבעיא ונראה דהיינו מטעמא דפרישית לכך נראה דעיקר ראייתן של תוס' היינו משום דגרסי בסוף הסוגיא ש"מ רבי יוסי תרתי לקולא קאמר וכבר כתבתי שאין זו גירסת הרב אלפס א"כ לפ"ז ממילא משמע דעיקר האבעיא אינו אלא אליבא דרבי יוסי אי לקולא קאמר או לחומרא ובהא פשיט שפיר דרבי יוסי לקולא קאמר. ובר מן דין אף שאין תלמיד קטן כמוני מכריע בין הרים גדולים מ"מ לע"ד הסוגיא מכרעת יותר כשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל והיינו לפמ"ש התוס' בכמה דוכתי דלית לן לאוקמי פלוגתא דתנאי בסברות הפוכות מיהו כבר כתבתי בחידושינו

בפרק כיצד מברכין ובכמה דוכתי דאשכחן בש"ס טובא דפליגי תנאי ואמוראי בסברות הפוכות והיינו היכא דפשיטא לן הך מילתא אבל אכתי לא מסתבר שיסתפק הש"ס בל' איבעיא בכה"ג דודאי כל כמה דאית לן למימר דפליגי שפיר בלא סברות הפוכות א"כ מהיכי תיתי נסתפק לאידך גיסא אי פליגי בסברות הפוכות ואם כן בהאי דשמעתין דלפרש"י והתוספות האיבעיא בכה"ג גופא אם נאמר דלרבי יהודה הך סברא דסמוך לעיר עדיף טפי מפותחת דפותחת לא מהני וסמוך מהני ולרבי יוסי איפכא דסמוך לא מהני ופותחת מהני ואם כן טפי אית לן למימר דלא פליגי בסברות הפוכות אלא לכו"ע פותחת עדיף מסמוך ולרבי יהודה בסמוך נמי סגיא ולרבי יוסי דוקא פותחת בעינן וא"כ שפיר משמע כגירסת הרי"ף דמספקא ליה לבעל אבעיא אי רבי יוסי לחומרא קאמר ובהא פשיט שפיר דרבי יוסי לקולא קאמר והיינו דרבי יהודה תרתי בעי ורבי יוסי בפותחת לחוד סגי:

ולפ"ז נתיישב ג"כ הא דאיצטריך ר"י למימר בסוף הסוגיא דהלכה כרבי יוסי פשיטא דהלכה כר"י לגבי ר"י ועוד דנימוקו עמו וכ"ש דלא איצטריך לאסוקי במילתא דהלכה כרבי יוסי להקל כיון דבעל איבעיא נמי לא מספקא ליה בהכי ופשיטא ליה דר"י להקל משא"כ לשיטת הרי"ף והרמב"ם ז"ל א"ש דהיא גופא אתי ר"י לאשמעינן דרבי יוסי לקולא ואגב אורחא אשמעינן דאפ"ה הלכה כרבי יוסי כנ"ל לשיטת הרי"ף והרמב"ם ולשיטת רש"י והתוספות צ"ע:

שם במשנה אין מבקעין עצים וכו' אלא בקופיץ וכתב הרא"ש דמה שהתיר לבקע עצים ע"י שינוי היינו עצים גדולים שאינו מלאכה גמורה כיון שלא תלשן מן המחובר אלא בתלוש משו"ה לא הוי תולדה דקצירה משא"כ לבקע לעצים קטנים אסור כדאמרינן בפרק כלל גדול האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן עכ"ל הרא"ש וכ"כ הר"ן ז"ל בשם תוס'. ונראה בכוונתו דכיון דהוי תולדה דטוחן אין להתיר בשביל שמחת י"ט כיון דטחינה עצמה אסורה בי"ט כמ"ש התוספת לעיל בר"פ אין צדין דלא הותרה באוכל נפש אלא מלישה ואילך וכ"ש הכא דאינו אוכל נפש בעצמו אלא מכשירין ואם כן הוי מכשירין שאפשר לעשותם מעי"ט דאסור אפילו לר"י. מיהו הר"ן ז"ל כתב בשם הראב"ד דבקוע עצים הוי כאוכל נפש עצמו והוסיף לפרש הטעם כיון שראוין לעשות מדורה להתחמם בהו ע"ש. ואף דאפשר דלפ"ז בקוע עצים הוי כמו לישה שאין מחוסר מלאכה אחרת אלא דאפ"ה יש לאסור בעצים קטנים דהוי מלאכה שלא לצורך כן נראה לי ואפשר שלזה נתכוונו רש"י והתוס' בסמוך בד"ה והאמרת רישא שכתבו אין מבקעין מטעם

מלאכה וטרחא יתירא והנראה בזה דלא פסיקא להו אי הוי מלאכה גמורה או משום טרחא גרידא כנ"ל ודו"ק:

במשנה בית שהוא מלא פירות ונפחת נוטל מקום הפחת ופרש"י ולא אמרינן מוקצה מחמת איסור הן וכו' ע"כ. ונראה דאע"ג דרש"י גופא כתב לקמן דף ל"ג גבי והלכתא יבישתא שרי דאנן כר"ש ס"ל במוקצה וכו' ע"ש אפ"ה ניחא ליה לפרש מתני' דהכא אליבא דכ"ע כיון דר"י איירי ברישא דמתניתין דקתני מביאין עצים והך מתניתין נמי דאין מבקעין דסמוך למתניתין דהכא מוקי לה רב נחמן בריש מכילתין כר"י ומשו"ה הוצרך רש"י לפרש מתני' דהכא נמי אפילו אליבא דר"י ועוד י"ל דאפילו אליבא דר"ש נמי הוצרך רש"י לפרש כן משום דר"ש גופא לא שרי מוקצה אלא בעומד ומצפה משא"כ הכא אינו עומד ומצפה ולא משמע ליה לרש"י לפרש דמתני' איירי בבית רעוע דשייך ביה לומר יושב ומצפה כיון דמתני' סתמא קתני אלא שזה דוחק דהא לקושטא דמילתא בלא"ה מוקמינן למתני' דוקא באוירי דליבני א"כ כ"ש דאית לן טפי לאוקמי בבית רעוע כדמשמע נמי לישנא דונפחת דמשמע מאיליו ואם כן מסתמא איירי ברעוע אלא כיון דלקושטא דמילתא בלא"ה ע"כ איצטריך לאוקמי מתני' באוירי דליבני משום מילתא דר"מ דקאמר פוחת לכתחילה א"כ לפ"ז שפיר הוצרך רש"י לפרש דאפ"ה לא מיתסר משום מוקצה כיון דליכא איסורא דאורייתא שום דאי הוי איסורא דאורייתא אפילו לר"ש הוי אסור משום מוקצה כיון דדחינהו בידים אתמול מדלא פחתן מעי"ט כמ"ש רש"י לעיל גבי עכו"ם שהביא דורון ולא שייך נמי לומר אדם יושב ומצפה כיון דאיסור סתירה רכיב עלייהו כן נ"ל בכוונת רש"י וכן משמע ג"כ מלשון הרא"ש ז"ל ע"ש ועיין עוד בסמוך:

מיהו מל' הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות כתב בענין אחר דלא שייך כאן כלל איסור מוקצה כיון שאין המוקצה בפירות עצמן אלא מחמת סתירת הבית שמונעו מליטול הפירות עיין בל' הר"ן שכתב כן בשם הרמב"ן ז"ל וכתב ג"כ דמה שהכריחו להרמב"ן לפרש כן היינו משום דלא משמע ליה לחלק בין מוקצה מחמת איסור דאורייתא לדרבנן כפרש"י דא"כ אפי' בלא אוירי דליבני נמי ליכא בסתירה זו איסור דאורייתא כיון דאינו סותר ע"מ לבנות (ועיין מה שאכתוב בזה בסמוך) ועוד הביא ראיה ממטה שיש עליה מעות וממעות שעל הכר דאפילו באיסור דרבנן נמי שייך מוקצה מחמת איסור ועיין מה שכתבתי בזה שם בפ' כירה (שבת ד' מ"ה:)

בתוס' בד"ה ונפחת נוטל ממקום הפחת וכו' ומ"מ קשה דהכא הפחת הוי בעולם וכו' לכנ"ל דאתיא האי סתמא כר"ש דלית ליה מוקצה עכ"ל. אף שכבר כתבתי בסמוך בל'

רש"י דבכה"ג אפי' לר"ש הוי מוקצה מ"מ סברת התוס' אינו כן היינו משום דאזלי לשיטתייהו שכתבו בפ"ק דחולין גבי השוחט בשבת דלר"ש לא הוי מוקצה משום דיושב ומצפה שמא ישחטנה חש"ו ואחרים רואין אותו א"כ כ"ש דהכא שייך לומר דיושב ומצפה שמא יסתרנה עכו"ם או חש"ו כדי ליטול הפירות וכ"ש למאי דמוקמינן באוירי דליבני ואפילו לפי סברת המקשה דלא אסיק אדעתיה דאיירי באוירי דליבני אפ"ה לא הוי קשיא ליה במילתא דת"ק דלא אסר הפירות משום מוקצה משום דאיכא לאוקמי בבית רעוע כן נ"ל ודו"ק:

בגמ' אמאי והא קא סתר אהלא. נראה דהא דמקשה בפשיטות והא קא סתר אהלא ולא ניחא ליה לאוקמי כר"י דמתיר במכשירי אוכל נפש כיון דר"י גופא לא שרי במכשירין שאפשר לעשותן מאתמול והכא נמי אפשר לעשותן מאתמול ולא ניחא ליה נמי לאוקמי מילתא דת"ק כר"א דר"פ תולין דמתיר אפילו במכשירין שאפשר לעשותן מאתמול כיון דלא קי"ל כוותיה ועוד שכבר כתבו שם התוס' בר"פ תולין דר"א גופא לא שרי אלא באיסורא דרבנן ואע"ג דה"נ ליכא אלא איסורא דרבנן כמ"ש בסמוך בשם הרמב"ן ז"ל משום דלא הוי סותר ע"מ לבנות מ"מ כבר כתבתי לעיל בדף הקודם גבי אין נוטלין עצים מן הסוכה דהך מילתא דסותר ע"מ לבנות תליא בפלוגתא דאמוראי בפ' ב"מ דף ל' ע"ב. ואף לפמ"ש לעיל דאפ"ה לר"ש דפוטר במלאכה שאצ"ל אין בסתירה זו אלא איסורא דרבנן אפ"ה מקשה שפיר כיון דלא קי"ל כר"א דר"פ תולין אלא כר"י דאפילו באיסורא דרבנן לא שרי במכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט וע"ז משני הש"ס שפיר דאיירי מתני' באוירי דליבני ומסיק רבי זירא דבי"ט אמרו וכו' והיינו דכיון דבאוירי דליבני איכא תרתי דרבנן משו"ה שרי משום שמחת י"ט כמ"ש לעיל (דף ח' ע"א) בסוגיא דאפר כירה כנ"ל נכון ודוק היטב:

דף לב.

במשנה אין עושין פחמין ופירש"י דאינהו נמי כלי נינהו לצורפי זהב עכ"ל. ולכאורה אין לשון רש"י מדוקדק לפי סוגית הש"ס בסמוך דהא במאי דהוי כלי לצורפי זהב מקשה בגמרא פשיטא למאי חזי ומש"ה הוצרך לאוקמי כדתני רבי חייא דהיינו למוסרן לאולייריו וא"כ בפשיטות הוי מצי רש"י לפרש דהוי כלי להך מילתא גופא לאולייריו. והנראה בזה בכוונת רש"י דאי לא הוי חזי אלא לאולייריו לחוד אכתי לא דמי לכלי ולמתקן מנא משו"ה הוצרך רש"י לפרש דעיקר מלאכת הפחמין היינו לצורפי זהב וא"כ

דמי שפיר לכלי משו"ה אסרו חכמים אפילו למוסרן לאוליירין משום דמיחזי כמתקן מנא וכעושה פחמין לצורפי זהב:

אלא דלפ"ז יש לדקדק במ"ש התוס' בפ' כירה (שבת דף ל"ט ע"ב) בד"ה מתירין דמוכח מסוגיא דשמעתין דלעשות הבערה כדי להזיע שרי מדאורייתא טפי מרחיצה ע"ש באריכות ובחידושינו ולמאי דפרישית אין דבריהם מוכרחים דשפיר מצינן למימר דאסור לעשות הבערה מדאורייתא להזיע כמו ברחיצה ואפ"ה א"ש סוגיא דשמעתין דהא דמוקמינן לה למוסרן לאוליירין לאו בעושה הבערה בי"ט לצורך פחמין אייריי אלא בענין שהאש מובער מעי"ט ובי"ט מטיל הפחמין לתוכו ועיקר האיסור אינו אלא משום דמיחזי כמתקן מנא. ולולי פירש"י היה נראה דאין עושין פחמין לאו משום תיקון מנא אסרוהו משום דאפילו לצורך הצורפין נמי לא דמי לכלי ממש וכ"ש למאי דקי"ל אין בנין בכלים אלא בכלי גמור אלא דעיקר איסור עשיית פחמין היינו משום שעושה הבערה בשבילן כדמשמע מל' התוס' בפרק כירה ועדיין צ"ע:

מיהו לשיטת רש"י יש ליישב מ"ש שהוא כלי לאו משום בנין שעושה כלי אסרינן לה אלא משום דהוי גמר מלאכתו בכך ואסור משום מכה בפטיש ולפ"ז הא דנקיט רש"י דהוי כלי לצורפי זהב ולא נקיט דהוי כלי לאוליירין היינו לפי סברת המקשה בסמוך דלא אסיק אדעתין הך דלאוליירין ועיין מ"ש מ"ז ז"ל כיוצא בזה בלשון התוס' ד"ה אין פוחתין ודו"ק:

דף לב:

בפירש"י ד"ה שרקין ליה תנורא וכו' ותימא לן מילתא משום דגיבול טיט תולדה דלישה הוא עכ"ל. ואע"ג דלישה עצמו מותר בי"ט היינו משום שהוא אוכל נפש עצמו משא"כ האי סתימת פי התנור אינו באוכל נפש עצמו אלא במכשירין ואפשר דגרע מינה כיון דאפשר לעשותה מעי"ט או לסתום פי התנור בדבר אחר במידי דלא הוי מלאכה כלל וא"כ יפה כתב רש"י דעיקר תמיהתו דרבינא אדרב אשי היינו משום דכיון דגיבול טיט במים הוי מלאכה גמורה אם היא לצורך בנין והיינו משום דתולדה דלישה הוא כדמשמע בכמה דוכתי במסכתא שבת א"כ מה"ט יש לאסור אף בי"ט כן נ"ל בכוונת רש"י ועמ"ש בל' התוס' בסמוך:

בתוס' בד"ה וקטמא שרי פרש"י לגבלן וכו' ותימא דאמרי' בשבת וכו' עס"ה. מיהו למאי דפרישית בסמוך נתיישב פירש"י לנכון כיון דעיקר פירושו במ"ש דגיבול תולדה דלישה הוא היינו בגיבול טיט ומים שהוא לצורך בנין דבכה"ג הוי מלאכה דומיא דגיבול

סממנים שהיה במשכן וכן בנתינת מים לתוך האפר דחייב משום לש היינו ע"כ כשעומד לעשות בו איזה מלאכה המתקיימת וא"כ לפ"ז יפה כתב רש"י דכיון דקטמא לאו בר גיבול הוא ואינו ראוי לבנין כי אם לכביסה מש"ה מתיר רבינא לסתום בו פי התנור כיון דאין זה דבר המתקיים דסתימת עראי הוא וכ"ש הכא דצורך אוכל נפש הוא כן נ"ל ברור בכוונת רש"י וכן מבואר להדיא בלשון הרב אלפס ז"ל שכתב וז"ל אמר רבינא וקטמא שרי שהאפר אינו בת גיבול ולפיכך מותר לגבלו בי"ט לטוח בו פי התנור על הלחם או על הצלי הרי מבואר להדיא כמו שפירשתי אלא שהר"ן ז"ל הוסיף בו דברים וכתב דהא דתמה רבינא אדרב אשי בטיט ומים היינו משום דאע"ג דלצורך אוכל נפש הוא אפ"ה יש לאסרו כיון דנראה כמגבל לצורך בנין והיינו טעמא דרבינא דשרי בקטמא כיון דאינו ראוי לבנין. ועיין בספר יש"ש שהשיג על הר"ן ז"ל בזה. אלא דלע"ד דברי הר"ן ז"ל מוכרחים דע"כ אפילו בטיט ומים לא מיתסר אלא משום דנראה כמגבל לצורך בנין דאי משום גיבול עצמו לצורך סתימת פי התנור אפילו את"ל דלא משתרי משום מכשירין מהנך טעמי דפרישית אפ"ה לישתרי דכיון שהותרה לישה לצורך ממילא דמותר אף שלא לצורך ואפילו לשיטת התוס' דבעינן צורך היום קצת הכא נמי בסתימת פי התנור איכא צורך היום קצת ומשמע נמי דלענין מתוך אין לחלק בין אפשר לעשותו מעי"ט או לא כדמוכח מל' התוס' לעיל בפ"ק דף י"ב גבי השוחט עולת נדבה ובפרק במה מדליקין גבי שריפת קדשים וכן משמע ג"כ מלשון התוספות לעיל בר"פ אין צדין אע"כ כשיטת הר"ן דעיקר טעמא משום דנראה כמגבל לצורך בנין ודו"ק:

דף לג.

בגמרא ת"ר אין סומכין את הקדרה בבקעת וכו' לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה וכתב מהרש"א ז"ל דאף לפמ"ש התו' לעיל דף ל"א ע"ב בשם הריצב"א דהתירו טלטול מוקצה משום אוכל נפש אפ"ה אסרינן הכא דסמיכת הקדרה לאו משום טלטול אסרוהו אלא משום שנהנה מן האיסור הוי כמוקצה לאכילה וכו' ע"ש שהאריך. ולע"ד דבריו תמוהים דא"כ בטלת עיקר דין טלטול מוקצה לצורך גופו בי"ט שהרי כל שהוא לצורך גופו הרי הוא נהנה מן המוקצה אלא הא דאסרינן הכא היינו משום דהאי טלטול דסמיכת הקדרה לאו משום אוכל נפש עצמו הוא אלא לצורך מכשירי אוכל נפש ולא דמי לגריפת תנור וכירים שע"י הגריפה נאפה הפת וכה"ג בבית שהוא מלא פירות באוירי דליבני דלעיל אבל במכשירין ודאי ריצב"א גופא מודה דאסור כדמוכח כל הסוגיא דאפר כירה דפ"ק דף ח' כן נ"ל ודו"ק:

מיהו כל זה לפי מאי דמשמע מסוגיא דשמעתין דסמיכת הקדרה דאסרינן הכא היינו משום טלטול מוקצה די"ט גופא משא"כ לסוגיא דפרק כל הכלים (שבת דף קכ"ד) דהאי דסמיכת קדרה ב"ש היא דגזרינן י"ט אטו שבת ובשבת ודאי אסור כיון דליכא תורת כלי עליו א"כ בלא"ה אין מקום לקושית מהרש"א ז"ל ועיין בסמוך:

שם לימא ר"א בר"ש כאבוה ס"ל דלית ליה מוקצה. ולכאורה לשון לימא אינו מדוקדק דהא ודאי בלא"ה מילתא דפשיטא הוא דר"א בר"ש כאבוה ס"ל לענין מוקצה ואדרבה מיקל טפי כדאיתא בפרק כירה (שבת דף מ"ד) בהא דקאמר ר"א בר"ש מסתפק מן הנר הכבה ומן השמן המטפטף אפילו בשעה שהנר דולק ע"ש אלא דלשון לימא דקאמר הכא כך פירושו לימא דטעמא דר"א בר"ש דמתיר להנהיג הבהמה במקל בי"ט היינו משום דשמע לת"ק דאסר ליה משום מוקצה מש"ה פליג עליה משום דכאבוה ס"ל ובהא משני שפיר דטעמא דת"ק לאו משום מוקצה קאסר ליה אלא משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא וכן נראה מלשון רש"י:

בתוס' בד"ה והלכתא יבשתא וכו' פירש"י דהלכתא אקבע ודוחק הוא לומר וכו' עס"ה. עיין מ"ש מ"ז ז"ל בזה בס' מג"ש ולמאי דפרישית בסמוך יש ליישב שיטת רש"י בענין אחר משום דבלא"ה הך הלכתא דהכא לא אקבע שפיר אלא לפי שקלא וטריא דהנך אמוראי דהכא דמשמע דטלטול עצים שלא לצורך הסקה אסור משום מוקצה די"ט גופא משא"כ לסוגיא דפרק כל הכלים למאי דמסיק ר"פ התם דברייתא ב"ש היא וטעמא דאסור משום דגזרינן י"ט אטו שבת א"כ אין לחלק בין רטיבתא ליבשתא וכולהו שרי וכ"כ הרא"ש ז"ל בשם ר"ת אלא בהא דמסיק הרא"ש דאפ"ה מתוקמא שפיר הך הלכתא דהכא דרטיבא אסור אפילו אליבא דר"פ ונראה מדבריו דבכה"ג דלא חזי אפילו להסקה אפילו ב"ה מודו דגזרינן י"ט אטו שבת ולע"ד כולה סוגיא דפרק כל הכלים לא משמע הכי דהא ארומיא דמתניתין דמשילין פירות אמתני' דאין בין י"ט לשבת מייתי לה וא"כ משמע דב"ה בכל ענין לא גזור י"ט אטו שבת וא"כ ע"כ לר"פ הך דבקעת ב"ש היא וראיתי להר"ן ז"ל בשמעתין דסוגיא דהכא פליגי אסוגיא דפרק כל הכלים ואפ"ה פסק כסוגיא דהכא ודלא כר"פ דהתם אלא כרב יוסף וגם זה דוחק כיון דר"פ בתראי הוא לגבי רב יוסף ועוד דאוקימתא דרב יוסף מסיק לה סתמא דתלמודא בקושיא וא"כ לפ"ז בפשיטות מצינן ליישב שיטת רש"י שסובר דסוגיא דפרק כל הכלים עיקר כן נ"ל נכון ודו"ק:

בד"ה דרש רבא וכו' ודוחק הוא לומר דהש"ס קיימא דלא כהלכתא וכו' עי' במהרש"א ובס' מג"ש למ"ז ז"ל. ולע"ד נראה דעיקר קושית התוס' במאי דמייתי סתמא דתלמודא האי דדרש רבא דמשמע דהלכה פסוקה היא וליכא מאן דפליג עליה ותיפוק ליה דבהאי

טעמא דמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים בהדיא פליגי ר"י ור"ש גופייהו בפרק במה מדליקין (שבת דף כ"ט) ובשילהי שבת מייתי הש"ס פלוגתא דר' אחא ורבינא בכולהו מוקצה אי הלכה כר"ש או כר"י וא"כ לא הו"ל סתמא דתלמוד' לאתויי כלל הך דרשא דרבא וע"ז כתבו התוס' שפיר דנפקא מיניה מיהו בהך דרשא דרבא לענין רישא דמילתא דאשה לא תכנס לדיר משום תיקון מנא ומילתא דרבא גופא הכי דייק דאי ס"ד דתרווייהו משום מוקצה תרתי למה לי אע"כ דרישא לאו משום מוקצה אסר להו רבא דאפשר דלית ליה הך סברא דלא נתנו עצים אלא להסקה (וכ"ש למאי דפרישית לעיל דמסקנא דפ' כל הכלים עיקר ומוקמינן להך מילתא דעצים דהסקה כב"ש) אלא דאפ"ה אסור משום תיקון מנא כן נראה לי נכון בכוונת התוס' אלא דרש"י ודאי לא נחית להכי ומשמע ליה דבתרווייהו כר"י ס"ל והיינו מדמקשה הש"ס בפשיטות למימרא דרבא כר"י ס"ל דהא איכא למימר דרבא במוקצה ס"ל כר"ש ובנולד ס"ל כר"י אע"כ דהאי למימרא אירישא דמימרא דרבא קאי אבל סברת התוס' דהא דאמר רב נחמן בריש מכילתין מאן דאית ליה מוקצה אית ליה נולד הלכה פסוקה היא מדמקשה מיניה סתמא דתלמודא בפרק כירה (שבת דף מ"ה ע"ב) אדר"י (ועיין מ"ש שם ובריש מכילתין בחידושינו) וכ"ש לרבא דתלמידו דרב נחמן הוי כן נ"ל נכון ודו"ק היטב:

במשנה רא"א נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ שיניו ופרש"י דמשלפניו לאו דוקא ומשום רבנן נקיט לה לרבותא מיהו לר"א לא ניחא ליה לרש"י לפרש לחלק לקושטא דמילתא בין משלפניו ובין מן החצר והיינו משום דסתמא דלישנא דאמר ר"א כל מה שבחצר מוכן הוא משמע ליה לרש"י דמוכן הוא לכל דבר ומה שהקשו בתוס' על פירש"י מסוגיא דפרק המוציא כבר כתב מ"ז ז"ל ליישב שיטת רש"י לפי גירסת הספרים שלנו בפ' המוציא דמקשה מברייתא וממילתא דחכמים דפליגי אדר"א ואמרו לא יטול אלא מאבוס של בהמה וכו' ע"ש. ואף שדברי מ"ז נכונים ליישב עיקר תמיהת התוס' על פירש"י מ"מ אפשר דאכתי קושיי' התוספות במ"ע כיון דלמסקנא דפרק המוציא משמע דדוקא משלפניו שרי ולא מן החצר משום דאדם קובע לו מקום לסעודתו א"כ מאי דוחקין לומר דמשלפניו דר"א לאו דוקא ואי משום לישנא דמוכן הוא נמי איכא למימר דאינו מוכן אלא להדלקה שכן דרך בני אדם לגבב מן החצר ולהדליק אבל לחצוץ בו שיניו בעי הכנה מש"ה לא שרי אלא משלפניו ובכה"ג אשכחן גבי הא דאמר רב יהודא מכניס אדם מלא קופתו עפר ועושה בו כל צרכו ודרש מר זוטרא והוא שייחד לו קרן זוית כן נראה לי ודו"ק:

שם אין מוציאין את האור לא מן העצים וכו' ופירש"י משום דמוליד הכי איתא בגמרא. והרמב"ם ז"ל הוסיף בדברים דאסור משום דאפשר להוציא מעי"ט וכוונתו מבואר דאל"כ הוי שרי דסתם אור לצורך מכשירי אוכל נפש הוא וכן נראה מל' הרב המגיד (ועיין בט"ז ריש סי' תק"ב) אלא דלפ"ז נראה דהאי דאין מוציאין מדברי חכמים דלעיל הוא דאי לר"א ודאי שרי דהא שמעינן לר"א בר"פ תולין דאפילו מכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט מתיר כדאיתא התם בגמרא ובזה יש ליישב מה שהקשו רש"י והתוס' לקמן בדף הסמוך במשנה ועוד אמר ר"א דקשיא להו לשון ועוד כיון דאפסיקו במילתא אחריתי ולמאי דפרישית בשיטת הרמב"ם א"ש דלא הוי הפסקה במילתא אחריתי כיון דחכמים דר"א גופייהו הוא דמסקו לה האי בבא דאין מוציאין ודו"ק:

בא"ד לכן נ"ל דטעמא דרבנן וכו' גזירה שמא יקטום וכן מסיק נמי בגמרא עכ"ל. וכתב מ"ז ז"ל בס' מג"ש שיש לתמוה על דברי התוס' בזה דבגמרא לא אמרינן לקמן אלא דגזרינן קטימה להריח אטו קטימה לחצוץ שיניו אבל לאסור לחצוץ שיניו בלא קטימה לא אשכחן בגמרא דגזרינן. ולע"ד נראה שאין כאן מקום תימא דאדרבה נראה שדברי התוס' נכונים דכיון דאשכחן מיהא בגמרא דגזרינן קטימה דלהריח אטו קטימה דלחצוץ שהיא גזירה רחוקה חדא דהא לחצוץ שיניו אמרינן בפ' המוציא יין דאדם קובע מקום לסעודה ומסתמא הכין וקטם מעי"ט וכמ"ש התוס' עצמם בדיבור הקודם משא"כ בקטימה דלהריח לא שייך האי טעמא ועוד דבלא"ה אין הטעמים שוין כיון דאיסור קטימה דלחצוץ היינו משום תיקון כלי א"כ הכל יודעין דלא שייך הך מילתא בקטימה להריח וכיון דאפ"ה אמרינן בגמרא לקמן דגזרינן א"כ כ"ש דשייך לגזור טפי לחצוץ שיניו לכתחילה משום גזירה דשמא יקטום שישכח שהוא י"ט וכמ"ש התוס' לעיל בריש מכילתין גבי גזירה שמא יתלוש ע"ש ועוד דבפ' חבית (שבת דף קמ"ו) אמר טבות רישבא משמיה דשמואל דאסור לסתום נקב שבחבית בטרפי דאסא משום גזירה שמא יקטום והביא רש"י שם ראייה מסוגיא דשמעתין לקמן כן נראה לי ליישב שיטת התוס' ודו"ק:

דף לג:

בגמרא אמר ליה השתא פטור אבל אסור קא קשיא לי וכו' ופרש"י כלומר תשובה גדולה וכו' אם מצאת ברייתא אומרת לחצוץ בו שיניו פטור אבל אסור וכו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה טובא על פירש"י מי הכריחו לפרש כן דאברייתא אחרת קאי ואמאי לא מפרש בפשיטות דארישא דהאי ברייתא גופא קאי דקתני להדיא לא יקטמנה להריח ופטור אבל אסור פירש"י דהא דאסור היינו משום גזרה דלחצוץ שיניו א"כ כ"ש דלחצוץ

מיהא אסור. והנלע"ד בזה משום דמבבא דרישא משמע ליה לרש"י דלא פסיקא לאקשויי דאיכא למימר דהא דאסור לקטום להריח היינו משום דהוי כמוליד ריחא כמו שפירש"י כיון דמקום הקטימה לח וריחו נודף וכדמשמע להדיא לעיל דף כ"ג אהא דאסרינן התם בי"ט מילתא דמוליד ריחא ומקשינן עלה מאי שנא ממוללו ומריח בו וקוטמו ומריח בו ומשמע דעיקר הקושיא היינו מקוטמו ומריח כמו שפירש"י כאן ונהי דמשני הש"ס התם דקטימה נמי לא הוי אלא כמוסיף ריחא ולא כמוליד ריחא נראה דהיינו דוקא לפי המסקנא דהכא דאיסור קטימה להריח היינו משום גזרה דלחצוץ שניו דמה"ט מסקינן בסמוך דתנאי היא משא"כ למאי דס"ד מעיקרא דלחצוץ נמי שרי באוכלי בהמה כדאמר ר' יהודא א"כ ע"כ הוי מוקי הך ברייתא דפטור אבל אסור לקטום להריח היינו משום דהוי כמוליד ריחא כן נראה לי בכוונת רש"י:

מיהו לולי פירש"י היה נראה לי לפרש סוגיית הש"ס כדפרישית מעיקרא דהא דקאמר השתא פטור אבל אסור קא קשיא לי היינו מהאי ברייתא גופא דלפ"ז שוב אין כאן מקום למה שהקשו התוס' דלישנא יתירא הוא ולאלתר הוי מצי לשנויי כי תניא ההיא בקשין ולמאי דפרישית א"ש דלא מצי לשנויי בקצרה כי תניא ההיא בקשין דודאי אי הו"מ לפרש האי דפטור אבל אסור דרישא משום דהוי כמוליד ריחא והיינו ע"כ בלחין דהא קשין לאו בני מלילה ולאו בני קטימה להריח נינהו וא"כ ע"כ הא דקתני עלה בסיפא לחצוץ בו שיניו לא יקטמנה היינו נמי בהנך לחין גופא ובכה"ג לא שייך למימר חסורי מחסרא אלא משום דלקושטא דמילתא פשיטא ליה לר' יהודא דהאי פטור אבל אסור לאו משום מוליד ריחא היא אלא משום דגזרינן קטימה דלהריח אטו קטימה דלחצוץ וא"כ הך קטימה דלהריח ברישא ע"כ נמי איירי בקשין וא"כ שפיר קתני עלה לחצוץ בו שניו לא יקטמנה ואם קטמן חייב חטאת והיינו נמי בהנך קשין גופייהו דמציעתא כן נראה לי נכון ודוק היטיב:

בתוס' בד"ה פטור אבל אסור וכו' ועוד קשה דמשמע דבקשין מתסר לר' יהודא ובסמוך מתיר ר"י וכו' עס"ה. ולא זכיתי להבין דבריהם בזה דודאי הא דמפשח ר' יהודא ויהיב לן אלותא היינו משום דסבר כחכמים דאפי' בקוטם לחצוץ שיניו אינו אלא משום שבות ומש"ה להריח מותר לכתחילה משא"כ הך ברייתא דהכא מוקי לה כר"א שכן הוא האמת מש"ה להריח פטור אבל אסור וצ"ע ועיין בחידושי מהר"ם שי"ף ודו"ק:

דף לד.

בגמ' תנן התם דרסה או שטרפה בכותל וכו' בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא מהו לשחטה בי"ט מי מחזקי' ריעותא וכו' ופירש"י דבשלמא בשאר בהמות סמכינן ארובא וכו' עכ"ל. ויש לדקדק דאכתי מאי קמיבעיא להו דמאי שנא מבהמה מסוכנת דתנינן לעיל בפ' אין צדין (דף כ"ה) דמותר לשחטה בי"ט אם יש שהות לאכול ממנה כזית אע"פ דאתיליד ריעותא טובא דהא קי"ל בחולין דף ל"ז דבהמה מסוכנת אסורה עד שתפרכס בשעת שחיטה וכל כמה דלא קים לן שפרכסה בודאי הוי ספק נבילה ואפ"ה מותר לשחטה בי"ט אע"ג דאתרע לה רובא מיהו אפשר דשאני התם דהא דמותר לשחטה היינו משום הפסד ממון דמתיירא שמא תמות אם ישהנה לשחטה עד לאחר י"ט משא"כ הכא לענין ספק טרפות לא שייך לומר כן דלאחר שכבר שהתה מעת לעת ולא מצרכינן לה בדיקה אלא משום דחיישינן לפסיקת חוט השדרה או נשתברו רוב צלעותיה כמו שפירש"י וכיון דלא הוי אלא ספק טרפה הא קי"ל דטרפה חיה י"ב חדש א"כ ליכא פסידא אם ימתין לשחטה עד לאחר י"ט ולבודקה מספק טרפות הללו כן נראה לי. מיהו נראה דלא שייך הך איבעיא אלא בכה"ג שטרפה או דרסה בכותל דוקא דכיון שכבר שהתה מעת לעת ורוב בהמות שנתרסקו אבריהם קים להו לרבנן דאינה חיה מעת לעת א"כ איקלשא הך ריעותא טובא מש"ה מיבעיא להו אי אפ"ה מחזקינן ריעותא או לא משא"כ בשאר ספק טרפות שצריכה בדיקה אחר שחיטה אפשר דפשיטא דאסור לשחטה בי"ט כיון דאיתרע טובא הך רובא דרוב בהמות כשירות הן מתוך מה שכתבתי יש ליישב מ"ש בש"ע בהלכות י"ט סי' תצ"ח דעגל שנולד בי"ט אע"פ דקים לן שכלו לו חדשיו אסור לשחטו בי"ט עד שתפריס על גבי קרקע והקשו כל האחרונים שהיא נגד סוגיא דשמעתין דהכא עיין בד"מ ומהרש"ל ובט"ז שנדחקו ליישב ולמאי דפרישית שפיר מצינן לחלק בין האי דהכא דתו לא אלים הך ריעותא כיון שכבר שהתה מעת לעת משא"כ בעגל שנולד בי"ט דלא שייך לומר כן מש"ה סברו הנך פוסקים דאסור לשחטו בי"ט אא"כ הפריס ע"ג קרקע ועיין מ"ש שם בשם הב"ח כן נראה לי ודו"ק:

משנה ועוד א"ר אליעזר עומד אדם על המוקצה והקשו רש"י והתוספות דבערובין דף כ"ג משמע דלא שייך למיתני ועוד היכא דאפסקה במילתא אחריתי והכא אפסקה במילתא טובא כבר כתבתי במשנה הקודמת דלפי' הרמב"ם הך דאין מוציאין את האור לא הוי הפסקה במילתא אחריתא כיון דלר"א מותר להוציא את האור דלא גרע ממכשירין שאפשר לעשותן מעי"ט ומה"ט גופא נראה דמתיר ר"א ללבן את הרעפים אלא דלפירש"י והתוס' שכתבו לעיל דהאי אין מוציאין את האור לא הוי טעמא משום דאפשר לעשותן

מעי"ט אלא כפשטא דלישנא דגמרא דאסור משום דמוליד אור והיינו משום איסור נולד אפ"ה נראה דלא הוי הפסקה במילתא אחריתי דכולה חדא מילתא היא והכי קאמר דאע"ג דמיקל ר"א לענין מוקצה דעצים אפ"ה מודה דאין מוציאין את האור משום דהוי נולד גמור כן נראה לי:

דף לד:

בתוספות בד"ה הוא אומר מכאן אני נוטל. מקשה בירושלמי מחלפא שיטתייהו דב"ש וכו' אבל קשה מחלפא שיטתייהו דב"ה דלעיל קאמר מכאן אני נוטל למחר סגי ולכאורה לשון אבל קשה תמוה דהא בירושלמי גופא מקשה נמי הך קושיא דמחלפין שיטתן דרבנן וכן במ"ש התוס' דלעיל קאמר מכאן אני נוטל למחר סגי והא ליתא דהא לעיל במשנה קאמרי ב"ה להדיא זו"ז אני נוטל ובהאי לישנא מקשה לה בירושלמי. ונראה לי ליישב חדא מגו חדא דודאי בירושלמי משמע ליה משנה דלעיל כפשטה דלב"ה לעולם צריך שיאמר זו"ז אני נוטל משום דס"ל אין ברירה והיינו כשינויא קמא בתלמודא דידן לעיל בפ"ק דבמת בבית ולו פתחים הרבה נמי סברי ב"ה דאין ברירה אלא מה שמטהר הפתחים היינו מכאן ולהבא דוקא א"כ לפ"ז מקשה בירושלמי שפיר משום דמשמע ליה זה וזה אני נוטל עדיף טפי מהא דקאמרי חכמים הכא שיאמר מכאן ועד כאן והיינו משום דכשאומר זו"ז אני נוטל הרי שבירר בפירוש מה שצריך לו ורוצה לאוכלן בי"ט ולא יותר כמ"ש הש"ע שם דבזימון כל השובך לא מהני והוא מל' רבי' ירוחם וע"ש בט"ז ובמ"א משא"כ הכא שאומר מכאן ועד כאן נראה שהכין יותר ממה שצריך לו ועוד דאפשר דאיכא דחזי ואיכא דלא חזי ואפ"ה סגיא בהכי לחכמים א"כ מקשה בירושלמי שפיר דמחלפי שיטתייהו דהתם לב"ה בעינן דוקא שיאמר זו"ז אני נוטל ועל זה משני שפיר בירושלמי דלב"ה נמי מוקצה דב"ח חמירי טפי אלא דבהא פליגי אדב"ש לענין שאין צריך לנענעו מבע"י נמצא דכל זה לפי שיטת הירושלמי דס"ל כשינוייא קמא דלעיל בפ"ק משא"כ דברי התוס' כאן הם להיפך והיינו לפי המסקנא דלעיל בפ"ק דמסיק רבא דלב"ה ודאי הוי סגי במכאן אני נוטל למחר כיון דלרבא ס"ל ב"ה יש ברירה מדמטהרי במת בבית ולו פתחים הרבה אפי' למפרע אלא הא דבעי ב"ה זו"ז אני נוטל ביוני שובך היינו משום חששא דמשתכחי כחושים דמטלטל שלא לצורך וא"כ לפ"ז מקשו התוס' הכא שפיר דמחלפו שיטתייהו דב"ה לאידך גיסא דכיון דבעלמא מכאן אני נוטל סגי דיש ברירה וא"כ למה החמירו כאן במשנתינו שירשום ויאמר מכאן ועד כאן ואמאי לא סגי להו באומר מכאן אני נוטל כל זה נראה לי נכון וברור ליישב שיטת התוס' ושיטת

הירושלמי כל אחד לפי שיטתו. ולפ"ז בחנם נדחק המפרש לירושלמי וכתב דהכא דמשני הירושלמי אליבא דב"ה סיומא דקושיא היא ודו"ק. מיהו כל זה לפי סברת התוס' דמשמע להו דפלוגתא דר"א וחכמים במשנתינו בענין ברירה ממש פליגי כדמשמע נמי מפירש"י ומש"ה הוצרכו התוס' לחלק בין מוקצה חמור למוקצה קל לענין ברירה וזה דוחק גדול דהוי דלא כסוגית הש"ס לקמן בכמה דוכתי בדיני ברירה כמ"ש יש"ש ולולי דבריהם היה נראה לי עיקר כמ"ש מהרש"ל אלא שלא פירש דבריו היטב והם כמעורבבים ולע"ד נראה להוסיף על דבריו דפלוגתא דר"א וחכמים דהכא היינו נמי מה"ט גופא דמסקינן לעיל בפ"ק ביוני שובך דהא דבעי לב"ה זו"ז אני נוטל היינו משום חששא דכחושים ושמנים ואסור לטלטל מידי דלא חזי ליה מש"ה מצרכו חכמים נמי הכא שירשום ויאמר מכאן ועד כאן דכיון דהכא באחזי ולא אחזי איירי איכא נמי הך חששא גופא דמטלטל ושביק לחזור אחר אותן שנגמרו וראוין לאכילה ביותר והיינו כסברת ב"ה לעיל ור"א לא מצריך כולי האי אלא מכאן אני נוטל סגי ואפ"ה לא מחלפי שיטתייהו אדב"ש דלעיל דהא מוקמינן לעיל לדב"ש בבריכה ראשונה דוקא ובזה נתיישב ג"כ מה שהקשה מהרש"א ז"ל בחידושיו בהא דלא מייתי לעיל בפרק אין צדין הך מתניתין דהכא למיפשט מינה דיש מוקצה לחצי שבת למאי דלא אסיק אדעתיה הך אוקימתא דאחזי ולא אחזי ולמאי דפרישית א"ש דודאי הוי ידע שפיר דכיון דמתניתין דהכא ע"כ באחזי ולא אחזי איירי וכדפרישית דעיקר פלוגתייהו היינו משום חששא דלמא מטלטל ושביק ולאו משום מוקצה א"כ תו ליכא למיפשט מידי לענין מוקצה לחצי שבת משא"כ בהך ברייתא דהתם דקתני לא יאכל מהם עד שיזמין ולשון לא יאכל ע"כ היינו משום איסור מוקצה ומש"ה לא הוי משמע ליה לאוקמי הך ברייתא באחזי ולא אחזי משום דקס"ד דבכה"ג לא בעי הזמנה כיון דאיכא אינשי דאכלי ליה תו לא הוי מוקצה ואפ"ה דחי התם שפיר דאפי' בכה"ג דאחזי ולא אחזי נמי בעי הזמנה ודו"ק:

בפירש"י בד"ה תינוקות שטמנו וכו' ואע"ג דקי"ל אין הטבל מתחייב במעשר לאוכלו אכילת עראי עד שיראה וכו' בב"מ בהשוכר את הפועלים וכו' עס"ה. האי לישנא דלאוכלו אכילת עראי ליתא התם בסוגיא דפ' הפועלים דכולה סוגיא דהתם לענין חיוב מעשר מדאורייתא איירי דבהכי פליגי ר' ינאי ור' יוחנן דלר' ינאי בעינן פני הבית דוקא ולר' יוחנן בפני החצר סגיא וא"כ לענין חיוב דאורייתא לא שייך לחלק בין אכילת קבע לאכילת עראי דאפילו אכילת קבע מותר קודם שראה פני הבית או פני החצר כמו שפירש"י להדיא בברכות בר"פ אין עומדין ובפסחים דף ט' גבי הא דאמר ר' אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה ע"ש וזה ברור בכמה דוכתי בש"ס אלא כיון

דלקושטא דמילתא מדרבנן אסור' אכילת קבע אפילו קודם שנקבע למעשר כלל אלא דאכילת עראי מותר כל זמן שלא נקבעו במעשר בא' מהדברים שקובעין במעשר דאיירי בהו כולה שקלא וטריא דשמעתין לכך הוצרך רש"י לפרש כאן דבאכילת עראי איירי והא דבעי למיפשט בסמוך ממתניתין דהכא דשבת קובע ולא מוקי לה לענין אכילת קבע נראה דכיון דבאחזי ולא אחזי איירי כולהו אכילת עראי מיקרי ועוד דא"כ תיקשי מאי איריא בשבת אפילו בחול נמי כדמדייק הש"ס בסמוך כן נראה לי ודו"ק:

בד"ה מהו שתקבע מוקצה היינו לא נגמרה מלאכתו וכו' לישנא יתירה הוא וכו' עס"ה. ולכאורה טפי הו"ל לרש"י למימר דמוקצה לישנא יתירה הוא מיהו למאי דפרישית בסמוך שפיר שייך לישנא דמוקצה בדבר שלא נגמרה מלאכתו דנראה דעיקר איבעיא דרבא מרב נחמן אמוקצה דמתניתין קאי דאיירי באחזי ולא אחזי דלעולם אכילת עראי היא ומספקא ליה נמי אי איכא למיפשט הך מילתא ממתניתין או לא כן נראה לי ודו"ק:

בגמ' ואימא שבת דומיא דחצר מה חצר וכו' ולכאורה טפי הו"ל למימר ואימא שבת דומיא דבית דהא ראיית פני הבית מדאורייתא הוא אליבא דכ"ע ואפ"ה אינה קובעת אפילו מדרבנן אלא בדבר שנגמרה מלאכתו כי האי דר' אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה אלא כיון דהכא בשמעתין לענין חצר איירי כדקאמר ותנן נמי המעביר תאנים בחצרו דבני ביתו אוכלין מהן עראי דמינה שמעינן דאין קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו מש"ה קאמר שפיר ואימא שבת דומיא דחצר דלענין בית לא קתני לה בהדיא במתניתין אלא מדר' אושעיא שמעינן לה. ועוד דאפשר דר' אושעיא גופא לא איירי אלא בחצר אלא דלקושטא דמילתא ממילא משמע דאין חילוק בין בית לחצר דאפי' בית אינו קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו כדמשמע בכמה דוכתי:

דף לה.

בגמ' ורמינהו היה אוכל באשכול ופירש"י וסתם אשכול לאו גמר מלאכה היא ואפ"ה אמר ר' יהושע דלא יגמור דקסבר חצר קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו. ולכאורה נראה דוחק לאוקמי מילתא דרבי יהושע לגבי דר"א דלא כהלכתא ועוד דהא רבא מקשה לעיל בפשיטות לרב נחמן ואימא שבת דומיא דחצר משמע דבחצר פשיטא ליה דאין קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו וע"כ היינו משום דסתם מתניתין דהמעביר תאנים בחצרו דלעיל קתני הכי ואי ס"ד דר"א ור"י פליגי בהכי א"כ הו"ל מחלוקת ואח"כ סתם בתרי מסכתא וכ"ש דר"א לגבי ר"י לאו מחלוקת מיקרי כיון דשמותי הוא כמ"ש התוס' לעיל בשמעתין וא"כ לא הוי מקשה רבא בפשיטות כל כך עליה דרב נחמן וליכא למימר דרבא

אמימרא דר' יוחנן דלקמן סמיך דהא ודאי ליתא דא"כ טפי הו"ל למיפרך להדיא משבת גופא ולפ"ז טפי הוי לן למימר דאשכול מיקרי דבר שנגמרה מלאכתו כגון שלא היה בדעתו לדורכן ולא תלשן אלא לצורך אכילה ואפ"ה סובר ר"א דיגמור דחצר ושבת אינן קובעין כלל אפילו בדבר שנגמרה מלאכתן. ואין לתמוה בכך אליבא דר"א דבלא"ה נמי הכי משמע כיון דר"א שמותי הוא ובפ"ד דמעשר תנן להדיא דאפילו בכלכלת שבת ב"ש פוטרין (ויש ליישב ע"פ פי' הירושל' דהא דב"ש פוטרים בכלכלת שבת היינו אם רוצה לאוכלה בע"שבת) וא"כ כ"ש דאית לן למימר הכי בחצר כדמשמע ממימרא דרב נחמן לעיל דשבת קובע טפי מחצר ועוד קשה האיך אפשר לומר דחצר קובע לר' יהושע אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו דהא אפילו בבית דעדיף מחצר נמי פשיטא לן בכולה תלמודא דאין קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו כדפרישית לעיל מהאי דר' אושעיא דאמר מערים אדם ומכניסה במוץ שלה ובברכות בר"פ אין עומדין אמרינן דהא דר' אושעיא הלכה פסוקה היא משמע דליכא מאן דפליג עליה. ועוד דמקרא מלא הוא דכתיב ראשית דגנך והיינו לאחר שנתמרח בכרי ונראה שמחמת כל אלו הקושיות גרס הרמב"ם להיפוך לקמן בבבא דסיפא דחשכה ליל שבת ר"א אומר לא יגמור ר"י אומר יגמור ומש"ה הוי ס"ד מעיקרא דר"א ור"י פליגי בשבת גופא ובסברות הפוכות דלר"א חצר אינה קובע כלל ושבת קובע בנגמרה מלאכתו ולרבי יהושע איפכא ואפ"ה מקשה הש"ס הכא שפיר מדר"א אדר"א דמשמע מיהא דלא פליג ר"א אדר"י לענין שבת אלא בנגמרה מלאכתו דוקא אבל בלא נגמרה מלאכתו מודה ועל זה משני הש"ס שפיר התם כדקתני טעמא דהאי יגמור ולא יגמור לענין מוצאי שבת איירי וא"כ לפ"ז שפיר מצינן למימר דלענין שבת גופא כ"ע מודו כן נראה לי בשיטת הרמב"ם ז"ל מיהו לרש"י לא ניחא ליה לפרש כן ולכך כתב בסמוך שגירסת ספרים אחרים משובשת היא כן נראה לי ודו"ק:

בתוס' בד"ה ר"א אומר יגמור וכו' וא"ת מאי שנא מתינוקות וכו' עס"ה. לפי סברת המקשה דאיירי בשבת לא הוי קשיא להו מ"ש מתינוקות דאסורין אפילו במ"ש משום דהוי פשיטא להו לחלק בין האי דאשכול שלא נגמרה מלאכתו להאי דתינוקות שנגמרה מלאכתו כמ"ש בסוף הדיבור דהא בלא"ה עיקר קושית המקשה היא בענין זה בהא דבעי למימר דלר"א דהאי דתאנים לאו דוקא היא אלא אפילו באשכול שלא נגמרה מלאכתו נמי קובע ואהא מקשה ממתניתין דאשכול דאמר ר"א יגמור משום דשני ליה בין תאנים שנגמרה מלאכתן לאשכול שלא נגמרה מלאכתו אבל על סברת התרצן קשיא להו שפיר דמשמע להו השתא דכי היכי דלא שני ליה לר"א בשבת גופא בין נגמרה מלאכתו לשלא

נגמרה א"כ ה"נ יש להשוותם לענין מוצאי שבת ומש"ה הוצרכו לתרץ בענין אחר לחלק בין יחדום ללא יחדום דביתדום אחשבינהו טפי לאסור אף למוצאי שבת משא"כ בלא יחדום מיהו בתירוצם השני שכתבו אי נמי משמע להו דנהי דלענין שבת גופא לא שני לר"א בין נגמרה מלאכתו או לא מ"מ לענין מוצאי שבת שני ליה ומה שהוצרכו לכך ולא סגיא להו בתירוצם הראשון נראה דהיינו משום דאי ס"ד דיש לחלק בין יחדום ללא יחדום אם כן לא הוי מקשה מעיקרא מידי דר"א אדר"א דהא מהאי סברא גופא דיחדום שייך לחלק אפי' בשבח גופא כן נראה לי בכוונת התוספו':

בד"ה א' שבת אינו קובע וכו' וא"ת מאי נפקא מיניה כיון דאינו קובע וכו' עס"ה. וכתב מהרש"א ז"ל דבל דבריהם בזה שפת יתר הם שכבר כתבו כן לעיל בד"ה הא בשאר שני שבוע לא דכללא דשמעתין בהכי איירי. ולע"ד נראה ליישב קצת דהכא קשיא להו טפי במימרא דר' יוחנן דאמר אחד שבת וא' תצר וכו' דבחצר לא משמע להו לומר דעיקר מימרא דר' יוחנן היינו דתצר קובעת אפילו בלא ראיית פני הבית דהא לר' יוחנן ראיית פני חצר היינו ראיית פני הבית אפילו מן התורה כדאמר ר' יוחנן להדיא בפרק הפועלים דף פ"ח ויליף לה מקרא דואכלו בשעריך ושבעו ופליג אדר' ינאי דמצריך ראיית פני בית דוקא ועל זה תירצו התוס' שפיר דהא גופא אתי ר' יוחנן לאשמעינן דכיון דבחצר שקובע מדאורייתא אפ"ה אינו קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו אפילו מדרבנן כדאמר רבי אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה אם כן כ"ש בשבת ותרומה ומקח שעיקר קביעתן אינן אלא מדרבנן אם כן פשיטא דאין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו כן נראה לי ודו"ק:

בד"ה שבת לאפוקי מהלל ובדין הוא דהו"מ למינקט לאפוקי מדר"א וכו' עס"ה. וכתב מהרש"א ז"ל דיש לתמוה בדבריהם דהא אכתי הוי מצי למימר טפי דאתא לאפוקי מר' יהושע וכו' ע"ש ולע"ד גם בזה יש ליישב דבריהם דודאי ניחא ליה לתלמודא טפי לומר דר' יוחנן אתא לאפוקי מדהלל לאשמעינן דר"י מתיר אפילו בשבת עצמו בדבר שלא נגמרה מלאכתו דהא הלל דאוסר לעצמו היינו בשבת עצמו משא"כ אי הוי אמר דר"י לאפוקי מדר"א ור"י לא הוי שמעינן אלא דלר' יוחנן מותר במ"ש דבהכי איירי פלוגתא דר"א ור"י וא"כ לפ"ז מה שכתבו התוס' דהו"מ למימר לאפוקי מדר"א לאו אר"א דמתני' דתרומות קאי אלא אר"א דמתני' דהכא בשמעתין קאי דמסקינן לעיל דדיוקא דר"א בשאר שני שבוע היינו אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו ואיירי בשבת עצמו כי האי דהלל כן נראה לי בכוונת התוס'. מיהו לולי דבריהם היה נראה לי ליישב בענין אחר דהא דאמר ר"י דשבת אינו קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו היינו דוקא בלא יחדום והיינו דומיא

דהאי דהלל ומש"ה קאמר לאפוקי מדהלל אבל ביחדום לשבת דומיא דאיירי במתניתין בכולה שקלא וטריא דשמעתין איירי ביתדום ובהא אפשר דמודה רבי יוחנן לדרב נתמן שתלמוד ערוך היה בפיו דבכה"ג שבח קובע אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו כן נראה לי ועיין ביש"ש באריכות ודו"ק:

סליק פרקא

משנה משילין פירות דרך ארובה בי"ט אבל לא בשבת ומכסין בכלים וכו' וכתב הרא"ש דמפירוש רש"י נראה דהאי דמכסין פירות נמי היינו בי"ט ולא בשבת אבל ר"י מפרש דהאי בשבת דקתני בסיפא דמתניתין גבי נותנין כלי תחת הדלף אמציעתא דמכסין פירות נמי קאי וכו' ע"ש ומ"ש בשם ר"י לא נמצא בתוס' שלפנינו אלא דלע"ד מ"ש דמפירש"י משמע דאיירי דוקא בי"ט אבל לא בשבת אין זה מוכרח מפירושו כלל דכיון דעיקר מתניתין בי"ט קאי מש"ה ניחא ליה לפרש דאפילו בי"ט איכא רבותא דמכסין פירות דסד"א דאסור משום דהוי טירחא שלא לצורך ומה שלא הוצרכו לפרש כן ברישא דמתניתין דמשילין פירות דהתם ודאי איכא רבותא טובא אפילו בי"ט משום דמסברא הוי אמינא דאסור משום דהוי עובדא דחול ועוד דאיכא נמי טרחא וקמ"ל דאפ"ה שרי משא"כ בהאי דמכסין פירות דלא שייך טעמא דעובדא דחול דבשבת נמי אורחא דמילתא לכסות פירות הצריכין לו וטרחא נמי ליכא כל כך לכך הוצרך רש"י לפרש דאפ"ה איכא רבותא לענין י"ט גופא כן נראה לי וק"ל:

בפירש"י משילין פירות וכו' וראה גשמים ממשמשין ובאין. נראה דאע"ג דלא קתני הכא מפני הדלף כדקתני בבבא דמציעתא בהאי דמכסין פירות נראה דהתם דוקא שייך למיתני מפני הדלף משום שלא הותרה לו לכסות אלא משום הפסד ממון ואין דרך לכסותן בדליכא הפסד אם לא לצורך אכילה שלא יטנפו ובהא פשיטא דשרי בי"ט ואפילו בשבת משא"כ בהאי דמשילין דשייך להתיר אפילו בלא הפסד ממון כגון כשצריך למקומן מפני אורחין ומפני ביטול בית המדרש דנראה דכ"ש דשרי מש"ה לא קתני מפני הדלף ורש"י מיהא אורחא דמילתא נקיט דסתם השלות פירות היינו מפני הגשמים ואפ"ה מותר משום הפסד ממון כן נראה לי:

בגמ' ודלמא שאני התם וכו' אבל היכא דליכא ביטול בית המדרש לא אי נמי וכו' אבל י"ט דקיל ואתי לזלזולי ביה כלל וכלל לא. ולכאורה הלשון אינו מדוקדק דלמה שינה בלשונו בהאי לישנא דאי נמי דקאמר כלל וכלל לא ובלישנא קמא לא קאמר הכי ובלא"ה יש לתמוה במאי דקאמר כלל וכלל לא דהא בהדיא קאמר משילין. ויש ליישב משום דהתוס' בר"פ מפנין כתבו בשם הירושלמי דהנך ד' או ה' קופות היינו שכל קופה היא

ג' סאין וא"כ משמע דהתירו לו לפנות בד' או ה' פעמים בכל פעם קופה אחת כדמשמע התם בגמרא אלא דמיבעיא לן נמי התם אם רוצה לפנות הנך ט"ו סאין בפחות מד' וה' פעמים או ביותר הי מינייהו עדיף אי למעוטי בהילוכא עדיף או למעוטי במשוי עדיף וקא פשיט התם דלכ"ע למעוטי בהילוכא עדיף אע"ג דמפיש במשוי והשתא לפ"ז א"ש דבלישנא קמא דתלי טעמא בביטול בה"מ ולא מספקא ליה אלא היכא דליכא ביטול בה"מ א"כ ע"כ הא דקאמר היכא דליכא ביטול בה"מ לא היינו שלא התירו לו ד' או ה' קופות אלא קופה אחת של ג' סאין ולא יותר דלא ליפוש בהילוכא דאיכא טרחא טובא ולא ליפוש במשוי משום עובדא דחול כמו שפירש"י לעיל בפרק המביא וע"ש בתוס' ובחידושינו בשם הר"ן משא"כ בלישנא בתרא דמספקא ליה נמי אם יש להחמיר בי"ט יותר מבשבת כיון די"ט קיל א"כ שפיר קאמר דבי"ט כלל וכלל לא וכוונתו דבי"ט אפילו מפני ביטול בה"מ לא הותר לו אלא קופה אחת של ג' סאין והיינו דנקיט סתמא משילין משום דבכל ענין אין משילין אלא קופה אחת של ג' סאין דתפסת מרובה לא תפסת כן נראה לי ודו"ק:

דף לו.

בגמ' התם תנן אבל לא את האוצר ואמר שמואל וכו' אבל לא יגמור את האוצר וכו'. ולכאורה יש לתמוה טובא בזו הסוגיא דהא בר"פ מפנין פליגי שמואל ורב חסדא דר"ח מפרש דד' וה' קופות דקתני במתניתין דוקא קתני אבל טפי לא והא דקתני בסיפא אבל לא את האוצר היינו שלא יתחיל באוצר ושמואל קאמר דד' וה' דקתני אפילו טובא נמי כדאמרי אינשי והא דקאמר אבל לא את האוצר היינו שלא יגמור וא"כ סוגיא דהכא כמאן דארכבי אתרי רכשי דהא באיבעיא קמייתא דלעיל ע"כ אליבא דר"ח קאי דבשבת ד' וה' קופות אין אבל טפי לא ומש"ה מספקא ליה אי בי"ט אפי' טובא נמי והך איבעיא בתרייתא לא שייך אלא אליבא דשמואל והא מילתא הוי קשיא לי טובא עד שעיינתי ובינותי בספרים וראיתי שהרא"ש ז"ל בר"פ מפנין הרגיש בזה והאריך שם שהכריע מכאן לפסוק הלכה כר"ח בחדא וכשמואל בחדא וכו' ע"ש אמנם לע"ד אין צורך לכל זה דבלא"ה מצינן למימר דר"ח לא פליג אהא דאסר שמואל לגמור את האוצר משום אשויי גומות כדאמר ר"ח גופא בלישנא קמא וכמ"ש רש"י שם אלא דלענין פירושא דסיפא דמתני' לחוד משמע ליה לר"ח טפי לפרש דהאי אבל לא את האוצר היינו שלא יתחיל בה את האוצר כיון דר"ח סבר כר"י במוקצה אבל שמואל דס"ל כר"ש הוצרך לפרש דאבל לא את האוצר היינו לא יגמור וא"כ לפ"ז שפיר שייך כל הסוגיא דהכא אליבא

דר"ח והא דלא קמיבעיא ליה נמי אליבא דר"ח לענין התחלת אוצר אם יש להקל בי"ט טפי מבשבת היינו משום דמילתא דפשיטא היא דלענין מוקצה לא שייך להקל בי"ט טפי מבשבת ואדרבה לשיטת הפוסקים כרב נחמן דבמוקצה קי"ל בשבת כר"ש ובי"ט כר"י א"כ אין מקום לאיבעיא זו ומכ"ש לשיטת הפוסקים דלא כר"נ אלא דבין בי"ט ובין בשבת קיי"ל כר"ש א"כ אין מקום לאיבעיא זו כנ"ל ודו"ק:

שם או דלמא התם דאיכא ביטול בה"מ לא הכא דליכא ביטול בה"מ לכ"ש. ויש לדקדק דהו"ל למימר האי או דלמא בהך סברא גופא כיון דשבת חמיר ולא אתי לזלזולי ביה אסור וכ"ש בי"ט דקיל ואתי לזלזולי כדאמר באיבעיא קמייתא ונראה לי דלא שייך הך סברא די"ט קיל ואתי לזלזולי אלא לענין טרחא וטלטול מוקצה דגזרינן איידי דקיל אתי לזלזולי לטרוח ולטלטלו אף שלא לצורך כיון דאפילו הוצאה גופא מותר בי"ט לצורך מש"ה שייך לגזור שלא לצורך משא"כ הכא משום חשש דאשויי גומות שהכל יודעין דבניין וסתירה בי"ט אסור כמו בשבת וא"כ בשבת גופא עיקר החשש שכיון שהוא בהול וטרח לפנות את האוצר וישכח שהוא שבת ואתי לאשויי גומות ותו לא שייך הך סברא לומר כיון דשבת חמיר לא אתי לזלזולי דודאי אתי לזלזולי כיון שישכח שהוא שבת ומש"ה לא קמיבעיא ליה לאידך גיסא דאפשר דבשבת החמירו בחשש דאשויי גומות כיון דאיכא שגגת סקילה משא"כ בי"ט ליכא אלא שגגת לאו כדאיתא בסנהדרין בר"פ הנחנקין ע"ש ודו"ק:

ובענין זה נראה לי ליישב ג"כ הא דלא קאמר הכא דדוקא התם בשבת הוא דאסור משום דליכא הפסד ממון אבל הכא דאיכא הפסד ממון שפיר דמי כדקאמר לעיל ולקמן בסמוך היינו משום דלענין חשש אשוויי גומות דחמיר טובא לא משמע ליה להקל משום הפסד ממון יותר מביטול בית המדרש ודוקא היכא דאסור משום טרחא או משום עובדא דחול משמע ליה הך סברא דהפסד ממון טפי מביטול בה"מ כן נראה לי:

שם הכא תנן משילין וכו' ואמר רב נחמן וכו' התם מאי כ"ש שבת דחמירי או דלמא ומהרש"ל מחק זה הלשון דכ"ש שבת דחמירי או דלמא וטעמו מבואר משום דבתר הכי גרסינן האי או דלמא בגווני אחרינא. ולולי הגהתו היה נראה יותר להגיה דהאי או דלמא האחרון נמחק דלפ"ז שני צדדי הספק בהך איבעיא בענין אחד אם יש להחמיר בשבת יותר משום דחמיר או איפכא משום דחמיר לא אתי לזלזולי משא"כ לפי הגהתו אין צדדי הספיקות מענין אחד ודוקא לקמן בסמוך באיבעיא בתרייתא מייתי הך סברא דהפסד פירות חמיר לפי שהוא דבר והפוכו בענין א' דמספקא ליה אי טעמא דביטול בה"מ עדיף או הפסד פירות עדיף כן נראה לי ליישב לשון הסוגייא בפלפולא בעלמא על פי הסברות

שכתבתי. אמנם יותר נראה דהנך כולהו איבעיא לאו בחדא זימנא אתרמי בבי מדרשא ולאו חד אמורא אמרינהו אלא כמה אמוראי איירי בהו וכל אחד נקיט לשון האיבעיא לפי הסברות הנראין לו יותר להסתפק בהן:

בתוס' בד"ה בדטיבלא וא"ת והא אמרינן לעיל וכו' וי"ל דעולא יאמר לך דמ"מ חשיב כדבר שאינו ניטל כיון דבשבת וכו' עס"ה. ונראה בכוונתן דנהי דטבל לגבי אוירי דלבני הוי דבר שניטל מטעמא דאם עבר ותקנו מ"מ עיקר רבותא בדטיבלא לגבי שאר פירות הראשון שפיר הוי רבותא דסד"א דדוקא פירות הראוין לגמרי הוא דשרי דומיא דמשילין פירות דרישא משא"כ כדי יין וכדי שמן דטיבלא כיון דאסור לפנות בשבת הוי אמינא דאסור לטלטל הכלי בשבילן קמשמע לן דלא בעינן דוקא פירות הראויין דומיא דרישא כיון דלא קתני לה סיפא דומיא דרישא ממילא ידעינן דאפילו אוירא דלבני שרי והא דנקיט פירות משום דבפירות קאי כן נראה לי בכוונת התוס' וכן נראה מלשון רש"י ודו"ק:

בפירש"י בד"ה במאי אוקימתא כר"י כלומר מדהוי לך לתרוצי אירשא הא מני ר"ש וכו' עס"ה. וכן כתבו בתוס' ולכאורה יש לתמוה דהא בפרק כירה מייתי כל הסוגיא דהכא והך קושיא דהכא לא מייתי בלשון במאי אוקימתא אלא הכי גרסינן התם מני אי ר"ש לית ליה מוקצה אי ר"י וכו' א"כ משמע דלא מתוקמא הך ברייתא כר"ש כיון דלית ליה מוקצה ובאמת דרש"י הרגיש בזה שם ונדחק לפרש ג"כ כמו שפי' כאן. אלא דלולי פירש"י והתוס' היה נראה לי דודאי לא מתוקמא הך ברייתא כר"ש דלית ליה מוקצה דא"כ מאי קמ"ל דפורסין מחצלת ע"ג כוורת דבורים בשבת דפשיטא דמותר לכסות פירות שעומדין לאכילה במחצלת אבל למאי דמוקמינן לה כר"י דאית ליה מוקצה הא גופא קמ"ל דבחישב עליהן שרי וסגיא ליה במחשבה בעלמא אע"ג שעדיין מונחין בכוורת שהדבורים מצויין בה ולא אמרינן דבכה"ג לא מהני מחשבה כיון דאקצינהו לדבורים והיה לו לרדותן מן הכוורת ועוד דלולי דברי התוס' שכתבו בפרק כירה דהא דחישב עליהן מהני היינו דוקא ברדויין ומונחין בכוורת היה נראה לי דאפילו בשאינן רדויין אע"ג דאסורין באכילה משום שבות דרדיית דבש אפ"ה כיון דשם אוכל עליהן וליכא אלא איסור שבות בעלמא מש"ה מיקרי דבר הניטל לטלטל הכלי בשבילן דבכה"ג אמרינן נמי בסמוך לענין טיבלא וכדפרישית. ומכ"ש לפמ"ש רש"י והתוס' לעיל במשנה דבית מלא פירות שנפחת דלא מחמרינן במוקצה מחמת איסור דרבנן א"כ כ"ש שיש לנו לומר כן לענין לטלטל הכלי בשבילן. ובהכי הוי א"ש טובא לישנא דברייתא דאשמעינן

דאע"ג דאותן שתי חלות אסורין באכילה אף לאחר שחישב עליהן אפ"ה מותר לפרוס המחצלת עליהן כן נראה לי נכון לולי דרש"י והתוספות לא כתבו כן ודו"ק:

דף לו:

בתוספות בד"ה אלא אימא ובלבד וכו' עס"ה. עיין במהרש"א שהביא לשון מהרש"ל והאריך שם. ולע"ד נראה ליישב לשון התוס' בפשיטות דמה שכתבו ותימא דהא מודה ר"ש בפסיק רישא היינו בין לפי המסקנא ובין למאי דס"ד מעיקרא נמי קשיא להו דאע"ג דמה"ט גופא קאמר בגמרא ותסברא אפ"ה קשיא להו דקארי ליה מאי קארי ליה דהא הך מילתא דמודה ר"ש בפסיק רישא מילתא דפשיטא הוא בכולה תלמודא א"כ מאי ס"ד לומר דאתאן כר"ש וע"ז תירץ הר"ם מאייבר"א שפיר דמעיקרא הוי משמע ליה לתלמודא דאיירי שיש חור קטן בכוורת דאפשר דרוב כוורות בענין זה עשוין אי משום אוירא או כדי שיוכל לטעום הדבש אם ירצה מש"ה הוי ס"ד דלא הוי פסיק רישא אלא דאפ"ה קאמר הש"ס ותסברא דכיון דזימנין דלית ביה חור לא הוי לן למיתני סתמא דהאי לישנא דבלבד שלא יתכוין לצוד משמע דודאי כשיתכוין הן נצודין ועומדין וא"כ איכא למשמע מינה דאיירי בדלית בה חור וע"ז מסיק הש"ס אלא אימא ובלבד שלא יעשנו מצודה והיינו שלא יהיה בה חור גדול כן נראה לי ודו"ק:

דף לז.

בתוס' בד"ה ורמינהו משילין וכו' ותימא דאמרינן במגילה וכו' עס"ה. ולכאורה יש לתמוה על קושיא זו דכיון דמקשה הש"ס הכא במכילתין מהאי דמשילין אסיפא דמתניתין גופא דקתני אין בין יום טוב לשבת ומוקי לרישא וסיפא דמתני' בתרי תנאי א"כ ממילא דלא קשה נמי מהאי אין בין דמגילה אהך דמשילין ויש ליישב קצת דנהי דהאי אין בין דהכא מסיק לה רב פפא דמתוקמא כב"ש אפ"ה לא משמע להו להתוספות לאוקמא האי אין בין דמגילה נמי כב"ש מתרי טעמי חדא מדתני לה התם גבי הלכתא פסיקתא דקחשיב אין בין טובא בכמה משניות ועוד מדדייק הש"ס התם אהאי אין בין דמגילה הא לענין מכשירין זה וזה שוין ודלא כר' יהודה היא א"כ אי איתא דהך מתניתין כב"ש היא לא הו"ל למידק בה כל כך אי אתיא כר"י או לא דבלא"ה ב"ש במקום ב"ה אינה משנה כן נראה לי בכוונת התוס' מיהו בחידושי מגילה כתבתי דבלא"ה אפילו בלא הך רומיא דמשילין נמי לא מתוקמא האי אין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש אלא

אליבא דב"ש דאי לב"ה הא אמרי' מתוך אפילו שלא לצורך אוכל נפש ע"ש באריכות שע"פ זה יש ליישב ג"כ קושיא שנייה של התוספות כאן ודו"ק:

בגמ' אלא אמר ר"פ לא קשיא הא ב"ש וכו'. ואע"ג דלאוקימתא דרב נחמן בריש מכילתין דטעמא דביצה שנולדה דפליגי ב"ש וב"ה היינו משום מוקצה וא"כ ע"כ סברי ב"ש דכל מוקצה בשבת אסור כי האי דמגביהין עצמות וקליפין דקאמר רב נחמן אנו אין לנו אלא ב"ש כר"י וביט סבר במוקצה כר"ש מ"מ כבר כתבתי בריש מכילתין דהא דמותר לב"ש היינו משום אוכל נפש וא"כ הוי בכלל אוכל נפש וע"ש באריכות:

במשנה הבהמה והכלים כרגלי הבעלים וכו'. אע"ג דלכאורה לא שייך הך מילתא בי"ט טפי מבשבת אפ"ה ניחא ליה למתניי' הכא בי"ט משום דאין דרך אדם להוליך בהמת חברו ממקום למקום בשבת וכן להשאיל כלים ולהוליכם ממקום למקום משא"כ בי"ט אורחא דמילתא היא כיון שיש בהם צורך י"ט כלים לעשות בהן מלאכת אוכל נפש וכ"ש בהמה ועיסה שהן אוכל נפש עצמן:

דף לז:

בגמ' כאן בשני רועים דיקא נמי דקתני לבנו או לרועה. נראה דעיקר דיוקא מיתורא דלישנא דאי ברועה אחד לא הוי צריך למיתני לבנו או לרועה אע"כ דהיא גופא אתי לאשמעינן דכיון שדרכו תמיד בחול ליתן לבנו או לרועה מש"ה הם כרגלי הבעלים:

בתוס' בד"ה לאיסור מוקצה לא חששו וכו' וקשה מה יניקת מוקצה יש כאן והלא חלק חבירו מותר לו וכו' עס"ה. כבר כתב מ"ז ז"ל בס' מג"ש ליישב פירש"י ולע"ד שכמ"ש בסוף דבריו מבואר בפי' בלשון רש"י שכתב אנן סהדי דכל א' מינייהו אקצי דעתו מחלקו של חבירו וזה הלשון לא שייך אלא בכה"ג דוקא דכיון שהם שותפים בבהמה זו ולא שחטו אותה מאתמול לחלקה ביניהם אם כן מסתמא אקצי דעתו כדאמרינן בכה"ג בעיקר עניני מוקצה כמ"ש רש"י להדיא בר"פ אין צדין גבי עכו"ם שהביא דורון והיינו מדלא לקטינהו מאתמול וכדאיתא בדוכתי טובא ומשו"ה שייך לומר אנן סהדי משא"כ במי שנתן לחבירו דרך מתנה לא שייך לומר אנן סהדי ואדרבא מסתמא אין אדם מקצה דעתו מלקבל דורון מחבירו שדרך רוב בני אדם בכך לשלוח מתנות עד שאני תמה על סברת התוס' שדחו פירש"י משום קושיא זו וגם על פי' רבי' שמואל יש לדקדק טובא דמה שהבהמה גודלת ומוסיפה שמנונית שייך בה ענין מוקצה אם כן מאי איריא שותפין אפילו בבהמה שלגמרי שלו נמי שייך הך חששא דמוקצה ונולד אם לא שנאמר דאה"נ דהא דקאמרי רב כהנא ורב אסי לרב לאיסור מוקצה לא חששו לאו משום דלקושטא

דמילתא משמע להו לאסור בכה"ג אלא דכולה בלשון בתמיה מסקו לה הך מילתא דאי ס"ד דיניקת אברים מהדדי מילתא היא לענין איסור תחומין אם כן לענין איסור מוקצה נמי שייך הך חששא משום דמה שגודלת ומוסיפא באבריה הוי כמו מוקצה ונולד וא"כ אנן בהמה בי"ט היכא שחטינן וממעשים בכל יום בעו למידק דיניקת אברים מהדדי לאו מילתא היא כנ"ל:

דף לח.

בגמרא וכי לית ליה לרבי הושעיא ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה. והקשה מהרש"א ז"ל כיון דרבי הושעיא אליבא דב"ה אמר למילתיה אם כן למאי דמסקינן הכא דבדרבנן אית ליה ברירה אכתי תקשי מהא דאמרי ב"ה בפ"ק דף יו"ד גבי גוזלות שצריך לומר זה וזה אני נוטל ואי ס"ד דבדרבנן אית ליה ברירה אם כן למה ליה למימר זה וזה אני נוטל במכאן אני נוטל למחר סגי כדמקשה הש"ס לעיל בפ"ק וע"ש מה שתירץ בזה שנראה לי דוחק לפי הסוגיא דלעיל. ולע"ד לא ידענא מאי קשיא ליה למהרש"א דדוקא לעיל מקשה הש"ס שפיר דב"ה אדב"ה גופייהו משא"כ עלי' דרבי הושעיא לא שייך להקשות מדב"ה דלעיל בפ"ק דאפילו את"ל דלב"ה אפי' בדרבנן לית להו ברירה מ"מ הא אשכחן מיהא כמה תנאי דפליגי בדין ברירה ותנאי טובי סברי דיש ברירה אפילו בדאורייתא וע"כ פליגי אדב"ה ואם כן ר' הושעיא מיהו מספקא ליה אי קיימא לן כהנך תנאי דסברי דאפילו בדאורייתא יש ברירה או כב"ה ותנאי אחרינא דסברי דאפילו בדרבנן אין ברירה ומש"ה פסק רבי הושעיא בדאורייתא לחומרא דאין ברירה דבשל תורה הלך אחר המחמיר אבל בדרבנן פסק לקולא דקי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל כדאיתא בכמה דוכתי בש"ס ובפוסקים לאין מספר שזה כלל גדול בכל פלוגתא דרבוותא ומכ"ש בדין ברירה דאשכחן כמה תנאי דמספקא להו כדאיתא בכמה דוכתי מיהו בטעמא דרבי הושעיא נראה לי עיקר כדפרישית דמהאי טעמא הוא דשני ליה לענין ברירה בדאורייתא לדרבנן ודלא כמ"ש מהרש"ל ז"ל בס' יש"ש בב"ק פ' הפרה והאריך שם דהא דאמר רבי הושעיא בדאורייתא אין ברירה היינו בין לקולא ובין לחומרא ובדרבנן יש ברירה נמי בין לקולא ובין לחומרא וכבר כתבתי בזה בפ' כל הגט דלע"ד לא יתכן לומר כן שאין טעם לדבר וסוגיא כזו לא מצינו בש"ס ופוסקים מלבד כמה ראיות וטעמים שכתבתי שם נגד שיטת מהרש"ל ע"ש וגם בס' בית שמואל בהלכות גיטין השיג על דברי מהרש"ל בזה ואין להאריך כאן יותר ועיין עוד בסמוך ליישב קושיית מהרש"א ז"ל בענין אחר ודו"ק:

בפרש"י בד"ה בדאורייתא כגון טומאת מת וכו' ודרך יציאתה הלכה למשה מסיני וכו' עס"ה. כבר כתבתי מזה בפ"ק דף יו"ד דרש"י שם כתב דטומאה דדרך יציאתה שסופה לצאת אינה אלא מדרבנן שגזרו חכמים על המקום שסופה לצאת וזה להיפך ממ"ש רש"י כאן דהל"מ היא וכן כתבו כל מפרשי משניות באהלות פ"ג שסוף הטומאה לצאת אינה אלא מדרבנן (לבד מהרמב"ם ז"ל שנראה שהוא סובר דמדאורייתא היא) וכן כתב רש"י עוד בפ' העור והרוטב (חולין דף קכ"ה) גבי תיבת המגדל שטומאה זו מדרבנן היא אלא דבעירובין דף ס"ח מפרש רש"י שטומאה זו הל"מ היא ע"ש:

והנלע"ד בזה דרש"י ז"ל רפויי מרפיא בידיה הך מילתא דסוף הטומאה לצאת אי אינה אלא מדרבנן כיון דלא אשכחן בשום ילפותא מקרא ומסברא נמי כתב רש"י להדיא בעירובין שאין טעם לדבר דלפ"ז אכתי נראה לפרש דאפשר דהל"מ היא כדאשכחן כה"ג בכמה דינים באהלות אלא דלענין האי דהמת בבית ולו פתחים הרבה משמע ליה לרש"י טפי לפרש מסוגיא דפ"ק שהיא מדרבנן כדפרישית התם משא"כ בסוגיא דהכא דקאמר הש"ס להדיא אליבא דרבי הושעיא עלה דהא מתניתין גופא דבדאורייתא אית ליה אם כן משמע דטומאה זו מדאורייתא היא אבל אכתי ליכא מסוגיא דהכא ראיה ברורה לשיטת הסוברים שהיא מדאורייתא וסתירה על שיטת הסוברים שהיא מדרבנן דשפיר מצינן למימר דנהי דהא דסוף הטומאה לצאת אינה אלא מדרבנן מ"מ כיון דעיקר טומאת אהל היא מדאורייתא שפיר קאמר הכא דבדאורייתא יש ברירה כיון שיש לה עיקר מה"ת וכמ"ש התוס' להדיא בכה"ג לענין ברירה גופא בפרק בכל מערבין לענין מעשר. משא"כ לענין תחומין כיון שאין לו עיקר מה"ת משו"ה א"ר הושעיא דבדרבנן אין ברירה וכדאיתא בפ' בכל מערבין לענין ברירה בתחומין גופייהו. ובזה נתיישב ג"כ קושיית מהרש"א ז"ל שכתבתי בסמוך דאיכא למימר דבהאי דלעיל דף יו"ד ביוני שובך דענין הברירה היינו להוציא מידי איסור מוקצה א"כ שפיר קרינן ליה דאורייתא כיון שיש למוקצה עיקר מן התורה אליבא דכ"ע מי"ט לשבת או להיפך מהכנה דרבה וכמ"ש להדיא בת"י בפ"ק דף ג' ע"ב ומהרש"א ז"ל גופא הביא לשון ת"י גבי ספק מוכן וע"ש בחידושינו ובזה נתיישב' ג"כ הא דאמרו רב כהנא ור' אסי לרב לעיל בשמעתין לאיסור מוקצה לא חששו לאיסור תחומין חששו ונראה דפשיטא להו דבאיסור מוקצה שייך להחמיר יותר מבתחומין מטעמא דפרישית דספק מוכן חמיר טפי ואי תיקשי מ"מ הא מסיק רב אשי התם דבדבר שיש לו מתירין אפילו ספק דרבנן אסור ואם כן אמאי מיקל רבי הושעיא לענין ברירה בתחומין משום דמספקא ליה והוה ליה ספיקא דרבנן הא אכתי דבר שיל"מ הוא משום הא לא איריא דאפשר דספיקא דפלוגתא דתנאי קיל משאר

ספיקא. ועוד נראה לי דכיון דבדרבנן אמרינן יש ברירה אם כן תו לא שייך להחמיר משום דשיל"מ שהרי אנו אומרין שהוברר הדבר שאין כאן איסור כלל כן נראה לי ודוק היטיב וכל מה שיש לדקדק עוד בעניני ברירה בלשון הגמרא ובלשון התוס' ד"ה ואמר רבי יוחנן כתבתי באריכות בפרק כל הגט ע"ש:

בתוספות בד"ה ולבטיל מים ומלח וכו' ותימא הא הוי דבר שיל"מ וכו' עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה על תמיהתם דהא רב אשי הוא דמסיק הש"ס לקמן אהאי קושיא גופא דלבטיל מים ומלח דלא בטילא משום דהוי דבר שיל"מ. ויש ליישב דעיקר תמיהת התוס' דאכתי אטו כל הנך אמוראי טובי קדמאי ובתראי דאיירי בשמעתין לא הוי ידעי דדבר שיל"מ אפילו בדרבנן לא בטיל דבדוכתא טובא בש"ס משמע דהלכה פסוקה היא וכדמשמע נמי להדיא בריש מכילתין דף ג' ע"ב ועיין עוד לקמן בשינויא דרב אשי מ"ש הר"ן ז"ל בזה:

בא"ד וי"ל דהני מילי מין במינו אבל מין בשאינו מינו וכו' עס"ה. ולכאורה הך מלתא מרפסא איגרא יציבא בארעא וכו' דהא למאי דקי"ל כרבנן דמין במינו מדאורייתא חד בתרי בטיל ובשאינו מינו בס' א"כ למה נחמיר במין במינו יותר מבשאינו מינו וכה"ג קשיא לי בכמה דיני תערובות שהחמירו חכמים דלא סגיא בס' כגון תרומה וערלה וטבל ויין נסך וכה"ג בדברים חשובים דאפילו באלף לא בטלו ולמה החמירו בכל הנך במינו יותר מבשאינו מינו (לבר מחמץ בפסח) כיון דשאינו מינו מדאורייתא חמיר טפי והנלע"ד בזה דודאי טעמא רבה איכא דכיון דבשאינו מינו בטעמא תליא מילתא משו"ה כיון דביותר מס' ליכא נ"ט כלל אם כן הוי כאילו הוכר האיסור ונסתלק מן ההיתר וכמאן דליתא דמי משו"ה לא שייך להחמיר בהן כלל דדמיא כחוכא וטלולא משא"כ במין במינו דלאו בטעמא תליא מילתא שהרי לעולם טעם האיסור וממשו נרגש כמו ההיתר משו"ה החמירו חכמים בכל הנך אף ביותר מששים והיינו כל אחד ואחד לפי מה שנראה להם במאה או במאתים או אפי' במשהו לבר מחמץ בפסח משום חומרא דכרת החמירו חכמים אפילו בשאינו מינו אטו מינו כדאיתא בפסחים דף ל' וכדפרישית התם כן נראה לי נכון בעזה"י וכמו שאבאר עוד בסמוך בשמעתין ובקונטרס אחרון אבאר דנפקא מיניה טובא נמי בהך מילתא בחתיכה נעשה נבילה אי שייך נמי בשאינו מינו והובא לשון הר"ן ז"ל בזה ודוק היטיב:

דף לח:

א"ל רבי אבא הרי שנתערב לו קב חטין וכו' עד סוף הסוגיא. ולכאורה זו הסוגיא תמוה' מאד והם כדברי ספר החתום וכי רבי אבא ממשיל משלים היה או חד חדות שהרי אין

המשל דומה לנמשל כלל דבעיקר מילתא דקאמר יאכל הלה וחדי היינו כפירש"י דאטו יאכלנה מי שלא עמל בו וא"כ מה זה ענין לנדון דידן שהוא מילתא דאיסורא וצד ממון שבו אין לו תובעים ואין כאן לא ריוח השואל ולא פסידא דמשאיל וכן בהא דמדמה ליה לבורר צרורות ולנבילה בטילה בשחוטה שנראה שאינן אלא עניני דמיונות בעלמא מלבד מה שהקשה מהרש"א ז"ל בהאי דנבילה בשחוטה ע"ש:

לכן נתתי אל לבי להבין דברי חכמים וחידותם ומצאתי וראיתי שהלכות גדולות שנו כאן וגברא רבה כרבי אבא אמר מילתיה לא אוחיכו עליה כי אם חכמים גדולים וחקרי לב כרבי אושעיא וחביריו שירדו לעומק הדברים לפי דעתן:

ועתה אבאר להיות שכבר נודע דעיקר דין ביטול האיסורים ובהא דאזלינן בתר רובא בכל דבר מתפרש בתורה מקרא דאחרי רבים להטות אלא הא דבעינן ששים בכל איסורין היכא דיהיב טעמא נחלקו הפוסקים ע"פ סוגית הש"ס אי הוי טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן ולפ"ז נלע"ד דעיקר פלוגתא דר"י ורבנן דפליגי במין במינו אי בטיל או לא ויליף לה ר"י מקרא דדם הפר ודם השעיר אלמא דלא בטיל ורבנן דפליגי עליה סברי דשאר איסורין דחולין מקדשים לא ילפינן ואם כן צריך ליתן טעם מאי טעמא דר"י דהא פשיטא לן בכולה תלמודא דחולין מקדשים לא ילפינן. לכך נראה לי דר"י סובר דלא הוי אלא גילוי מילתא בעלמא דבלא"ה משמע ליה דסברא גדולה יש לומר דמין במינו לא הוי בכלל אחרי רבים להטות דדומיא דסנהדרין בעינן דמיעוטא כמאן דליתא דמי לגבי רוב שכן מצות הכתוב שהמועטים יבטלו דעתם ויטו אחר הרוב ויסכימו כולם כא' וא"כ יש לנו לרבות בכיוצא בזה בעניני איסורין במין בשאינו מינו שטעמו וממשו של איסור המועט נתבטל לגמרי וכמאן דליתא דמי שהרי עיקר הטעם וממשות משל הרוב משא"כ במין במינו שהטעם וממשות שוין ואין הרגש בין הרוב למועט שלא נאבד שמו וממשו וטעמו של המיעוט משו"ה לא שייך בו כמאן דליתא דמי והוי ליה כקבוע בפני עצמו ואכתי איתא למיעוטא בעיניה וכדאשכחן בדם הפר ודם השעיר דדם השעיר המועט כיון שלא נשתנה ממראיתו משו"ה אכתי דם השעיר קרינן ביה אבל לרבנן דפליגי עליה דר"י משמע להו איפכא דאדרבה במין במינו שייך לומר אחרי רבים להטות דמיעוטא כמאן דליתא דמי ובטיל לגבי הרוב כיון שהרוב לא נשתנה כלל ע"י המיעוט שכל הרגש הטעם וממשות נקרא על שם הרוב משא"כ מין בשאינו מינו לא שייך לומר כמאן דליתא דמי שהרי הרוב נשתנה על ידו מכמות שהיה וטעמו וממשו של המיעוט ניכר ונרגש ומשו"ה אזלינן בתר טעמא וממשו:

ולפ"ז נתיישב היטב מימרא דרבי אבא שנתכוין לזה הענין בעצמו אפי' אליבא דרבנן והביא ראייה דלא שייך לומר דמים ומלח לבטלי בעיסה כיון דמילתא דפשיטא היא מי שנתערב לו קב חטין דאינו אוכל וחדי וצריך לשלם לו דמי חטין מעליא כיון שהחטין שלו נרגשין וחלק חבירו נתרבה והשביחה על ידי המיעוט ולא שייך לומר דלבטלי אם כן בודאי כמו כן הדין אם נתערב מים ומלח של חבירו ועשה מהם עיסה שצריך לשלם כל דמי מים ומלח אליבא דכ"ע כיון דלא שייך לומר מים ומלח כמאן דליתא דמי שהרי טעם המים ומלח נרגשין הרבה בעיסה ועיקר השבח של הרוב נעשה על ידי המיעוט ומשום הכי מהאי טעמא גופא אפילו צד חלק התחומין של מים ומלח לא שייך לומר דכמאן דליתנייהו דמי ועדיין שביתת תחום הראשון עליהם והיינו כדמסקינן לקמן אליבא דרבי אבא דעיקר טעמא כיון דחפצי הפקר בכהאי גוונא אליבא דכו"ע קונין שביתה וכמ"ש התוספות אלא דכל הנך רבנן דאוחיכו עליה סברי דמדקאמר רבי אבא מחטין בחטין שהוא מין במינו הוי משמע להו דכר"י ס"ל דבמין ומינו לא שייך לומר דלבטיל ברובא וכמאן דליתא דמי כיון שהמיעוט ניכר והשביח בהרוב ומשום הכי מדמה להו מים ומלח דמתניתין דאף ע"ג דמין בשאינו מינו הוא אפילו הכי חשיב כמין במינו כיון שהן ניכרין ונרגשין בעיסה לשבח ומשמע להו דרבי אבא בעי לאוקמי ת"ק דמתניתין נמי כר"י בהך מילתא דמין במינו לא בטיל משום הכי אוחיכו עליה כיון דלרבנן בטיל וכמ"ש התוס' דמכאן נראה דהלכה כרבנן:

נמצא דלפ"ז היינו דא"ל רב ספרא לרב אושעיא משה שפיר קאמרת והיינו דבעי למימר דטעמא דרבי אבא לאו כדסברי אינהו דאליבא דר"י אמר למילתיה אלא דאדרבה אליבא דרבנן טפי איתא למילתיה דכיון דבבורר צרורות מגורנו של חבירו נמי קאמר רבי חייא משלם לו דמי חטין משום דכילא חסריה אלמא דאע"ג דהשתא צרורות בעלמא נינהו ולא שוה מידי אפילו הכי חייב לשלם דבתר מעיקרא אזלינן כיון דאצל הבעלים הוה ממון גמור אם כן כל שכן במים ומלח דמעיקרא מאתמול בין השמשות הוי חשיבא באפי נפשייהו וקנו שביתה לעצמן ועכשיו לאחר שנתערבו נמי חשיבא טובא כל שכן שאין להמים ומלח להבטל אצל העיסה אלא דהא דלא מייתי רבי אבא מעיקרא מהאי דהבורר צרורות משום דהך דרבי חייא קטוספאה לאו מילתא דפסיקא כל כך משום הכי ניחא ליה לאתויי ממי שנתערבו חטין בחטין דמילתא דפשיטא טובא היא כדפרישית:

אמר ליה אביי ולא שני ליה למר בין יש לו תובעים כגון צרורות לאין לו תובעים כמים ומלח דהכא והיינו למאי דלא אסיק אביי אדעתיה הך סברא דהפקר כהאי גוונא קונה שביתה לכולי עלמא כמו שכתבו התוספות ובהא מהדר ליה רב ספרא שפיר לטעמך

וכו' וכוונתו דלטעמך משמע דאי הוי מים ומלח ממון שיש לו תובעים והיינו אם לקח המים ומלח שלא מדעת חבירו ונתן לתוך העיסה היית מודה לרבי אבא דלא בטלו לענין איסורא כיון שיש בהם צד בעלים אם כן בהאי דנבילה בשחוטה נמי נימא הכי דכשיש לה בעלים לא לבטלי ומה שהקשה מהרש"א מאי קשיא ליה מנבילה ושחוטה טפי מבשאר איסורין דפליגי ר"י ורבנן נראה לי דלא קשה מידי דהא ממין בשאינו מינו אליבא דרבנן לא מצי להקשות דלא לבטלו אפילו בששים דהא ודאי ליתא והיינו לפי מה שכתבתי בסמוך דמין בשאינו מינו יותר מס' הוי כאילו הוכר האיסור ולענין איסורא כמאן דליתא דמי וממין במינו אליבא דרבנן נמי לא מצי לאקשויי דנהי דלרבנן במין במינו מדאורייתא חד בתרי בטיל אפילו הכי הא ודאי מודו דמדרבנן בעינן ששים דגזרינן מינו אטו שאינו מינו משום הכי מקשה ליה מדר' חייא אליבא דרבי יהודה דאמר נבילה בטלה בשחוטה אע"ג דלר"י מין במינו לא בטיל והאי נמי מין במינו הוא מצד הטעם וממשות שבה אפילו הכי קאמר דבטיל לפי שאי אפשר לשחוטה וכו' והוי ליה כמין בשאינו מינו אם כן היכא דיש לה בעלים נימא דלא לבטיל ועל זה קאמר שפיר וכי תימא הכי נמי כוונתו דאין הכי נמי דכל שיש לו בעלים אפילו צד האיסור אינו בטל ולפי זה מודית לדרבי אבא דלענין תחומין דמים ומלח נמי אם היה להם תובעים בדין הוא דלא לבטיל אם כן אפילו בדאין לו תובעים נמי שפיר קאמר רבי אבא דהיינו טעמא דאינו בטל כיון דאפילו בחפצי הפקר כהאי גוונא קונים שביתה לעצמן לרבי יוחנן בן נורי ורבנן דפליגי עליה נמי מודו בכהאי גוונא כיון דמעיקרא הוי ליה תובעים כמו שכתבו התוספות ובהא מהדר ליה אביי שפיר לרבי ספרא דהא דאמר ליה מעיקרא ולא שני ליה למר בין ממון שיש לו תובעים היינו לדבריו אליבא דרבי אבא אבל אביי גופא בלאו הכי לא סבירא ליה הא דרבי אבא משום דאיסור לעולם לא בטיל דאף על גב דאותו דבר שנתערב לא שייך ביה למימר דכמאן דליתא דמי אפילו הכי צד האיסור שבו ודאי כמאן דליתא דמי היכא דליכא נותן טעם כדפרישית כן נראה לי נכון בפי' סוגיא זו בעזה"י ואפשר דרש"י ותוספות גם כן נתכונו לזה אלא שקיצרו במובן ודוק היטב:

בפירש"י בד"ה מאי שנא חטין בשעורין וכו' דודאי יאכל הלה וחדי דכיון דשאינו מינו הוא וכו' עכ"ל. נראה דאין כוונת רש"י במ"ש דודאי יאכל הלה וחדי שאין צריך לשלם לו כלום שאין טעם לדבר דודאי צריך לשלם לו מה שנהנה דהיינו דמי שעורין דכיון שהמיעוט בטל הוי ליה חטין כשעורין כן נראה לי:

דף לט.

בתוס' בד"ה משום דהוי דבר שיש לו מתירין וכו' וא"ת הא פרשי' לעיל וכו' וי"ל דאין ה"נ וכו' עש"ה. כוונתן מבואר' דנהי דהנך אמוראי דלעיל דקשיא להו דלבטלו ברובא הוי משמע להו דהכא בתחומין אפילו דבר שיש לו מתירין בטל בחד מתרי טעמי כמו שכתבו התוס' לעיל מכל מקום לרב אשי הוי איפכא דהאי דהכא אפילו מין בשאינו מינו כמין במינו חשיב ליה. ויתכן יותר טעמא דרב אשי לפי מה שכתבתי לעיל דלא מחמרינן בשאינו מינו דלא לבטלו בס' היינו משום דהוי כאילו הוכר האיסור ונסתלק משם היינו דוקא באיסור דתליא בטעמא וחזותא מה שאין כן לענין תחומין דלא שייך האי טעמא כלל אם כן אין שום סברא להקל בשאינו מינו יותר מבמינו למאי דקיימא לן כרבנן דמין במינו מדאורייתא קיל טפי כנ"ל:

וראיתי להר"ן ז"ל בנדרים דף נ"ב שכתב בענין אחר דהא דמחמרינן בדבר שיש לו מתירין במין במינו יותר היינו משום דכיון דדבר שיש לו מתירין הוא א"כ הוי מין במינו גמור כיון דטעמא שוין ושוין גם כן באיכותם דהאי היתירא והאי היתירא משום הכי במין במינו כהאי גוונא מודו רבנן לר' יהודה דלא בטיל דדמי לגמרי כדם פר ודם שעיר ע"ש באריכות ואף שהדברים ראויין למי שאמרן מ"מ לע"ד אינן עולין יפה לפי סוגיית הש"ס בכמה דוכתי והנלע"ד כתבתי ומה שיש לי לדקדק עוד בזה ומה שהקשה בעל פרי חדש בסי' ק"י במשנה דשקלים במעות שנמצא' יבואר בק"א אי"ה:

במשנה בור של יחיד וכו' ושל אנשי אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר ופירש"י אלפים לכל רוח וכו' עכ"ל. משמע מפירושו דאפילו אם עירב שום אדם מאנשי העיר לאחד מן הצדדים אפילו הכי אסור להוליכן יותר מאלפים ממקומן הראשון אבל הר"ן ז"ל כתב דכל אנשי אותה העיר היינו שכל מי שממלא מאנשי אותה העיר יש להמים תחום של הממלא דבדרבנן יש ברירה וכן כתב מהרש"ל ביש"ש בשם הרשב"א ז"ל וכן הוא בש"ע א"ח סי' צ"ז ולכאורה שהוצרכו לפרש מטעם ברירה דאם לא כן אין שום טעם לומר שהן כרגלי מי שמילאן ראשון דהא עיקר דין שביתת תחומין לא שייך כלל בשבת ויום טוב עצמן רק בבין השמשות אלא על כרחך משום ברירה אתינן עלה:

אלא דלפי זה קשיא לי טובא דאם כן תיקשי מתניתין דהכא עליה דרבי יוחנן דאמר בשמעתין דלעיל גבי חבית ובהמה דאפילו בתחומין אין ברירה ואף על גב דהך מילתא דברירה אפילו בדרבנן פלוגתא דתנאי היא כדאיתא בעירובין מברייתא דאיו מכל מקום הא שמעינן לרבי יוחנן דאמר הלכה כסתם משנה ואף שאיני כדאי מכל מקום מזו הראיה ומסברא פשוטה נ"ל עיקר כפירש"י דהאי כאנשי אותה העיר היינו אלפים לכל רוח

ממקום המים עצמן דאע"ג דקי"ל כרבנן דר"י ב"נ דחפצי הפקר אינן קונין שביתה היינו בהפקר ממש משא"כ הכא דהמים נגררין אחר אנשי אותה העיר וברירה גמורה נמי לא שייך בהו משום הכי מודו חכמים שקנו שביתה במקומן ודוקא של עולי בבל שייך לומר שהן כרגלי מי שממלא כיון שהן כהפקר ובדין היה שיהיה כרגלי כל אדם כמו שפירש"י אלא משום דודאי לכ"ע אמרינן ברירה להחמיר כדפרישית לעיל דהא ר"י נמי מספקא ליה ולחומרא הא דאמר אין ברירה לא שנא מדאורייתא ולא שנא מדרבנן ולא להקל ובזה מדוקדק היטב לשון רש"י בדיבור הסמוך דיש ברירה להחמיר כנ"ל ודוק היטב:

דף לט:

וסבר רב נחמן יש ברירה והתנן האחין והשותפין וכו' והא דלא משנינן הכא דכי לית ליה לרב נחמן ברירה היינו מדאורייתא אבל בתחומין דרבנן סבירא ליה דיש ברירה כרבי אושעיא דלעיל דהא ודאי ליתא חדא דהקלבון נמי מדרבנן היא כדמשמע מלשון רש"י כאן ועוד דהא לענין מעשר בהמה קולא הוא וזה ודאי אין סברא לומר להקל בדאורייתא משום ספיקא דברירה:

שם אלא הכא במגביה מציאה לחבירו קא מיפלגי. ובמה שהאריכו בזה רש"י והתוספות כל א' לפי גרסתו עיין בחידושינו בפ"ק דב"מ דף יו"ד שהארכתי שם ליישב שיטת רש"י דהתם ומשם יבואר ג"כ שיטת רש"י בשמעתין ואין להאריך כאן יותר:

דף מ.

בגמרא איתמר המפקיד פירות אצל חבירו רב אמר כרגלי מי שהפקידו אצלו. ולכאורה יש לתמוה בטעמא דרב דנהי דסבר שמכיון שהם באחריות של הנפקד קנו שביתתן במקום הנפקד אכתי במאי פקע מהם שביתת בעלים ראשונים ולמה לא יהא ג"כ כרגליו שהרי הם ממון בעלים ממש ולגבי הנפקד לא הוי אלא גורם לממון כדאשכחן אפילו בחמץ גמור משמע בפ"ק דפסחים דף ה' ע"ב דתליא בפלוגתא דדבר הגורם לממון אי לאו דאיכא קרא דלא ימצא וכ"ש הכא דמסתמא דעת הבעלים עלייהו להביאן אצלם בי"ט וא"כ לפ"ז אפילו לרב הוי לן למימר שהפירות הן כרגלי שניהם להחמיר. ונראה לי דבאמת יש לפרש כן במ"ש הר"ן בשמעתין דיש מי שפסק שהן כרגלי שניהן ונראה שהוא מזה הטעם עצמו שכתבתי דרב גופא מסתמא הכי ס"ל ודלא כמ"ש מהרש"ל ביש"ש דטעם אותן הפוסקים שהביא הר"ן היינו משום דמספקא להו אי כרב או כשמואל וזה נראה דוחק גדול ויותר נכון לפרש כדפרישית וכן נראה מל' הב"י אלא דעדיין צ"ע על

שיטת הפוסקים שהם כרגלי הנפקד לבד א"כ תיקשי להו האי סוגיא דפסחים ובכמה דוכתי קי"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי וצ"ע ליישב:

שם א"ל רב הלל לרב אשי ואי אינהו תלו לה לא שקיל והאמר שמואל שור של פטם. ונראה דפשיטא ליה לתלמודא דרב גופיה דאמר כרגלי מי שהפקידו אצלו אפ"ה מודה לשמואל בהאי דשור של פטם דאע"ג דמסתמא עדיין הם באחריותו וברשותו של המפטם מ"מ כיון שדעתו למוכרו בי"ט כדי לשוחטו בי"ט א"כ מסתמא לא ניחא ליה שיקנה שביתה אצלו וגרע אפילו מנכסי הפקר וכה"ג גופא משמע במתניתין דלעיל גבי המשאיל כלים ואשה ששאלה מחבירתה תבלין ומים ומלח והיינו נמי מה"ט כיון שמשאיל יודע שהשואל השאילן לצורך י"ט כן נראה לי:

במשנה אין משקין ושוחטין את המדבריות. ומפרש בגמרא דהא דקתני משקין ושוחטין היינו אגב אורחיה משמע ברישא דקתני אין משקין נמי לאו לאיסורא אלא משום דאורחיה דמילתא הכי למיתני הנך תרתי וכ"כ הר"ן ז"ל להדיא בשמעתין אלא שהטוא"ח בסי' תצ"ח כתב דאיסורא נמי איכא כיון שאינו לצורך מזונות הבהמה ואפשר שהר"ן ז"ל ג"כ לזה נתכוון ואפ"ה א"ש הא דקאמר בגמרא מילתא אגב אורחיה קמ"ל בין ברישא ובין בסיפא דהא בהא תליא. אלא דאכתי יש לדקדק לפי פי' התוס' בר"פ אין צדין דגים מן הביברין שכתבו דמה שאין נותנין לפניהם מזונות היינו שמא יבא לצודן וא"כ משמע לכאורה דה"נ אסור ליתן מזונות ולהשקות את המדבריות מה"ט גופא שמא ישחוט מהן ולפ"ז היה בהכרח לומר דהא דקאמר בגמרא מילתא אגב אורחיה קמ"ל אסיפא דמשקין ושוחטין לחוד קאי ולא ארישא אלא דלע"ד בלא"ה יש לחלק דדוקא צידה חיישינן כיון שבקל יבא לידי איסור צידה משא"כ בשחיטה דאיכא טרחא טובא לא גזרינן וכה"ג כתבו התו' לעיל בריש מכילתין גבי גזרה שמא יעלה ויתלוש ע"ש. אלא דאכתי לשיטת הרמב"ם שכתב בפירוש המשניות בר"פ אין צדין ובחיבורו דכל דבר שהוא מוקצה אסור ליתן לפניהם מזונות א"כ לפ"ז ודאי משמע דבהאי דאין משקין את המדבריות נמי איכא איסור גמור א"כ לפ"ז ודאי צריך לומר דהא דקאמר בגמרא מילתא אגב אורחא קמ"ל אסיפא לחוד קאי ולא ארישא ויותר נראה דהא דמקשה למה ליה למיתני משקין ושוחטין היינו דלשון משקין לחוד קשיא ליה מאי שנא משקין משאר נתינת מזונות דהוי מצי ליה למיתני כן נראה לי ודו"ק:

בגמרא מי אית ליה לרבי מוקצה והא אמר ר"ש ברבי וכו' עד סוף הסוגיא. וכתב מהרש"א ז"ל בחידושיו דכל האי שקלא וטריא דהכא לא שייך אליבא דר"נ בריש מכילתין דמחלק במוקצה בין שבת לי"ט דבשבת מותר ובי"ט אסור וא"כ ה"נ הוי מצי

לאפלוגי במילתא דרבי וכו' ע"ש ולע"ד נראה דוחק גדול לאוקמי שקלא וטריא דסתמא דתלמודא דלא כר"נ לא מיבעיא לשיטת הרי"ף והרמב"ם וסייעתם דפסקו כר"נ אלא אפילו לשיטת החולקים נמי עכ"פ הו"ל למימר הניחא לר"נ כדאשכחן בכה"ג בכמה דוכתי ועוד דהא לא אשכחן בהדיא מאן דפליג אדר"נ בהך סברא אלא שהפוסקים דלא כר"נ היינו משום דמשמע להו דר"נ הוכרח לומר כן להעמיד אוקימתא דידיה דטעמא דב"ה בביצה בריש מכילתין היינו משום מוקצה משא"כ לאינך אמוראי אין צורך לחלק א"כ לפ"ז אכתי מאי מקשה הכא בפשיטות דרבי אדרבי הא מצינן לאוקמי שפיר כהך סברא דר"נ אליבא דכ"ע כי היכי דלא תיקשי דרבי אדרבי:

אלא דבאמת נלע"ד דרש"י נזהר מזה במה שמפרש בהך איבעיא דפצעילי תמרה לר"ש מהו וכתב לאכול מהן בי"ט עכ"ל כוונתו מבואר שבא לומר דפשיטא ליה לתלמודא דהך איבעיא איירי בי"ט והיינו משום דבשבת לא משכחת הך מילתא דגרוגרות וצמוקים ופצעילי תמרה כמ"ש רש"י להדיא לעיל דף ל"ד במשנה דעומד אדם על המוקצה דטעם מוקצה דגרוגרות וצמוקין אין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה וכיון דשבת קובע דכתיב וקראת לשבת עונג א"כ אי אפשר לאוכלן בשבת אפילו עראי אם לא ע"י הזמנה בהפרשת מעשר מאתמול אע"כ בי"ט איירי וי"ט אינו קובע כדמוכח מסוגיא דמלילות לעיל דף י"ג כן נראה לי נכון ותו לא מידי ודו"ק:

סליק פרק משילין וסליקא לה מסכת ביצה בס"ד